

ISSN 2410-5333 (print)
ISSN 2522-1132 (online)

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Харківська державна академія культури

Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine
Kharkiv State Academy of Culture

Вісник

Харківської державної академії культури

Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Збірник наукових праць
Collection of Scientific Papers

За загальною редакцією А. А. Соляник
Editor-in-Chief A. A. Solianyk

Випуск 68
Issue 68

Харків, ХДАК, 2025
Kharkiv, KhSAC, 2025

Засновник і видавець — Харківська державна академія культури

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради

Харківської державної академії культури (протокол № 4 від 24.11.2025).

Державна реєстрація суб'єкту у сфері друкованих медіа: рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 08.02.2024 р. №295. Ідентифікатор медіа: R30-02501.

Збірник увійшов до переліку наукових фахових видань України

(категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 9 лютого 2021 р. №157),

спеціальність — 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Збірник поданий на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України», у реферативних базах «Україніка наукова» та «Джерело». Індується в наукометричних базах «WorldCat», «Index Copernicus International», Directory of Open Access Journals (DOAJ), Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD) та в пошукових системах «Google Scholar», «BASE». ХДАК є представленим учасником PILA.

Мова публікації — українська та англійська. Видання підтримує політику відкритого доступу (тип ліцензії — Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License).

Статті, подані до редакції, рецензуються членами редколегії або зовнішніми незалежними експертами. Редакція здійснює перевірку статей за допомогою онлайн-сервісу пошуку плагіату Strikeplagiarism.com. Редколегія підтримує політики Elsevier та COPE.

Founder and publisher — Kharkiv State Academy of Culture

Recommended for publication by the decision of the Academic Board of the Kharkiv State Academy of Culture (record № 4, 24.11.2025).

State registration of an entity in the field of print media: decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting dated February 8, 2024 No. 295. Media ID: R30-02501.

The collection is included in the list of scientific professional publications of Ukraine

(category «B», Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 157 of 9.02.2021),

specialty — 029 Information, library and archival science.

The collection is submitted to the portal of Vernadsky National Library of Ukraine in the Information resource "Scientific Periodicals Ukraine", in bibliographic databases "Ukrainika scientific" and "Dzherelo". Indexed in the bibliographic databases "WorldCat", "Index Copernicus International", Directory of Open Access Journals (DOAJ), Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD) and in academic search engines "Google Scholar", "BASE". KhSAC is the Sponsored Member of PILA.

Language of the publication — Ukrainian and English. The edition supports an open access policy (license type — Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License).

Articles are reviewed by the members of the editorial board and external independent experts. Articles are checked using Strikeplagiarism.com, an online plagiarism detection service. The editorial board supports the policies of Elsevier and COPE.

Вебсайт збірника: <http://v-khsac.in.ua>

E-mail ред.-видавн. відділу ХДАК: rvv2000k@ukr.net

Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / М-во культури та стратегіч. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури; за заг. ред. А. А. Соляник. — Харків : ХДАК, 2025. — Вип. 68. — 220 с.

У науковому збірнику розглядаються проблеми теорії інформації та наукової комунікації, теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства, документознавства та архівознавства, актуальні питання розвитку прикладних соціокомунікаційних технологій під впливом цифрових трансформацій. Для науковців, викладачів, здобувачів наукових ступенів та вчених звань.

This scientific collection examines the problems of the theory of information and scientific communication, the theoretical and methodological foundations of bibliography, library science, document science and archival science, current issues of the development of applied social and communication technologies under the influence of digital transformations. For scientists, teachers, applicants for scientific degrees and academic titles.

Головний редактор

Соляник А. А., доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури.
<https://orcid.org/0000-0002-7167-6695>

Заступник головного редактора

Давидова І. О., доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури.
<https://orcid.org/0000-0001-6015-2477>

Відповідальний секретар

Шелестова А. М., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій, Харківська державна академія культури.
<https://orcid.org/0000-0003-4866-1767>

Редакційна колегія

Білушак Т. М., кандидат історичних наук, асистент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка»;
<https://orcid.org/0000-0001-5308-1674>

Войцеховська М., доктор габілітований, Гданський університет, Польща;
<https://orcid.org/0000-0003-5340-3722>

Гранчак Т. Ю., доктор наук із соціальних комунікацій, дослідник Інституту глобальних справ Мойніхана в Сіракузькому університеті, Італія;
<https://orcid.org/0000-0001-7854-580X>

Лоренз Б., доктор філософії, доцент, Університет прикладних наук у галузі державного управління і правових питань, Німеччина;
<https://orcid.org/0000-0003-3292-9896>

Мазур П., доктор педагогічних наук, професор, Державна вища професійна школа в Холмі, Польща;
<https://orcid.org/0000-0002-3488-2940>

Мар'їна О. Ю., доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Харківська державна академія культури;
<https://orcid.org/0000-0002-7248-2147>

Прокопенко Л. І., кандидат культурології, доцент кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю, Київський національний університет культури та мистецтв;
<https://orcid.org/0000-0003-0657-4550>

Федушко С. С., кандидат технічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»;
<https://orcid.org/0000-0001-7548-5856>

Чарнецькі Д., кандидат соціальних наук, Поморська Школа Вища, м. Старогард Гданський, Польща.
<https://orcid.org/0000-0002-6953-3951>

Editor-in-Chief

Solianyuk A. A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture.

<https://orcid.org/0000-0002-7167-6695>

Deputy Editor-in-Chief

Davydova I. O., Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture.

<https://orcid.org/0000-0001-6015-2477>

Executive Editor

Shelestova A. M., PhD in Social Communication Studies, Associate Professor, Digital Communications and Information Technologies Department, Kharkiv State Academy of Culture.

<https://orcid.org/0000-0003-4866-1767>

Editorial Board

Bilushchak T. M., Candidate of Historical Sciences, Assistant of the Department of Social Communications and Information Activities, Lviv Polytechnic National University;

<https://orcid.org/0000-0001-5308-1674>

Wojciechowska M., Dr hab., Professor, University of Gdansk, Poland;

<https://orcid.org/0000-0003-5340-3722>

Hranchak T. Y., Doctor of Sciences in Social Communications, Research Fellow at the Moynihan Institute of Global Affairs at Syracuse University, Italy;

<https://orcid.org/0000-0001-7854-580X>

Lorenz B., Ph.D, Associate Professor, University of Applied Sciences, Germany;

<https://orcid.org/0000-0003-3292-9896>

Mazur P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, the State School of Higher Education in Chełm, Poland;

<https://orcid.org/0000-0002-3488-2940>

Marina O. Yu., Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

<https://orcid.org/0000-0002-7248-2147>

Prokopenko L. I., Candidate of Cultural Studies, Associate Professor of the Department of Information Activities and Public Relations, Kyiv National University of Culture and Arts;

<https://orcid.org/0000-0003-0657-4550>

Fedushko S. S., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at the Social Communications and Information Activities Department of the Institute of Humanities and Social Sciences of Lviv Polytechnic National University;

<https://orcid.org/0000-0001-7548-5856>

Czarnecki D., Ph.D, Pomeranian University of Applied Sciences in Starogard Gdański, Poland.

<https://orcid.org/0000-0002-6953-3951>

Зміст (Contents)

Розділ 1. Проблеми теорії інформації та наукової комунікації (Part 1. Problems of information theory and scientific communication)

А. М. Шелестова (A. Shelestova)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАТЕНТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД (DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINE'S PATENT SYSTEM AND INTERNATIONAL EXPERIENCE)	8
--	---

О. М. Тур, В. В. Шабуніна, В. І. Саранча
(O. Tur, V. Shabunina, V. Sarancha)

ІТ-РИНОК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ І ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ НА ТЛІ СВІТОВИХ НАПРЯМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ (IT MARKET OF UKRAINE: ANALYSIS OF CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS AGAINST THE BACKGROUND OF GLOBAL TRANSFORMATION TRENDS)	20
---	----

Д. М. Драпалюк (D. Drapaliuk)

НАУКОВА КОЛАБОРАЦІЯ В ПУБЛІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК (SCIENTIFIC COLLABORATION IN PUBLICATION ACTIVITIES IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES)	31
---	----

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та архівознавства (Part 2. Theoretical and methodological foundations of bibliography, library science and archival science)

О. В. Гончар (O. Gonchar)

СИСТЕМА УЧНІВСТВА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ДРУКАРІВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ "CZCІONKA") (THE APPRENTICESHIP SYSTEM AND PROFESSIONAL TRAINING OF PRINTERS IN EASTERN GALICIA IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY (BASED ON THE NEWSPAPER CZCІONKA))	42
---	----

І. Г. Передерій, Р. В. Гула (I. Perederii, R. Hula)

ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ЦИФРОВИХ АРХІВІВ І БІБЛІОТЕК ЯК ОСНОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ (INTEROPERABILITY OF DIGITAL ARCHIVES AND LIBRARIES AS A BASIS FOR PRESERVING NATIONAL MEMORY)	55
---	----

Ю. І. Горбань, Л. І. Прокопенко, Г. І. Пристай
(Y. Horban, L. Prokopenko, G. Prystai)

ЦИФРОВІ АРХІВИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ (OPEN ACCESS DIGITAL ARCHIVES IN UKRAINE: THEORETICAL FOUNDATIONS, INTERNATIONAL EXPERIENCE, AND CHALLENGES DURING WAR)	69
---	----

Я. Ю. Мартиненко (Y. Martynenko)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕКАХ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД (RESEARCH ON THE PROBLEM OF IMPLEMENTING CLOUD TECHNOLOGIES IN LIBRARIES: INTERNATIONAL EXPERIENCE)	80
---	----

Г. В. Колоскова (G. Koloskova)

ЕЛЕКТРОННІ КОЛЕКЦІЇ ДОКУМЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ (ELECTRONIC DOCUMENT COLLECTIONS AS A COMPONENT OF THE INFORMATION SPACE OF A MODERN LIBRARY) 92

В. В. Опанасенко (V. Opanasenko)

БРЕНДИНГ ЯК СТРАТЕГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ (BRANDING AS A STRATEGY FOR LIBRARIES' FUNCTIONING IN THE CONDITIONS OF SOCIO-CULTURAL AND TECHNOLOGICAL TRANSFORMATIONS) 104

О. М. Янчуков (O. Yanchukov)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ (UPDATING VIDEO CONTENT OF PUBLIC LIBRARIES OF UKRAINE IN THE DIGITAL AGE) 114

Розділ 3. Прикладні соціокомунікаційні технології

(Part 3. Applied Communication Technologies)

О. Р. Бойко (O. Boiko)

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК УМОВА УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ (DEVELOPMENT OF DIGITAL LITERACY AS A PREREQUISITE FOR THE SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC DOCUMENT MANAGEMENT) 124

О. В. Марковець (O. Markovets)

ЕРІНТС ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ (ERINPTS AS A MEANS OF BUILDING AN ELECTRONIC ARCHIVE OF QUALIFICATION WORKS) 136

Н. О. Химиця, Д. Ю. Єндик (N. Khymysia, D. Yendyk)

RESULTS-BASED MANAGEMENT ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ БІБЛІОТЕЧНОЇ УСТАНОВИ (RESULTS-BASED MANAGEMENT AS A TOOL FOR OPTIMIZING THE ORGANIZATIONAL CULTURE OF LIBRARY INSTITUTIONS) 148

М. Б. Сокіл, Ж. В. Мина (M. Sokil, Zh. Myna)

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ САЙТІВ БІБЛІОТЕК ТЕХНІЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВОГО МОНІТОРИНГУ (COMPREHENSIVE ANALYSIS OF FUNCTIONALITY INDICATORS OF LIBRARY SITES OF TECHNICAL HEIs OF UKRAINE USING DIGITAL MONITORING TOOLS) 163

Н. С. Вовк, О. М. Хоміцька (N. Vovk, O. Khomitska)

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ КНИЖКОВОЇ ПРОМОЦІЇ В СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ (BOOK TRAILER AS AN EFFECTIVE FORM OF INTEGRATING BOOK PROMOTION INTO SOCIAL MEDIA) 173

Д. І. Грешук (D. Hreshchuk)

ФУНКЦІЙНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СИСТЕМІ ДОВІДКОВОГО АПАРАТУ Й ОЦИФРОВАННИХ ФОНДІВ НА ВЕБСАЙТАХ АРХІВІВ (FUNCTIONALITY OF INFORMATION LINKS IN THE REFERENCE SYSTEM AND DIGITIZED COLLECTIONS ON ARCHIVE WEBSITES) 187

Р. С. Кушнірик, В. В. Чопик (R. Kushniryk, V. Chopyk)

**ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ
З КЛІЄНТАМИ ТА ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ ФУТЗАЛЬНОГО КЛУБУ**

(DIGITAL STRATEGIES FOR PROVIDING INFORMATION TO CUSTOMERS

AND FANS OF A FUTSAL CLUB) 203

Розділ 4. Рецензії

(Part 4. Reviews)

В. М. Шейко (V. Sheiko)

ДО 100-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

(TO THE 100TH ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF HIGHER LIBRARY

EDUCATION IN UKRAINE) 215

Розділ 1. Проблеми теорії інформації та наукової комунікації (Part 1. Problems of information theory and scientific communication)

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.01>¹

УДК 347.77/.78:004(477)(100)

А. М. Шелестова

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

anna_shelestova@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4866-1767>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАТЕНТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У статті досліджено сучасний стан цифрової трансформації патентної системи України в контексті сучасних викликів інформаційного суспільства та євроінтеграційних прагнень держави. Проаналізовано стан національної цифрової інфраструктури у сфері інтелектуальної власності та виявлено ключові проблеми, пов'язані з недостатньою інтеграцією в міжнародну цифрову патентну систему, автоматизацією й відкритістю патентних даних. Узагальнено міжнародний досвід WIPO, EPO та USPTO щодо впровадження в національну патентну систему новітніх електронних сервісів, технологій штучного інтелекту, блокчейн-технологій і відкритих API. Запропоновано рекомендації щодо адаптації міжнародного досвіду цифровізації національної патентної системи до українських реалій. Рекомендації спрямовані на створення єдиної цифрової платформи патентних ресурсів України, удосконалення експертизи заявок та розвитку аналітики патентних даних. Результати дослідження мають практичне значення для модернізації патентної системи й формування цифрової екосистеми інтелектуальної власності України.

Ключові слова: *патентна система, цифрова трансформація, інтелектуальна власність, електронні сервіси, міжнародний досвід.*

A. Shelestova

Candidate of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Associate Professor at the Digital Communications and Information Technologies Department, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINE'S PATENT SYSTEM AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

The relevance of the article. This article explores the digital transformation of Ukraine's patent resource system as a strategic component of the country's integration into the global innovation and information environment. The relevance of this research lies in the growing need to modernize national intellectual property (IP) infrastructure in accordance with international standards established by WIPO, the EPO, and the USPTO. Despite progress in developing electronic filing systems and open patent

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

databases, Ukraine's patent system remains insufficiently digitalized, fragmented, and poorly integrated with global patent information networks.

The purpose of the article. The main purpose of this article is to analyze the current state of digitalization in Ukraine's patent system, compare it with leading international practices, and develop evidence-based recommendations for adapting global approaches to the domestic context.

The methodology. The research applies comparative and systemic analysis of open patent data platforms and electronic services operated by the World Intellectual Property Organization (WIPO), the European Patent Office (EPO), and the United States Patent and Trademark Office (USPTO). Methods of structural-functional analysis, synthesis, and benchmarking were applied to identify technological and institutional gaps between Ukraine's patent infrastructure and international systems.

The results. The study identifies key weaknesses in Ukraine's patent system, including limited interoperability of electronic services, insufficient automation of examination procedures, and lack of integration with international databases such as PATENTSCOPE and Espacenet. Drawing on the experience of WIPO, the EPO, and the USPTO, recommendations are proposed for developing a unified national electronic patent platform with open APIs, implementing AI-based examination tools, utilizing blockchain technology for data security, and creating analytical tools for patent data visualization and innovation trend monitoring.

The scientific novelty. The novelty of this research lies in the comprehensive analysis of digital transformation processes within the national patent system and in formulating an adaptation model that integrates global digitalization practices into Ukraine's IP management context. The proposed conceptual framework combines technological, legal, and organizational dimensions of modernization, emphasizing the synergy among public administration, IT infrastructure, and innovation policy.

The practical significance. These findings can contribute to the development of a national strategy for the digital transformation of the patent system, the creation of a unified information portal for patent resources, and the enhancement of training programs for specialists in digital IP management and data analytics.

Conclusions. The digital transformation of patent resources should become a national priority, ensuring transparency, accessibility, and international compatibility of Ukraine's intellectual property system. Implementing global digital practices will strengthen the country's innovation capacity, improve the efficiency of patent administration, and accelerate Ukraine's integration into the global digital economy.

Keywords: *patent system, digital transformation, intellectual property, electronic services, international experience.*

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується переходом до цифрової моделі управління інтелектуальною власністю, а це, у свою чергу, зумовлює необхідність цифрової трансформації національних патентних систем. Окрім того, у контексті євроінтеграції України та, у зв'язку із цим, схвалення урядом України Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр.¹ цифровізація національної патентної системи набуває стратегічного значення для забезпечення прозорості, ефективності та міжнародної сумісності процедур і

1 Кабінет Міністрів України. (2018). Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>

процесів охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, ведення спільного електронного документообігу щодо патентних документів.

У більшості провідних патентних відомств світу (Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі — WIPO), Європейське патентне відомство (далі — EPO), Бюро патентів та товарних знаків США (далі — USPTO) уже реалізовані електронні системи подання заявок, підтримки управління процесами експертизи, аналітики та комунікації із заявниками. Поточний етап характеризується активним посиленням уже наявних систем ІІІ, машинним навчанням, технологіями блокчейну й API-сервісами з метою автоматизації процесів подання та експертизи заявок, спрощення доступу до патентних даних і підвищення якості рішень.

Україна наразі поступово та систематично впроваджує подібні інструменти, що робить обрану тему дослідження актуальною з погляду вивчення й порівняння з міжнародним досвідом. Окрім цього, цифрова трансформація патентної системи безпосередньо впливає на інформаційно-аналітичну діяльність, економіку знань та розвиток технологічного суверенітету держави. Дослідження процесів цифрової трансформації патентної системи надає можливість сформувати бачення й розуміння інноваційної цифрової екосистеми України та її місця й ролі в міжнародній патентній цифровій системі.

Постановка проблеми. Розвиток цифрової економіки та стрімкий темп зростання кількості об'єктів інтелектуальної власності, що потребують правової охорони, зумовлюють перегляд підходів до організації та управління патентними ресурсами й системами. В Україні система охорони прав інтелектуальної власності наразі проходить реформування, тому саме процесу цифровізації її ключових компонентів, таких як ведення патентного діловодства, прозоре проведення всіх етапів експертизи заявок, формування та поширення патентної інформації, має приділятися пильна увага.

Наявність базових електронних систем, які дозволяють здійснювати електронне подання заявок та надавати доступ до відкритої бази патентів через сайт Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (далі — УКРНОІВІ), не забезпечує повноцінну інтеграцію з міжнародними патентними інформаційними системами, такими як WIPO PATENTSCOPE, EPO Espacenet тощо. Відсутність єдиної централізованої електронної платформи, сумісної з глобальними стандартами, призводить до обмеження доступу до патентних даних, ускладнення міжвідомчої взаємодії та низької ефективності управління патентною інформацією.

Крім того, у патентній системі України поки повною мірою не реалізовано впровадження сучасних технологічних рішень, що активно використовуються в провідних світових патентних відомствах. Ідеться про інструменти ІІІ для автоматизованої експертизи, блокчейн-технологій для фіксації пріоритету заявок, API-доступ для розробників патентних аналітичних сервісів, а також відкриті дані для досліджень у сфері інновацій.

Отже, спостерігається певне відставання темпів цифрової трансформації української патентної системи від світових тенденцій здебільшого через необхідність гармонізації національних нормативно-правових документів із міжнародними, що займає багато часу, а це, своєю чергою, створює ризики інформаційної ізоляваності, зниження ефективності патентних процедур та ускладнення інтеграції патентної системи України в міжнародний цифровий інноваційно-правовий простір.

Подолання таких викликів можливе, зокрема, через наукове обґрунтування напрямів адаптації міжнародних практик цифровізації, враховуючи досвід WIPO, EPO, USPTO та розробку пропозицій щодо формування національної цифрової інфраструктури патентних ресурсів, здатної забезпечити відкритість, сумісність і технологічну стійкість системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наукова дискусія з приводу цифрової трансформації систем патентних ресурсів України особливо акцентує на питаннях цифровізації, електронізації процедур патентування, впровадження ІІІ, блокчейн-технологій та обробки великих наборів даних.

Положення щодо електронізації та цифровізації процедур патентування закріплені Наказом Міністерства економіки України від 09.09.2024 р. № 23301 «Про затвердження Правил складання, подання та проведення експертизи заявки на винахід і заявки на корисну модель»¹. Документ закріплює можливість подання заявок онлайн із використанням кваліфікованого електронного підпису, що відповідає загальнодержавній стратегії цифрової трансформації.

Науковці досліджують різні аспекти цифрової модернізації патентної системи ЄС та України. Так, Г. Андрощук (Андрощук, 2023) у публікації «Модернізація патентної системи ЄС: новації та можливості для України» надає економіко-правовий аналіз правил щодо модернізації патентної системи ЄС, які почали діяти у 2023 р. Автор наголошує, «що додана вартість інтелектуальної власності зростає у більшості європейських промислових екосистем. Права інтелектуальної власності, зокрема патенти, які є найважливішим нематеріальним активом, покликані відіграти вирішальну роль у розширенні масштабів “зелених” інновацій, одночасно створюючи бізнес-обґрунтування для чистих технологій, а також сприяючи стійкій цифровій трансформації» (там само, с. 50).

Результати дослідження “The role of digital technologies and intellectual property management in driving sustainable innovation” групи румунських учених (Man et al., 2025) підкреслюють важливість узгодження глобальних законодавчих баз для стимулювання інновацій, сприяння реєстрації прав інтелектуальної власності та підтримки сталого економічного зростання. Також у публікації наголошується на необхідності розробки онлайн-платформи, яка б інтегрувала

1 Міністерство економіки України. (2024). Про затвердження Правил складання, подання та проведення експертизи заявки на винахід і заявки на корисну модель (Наказ від 09.09.2024 р. № 23301). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1411-24?find=1&text=%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD#w1_1

ШІ для покращення її функціональності, оптимізації процесу подання заявок та сприяння створенню й поширенню інноваційних технологій (Man et al., 2025).

У публікації “Deepening digital intellectual property rules and digital international patenting” (Yanan & Shanshan, 2025) автори зосередилися на дослідженні взаємодії між положеннями про інтелектуальну власність у межах регіональних торговельних угод (далі — RTAs) та цифровими міжнародними патентними заявками. Результати розвідки свідчать про стійку позитивну кореляцію між наявністю положень про цифрову інтелектуальну власність у RTAs та цифрових транснаціональних патентних заявках.

Нещодавнє дослідження «Сучасний стан патентних трендів технологій штучного інтелекту та машинного навчання при управлінні міжнародними торговими потоками» авторів М. Король, Д. Васька та Р. Бабинця (2025) спрямоване на вивчення сучасних патентних трендів у сфері технологій ШІ та машинного навчання для управління міжнародними торговими потоками.

Попри розкриття певних аспектів теми, що досліджується, не вистачає розвідки, яка б означила поточний стан цифровізації патентної системи України та міжнародних патентних систем, на чому й зосереджена ця праця.

Мета статті — визначення напрямів удосконалення цифрової інфраструктури патентної системи України на основі запровадження кращого досвіду цифровізації міжнародних патентних систем (зокрема, WIPO, EPO, USPTO).

У межах дослідження здійснено огляд наявних цифрових сервісів УКРНОІВІ (електронне подання заявок, пошук патентної інформації тощо) і порівняння їх із глобальними платформами та системами, що надає підґрунтя для формулювання пропозицій щодо адаптації передових світових практик цифровізації до патентної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій розробив й активно використовує низку електронних сервісів, що дозволяють зацікавленим особам подавати електронні заявки: Система подання електронних заявок, Система електронної взаємодії закладу експертизи, Система інформаційного пошуку, а також Електронна заявка на міжнародну реєстрацію ТМ (Madrid eFiling)¹. Ці інструменти забезпечують повний цикл електронного документообігу під час розгляду електронних заявок, починаючи від подання, проведення експертизи й до публікації відповідної інформації в державних реєстрах. У річному технічному звіті УКРНОІВІ з патентно-інформаційної діяльності за 2024 р. у розділі 4 «ІКТ-підтримка послуг та діяльності Відомства, пов'язаних з патентною інформацією», зазначено, що «система інфраструктури інформаційних технологій, тобто ІТ-інфраструктура Відомства, є сервіс-орієнтованою» (УКРНОІВІ / ІР-офіс, 2024). Основуючись на Звіті УКРНОІВІ за 2024 р. та його офіційному вебсайті УКРНОІВІ, надамо повний перелік і коротку характеристику систем електронного подання заявок (табл. 1).

1 УКРНОІВІ. (2025). Подати заявку. <https://ukrpatent.org/uk/articles/apply-ip>

Табл. 1.

Системи подання заявок та підтримки патентного діловодства УКРНОІВІ

№ з/п	Назва системи	Призначення системи	Примітка
1	АС «Винаходи».	Підтримка діловодства за заявками на реєстрацію винаходів та корисних моделей.	Для внутрішнього користування.
2	АС «Бухгалтерський облік платежів».	Ведення бухгалтерського обліку зборів та платежів за послуги.	Для внутрішнього користування.
3	Системи подання електронних заявок (СПЕЗ-1 та СПЕЗ-2).	Електронне подання заявок.	Для взаємодії із заявниками https://base.nipo.gov.ua/efiling/
4	Система електронної взаємодії Відомства (СЕВ ЗЕС).	Автоматизація всього комплексу робіт з електронними документами.	Для взаємодії із заявниками https://sev.nipo.gov.ua/
5	Система електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОВВ).	Автоматизація взаємодії з органами виконавчої влади України.	Для взаємодії з органами виконавчої влади.
6	АС «Вхідні документи».	Передавання електронних копій документів у паперовій формі, що надійшли поштою або доставлені кур'єром.	Для внутрішнього користування.
7	АС «Вихідні документи».	Підготовка документів у паперовій формі для відправки.	Для внутрішнього користування.
8	Центральний електронний архів документів.	Збереження оригіналів документів в електронній формі.	Для внутрішнього користування.
9	АС «Глобальний каталог контрагентів».	Формування унікального номера для реєстрації об'єкта (заявки, справи тощо).	Для внутрішнього користування.
10	Клієнт-банк.	Забезпечення платежів.	Для внутрішнього користування.
11	Стандартні офісні пакети Microsoft Office.	Ведення документації.	Для внутрішнього користування.
12	Система інформаційного пошуку (CIC).	Здійснення пошуку.	Для всіх зацікавлених суб'єктів https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/simple/
13	Електронна заявка на міжнародну реєстрацію ТМ (Madrid eFiling).	Підтримка процедури подання міжнародної заявки.	Для заявників https://www3.wipo.int/authpage/signin.xhtml

Джерело: розроблено автором на основі дослідження даних з офіційного веб-сайту УКРНОІВІ <https://ukrpatent.org/uk/articles/apply-ip> та Річного технічного звіту УКРНОІВІ з патентно-інформаційної діяльності за 2024 р. https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/RTZ_PI-UA_2024.pdf

Окрім систем, зазначених у таблиці 1, через портал «Дія» урядом забезпечено доступність до окремих державних послуг у сфері інтелектуальної власності, що, у свою чергу, формує національну цифрову екосистему України¹.

Цифрова трансформація патентної системи є однією з головних стратегічних цілей УКРНОІВІ. Про це йдеться в презентації «Стратегічні цілі УКРНОІВІ», опублікованій на вебсайті УКРНОІВІ (2025) і фрагмент якої наведений на рис. 1.

Рис. 1. Напрями цифрової трансформації, викладені в презентації «Стратегічні цілі УКРНОІВІ».

Джерело: презентація «Стратегічні цілі УКРНОІВІ» на вебсайті УКРНОІВІ https://ukrpatent.org/atachs/UA-Strategic_Plan_IP_office-final.pdf

9 липня 2025 р. Україна зробила ефективні кроки до інтеграції в міжнародний цифровий патентний простір. Зокрема, в Женеві (Швейцарія) відбулася зустріч української делегації з радником Гендиректора ВОІВ з цифровізації, за результатами якої УКРНОІВІ розпочало підготовку до інтеграції із цифровими платформами WIPO (УКРНОІВІ / ІР-офіс, 2025, Липень 25). Україна наголосила на рішучості модернізувати свою патентну систему через впровадження цифрових сервісів і рішень на основі ШІ, а також на інтеграції національних даних і сервісів у глобальні платформи WIPO. У ході зустрічі були представлені напрацювання України та обговорені подальші напрями співпраці з WIPO, що відображено на рис. 2.

Також 25 липня 2025 р. відбулась зустріч команди Міністерства економіки України, УКРНОІВІ / ІР-офіс та Постійного представництва України при Відділенні ООН і Міністеркою юстиції та цифрових справ Естонії, за результатами якої були визначені подальші напрями співпраці, а саме:

- «розвиток цифрової інфраструктури для національних органів інтелектуальної власності;

1 Дія. (2024). Інтелектуальна власність. <https://guide.diiia.gov.ua/thematic-area/intelektualna-vlasnist>

Рис. 2. Ключові моменти зустрічі української делегації УКРНОІВІ з радником Гендиректора ВОІВ, липень 2025 р., Женева (Швейцарія).

Джерело: узагальнено автором на основі результатів зустрічі <https://nipo.gov.ua/intehratsiia-z-tsyfrovyumu-platformamy-voiv/> із застосуванням сервісу Napkin

- забезпечення сумісності державних реєстрів;
- цифрові інструменти для ІР захисту та підвищення обізнаності громадськості;
- обмін досвідом у сфері управління ІПІ та систем цифрової ідентифікації» (УКРНОІВІ / ІР-офіс, 2025, Липень 9).

Міжнародний досвід цифровізації патентних систем є надзвичайно важливим для України. Цифрова трансформація у сфері патентування активно впроваджується й підтримується міжнародними організаціями. Так, Всесвітня організація інтелектуальної власності впроваджує й активно розвиває такі системи та платформи, як ePCT¹, Digital Access Service (далі — DAS)² та глобальну базу PATENTSCOPE³, які забезпечують подання міжнародних заявок та обмін патентною інформацією в цифровому форматі. До цих платформ, як зазначалося вище, готується приєднатися й Україна.

Європейське патентне відомство активно впроваджує елементи ІПІ в процес пошуку та класифікації заявок, про що йдеться на офіційному сайті відомства (EPO, 2025). 7 жовтня 2025 р. на засіданні Робочої групи з правил, яка

1 ePCT. (n.d.). World Intellectual Property Organization (WIPO). <https://pct.wipo.int/ePCT>

2 Digital Access Service (DAS). (n.d.). World Intellectual Property Organization (WIPO). <https://www.wipo.int/en/web/das>

3 PATENTSCOPE. (n.d.). World Intellectual Property Organization (WIPO). <https://www.wipo.int/en/web/patentscope>

входить до складу Постійного консультативного комітету при Європейському патентному відомстві (SACEPO), цифрова трансформація була центральною темою обговорення. За результатами обговорення планується:

- внесення змін до Правил Європейської патентної конвенції;
- повністю безпаперова процедура видачі патентів до квітня 2027 р.;
- складання протоколів усних засідань за допомогою ШІ (за засіданні був представлений пілотний проєкт) (ЕПО, 2025).

А, згідно зі Стратегічним планом-2028 (ЕПО, 2024), ЕПО розширить свої можливості за допомогою передових технологій, які створюють стабільну інфраструктуру, стимулюють цифрову трансформацію в процесі видачі патентів, а також у корпоративних послугах, і використовують нові технології з найвищими стандартами ІТ-безпеки. Основні стратегічні напрями, реалізація яких запланована до 2028 р.: побудова надійної цифрової інфраструктури; цифрова трансформація; використання цифрових інструментів; застосування ШІ; забезпечення захисту даних (ЕПО, 2024). На рис. 3 видно, що питання цифровізації є одним із ключових напрямів майбутньої модернізації європейської патентної системи.

Рис. 3. Стратегічний план Європейського патентного відомства 2028.

Джерело: <https://www.epo.org/en/about-us/office/strategic-plan-2028/driver-2>

Досвід США також показовий: USPTO реалізувало платформу Patent Center, яка об'єднує функції подання, перегляду та моніторингу заявок. Цієї осені Patent Center при USPTO реалізував: упровадження додаткових заходів безпеки для доступу до Patent Center шляхом обов'язкового підтвердження особи та оновлення методу автентифікації шляхом переведення користувачів на безпечні методи автентифікації від самого Patent Center (USPTO, 2025, Patent Center).

Також USPTO оприлюднило Artificial Intelligence Strategy (USPTO, 2025), що забезпечить можливість використання технологій машинного навчання в

аналізі патентних даних. Стратегія має на меті спрямувати зусилля USPTO на реалізацію потенціалу ІШІ в межах діяльності USPTO та в усій екосистемі інтелектуальної власності. Стратегія спрямована на досягнення бачення та місії USPTO у сфері ІШІ через п'ять основних напрямів, які включають:

- розвиток політики інтелектуальної власності, яка сприяє інклюзивним інноваціям та креативності у сфері ІШІ;
- створення найкращих у своєму класі можливостей ІШІ через інвестування в обчислювальну інфраструктуру, ресурси даних та розробку продуктів, орієнтованих на бізнес;
- сприяння відповідальному використанню ІШІ в межах USPTO та в ширшій інноваційній екосистемі;
- розвиток експертизи в галузі ІШІ серед співробітників USPTO;
- співпраця з іншими урядовими установами США, міжнародними партнерами та громадськістю щодо спільних пріоритетів у сфері ІШІ (USPTO, 2025, Artificial Intelligence Strategy).

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що цифрова трансформація патентної системи України є ключовим чинником підвищення ефективності управління в галузі інтелектуальної власності, забезпечення прозорості проведення патентних процедур та інтеграції держави до глобального інноваційного цифрового простору. Вивчення поточного стану національної патентної системи засвідчує наявність ключових та основоположних елементів цифровізації, таких як електронне подання заявок, публічні бази даних, електронний документообіг, однак ці інструменти потребують інтеграції з міжнародними платформами WIPO, EPO, USPTO, усвідомленого, відповідального та безпечного впровадження технологій ІШІ для вирішення завдань і процедур патентування, експертизи через гармонізацію законодавчої та нормативної бази України з міжнародними нормативно-правовими документами.

Порівняльне вивчення міжнародного досвіду надає підстави виокремити низку напрямів, щодо яких уже почалася співпраця з міжнародними партнерами і які потребують адаптації в Україні, зокрема це:

- розбудова єдиної національної електронної платформи патентних ресурсів на основі відкритих API та сумісних стандартів даних;
- запровадження систем автоматизованої експертизи заявок із відповідальним застосуванням ІШІ-технологій, з урахуванням захисту даних;
- використання блокчейн-технологій для забезпечення надійності та незмінності даних про патентні права;
- створення інтегрованих аналітичних інструментів для підтримки інноваційної діяльності, прогнозування технологічних трендів та розроблення державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- посилення кадрового потенціалу у сфері цифрового управління патентними даними.

Отже, цифрова трансформація патентної системи дозволяє сформувати ефективну, прозору та сумісну з міжнародними вимогами цифрову екосистему патентування й захисту інтелектуальної власності.

Перспективи подальших досліджень. Наступні наукові розвідки у сфері цифрової трансформації патентної системи України можуть бути спрямовані на поглиблений аналіз технологічних, правових та організаційних аспектів інтеграції національної патентної системи в глобальний цифровий простір інтелектуальної власності.

Список посилань

- Андрощук, Г. О. (2023). Модернізація патентної системи ЄС: новачі та можливості для України. *Наука, технології, інновації*, 4, 50–61. <https://doi.org/10.35668/2520-6524-2023-4-05>
- Король, М., Васько, Д., & Бабинець, Р. (2025). Сучасний стан патентних трендів технологій штучного інтелекту та машинного навчання при управлінні міжнародними торговими потоками. *Економіка та суспільство*, 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-134>
- УКРНОІВІ / IP-офіс. (2024). Річний технічний звіт з патентно-інформаційної діяльності за 2024 рік. https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/RTZ_PI_UA_2024.pdf
- УКРНОІВІ / IP-офіс. (2025). Стратегічні цілі УКРНОІВІ. https://ukrpatent.org/atachs/UA-Strategic_Plan_IP_office-final.pdf
- УКРНОІВІ / IP-офіс. (2025, Липень 9). Україна та Естонія посилюють співпрацю у сферах цифрових рішень, ІП та розвитку ІІІ. *IP Office*. <https://nipo.gov.ua/ukraine-estonia-posyliuiut-spivpratsiu-wipo-ga-2025/>
- УКРНОІВІ / IP-офіс. (2025, Липень 25). УКРНОІВІ готується до інтеграції з цифровими платформами ВОІВ: підсумки зустрічі української делегації з радником Гендиректора ВОІВ з цифровізації. *IP Office*. <https://nipo.gov.ua/intehratsiia-z-tsifrovymy-platformamy-voiv/>
- EPO. (2024). *Strategic Plan 2028*. <https://www.epo.org/en/about-us/office/strategic-plan-2028/driver-2>
- EPO. (2025, October 10). *Focus on advances in digital transformation at the SACEPO Working Party on Rules*. <https://www.epo.org/en/news-events/news/focus-advances-digital-transformation-sacepo-working-party-rules>
- Man, G. M., Zamfir, D., Diaconescu, D., Radu, A.-V., Aldea, F., & Ionescu, G. (2025). The role of digital technologies and intellectual property management in driving sustainable innovation. *Sustainability*, 17(7), 3135. <https://doi.org/10.3390/su17073135>
- USPTO. (2025). *Artificial Intelligence Strategy*. <https://www.uspto.gov/initiatives/artificial-intelligence/ai-strategy>
- USPTO. (2025). *Patent Center*. <https://patentcenter.uspto.gov/>
- Yanan, Wang, & Shanshan, Cui. (2025). Deepening digital intellectual property rules and digital international patenting. *Economics Letters*, 251. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2025.112312>

References

- Androshchuk, G. O. (2023). Modernization of the EU patent system: innovations and opportunities for Ukraine. *Science, Technology, Innovation*, 4, 50–61. <https://doi.org/10.35668/2520-6524-2023-4-05> [In Ukrainian].

- Korol, M., Vasko, D., & Babynets, R. (2025). Current state of patent trends in artificial intelligence and machine learning technologies in international trade flows management. *Economy and Society*, 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-134> [In Ukrainian].
- UKRNOIPI / IP Office. (2024). *Annual technical report on patent and information activities for 2024*. https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/RTZ_PI-UA_2024.pdf [In Ukrainian].
- UKRNOIPI / IP Office. (2025). *Strategic objectives of UKRNOIPI*. https://ukrpatent.org/atachs/UA-Strategic_Plan_IP_office-final.pdf [In Ukrainian].
- UKRNOIPI / IP Office. (2025, July 9). Ukraine and Estonia strengthen cooperation in the fields of digital solutions, IP and AI development. *IP Office*. <https://nipo.gov.ua/ukraina-estoniia-posyliuiut-spivpratsiu-wipo-ga-2025/> [In Ukrainian].
- UKRNOIPI / IP Office. (2025, July 25). UKRNOIPI prepares for integration with WIPO digital platforms: results of the meeting between the Ukrainian delegation and the WIPO Director General's Adviser on Digitalization. *IP Office*. <https://nipo.gov.ua/intehratsiia-z-tsystrovymy-platformamy-voiv/> [In Ukrainian].
- EPO. (2024). *Strategic Plan 2028*. <https://www.epo.org/en/about-us/office/strategic-plan-2028/driver-2> [In English].
- EPO. (2025, October 10). *Focus on advances in digital transformation at the SACEPO Working Party on Rules*. <https://www.epo.org/en/news-events/news/focus-advances-digital-transformation-sacepo-working-party-rules> [In English].
- Man, G. M., Zamfir, D., Diaconescu, D., Radu, A.-V., Aldea, F., & Ionescu, G. (2025). The role of digital technologies and intellectual property management in driving sustainable innovation. *Sustainability*, 17(7), 3135. <https://doi.org/10.3390/su17073135> [In English].
- USPTO. (2025). *Artificial Intelligence Strategy*. <https://www.uspto.gov/initiatives/artificial-intelligence/ai-strategy> [In English].
- USPTO. (2025). *Patent Center*. <https://patentcenter.uspto.gov/> [In English].
- Yanan, Wang, & Shanshan, Cui. (2025). Deepening digital intellectual property rules and digital international patenting. *Economics Letters*, 251. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2025.112312> [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.02>¹

УДК 004.738.5:330.341.1(477):339.9

О. М. Тур

доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
oktur@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8094-687X>

В. В. Шабуніна

кандидат філологічних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
shabuninaviktoria@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7957-3378>

В. І. Саранча

кандидат історичних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
visar73@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9435-0615>

ІТ-РИНОК УКРАЇНИ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ І ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ НА ТЛІ СВІТОВИХ НАПРЯМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасній цифровій економіці ІТ-сектор є фундаментальним драйвером інновацій та ефективності, що зумовлює жорстку глобальну конкуренцію за лідерство в цій сфері. Для України, особливо в умовах воєнного часу, глибоке розуміння траєкторії розвитку ІТ-ринку є критично важливим, оскільки сектор виступає опорою національної економіки. У статті здійснено аналіз поточного стану українського ІТ-ринку, його позиції в економічній системі країни та світу, а також визначено сучасні тенденції й перспективи розвитку на тлі глобальних векторів прогресу. Підкреслено стійкість та адаптивність сектора, а також його стратегічну важливість як рушійної сили відновлення й цифровізації країни. З'ясовано ключові тенденції та представлено рекомендації для формування державної політики, спрямованої на підтримку інновацій, розвиток людського капіталу та створення привабливого інвестиційного клімату. Зроблено висновок, що, попри війну, український ІТ-сектор демонструє стійкість і здатність до адаптації, будучи одним із небагатьох секторів, що зростає. Окреслено ключові тенденції, які характеризують сучасний стан українського ІТ-ринку. Звернено увагу на економічні показники, що супроводжують ІТ-ринок, а також на роль людського капіталу.

Ключові слова: інформаційні технології, ринок інформаційних продуктів і послуг, інформаційна безпека, інформаційна культура, аналітика, ВВП, обсяг експорту.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

O. Tur

Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Professor of the Department of Humanities, Culture and Art of Mykhailo Ostrohradskyi Kremenchuk National University, Kremenchuk, Ukraine

V. Shabunina

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Humanities, Culture and Art of Mykhailo Ostrohradskyi Kremenchuk National University, Kremenchuk, Ukraine

V. Sarancha

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Humanities, Culture and Art of Mykhailo Ostrohradskyi Kremenchuk National University, Kremenchuk, Ukraine

IT MARKET OF UKRAINE: ANALYSIS OF CURRENT TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS AGAINST THE BACKGROUND OF GLOBAL TRANSFORMATION TRENDS

In the current phase of global economic transformation, the information technology (IT) sector functions as a key driver of innovation, structural modernisation, and enhanced economic efficiency. It shapes national competitiveness, facilitates integration into international markets, and promotes the development of knowledge-intensive industries. Countries that succeed in fostering a strong IT ecosystem secure long-term strategic advantages, including technological independence, sustained economic resilience, and increased global visibility. In the case of Ukraine, the role of the IT sector has acquired exceptional significance, particularly in the context of the ongoing full-scale war. Despite adverse conditions, the industry continues to demonstrate notable stability, adaptability, and growth potential. It remains one of the few sectors that not only sustains its performance under conditions of systemic crisis but also continues to contribute meaningfully to national GDP, employment, and export capacity. These characteristics underscore the necessity of a comprehensive scholarly assessment of the current state of the Ukrainian IT market, its macroeconomic relevance, and its developmental prospects. The relevance of this study is further reinforced by the intensification of global technological competition and the increasing importance of human capital and innovation infrastructure in ensuring sustainable economic growth. Understanding the position of Ukraine's IT sector within global digitalisation processes enables the identification of both challenges and opportunities in the national context. This includes the development of evidence-based approaches to state support for innovation, mechanisms for attracting investment, and strategies for the internationalisation of the domestic IT industry. Thus, this research addresses an urgent scientific and practical problem, contributing to the broader discourse on the resilience of digital markets under extreme conditions and the integration of transitional economies into global technological processes. The findings are expected to inform strategic policy decisions aimed at strengthening the innovation capacity of Ukraine's economy in the post-crisis period.

The purpose of the article is to analyse the current state of the Ukrainian IT market, its position in the country's and the world's economic system, and to identify trends and prospects for development against the background of global progress vectors.

The methodology. The paper is based on the analysis of relevant scientific publications by Ukrainian and foreign researchers who study the impact of digital technologies on

economic growth, the role of ICT in transition economies, and digital innovations. In addition, statistics and forecasts from leading analytical agencies were used to assess the dynamics of the global and Ukrainian IT markets, exports, GDP and employment.

The scientific novelty and practical significance. The study provides a comprehensive analysis of the Ukrainian IT market in the face of unprecedented challenges, such as a full-scale war. It emphasises the resilience and adaptability of the sector, as well as its strategic importance as a driving force for the country's recovery and digitalisation.

The practical value of the study lies in identifying key trends and recommendations for shaping public policy aimed at supporting innovation, developing human capital, and creating an attractive investment climate. The authors of the study state that despite the war, the Ukrainian IT sector demonstrates resilience and adaptability, being one of the few sectors that continues to grow. The article identifies key trends that characterise the current state of the Ukrainian IT market. The authors draw attention to the economic indicators that accompany the IT market, as well as the role of human capital.

Prospects for further research are to develop specific mechanisms of state support that will help attract investment, protect intellectual property and stimulate scientific development to maximise the industry's potential in the context of future growth.

Keywords: *information technology, market of information products and services, information security, information culture, analytics, GDP, exports.*

Актуальність дослідження. Сучасна світова економіка невинно трансформується, набуваючи виразних цифрових обрисів. Інформаційні технології стали наріжним каменем розвитку багатьох сфер життя, рухаючи інновації, підвищуючи ефективність і відкриваючи нові горизонти для бізнесу й суспільства. Тому закономірно, що в сучасному глобальному інформаційному просторі розгортається гостра боротьба за лідерство в цій сфері і, як наслідок, відбувається досягнення інформаційної переваги. Розвиток інформаційного ринку впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства — соціальну, економічну, політичну, культурну та ін. Зважаючи на це, видається очевидним, що дослідження загальнотеоретичних основ функціонування ІТ-ринку як світового масштабу, так і українського, його структури, стану, динаміки й основних тенденцій розвитку стає не просто надзвичайно актуальним, а життєвонеобхідним.

Постановка проблеми. Попри визначну роль, яку інформаційні технології відіграють у сучасному світі, їхній швидкий і часто непередбачуваний розвиток створює значні виклики для стратегічного визначення напрямків. Для України, чий ІТ-сектор працює в складних умовах воєнного часу, чітке розуміння траєкторії розвитку ІТ-ринку є надзвичайно важливим. Відсутність детального аналізу взаємодії між специфічними місцевими чинниками та загальносвітовими напрямками розвитку може перешкоджати створенню ефективних політик і бізнес-стратегій. Саме тому назріває гостра необхідність у глибокому вивченні поточного стану й подальших можливостей українського ІТ-ринку на тлі глобальних економічних трансформацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різнопланова проблематика розвитку й функціонування ринку інформаційних технологій є предметом

активних наукових дискусій. Закордонні дослідники звертають увагу на глобальні проблеми динамічного впливу цифрових технологій і технологічного прогресу на стає економічне зростання (Zhao et al., 2022); роль ІКТ у стимулюванні економічного піднесення в країнах із перехідною економікою (Remeikiene et al., 2021), а також розглядають економічні інновації, спричинені цифровою трансформацією, та їхній вплив на соціальні системи (Yoo & Yi, 2022). Вітчизняні науковці С. Войтко та Т. Сакалош представили архітектуру ринку цифрових товарів і сервісів, проаналізували напрямки та потенційні можливості зростання глобального й українського секторів цифрових технологій, а також здійснили зіставлення українського ринку цифрових технологій із секторами держав-сусідів, окремих країн СНД та економічно розвинених держав (Войтко & Сакалош, 2007). Д. Крилов дослідив ключові чинники, які сприяли активному впровадженню ІТ та формуванню належного клімату для загального поступу інформаційної економіки. Водночас автор виділив низку чинників, що уповільнюють піднесення ІТ-сектора в Україні, наголошуючи на недоліках правової бази, недостатній дієвості державних механізмів захисту інтелектуальних прав і відсутності централізованого управління галуззю на національному рівні (Крилов, 2022). Н. Жмурко проаналізувала географічну диверсифікацію підприємств сфери ІТ на національному ринку, а також оцінила кількість зайнятих фізичних осіб-підприємців відповідно до класифікації видів економічної діяльності у галузі телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг (Жмурко, 2020). О. Тур та В. Шабуніна розглянули ключові тенденції, що формують український ІТ-ринок (Тур & Шабуніна, 2025), дослідили проблематику впровадження, вектори розвитку сучасних медичних інформаційних технологій в Україні та нормативно-законодавче врегулювання їх використання (Tur, Shabunina & Tur, 2022; Тур, Шабуніна & Маслак, 2023). І. Руденко (Руденко, 2023) здійснив аналіз поточного стану ринку інформаційних технологій в Україні, зокрема простежив динаміку його розвитку та виявив потенційні шляхи стимулювання ринку в повоєнний час.

Мета статті — дослідження сучасного стану українського ІТ-ринку, визначення його місця в системі економічних відносин країни та світу, аналіз сучасних тенденцій і перспектив розвитку на тлі світових векторів прогресу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні ІТ-сектор є однією з наймолодших галузей не тільки національного господарства України, але й усього світу, галуззю, яка водночас демонструє надзвичайно швидкі темпи зростання. Так, згідно з останнім прогнозом Gartner, Inc., світові витрати на ІТ у 2025 р. становитимуть \$5,43 трлн, що на 7,9% більше, ніж у 2024 р. (Gartner, 2025). Прогноз витрат на ІТ у всьому світі подано на Рис. 1 (там само).

На фоні зростання ІТ-сегмента світового масштабу український ІТ-ринок теж демонструє значну динаміку. За останні 10 років перший значний поступ було здійснено у 2015 р., коли Кабмін України видав розпорядження від 08 квітня 2025 р №338-р «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік» (Кабінет Міністрів України, 2015).

Як результат — індустрія розробки ПЗ згенерувала у 2016 р. \$3,2 млрд експортного доходу та стала третьою за обсягами експорту (7% у загальному обсязі експорту).

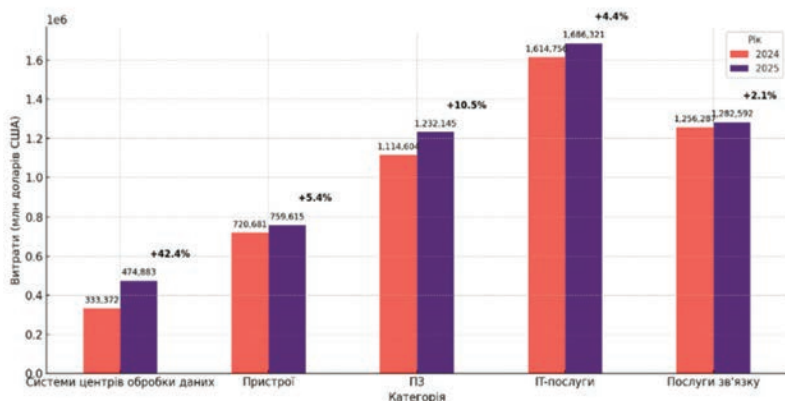

Рис. 1. Зростання ІТ-сегмента світового масштабу (2024 – прогноз на 2025 р.).

За підрахунками старшого консультанта «РwC Україна» С. Шелякіна, індустрія зарахувала у 2016 р. до бюджету податків у сумі \$13,2 млрд, а це — 3,2% ВВП країни. За його прогнозами, до 2025 р. галузь могла зрости до \$8,4 млрд, а кількість робочих місць збільшитися до 240 тис. осіб (Шелякін, 2017).

За словами директора IT Ukraine Association О. Кубракова, у 2017 р. «українська ІТ-галузь знову зросла, якщо говорити про обсяг її послуг у доларовому еквіваленті. За підрахунками асоціації “ІТ-Україна”, що об’єднує аутсорсингові компанії, обсяг експорту зріс із приблизно \$3 млрд до \$3,6 млрд у 2017 році. А на поточний рік прогноз становить \$4,5 млрд» (Кубраков, 2018). У 2018 р. основним споживачем українських ІТ-послуг були США. На цю країну припадало близько 70% експорту галузі. Другим за обсягом ринком для нашої індустрії стали країни ЄС. По 7% припадало на Великобританію та Німеччину, ще 7% — на інші країни Європейського Союзу. Окремим рядком можна було виділити Ізраїль, куди поставлялося 5% від сукупного обсягу українського експорту ІТ-послуг. Решта 4% були розподілені між іншими країнами світу. Разом зі зростанням фінансових показників прогнозувалося збільшення кількості фахівців, зайнятих у галузі — з 116 000 до 144 000 осіб (Кубраков, 2018).

У 2021 р. український ІТ-ринок зміг згенерувати 4% ВВП країни та забезпечити долю в експорті всіх послуг на рівні 38%, мав понад 300 000 висококваліфікованих працівників і, за даними національного дослідження ІТ-індустрії, вважався успішним (IT Ukraine Association, 2022).

Сучасний ІТ-ринок в Україні демонструє стабільність і здатність до адаптації. Він є одним із небагатьох секторів, що продовжує зростати навіть в умовах повномасштабної війни, підтверджуючи свою стратегічну важливість. Станом

на жовтень 2022 р. галузь принесла в економіку України \$6 млрд експортної виручки, що на 10% більше порівняно з аналогічним періодом 2021 р. Частка експорту ІТ-послуг у ВВП збільшилась на 51% — до 5,4%, а в експорті послуг зросла на 24% і становить 47%, тобто майже половину.

Слід звернути увагу на широкую географію експорту українського ІТ-сектора: 147 країн імпортували українську ІТ-продукцію (Рис. 2).

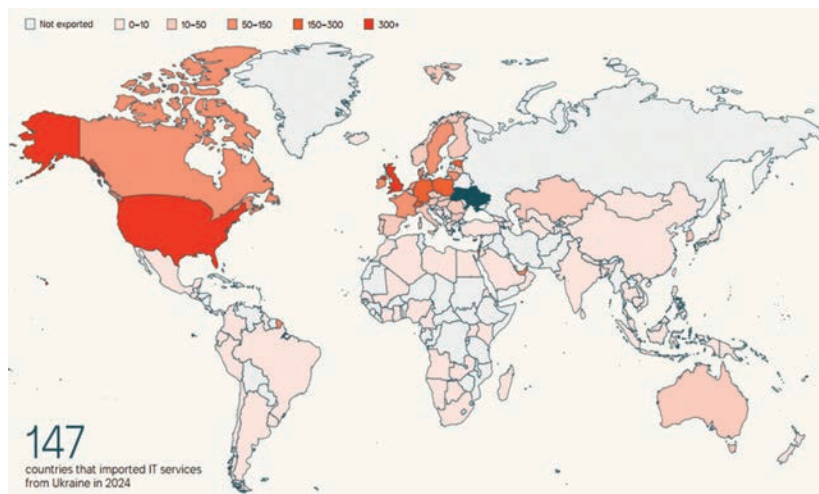

Рис. 2. Країни світу, що імпортували українську ІТ-продукцію (DigitalTiger2024. The Market Power of Ukraine IT research for 2024, 2024).

Станом на 2024 р. із 2118 активних верифікованих ІТ-компаній в Україні 47% — аутсорсингові, 31% — продуктові, 19% — змішані, 3% — аутстафінгові; галузь має 302 тис. спеціалістів, із яких 238 тис. перебувають в Україні, 62–64 тис. — за кордоном (Lviv IT Cluster, 2024). Людський капітал є ключовим активом ІТ-індустрії. Кваліфікація українських ІТ-спеціалістів високо цінується за кордоном, що є одним із головних факторів привабливості країни як ІТ-хабу.

За даними аналітики ІТ-ринку праці, здійсненої DOU.ua, однією з найбільших спільнот розробників в Україні, «за кількістю вакансій це було [перше півріччя 2025 року] найкраще півріччя з початку повномасштабного вторгнення. Загалом за пів року ми перейшли від 4–5 тис. вакансій на місяць до 5–6 тисяч. Саме у червні було 5967 вакансій. Це менше, ніж на початку року (січень важко перебити). Але якщо порівняти з червнем минулого року, то на ринку стало більше на 1681 вакансію» (Найкраще півріччя за всю повномасштабку. Огляд ІТ-ринку праці, червень 2025, 2025) (Рис. 3).

Чим активніше розвивається ІТ-ринок, тим більш критичним стає управління інформаційною безпекою як умова стабільного функціонування цифрової економіки (Sarancha, Shabunina & Tur, 2023). Цілісність, доступність і конфіденційність цифрових ресурсів є базовими умовами збереження економічної

активності, особливо в умовах геополітичної нестабільності та системних ризиків.

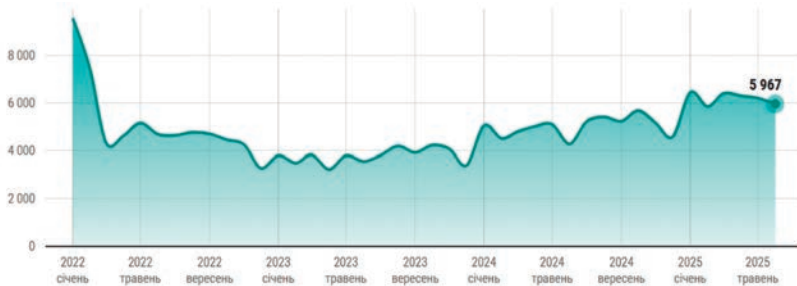

Рис. 3. Загальна кількість вакансій на jobs.dou.ua — динаміка за місяцями (станом на 03.07.2025 р.) (Найкраще півріччя за всю повномасштабку.

Огляд ІТ-ринку праці, червень 2025, 2025).

Представлений аналіз дозволяє сконцентрувати увагу на таких ключових тенденціях, що формують український ІТ-ринок:

1. Однією з найважливіших тенденцій є значне прискорення цифровізації всіх сфер життя країни. Ця трансформація відбувається як на державному, так і на приватному рівнях. Уряд України активно впроваджує ініціативи, спрямовані на створення цифрової держави. Проект «Дія» став флагманом цих зусиль, пропонуючи громадянам доступ до безлічі електронних послуг, що значно спрощує взаємодію з державними установами. Цифровізація адміністративних послуг, документообігу та державних реєстрів створює величезний попит на розробку й впровадження нових інформаційних систем.

Українські компанії теж усвідомлюють необхідність оптимізації процесів, підвищення клієнтоорієнтованості та впровадження інноваційних рішень для збереження конкурентоспроможності. Це призводить до зростання попиту на цифрові рішення: від CRM-систем і ERP-рішень до платформ електронної комерції та спеціалізованого програмного забезпечення.

2. Повномасштабне вторгнення зумовило релокацію бізнесу та фахівців. Це дозволило не тільки зберегти бізнес-процеси, але й створити нові центри ІТ-активності, зокрема на Заході України.

3. Зростання ролі кібербезпеки стало ще одним прямим наслідком геополітичного напруження. Україна перебуває під постійними кібератаками, що змушує державу та бізнес інвестувати в посилення захисту інформаційних систем. Крім того, український ІТ-сектор активно долучається до відновлення країни, пропонуючи цифрові рішення для відбудови інфраструктури, управління проектами та надання державних послуг.

4. Український ІТ-ринок активно інтегрує та розвиває передові технології, що є ключовим фактором його конкурентоспроможності. ШІ і машинне навчання, блокчейн, інтернет речей, перехід до хмарних платформ — ці технологічні напрямки не лише відкривають нові можливості для експорту послуг, а й сприяють інноваційному розвитку внутрішнього ринку.

5. Незважаючи на ризики, український ІТ-сектор зберігає певну інвестиційну привабливість. Це пояснюється високою кваліфікацією кадрів, відносно низькими операційними витратами порівняно з розвиненими країнами та активним розвитком стартап-екосистеми. Венчурні фонди, приватні інвестори й міжнародні корпорації продовжують розглядати Україну як джерело інноваційних ідей. Підтримка стартапів через акселератори, інкубатори та грантові програми є критично важливою для формування нових продуктів і сервісів, здатних конкурувати на глобальному рівні. Фактори, що впливають на інвестиційний клімат, включають верховенство права, прозорість регуляторного середовища, захист інвестицій і стабільність податкової системи.

6. Державна підтримка, зокрема державні замовлення, стимулювання цифровізації державних послуг, сприяють розвитку вітчизняних ІТ-компаній, віддаючи пріоритет інноваційним українським продуктам і рішенням, де це доцільно й вигідно.

7. Стимулювання освіти й науки здійснюється завдяки постійному оновленню навчальних програм у закладах вищої освіти та професійно-технічних закладах відповідно до актуальних потреб ІТ-індустрії; поглибленню взаємодії між освітніми установами та ІТ-компаніями, що включає створення спільних лабораторій, проведення практичних занять і майстер-класів фахівцями з галузі, організацію оплачуваних стажувань та програм дуальної освіти; фінансування наукових досліджень у сфері інформаційних технологій.

8. Розвиток інноваційної інфраструктури забезпечує створення технологічних парків і хабів, доступ до швидкісного інтернету.

Висновки. Ринок інформаційних продуктів і послуг в Україні, попри всі виклики, які несе сучасна геополітична ситуація, демонструє надзвичайну динаміку та стійкість. Він перетворився на один із найважливіших секторів національної економіки, який не лише забезпечує значні валютні надходження, але й є ключовим драйвером модернізації й цифровізації країни. Сучасні тенденції, такі як прискорення цифрової трансформації, зростання ролі кібербезпеки та активне впровадження новітніх технологій, формують гарні передумови для подальшого зростання. Українські ІТ-фахівці високо цінуються на міжнародному ринку завдяки своїй кваліфікації та здатності працювати в умовах високого стресу, що підтверджує стійкість галузі.

Перспективи розвитку українського ІТ-сектора тісно пов'язані з повенним відновленням країни, інтеграцією в європейський цифровий простір і зростанням внутрішнього попиту. Існує потенціал для переходу від переважно аутсорсингової моделі до розробки власних продуктів, спеціалізації на нішевих рішеннях та подальшого зміцнення експортних позицій. Однак для повноцінної реалізації цього потенціалу необхідно подолати наявні ризики, зокрема нестабільність регуляторного середовища та геополітичну невизначеність. Державна політика, спрямована на підтримку інновацій, стимулювання освіти, створення привабливого інвестиційного клімату та захист інтелектуальної власності, є критично важливою. Стратегічне значення ІТ-сектора для країни не обмежується

лише економічними показниками. Він є основою для побудови цифрової держави, гарантом її інформаційної безпеки, а також ефективним інструментом для соціального та економічного оновлення. За умови системного підходу та ефективної співпраці зацікавлених сторін, український ІТ-сектор має шанси стати світовим лідером у певних нішах та забезпечити процвітання країни.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці конкретних механізмів державної підтримки, що сприятимуть залученню інвестицій, захисту інтелектуальної власності та стимулюванню наукових розробок задля максимальної реалізації потенціалу галузі в умовах майбутнього зростання.

Список посилань

- Войтко, С. В., & Сакалош, Т. В. (2007). Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*, 594, 384–392. <https://vlp.com.ua/files/58.pdf>
- Жмурко, Н. В. (2020). Аналіз ринку інформаційних технологій України. *Підприємство та інновації*, (11–2), 91–97. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.33>
- Кабінет Міністрів України. (2015, Квітень 8). *Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік* (Розпорядження №338-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2015-%D1%80#Text>
- Крилов, Д. В. (2022). Сектор інформаційних технологій України: проблеми розвитку та значення для національної економіки. *Причорноморські економічні студії*, 75, 32–36. <https://doi.org/10.32843/bses.75-5>
- Кубраков, О. (2018, Січень 23). ІТ-потенціал України та інвестиції: скільки потрібно і скільки можна і що матиме позитивний вплив на галузь ІТ у подальшому. *Mind*. <https://mind.ua/openmind/20180794-it-potencial-ukrayini-ta-investiciyi-skilki-potribno-i-skilki-mozhna>
- Найкраще півріччя за всю повномасштабку. Огляд ІТ-ринку праці, червень 2025 (2025). *Dou*. <https://dou.ua/lenta/articles/it-job-market-june-2025/>
- Руденко, І. (2023). Ринок інформаційних технологій як драйвер повоєнного відновлення. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, 3, 67–82. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(124\)06](https://doi.org/10.31617/3.2023(124)06)
- Тур, О. М., & Шабуніна, В. В. (2025). Ключові тенденції, що формують український ІТ-ринок. In *Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung: Der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten “ΛΟΓΟΣ” zu den Materialien der VIII internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Zürich, 4. Juli 2025* (pp. 130–143). BOLESWA Publishers & UKRLOGOS Group LLC. <https://doi.org/10.36074/logos-04.07.2025.021>
- Тур, О. М., Шабуніна, В. В., & Маслак, В. І. (2023). Тенденції розвитку прикладних соціально-комунікаційних технологій у медичній галузі: мобільні застосунки та програми у сфері охорони здоров'я. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 54–62. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284658>
- Шелякін, С. (2017, Листопад 16). Результати дослідження PwC: український ІТ-ринок щорічно зростає, але є ризик стагнації. *Blog Imena.UA*. <https://www.imena.ua/blog/pwc-about-it-ua/>
- DigitalTiger2024: The market power of Ukraine IT research for 2024*. (2024). <https://itukraine.org.ua/files/DigitalTiger2024.pdf>

- Gartner. (2025). *Gartner forecasts worldwide IT spending to grow 7.9% in 2025*. <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2025-07-15-gartner-forecasts-worldwide-it-spending-to-grow-7-point-9-percent-in-2025>
- IT Ukraine Association. (2022). *Результати національного дослідження IT-індустрії*. <https://itukraine.org.ua/rezultati-natsionalnogo-doslidzhennya-it-industriyi/>
- Lviv IT Cluster. (2024). *IT Research Ukraine 2024*. <https://itcluster.lviv.ua/projects/it-research-ukraine/>
- Remeikiene, R., Gaspareniene, L., Fedajev, A., & Vebraitė, V. (2021). The role of ICT development in boosting economic growth in transition economies. *Journal of International Studies*, 14(4), 9–22. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2021/14-4/1>
- Sarancha, V., Shabunina, V., & Tur, O. (2023). Information security management: The American experience. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 89–98. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290991>
- Tur, O., Shabunina, V. & Tur, A. (2022). Modern Medical Information Technologies: Implementation Issues and Development Vectors. In *Proceedings of the 2nd International Workshop on Information Technologies: Theoretical and Applied Problems (ITTAP 2022)* (pp. 478–490). CEUR-WS. <https://ceur-ws.org/Vol-3309/paper28.pdf>
- Yoo, I., & Yi, C.-G. (2022). Economic Innovation Caused by Digital Transformation and Impact on Social Systems. *Sustainability*, 14(5). Article 2600. <https://doi.org/10.3390/su14052600>
- Zhao, S., Zhang, Y., Ifikhar, H., Ullah, A., Mao, J., & Wang, T. (2022). Dynamic Influence of Digital and Technological Advancement on Sustainable Economic Growth in Belt and Road Initiative (BRI) Countries. *Sustainability*, 14, 1–16. Article 15782. <https://doi.org/10.3390/su142315782>

References

- Voitko, S. V., & Sakalosh, T. V. (2007). Information and communication technologies market: Structure and analysis. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*, 594, 384–392. <https://vlp.com.ua/files/58.pdf>. [In Ukrainian].
- Zhmurko, N. V. (2020). Analysis of the information technology market of Ukraine. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, (11–2), 91–97. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.33>. [In Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015, April 8). *On approving the action plan to support the development of the software industry for 2015 (Order No. 338-r)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2015-%D1%80#Text>. [In Ukrainian].
- Krylov, D. V. (2022). Information technology sector of Ukraine: Development problems and importance for the national economy. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 75, 32–36. <https://doi.org/10.32843/bses.75-5>. [In Ukrainian].
- Kubakov, O. (2018, January 23). Ukraine's IT potential and investments: How much is needed, how much is possible, and what will positively affect the IT industry in the future. *Mind*. <https://mind.ua/openmind/20180794-it-potencial-ukrayini-ta-investitsiyi-skilki-potribno-i-skilki-mozhna>. [In Ukrainian].
- The best half-year of the full-scale period. IT labor market review, June 2025. (2025). *Dou*. <https://dou.ua/lenta/articles/it-job-market-june-2025/>. [In Ukrainian].
- Rudenko, I. (2023). The information technology market as a driver of post-war recovery. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 3, 67–82. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(124\)06](https://doi.org/10.31617/3.2023(124)06). [In Ukrainian].

- Tur, O. M., & Shabunina, V. V. (2025). Key trends shaping the Ukrainian IT market. In *Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung: Der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten "ΛΟΓΟΣ" zu den Materialien der VIII internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Zürich, 4. Juli 2025* (pp. 130–143). BOLESWA Publishers & UKRLOGOS Group LLC. <https://doi.org/10.36074/logos-04.07.2025.021>. [In Ukrainian].
- Tur, O. M., Shabunina, V. V., & Maslak, V. I. (2023). Development trends of applied socio-communication technologies in the medical field: Mobile applications and software for healthcare. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 54–62. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284658>. [In Ukrainian].
- Sheliakin, S. (2017, November 16). PwC research results: The Ukrainian IT market grows annually, but stagnation risks remain. *Blog Imena.UA*. <https://www.imena.ua/blog/pwc-about-it-ua/>. [In Ukrainian].
- DigitalTiger2024: *The market power of Ukraine IT research for 2024*. (2024). <https://itukraine.org.ua/files/DigitalTiger2024.pdf>. [In English].
- Gartner. (2025). *Gartner forecasts worldwide IT spending to grow 7.9% in 2025*. <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2025-07-15-gartner-forecasts-worldwide-it-spending-to-grow-7-point-9-percent-in-2025>. [In English].
- IT Ukraine Association. (2022). *Результати національного дослідження IT-індустрії*. <https://itukraine.org.ua/rezultati-natsionalnogo-doslidzhennya-it-industriyi/>. [In English].
- Lviv IT Cluster. (2024). *IT Research Ukraine 2024*. <https://itcluster.lviv.ua/projects/it-research-ukraine/>. [In English].
- Remeikiene, R., Gaspareniene, L., Fedajev, A., & Vebraitė, V. (2021). The role of ICT development in boosting economic growth in transition economies. *Journal of International Studies*, 14(4), 9–22. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2021/14-4/1>. [In English].
- Sarancha, V., Shabunina, V., & Tur, O. (2023). Information security management: The American experience. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 89–98. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290991>. [In English].
- Tur, O., Shabunina, V. & Tur, A. (2022). Modern Medical Information Technologies: Implementation Issues and Development Vectors. In *Proceedings of the 2nd International Workshop on Information Technologies: Theoretical and Applied Problems (ITTAP 2022)* (pp. 478–490). CEUR-WS. <https://ceur-ws.org/Vol-3309/paper28.pdf>. [In English].
- Yoo, I., & Yi, C.-G. (2022). Economic Innovation Caused by Digital Transformation and Impact on Social Systems. *Sustainability*, 14(5). Article 2600. <https://doi.org/10.3390/su14052600>. [In English].
- Zhao, S., Zhang, Y., Iftikhar, H., Ullah, A., Mao, J., & Wang, T. (2022). Dynamic Influence of Digital and Technological Advancement on Sustainable Economic Growth in Belt and Road Initiative (BRI) Countries. *Sustainability*, 14, 1–16. Article 15782. <https://doi.org/10.3390/su142315782>. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.03>¹
УДК 002.5:378

Д. М. Драпалюк

аспірант кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
dmytro.drapaliuk.mdkib.2022@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0002-0054-246X>

НАУКОВА КОЛАБОРАЦІЯ В ПУБЛІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК

Розглянуто тенденції наукової колаборації в публікаційній діяльності з освітньої тематики у сфері бібліотекознавства та інформаційних наук у наукових фахових журналах України, опублікованих протягом 2018–2023 рр. Досліджено поширеність гомогенного й гетерогенного авторства статей. Встановлено, що гомогенне авторство суттєво переважає. Невисока інтенсивність наукових зв'язків між дослідниками різних інституцій свідчить про автономність проведення наукових розвідок, відсутність міжінституційних проєктів для вирішення актуальних освітніх питань. Публікаційна діяльність ЗВО та наукових установ з освітньої тематики в наукових фахових журналах демонструє, що 73% університетів та академій з відповідними ліцензіями залучені до розбудови науково-теоретичних, дидактичних, практичних аспектів підготовки фахівців з бібліотекознавства та інформаційних наук. З'ясовано, що понад 40% публікацій створено в співавторстві, що свідчить про тенденцію до підвищення аналітичності проведених досліджень та залучення до співпраці фахівців з різними науковими профілями, передусім у сфері інформаційних і комп'ютерних технологій. Залучення до досліджень з освітньої тематики широкого кола освітніх і наукових інституцій з локалізованістю в усіх регіонах України формує загальнодержавний дискурс академічної громади про шляхи модернізації підготовки фахівців в умовах впровадження цифрових технологій у традиційно гуманітарні сфери. Переважну більшість становлять ЗВО державної, комунальної, приватної власності, провідні вітчизняні наукові бібліотеки, науково-дослідні установи. Наукові інституції зі сформованими науковими школами у сфері бібліотекознавства та інформаційних наук виявляють високу публікаційну діяльність. Публікаційна діяльність академічної громади свідчить про її зацікавленість в оптимізації змісту навчання й навчального процесу, результативність вивчення та узагальнення набутого практичного досвіду, перспективність потенціалу наукових досліджень з освітньої діяльності з бібліотекознавства та інформаційних наук.

Ключові слова: публікаційна діяльність, наукова колаборація, цифровізація освіти, диверсифікація освітніх програм, наукова інформація, програмні компетентності, програмні результати навчання, якість освіти.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

D. Drapaliuk

postgraduate student, Department of Social Communications and Information Science,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

**SCIENTIFIC COLLABORATION IN PUBLICATION ACTIVITIES
IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES**

The relevance. Scientific collaboration in publishing activities is in line with the fundamental trends in the formation of a single information space, the principles of open science, open knowledge, and open information.

The purpose of the research. The study examines trends in scientific collaboration in journalistic activities in library and information sciences in specialized scientific publications in Ukraine.

The methodology. A cross-sectional analysis of educational publications in Ukraine's peer-reviewed journals (2018–2023) was conducted. A selective approach, combined with statistical methods and content analysis, identified trends in publication activity and refined key terminology.

The results. The current state of scientific collaboration in publishing activities on educational topics is investigated by studying the features of scientific cooperation between authors of articles and identifying the level of publication activity of scientific institutions.

The scientific novelty. The research establishes the current state of publication activity in education, focusing on information, library, and archival studies.

The practical significance. Quantitative assessment of publication activity supports scientific advancements and informs editorial policies in academic journals.

Conclusions. The prevalence of homogeneous and heterogeneous authorship of articles was studied. It was found that homogeneous authorship significantly prevails. The low intensity of scientific ties between researchers from different institutions indicates the autonomy of scientific research, the absence of inter-institutional projects to address current educational issues. The publication activity of scientific institutions on educational topics indicates a high level of involvement in the study of theoretical, didactic, and practical aspects of training specialists in library science and information sciences. The involvement of a wide range of educational and research institutions across all regions of Ukraine in studies on educational topics fosters a national academic discourse on the modernization of specialist training in the context of digital technology integration into traditionally humanities-based disciplines. Scientific institutions with established scientific schools in the field of library and information sciences demonstrate high publication activity.

Keywords: *publishing activities, digitization of education, diversification of educational programs, scientific information, scientific and technical information, scientific library, program competences, program learning results, quality of education.*

Актуальність теми дослідження. Наукова колаборація в публікаційній діяльності співзвучна з корінними тенденціями формування єдиного інформаційного простору, з принципами відкритої науки, відкритих знань, відкритої інформації. Цифрові трансформації інтелектуальної сфери суспільного життя зумовлюють виклики щодо модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, необхідність переосмислення концептуальних підходів до розуміння якості й конкурентоздатності фахівців на ринку праці.

Постановка проблеми. Консолідація творчих зусиль дослідників, що представляють різні наукові інституції, різні наукові школи, надає якісно новий рівень отриманих результатів наукових досліджень та їхнє впровадження в практичну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікаційна діяльність розглядається як комплекс заходів і дій, спрямованих на входження вітчизняних наукових видань та статей до наукометричних баз, а також на підвищення їхніх якісних показників (Діденко & Радченко, 2017). У Харківському національному університеті радіоелектроніки до публікаційної стратегії входить стимулювання рівня наукових досліджень та оприлюднення їхніх результатів у виданнях, які індексуються базами даних Scopus та Web of Science Core Collection (Рейтинг публікаційної активності, 2024). Дослідження результатів публікаційної стратегії в КПІ імені Ігоря Сікорського на основі даних міжнародної наукометричної бази даних Scopus свідчать, що статті, написані в співавторстві з дослідниками із зарубіжних університетів, значно краще цитуються міжнародною науковою спільнотою (Публікаційна активність науковців КПІ, 2022). Особливості та динаміку публікаційної діяльності вчених педагогічних університетів України за показниками наукометричних баз даних Scopus та Web of Science проаналізовано з використанням математико-статистичних методів (Акбаш та ін., 2021).

Методологія дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, вибіркового й статистичного методу, логічних узагальнень, синхронного зрізу, контент-аналізу. Вибірковий метод надає змогу поширити висновки, отримані на основі вивчення частини сукупності (вибірки) на всю генеральну сукупність. На її основі сформована вибірка періодичних видань для вивчення публікаційної діяльності українських науковців з освітньої тематики. До кола аналізованих журналів увійшли: «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати», «Вісник Харківської державної академії культури», «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук». Проаналізовано контент міжнародних воркшопів Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA), організованих в Національному університеті «Львівська політехніка». Синхронний зріз публікацій з освітньої тематики в наукових фахових журналах України виконано з хронологічним охопленням 2018–2023 рр. Статистичний метод, контент-аналіз наукових публікацій надає можливість визначити закономірності та особливості наукової колаборації в публікаційній діяльності науковців та інституцій з освітньої тематики.

Мета статті полягає у вивченні тенденцій наукової колаборації в публікаційній діяльності з освітньої тематики у сфері бібліотекознавства та інформаційних наук у наукових фахових виданнях. Сучасний стан наукової колаборації в публікаційній діяльності з освітньої тематики досліджується шляхом: вивчення особливостей наукової співпраці авторів статей; виявлення рівня публікаційної діяльності наукових інституцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових фахових періодичних виданнях багатоаспектно розглядаються питання: розвитку бібліотечної справи в Україні та за кордоном; теорії, концепції й практики бібліотечної та архівної справи; інформаційно-аналітичної діяльності; книгознавства, документознавства, джерелознавства, культурології.

Широту наукової колаборації авторів публікацій з освітньої тематики у вибірці наукових фахових видань визначаємо за їхнім афіліюванням у статтях до ЗВО та наукових установ. Відображення відомостей про інституцію, на базі якої науковець виконує дослідження, сприяє підвищенню її рейтингів та брендингу (Куліш та ін., 2024).

Розрізняємо гомогенне й гетерогенне авторство наукових статей. *Гомогенне (однорідне) авторство* трактуємо як афіліювання автора / співавторів до однієї установи. *Гетерогенне (різнорідне) авторство* трактуємо як міжінституційне афіліювання автора (афіліювання одного автора до кількох установ), а також міжінституційне афіліювання співавторів (афіліювання співавторів до різних установ). У наукових фахових журналах, що входять до вибірки, гомогенне авторство суттєво переважає (див. рис. 1).

Гетерогенне авторство властиво науковим публікаціям в усіх журналах, крім «Бібліотечного вісника» (див. рис. 2).

Гетерогенного авторства, коли автор вказує одразу дві інституції, де було виконано дослідження, небагато (Збанацька, 2023; Мудроха, 2023; Ярошенко & Сербін, 2023). Аналіз співавторства в статтях з освітньої тематики у вибірці наукових фахових видань свідчить про переважання публікацій з одноосібним авторством (див. рис. 3).

Понад 41 % оприлюднених результатів наукових розвідок — це наслідок творчої співпраці 2, 3, 4 авторів (Комова та ін., 2023; Komova and al., 2023).

За категоріями авторства наукова колаборація переважно складається між науково-педагогічними працівниками, що демонструють усі наукові фахові журнали, крім «Бібліотечного вісника» (див. рис. 4).

Узагальнюючи багаті здобутки наукових шкіл, науковці провідних вітчизняних університетів генерують інноваційні ідеї та визначають тренди розвитку спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» на сторінках наукових фахових видань: «Вісник Харківської державної академії культури» (Кушнарченко & Соляник, 2023; Марковець та ін., 2023), «Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук» (Новальська & Бачинська, 2022), «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (Литвин & Добровольська, 2021).

Співпраця щодо публікування статей між науково-педагогічними працівниками й науковими працівниками — явище поодиноке (Бачинська & Клименко, 2021).

На сторінках «Вісника Книжкової палати», «Бібліотечного вісника», «Українського журналу з бібліотекознавства та інформаційних наук» знайшла своє втілення наукова колаборація працівників провідних вітчизняних бібліотек (Антонюк & Антонова, 2023; Коваленко & Пономаренко, 2020; Сербін & Кулик, 2019).

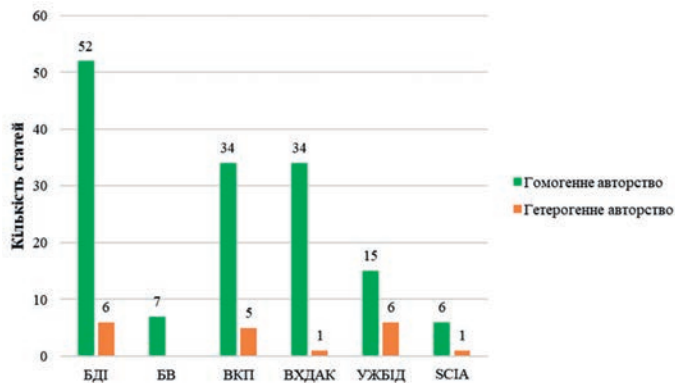

Рис. 1. Афіліювання авторів статей з освітньої тематики.

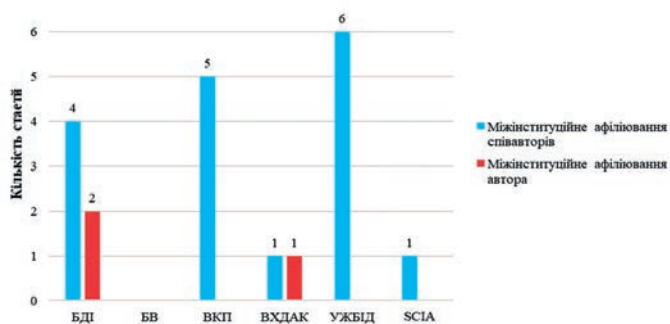

Рис. 2. Міжінституційне афіліювання авторів статей з освітньої тематики.

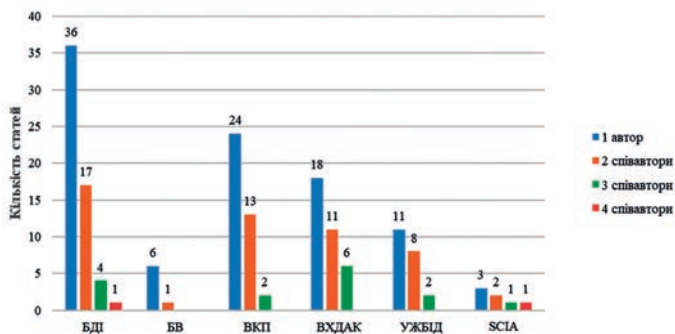

Рис. 3. Співавторство в статтях з освітньої тематики.

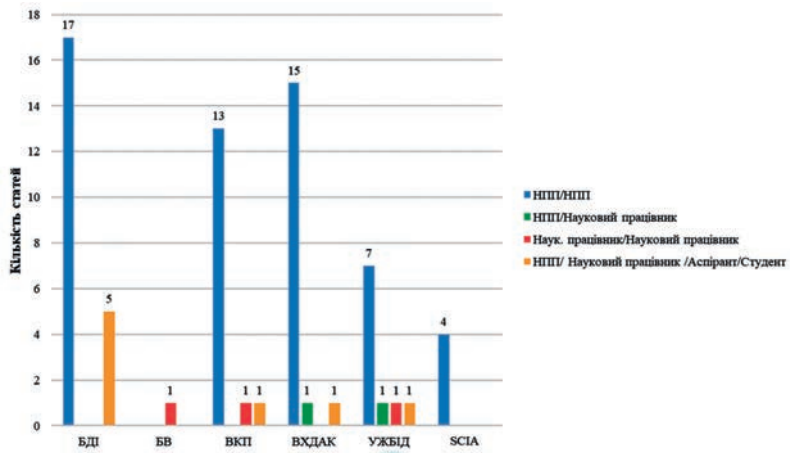

Рис. 4. Наукова колаборація авторів з освітньої тематики за категоріями.

Реалізація концепції студентоцентрованого навчання, спрямованого на задоволення освітніх і професійних потреб здобувача під час навчання й працевлаштування, знаходить свій вияв і в спільній публікаційній діяльності викладачів, студентів та аспірантів (Василенко та ін., 2023).

Публікаційна діяльність ЗВО та наукових установ з освітньої тематики дозволяє визначити рівень залученості інституцій до розбудови концептуальних і прикладних аспектів підготування фахівців з бібліотекознавства та інформаційних наук. Публікаційну діяльність щодо освітньої тематики виконують з різною продуктивністю науково-педагогічні й наукові працівники 36 ЗВО та наукових установ. Відповідно до довідника «Освіта.UA», станом на 01.01.2020 рік в Україні спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» ліцензована для 49 ЗВО та їхніх 17 філій¹. Публікаційну діяльність з освітніх питань ведуть 73 % вітчизняних ЗВО, що готують фахівців зі спеціальності ІБАС.

Публікаційна діяльність інституції з освітньої тематики визначається кількістю статей, створених на її базі та афільованих до неї в науковому виданні, і класифікується за сумарною кількістю статей, у яких вказано афіліацію до них, за такими критеріями:

- до 1 групи належать інституції з афіліацією понад 20 статей;
- до 2 групи належать інституції з афіліацією 6–19 статей;
- до 3 групи належать інституції з афіліацією 1–5 статей.

Наукові здобутки інституцій з найвищим рівнем публікаційної діяльності з освітньої тематики свідчать про їхню активність як сформованих наукових шкіл у сфері бібліотекознавства та інформаційних наук (див. рис. 5)

1 Довідник ВНЗ (n.d.). Освіта.UA. <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-50-50.html>

Рис. 5. Інституції з високим рівнем публікаційної діяльності. 1 група.

Для інституцій із середнім рівнем публікаційної діяльності освітня тематика наукових досліджень та їх оприлюднення становить вагомий напрям наукової роботи (див. рис. 6).

Рис. 6. Інституції з середнім рівнем публікаційної діяльності. 2 група.

До найбільш численної групи інституцій з початковим рівнем публікаційної діяльності з освітньої тематики належать 27 університетів, академій, бібліотек (див. таблицю 4).

Табл. 4.

Інституції з початковим рівнем публікаційної діяльності. 3-тя група

№ з/п	Найменування ЗВО	К-сть статей
1	Житомирський державний університет імені Івана Франка	5
2	Західноукраїнський національний університет	5
3	Київський університет імені Бориса Грінченка	4
4	Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського	4
5	Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури	4
6	Академія рекреаційних технологій і права	3

7	Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського	3
8	Запорізький національний університет	3
9	Одеський національний політехнічний університет	3
10	Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого	3
11	Інститут дизайну, архітектури та журналістики	2
12	Київський університет культури	2
13	Маріупольський державний університет	2
14	Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка	2
15	Національний аерокосмічний університет «ХАІ»	2
16	Національний транспортний університет	2
17	Національний університет «Одеська юридична академія»	2
18	Ніжинський коледж культури і мистецтв імені Марії Заньковецької	2
19	Державний університет «Житомирська політехніка»	1
20	Інститут реклами	1
21	Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника	1
22	Львівський національний університет імені Івана Франка	1
23	Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій	1
24	Науково-технічна бібліотека імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»	1
25	Національний авіаційний університет	1
26	Національний інститут стратегічних досліджень	1
27	Національний університет «Києво-Могилянська академія»	1

Висновки. Вивчення наукової колаборації авторів публікацій у вибірці фахових видань виявило невисоку інтенсивність наукових зв'язків між дослідниками різних інституцій, автономність проведення наукових розвідок, відсутність міжінституційних проєктів для вирішення актуальних освітніх питань. Дослідження з освітньої тематики властиві для широкого кола освітніх і наукових інституцій з локалізованістю в усіх регіонах України, що формує загальнодержавний дискурс академічної громадськості про шляхи модернізації підготовки фахівців в умовах упровадження цифрових технологій у традиційно гуманітарній сфері. Чітко визначено корелювання понять: розвинена освітньо-наукова школа — висока публікаційна діяльність науковців.

Перспективи подальших досліджень. Важливо дослідити вплив цифрових технологій на трансформацію концепції підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи в працях українських науковців.

Список посилань

- Акбаш, К. С., Пасічник, Н. О., & Ріжняк, Р. Я. (2021). Публікаційна активність учених педагогічних університетів України (2010–2020 рр.) через призму баз даних Scopus та Web of Science. *Наука та наукознавство*, 1, 63–80.
- Антонюк, Т., & Антонова, В. (2023). Книгознавчі, бібліотекознавчі та бібліографознавчі здобутки С. О. Сірополка в еміграції: за виданнями з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*, 3, 59–78.
- Бачинська, Н., & Клименко, О. (2021). Підготовка майбутніх фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: основні тенденції формування фонду навчальної літератури. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 8, 102–116. <https://doi.org/10.15407/pr.62.011>
- Василенко, В., Борсуковська, А., & Яворська, Ю. (2023). Особливості використання інструментів дистанційного навчання у закладах вищої освіти під час воєнного стану. *Вісник Книжкової палати*, 7, 16–23. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324).16-23)
- Діденко, Ю. В., & Радченко, А. І. (2017). Публікаційна активність як спосіб наукової комунікації та гонити за рейтингами. *Вісник Національної академії наук України*, 9, 82–98. <https://doi.org/10.15407/vsn2017.09.082>
- Збанацька, О. М. (2023). Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 124–132.
- Коваленко, С., & Пономаренко, Л. (2020). Від дистанційної освіти до «освіти у смартфоні»: цифрова освіта та роль освітянських бібліотек в її розвитку. *Вісник Книжкової палати*, 8, 30–37. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.8\(289\).30-37](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.8(289).30-37)
- Комова, М. В., Мина, Ж. В., Білушак, Т. М., & Петрушка, А. І. (2022). Міждисциплінарна інтеграція як елемент управління якістю освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 93–100. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263979>
- Куліш, Ю. О., Лук'яненко, В. В., & Богущ І. О. (2024). Що таке афіліція? Рекомендації до оформлення. *Наукова бібліотека КНУКіМ*. <https://lib.nkukim.edu.ua/affiliation-recommendations/>
- Кушнарєнко, Н. М., & Соляник, А. А. (2023). Вектори розвитку ефективної співпраці освітян та працевлаштувачів у системі підготовки бібліотечних фахівців. *Вісник Харківської державної академії культури*, (63), 72–87. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.05>
- Литвин, С. Х., & Добровольська, В. В. (2021). Інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 90–98.
- Марковець, О. В., Ковальчук, У. Р., & Кравець, Р. Б. (2023). Інформаційне забезпечення тьютора в закладах вищої освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*, 64, 143–160. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.064.11>
- Мудроха, В. О. (2023). Особливості формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 109–114. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284675>

- Новальська, Т., & Бачинська, Н. (2022). Інтернет-маркетолог за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: функції та компетентності у конвергентних професійних практиках. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 125–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259187>
- Публікаційна активність науковців КПІ за даними Scopus. (2022). Retrieved from <https://science.kpi.ua/news/publikatsijna-aktyvnist-naukovtsiv-kpi-za-danyumy-scopus/>
- Рейтинг публікаційної активності. (2024). Retrieved from <https://nure.ua/olimpiadi-konkursi/rejting-publikacijnoi-aktivnosti>
- Сербін, О., & Кулик, Є. (2019). Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 3, 56–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>
- Ярошенко, Т. О., & Сербін, О. О. (2023). Цифрове кураторство: виклики та можливості для бібліотечно-інформаційної освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*, (63), 56–71. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.04>
- Комова, М., Petrushka, A., Penchuk, I., & Tarasov, D. (2023). Digital humanities in the concept of training specialists in information, library and archival science. In *CEUR Workshop Proceedings: SCIA-2023: 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities* (pp. 5–33). Lviv, Ukraine.

References

- Akbash, K. S., Pasichnyk, N. O., & Rizhniak, R. Ya. (2021). Publication activity of scientists from pedagogical universities of Ukraine (2010–2020) through the prism of Scopus and Web of Science databases. *Nauka ta naukoznavstvo*, 1, 63–80. [In Ukrainian].
- Antoniuk, T., & Antonova, V. (2023). Book science, library science, and bibliography achievements of S. O. Siropolko in emigration: based on editions from the collections of the Vernadsky National Library of Ukraine. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 59–78. [In Ukrainian].
- Bachynska, N., & Klymenko, O. (2021). Training of future specialists in specialty 029 “Information, Library and Archival Affairs”: main trends in forming the educational literature collection. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 8, 102–116. <https://doi.org/10.15407/np.62.011> [In Ukrainian].
- Vasylenko, V., Borsukovska, A., & Yavorska, Yu. (2023). Features of using distance learning tools in higher education institutions during martial law. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 7, 16–23. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324).16-23) [In Ukrainian].
- Didenko, Yu. V., & Radchenko, A. I. (2017). Publication activity as a means of scientific communication and race for rankings. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 9, 82–98. <https://doi.org/10.15407/visn2017.09.082> [In Ukrainian].
- Zbanatska, O. M. (2023). Transformation of library education in Ukraine: a modern perspective. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informohiia*, 4, 124–132. [In Ukrainian].

- Kovalenko, S., & Ponomarenko, L. (2020). From distance education to “education in a smartphone”: digital education and the role of educational libraries in its development. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 8, 30–37. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.8\(289\).30-37](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.8(289).30-37) [In Ukrainian].
- Komova, M. V., Mina, Zh. V., Bilushchak, T. M., & Petrushka, A. I. (2022). Interdisciplinary integration as an element of education quality management. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 93–100. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263979> [In Ukrainian].
- Kulish, Yu. O., Lukianenko, V. V., & Bohush, I. O. (2024). What is affiliation? Recommendations for formatting. *Naukova biblioteka KNUKiM*. <https://lib.knukim.edu.ua/affiliation-recommendations/>. [In Ukrainian].
- Kushnarenko, N. M., & Solianyk, A. A. (2023). Vectors of developing effective cooperation between educators and employers in the training system of library specialists. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (63), 72–87. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.05> [In Ukrainian].
- Lytvyn, S. Kh., & Dobrovolska, V. V. (2021). Information support for scientific research of PhD degree seekers. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 90–98. [In Ukrainian].
- Markovets, O. V., Kovalchuk, U. R., & Kravets, R. B. (2023). Information support for tutors in higher education institutions. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 64, 143–160. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.064.11> [In Ukrainian].
- Mudrokha, V. O. (2023). Features of forming digital competence in higher education students majoring in 029 “Information, Library, and Archival Affairs.” *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 109–114. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284675> [In Ukrainian].
- Novalska, T., & Bachynska, N. (2022). Internet marketer in the specialty “Information, Library, and Archival Affairs”: functions and competences in convergent professional practices. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 9, 125–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259187> [In Ukrainian].
- Publication activity of KPI scientists according to Scopus*. (2022). Retrieved from <https://science.kpi.ua/news/publikatsijna-aktyvnist-naukovtsiv-kpi-za-danymy-scopus/>. [In Ukrainian].
- Publication activity ranking*. (2024). Retrieved from <https://nure.ua/olimpiadi-konkursi/rejting-publikacijnoi-aktivnosti>. [In Ukrainian].
- Serbin, O., & Kulyk, Ye. (2019). Professional development of librarians in the context of necessary qualitative changes in the field. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 3, 56–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668> [In Ukrainian].
- Yaroshenko, T. O., & Serbin, O. O. (2023). Digital curation: challenges and opportunities for library and information education. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (63), 56–71. [In Ukrainian].
- Komova, M., Petrushka, A., Penchuk, I., & Tarasov, D. (2023). Digital humanities in the concept of training specialists in information, library and archival science. In *CEUR Workshop Proceedings: SCIA-2023: 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities* (pp. 5–33). Lviv, Ukraine. [In English].

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та архівознавства

(Part 2. Theoretical and methodological foundations of bibliography, library science and archival science)

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.04¹>

УДК 655.52(438+477)“1872/1876”

О. В. Гончар

аспірант, кафедра медійних технологій, інформаційної та книжкової справи,
Інститут поліграфії та медійних технологій

Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

alegka83@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0004-8660-5437>

СИСТЕМА УЧНІВСТВА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ДРУКАРІВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ “CZCIONKA”)

У статті проаналізовано публікації профспілкового часопису “Czcionka” (1872–1876), присвячені становищу учнів у друкарнях Галичини. На основі матеріалів часопису простежено умови навчання й праці учнів, зловживання працедавців їхньою дешевою робочою силою, а також спроби професійних об'єднань друкарів запровадити регулювання учнівських відносин. Висвітлено випадки експлуатації, низької якості фахової підготовки та соціальної незахищеності молодих робітників, що призводили до занепаду професійного рівня в друкарській галузі. Окреслено приклади позитивної практики — проведення конкурсів і змагань, підтримки здібних учнів, підвищення кваліфікації та солідарності між працівниками. Матеріали “Czcionki” розкривають соціально-трудова відносини другої половини ХІХ ст. в контексті становлення професійної самосвідомості друкарів та зародження профспілкового руху в Галичині.

Ключові слова: “Czcionka”, друкарі, учні, Галичина, професійна освіта, трудові відносини, ХІХ століття, соціальна історія, професійна етика, профспілковий рух.

О. Gonchar

postgraduate student, Department of Media Technologies, Information and Book Studies,
Institute of Printing and Media Technologies, Lviv Polytechnic National University, Lviv,
Ukraine

THE APPRENTICESHIP SYSTEM AND PROFESSIONAL TRAINING OF PRINTERS IN EASTERN GALICIA IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY (BASED ON THE NEWSPAPER CZCIONKA)

The study of apprenticeship and professional training of printers in Eastern Galicia in the second half of the XIX century remains an insufficiently explored topic in Ukrainian historiography. The Polish professional newspaper Czcionka (1872–1876) provides

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

a unique source for understanding the socio-professional discourse of the printing community, revealing the conditions, practices, and challenges of vocational education during this period. The relevance of this research lies in its potential to illuminate the historical foundations of professional training and labor relations in the printing industry, contributing to a broader understanding of social and economic history in Galicia.

The purpose of the study is to analyze the system of apprenticeship and professional preparation of printers in Eastern Galicia, using Czcionka as a primary source, and to identify the social, economic, and organizational factors influencing the formation of skilled labor. The research methodology combines historical-comparative, source-critical, and discourse-analytical approaches. Articles, reports, and correspondences published in Czcionka were examined to reconstruct the practices of vocational training, the role of professional competitions, and the treatment of apprentices by employers.

The results indicate that apprentices often faced exploitation, excessive work hours, and delayed professional advancement, while employers frequently prioritized profit over proper training. The newspaper highlighted exemplary practices in other European regions, drawing attention to the necessity of professional guidance, proper remuneration, and the observance of apprenticeship regulations. The analysis also reveals early expressions of labor solidarity and the role of professional communities in advocating for fair treatment.

The scientific novelty of the study lies in its systematic examination of the Czcionka as a source for understanding the professional, social, and cultural dimensions of apprenticeship in Eastern Galicia. Unlike previous research focused mainly on general union structures and labor movements, this study provides insight into the micro-level dynamics of vocational training and labor relations in the printing sector.

The practical significance is found in the potential application of historical lessons to contemporary vocational education and labor policy, highlighting the importance of proper guidance, ethical management practices, and structured apprenticeship programs.

Conclusion. The research demonstrates that the system of apprenticeship in Eastern Galician printing houses was marked by significant challenges, but also by efforts to professionalize the trade and protect apprentices' rights. The findings contribute to the historiography of labor, professional education, and print culture in Central and Eastern Europe in the XIX century.

Keywords: *apprenticeship, professional training, printers, Eastern Galicia, Czcionka, vocational education, labor relations, XIX century, professional press.*

Актуальність теми дослідження. Аналіз системи учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині другої половини XIX ст. є актуальним у контексті дедалі більшого наукового інтересу до історії професійної освіти, трудової культури й соціального розвитку фахових спільнот Центральної та Східної Європи. Друкарська справа цього періоду відігравала важливу роль у формуванні культурного та інтелектуального життя, була одним із чинників поширення знань, освіти й національної самосвідомості. Газета "Czcionka" (1872–1876), заснована представниками галицького друкарського середовища, є цінним історичним джерелом, що відображає процеси становлення професійних навичок, соціальної солідарності та формування самосвідомості робітників.

Аналіз її матеріалів дозволяє відтворити еволюцію професійного навчання в друкарській справі та глибше зрозуміти роль учнівства як соціального інституту в процесах модернізації галицького суспільства XIX ст.

Постановка проблеми. Питання учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині другої половини XIX ст. залишається недостатньо вивченим в українській історико-культурній та книгознавчій науці. Попри наявність окремих розвідок, присвячених розвитку друкарської справи в Галичині, організація навчання молодих робітників, формування їхніх професійних компетентностей і соціальних прав не набули системного висвітлення. Особливо цінним у цьому контексті є звернення до матеріалів газети “Czcionka” (1872–1876) — першого профспілкового видання галицьких друкарів, яке відображає внутрішнє життя ремісничих спільнот, становлення їхніх етичних норм, трудових традицій та моделей професійного виховання. Аналіз цього джерела дозволяє виявити особливості взаємодії між учнями, майстрами та власниками друкарень, а також простежити процес інституціоналізації професійної освіти в контексті соціально-економічних змін доби.

Стан розробленості проблеми. Проблематика учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині XIX ст., так само, як і дослідження газети “Czcionka”, досі не знайшла належного відображення в українській історіографії. Певні напрацювання стосуються історії професійних спілок, однак вони не торкаються безпосередньо теми підготовки друкарів. Так, І. Берест (Берест, 2017; Берест, 2018; Berest et al., 2024) послідовно досліджує становлення професійного руху, простежуючи його організаційні засади та розвиток. Подібну позицію поділяє Р. Берест (Берест, 1995), який подає огляд історії профспілок від моменту їх зародження до 1939 р.

У 2020 р. з'явилася публікація, що розширила джерельну базу, але зосереджувалася на діяльності профспілкового товариства лікарів (Берест та ін., 2020). Окремий напрям становлять дослідження профспілкової преси, зокрема праці І. Береста (Берест, 2017), О. Гончар (Берест & Гончар, 2025) та С. Гончар (Гончар & Гончар, 2023). У цих статтях представлено огляд польської преси XIX ст., що здебільшого базується на загальнооглядових підходах і зосереджується на організаційних структурах та соціальних функціях профспілок, без глибшого аналізу публіцистичного дискурсу, гендерних аспектів чи внутрішньопрофесійних суперечностей.

У польській науковій традиції питання учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині, а також осмислення газети “Czcionka” як важливого джерела соціального й професійного дискурсу, також не стали предметом окремого міждисциплінарного дослідження. Лише в статті Г. Тадеусевич (Tadeusiewicz, 1979) здійснено спробу аналізу польської профспілкової преси друкарів, однак без виокремлення галицького контексту.

Загальноєвропейські праці, присвячені проблематиці учнівства та професійної підготовки робітників у XIX ст. (зокрема щодо фабричної зайнятості у Франції, Німеччині, Великій Британії), здебільшого не розглядають поліграфіч-

ну галузь як самостійний об'єкт дослідження або не мають джерельної бази, що стосується території Австро-Угорської монархії. Філософські студії ідей праці (Міллер, 2001), зокрема Джона Стюарта Мілля «Поневолення жінок», створюють важливий теоретичний контекст, проте потребують локалізованого історико-джерельного осмислення.

Таким чином, у сучасній науці існує дефіцит спеціальних досліджень, присвячених вивченню ставлення до учнівської праці в друкарській галузі на основі профспілкової преси. Саме тому аналіз публікацій газети “Czcionka” 1872 р. дозволяє виявити унікальні уявлення, практики та соціальні реакції друкарської спільноти на процес залучення учнів до професії.

Мета статті — комплексне дослідження системи учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині другої половини XIX ст. на основі матеріалів газети “Czcionka” (1872–1876). У межах цього завдання передбачається з'ясувати організаційні засади підготовки учнів у друкарських закладах, визначити соціальний статус й умови праці учнів, простежити роль профспілкових ініціатив у регулюванні навчально-виробничого процесу, а також виявити відображення професійної етики, трудових відносин й освітніх тенденцій у публіцистичному дискурсі часопису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Своєрідною формою перевірки учнів на професійну придатність були фахові конкурси чи змагання. Так, у першому випуску “Czcionki” повідомлялося про цікаву практику з міста Брно, з друкарні «пана М. Рохрера». Там наприкінці грудня 1871 р. у вигляді змагання відбулася презентація учнів, які вчилися читати стенографічні рукописи. З цього приводу редакція закликала львівських власників друкарень і працевдавців переймати подібний досвід, що б покращило професійний вишкіл учнів (Czcionka, 1872, stycznia 1).

17 червня 1872 р. “Czcionka” повідомляла про подібний конкурс з Відня. Там «керівництво друкарні пана Фромма оголосило тригодинну пробу швидкого складання [шрифтів. — Авт.] за винагороду для шести своїх старших учнів». Далі уточнювалося, що учні, окрім того, що їм заплатили за тарифом за кількість набраного тексту, отримали ще й грошові премії (Czcionka, 1872, czerwca 17, s. 48).

Злободенною темою, яку порушували в часописі, було зловживання працевдавцями учнями та термінами учнівства, затягування процесу переведення їх у розряд більш кваліфікованих працівників. Учням зазвичай платилося значно менше, хоча часто вони виконували таку ж кваліфіковану роботу, як і «колеги».

Коли у квітні 1871 р. до Львова прибув «пан Будвайзер» і закрив друкарню, яка мала постачати цісарську «дирекцію скарбу» необхідною друкованою продукцією, то, щоби отримати це замовлення, він самовпевнено погодився виконати його за половину від реальної видаткової вартості. Різницю він сподівався покрити за рахунок низької зарплатні друкарям, однак цьому на заваді стало «Поступове Товариство». Тоді він «почав приймати на роботу багато учнів-втікачів різної кваліфікації та визнання; не витримав однак так слабкої

львівської конкуренції капіталу», друкарню було засеквестровано¹, а сам «пан Будвайзер» покинув Львів (Czcionka, 1872, maja 1, s. 35).

1 травня 1872 р. краківський кореспондент «Czcionki» писав: «Зле коїться в тому, що надто велика кількість учнів утримується, а немає в тих друкарнях колег, котрі впливали би на них і пояснювали, що велика кількість учнів лише заневищає заклад і що користь, отримана від них, не вивіряє втрат, які заклад через них зазнає, а роботи, ними виконувані часто без нагляду, ганьблять його». «Якщо ж мені закинуть ті панове, що й колеги іноді друкарні заневищають, то відповім їм так: — Тільки такі, що з їхньої або подібної школи вийшли» (Czcionka, 1872, maja 1, s. 35). Наприклад, «друкарня газети “Czas”, яка колись за пана Кірхмайера була першорядною, затруднює 8 шрифтонабирачів і 12 учнів, а за чутками має намір прийняти ще кілька учнів» (Czcionka, 1872, maja 1, s. 35). У тій же друкарні робочий день тривав 10,5 год. (Czcionka, 1872, lipca 3). Усього в краківських друкарнях налічувалося близько 60 «колег» і понад 30 учнів (Czcionka, 1872, maja 1).

17 червня 1872 р. торунський кореспондент газети повідомляв, що в м. Хелмно² «є три друкарні — панів Брандта, Льеде і Томашевського». Перша з них перекваліфікувалася більше в продаж товарів, інша виживає за рахунок здавання клієнтам кімнат під готельні номери. А от в «друкарні Томашевського», де друкується польський часопис “Przyjaciół ludu”, немає жодного «товариша» і вся робота виконується працею учнів. «Учень у такій друкарні, де не має над собою жодного нагляду або якоїсь практичної вказівки, відданий сам собі; виконуючи працю, він не переживає чи вона буде добре чи погано зроблена, не маючи жодної уяви про професію, яка в майбутньому має забезпечувати його побут» (Czcionka, 1872, czerwca 17, s. 47).

Далі кореспондент докоряє їхньому працедавцеві: «Як можна бути таким несумлінним і зав'язувати долю молодій людині, яка будучи зараз перетвореною на машину, вже не надаватиметься в майбутньому до жодного вжитку?» Він пророкує, що в разі потрапляння такого юнака до нормальної друкарні, «той просто зглузіє і, коли йому відкриються очі, то залишиться партачем, який не може знайти собі роботу» (Czcionka, 1872, czerwca 17, s. 47). Автор статті дорікав панові Томашевському в перекладанні необхідності добре навчати учнів і творити майбутні кваліфіковані кадри на плечі інших. На доказ він пропонував взяти до рук примірник “Przyjaciół ludu”, де неозброєним оком видно якість виконання в цій друкарні. «Чи пан Томашевський вважає, що людям, котрі цю газету читають, є всеодно, коли одна шпальта аж така чорна, що з неї фарба летіть, а інша така бліда, що нічого прочитати не можна?» У підсумку власни-

1 Секвестр — це юридичний термін, який означає тимчасове вилучення або обмеження права користування та розпорядження майном до вирішення певного спору (найчастіше — судового). Ймовірно, друкарня стала об'єктом судового слідства або перевірки, а на час розгляду справи або до винесення рішення було обмежено її діяльність чи заборонено розпоряджатися її майном.

2 Хелмно (пол. Chelmno), або Кульм (нім. Culm, Kulm) — місто в Північній Польщі, на р. Вісла.

кові друкарні було рекомендовано найняти фахових «колег» і не ганьбити такими діями своє ім'я (Czcionka, 1872, czerwca 17, s. 47).

Завдяки тому ж торунському кореспондентові «Czcionki» дізнавався галицький читач про становище своїх побратимів «під пруським забором». Так 27 квітня 1872 р. він писав: у Торуні є лише дві друкарні, про які варто згадати, — «пана Я. Бучинського», у котрій виходить «Gazeta Toruńska», і «пана Ламбека», у котрого виходить німецький часопис «Torner Zeitung». «Решта друкарень не заслуговує навіть на таку назву». У «друкарні пана Ламбека» працюють: 2 «колег» (зарплатня обох — по 5 талерів на тиждень), 1 метрампаж¹ (4,5 талери на тиждень) і аж 9 учнів (!). Далі уточнювалося, що «учні ці зібрані з над Вісли, частина з яких була викинена з інших ремесел» (Czcionka, 1872, maja 16, s. 39).

«Друкарня Я. Бучинського» кардинально різнилася від попередньої. Тут працювали 4 «колег» і 2 учнів. Коли працівники друкарні звернулися до власника «через дороговизну» життя, той вислухав їх і погодився з їхніми аргументами, підвищивши кожному зарплатню. Працівники «Друкарні Ламбека» натомість скаржилися, що на таку зарплатню «вижити не можуть», але вже перестали від власника чогось добиватись, оскільки це не має сенсу. «Ламбек є німцем і наймає на шрифтонабирачів поляків». Тут автор прямо натякає ще й на національний гніт. Простежуємо цікаву закономірність — там, де «колеги»-друкарі не змогли обстояти свої права перед власниками, із часом їх було поступово заміщено дешевою робочою силою — учнями, навіть попри низьку професійну кваліфікацію останніх. Торунський кореспондент із цього приводу додає: «в провінції нашої справи ще гірші, бо там є кілька друкарень, де немає жодного «товариша», а одні лише учні» (Czcionka, 1872, maja 16, s. 39).

Ледь не найгіршим було становище учнів у перемишльській греко-католицькій друкарні, яку «державив жидівський консорціум». 24 липня 1872 р. кореспондент газети повідомляв, що «учні нічому тут не вчать, бо цілими днями їх використовують дружини державців до своїх послуг: одного посилають по воду, другого — по цибулю, третього — за бавовною до панчош... і знову, і знову... так з дня на день ті бідаки відпочинку не мають». Також наводяться факти примусу до відроблення за рахунок обідньої перерви за запізнення на роботу, невивплати за понаднормові години, коли часто робочий день свідомо затягувався «державцем-жидом» до 15 годин. І далі він підсумовує: «а які з того учні, можна собі уявити» (Czcionka, 1872, lipca 24, s. 63).

У менших провінційних друкарнях Галичини становище учнів подекуди було взагалі безправним. Так, у січні 1874 р. кореспондент із Коломиї повідомляв про «схему», яка мала місце в коломиїській «Друкарні Білоуса». «Принципаль» (старший майстер), приймаючи учня, насамперед малював перед його родичами «перспективу великих заробітків у інших містах» по завершенні навчання в нього. Також учень, зі слів того принципала, зможе там «вступити до Товариства Взаємопомочі і користати з нього у разі слабкості чи старості».

1 Метрампаж — це робітник у друкарні, який вимірює та розраховує площу тексту на шпальтах перед версткою, щоб точно визначити обсяг сторінки або смуги.

[...] «Заохочені учні горнутья до друкарні, однак, підвчившись тут партачити, звертаються до майстра з проханням дати їм місце шрифтонабирача чи друкаря і не приймати “колеґ”, котрі тільки сварять їх» (за неякісну роботу). Далі під надуманим приводом про відсутність роботи принципаль звільняє «товариша», набирає на його місце двох нових учнів, для котрих раптом знову є доволі роботи. Учні працюють ненормовано, від ранку до ночі, за 5 злотих на тиждень. Якщо ж учень починає просити більшої платні, його звільняють під тим же ж приводом — браку праці — і приймають нового учня на його місце. З цього кореспондент робить висновок: «принципаль на провінції то великий пан; він не боїться жодної змови; [...] товариш при ньому має мати очі і губи замкненими, бо втратить хліб». [...] «Якщо відкриває хтось на провінції друкарню, то залазить в борги, але вже по десяти роках купує собі кам'яницю, далі розповідаючи колеґам, що роботи нема» (Czcionka, 1874, luteq 25, s. 19).

У випуску № 6 за 4 березня 1874 р. “Czcionka” знову писала про це, уточнюючи цього разу, що в коломийській друкарні конфлікт між колеґою «Z», у котрого було на утриманні троє дітей, і власником друкарні «В.», щодо підвищення зарплатні з 8 до 10 злотих на тиждень триває від травня минулого року. Водночас автор докоряє тому «майстрові роботи на пресі» у тому, що за 9 років роботи в цій друкарні він підготував і випустив лише 1 учня (!). Коли старий пресувальник зрештою на знак протесту припинив роботу, власник найняв нового працівника до пресу — «пана S.», котрий ніби випадково опинився в Коломиї, нічого не знав і став до роботи на 6 тижнів за такий самий тариф, як і попередній. Лише розголос справи і професійний осуд завдяки “Czcionci” змусили того штрайкбрехера покинути цю друкарню (Czcionka, 1874, marca 4, s. 27–28).

Зрештою «пан Білоус» обіцянками підвищення платні до 10 злотих повернув до праці старого майстра, але обдурив його і знущався, спеціально виплачуючи на тиждень по 2–4 злотих, щоби той, терплячи сильні нестатки, погодився на старий тариф. Коли ж майстер вдруге покинув працю, то до роботи на пресі став учень на шрифтоукладача — за 6 злотих на тиждень (плюс харчування і житло). У підсумку автор із сумом констатував: «отакі то наші працедавці на провінції, що з нашої біди хочуть користати і нашою кривдою багатіти» (Czcionka, 1874, marca 4, s. 27–28).

Найцікавішим для нас тут є те, що очевидно той учень не впорався з роботою, оскільки в березні 1874 р. “Czcionka” повідомляла, що «пан Білоус» погодився повернути старого майстра та пообіцяв йому підвищити на 1 злотий на тиждень платню. Сам же ж той працедавець їздив до Львова та Перемишля в пошуках «одного підвченого практиканта до машини [пресу. — Авт.], а іншого до кашти» (Czcionka, 1874, marca 4, s. 27–28), тому що від нього «після руських свят» (тобто Різдва) зрештою втекли всі учні, «маючи болючий досвід, практикований на кожному тамтешньому працівникові» (Czcionka, 1874, marca 26, s. 34).

Подібний «агент чи то власник» з'явився в серпні 1874 р. і в Станіславові. Почав закуповувати друкарський прес та інший матеріал і вербувати до себе уч-

нів. “Czcionka” із цього приводу писала, що «хоч невідомо хто тією експедицією опікується, застерігаємо і колег і учнів не дати себе упіймати на обіцянні золоті гори», оскільки «є живий приклад у тому самому місті, де засновник друкарні, відірвавши людей з певною кондицією [фахівців з інших місць. — Авт.], таким нічого не заплатив, а сам потрапив до в'язниці на 6 років, залишивши їх в чужому місці без праці і без 1 цента» (Czcionka, 1874, sierpnia 22, s. 59).

У період соціально-економічної кризи другої половини 1874 р. постраждало й учнівство та рівень його вишколу. 11 вересня в статті «Друкарська справа у Львові — занепадає!» автор, зокрема, писав, що часто майстри неналежно навчають учнів, а згодом бачачи, що ті небагато чому навчилися, «працедавець випишує учня, а той мусить пуститися в світи, однак не отримує ніде працевлаштування, хіба що на короткий час і, обійшовши всі друкарні, сидить на шії в батьків, якщо їх має, чи шукає протекції або йде до війська чи рогаткової сторожі»¹. «Дійшло до того, що львівські книгари дають друкувати свої праці до Ляйпціга та Тешина і далі, хоча наші друкарні мають найновіші шрифти, тільки їх вживати нема кому, бо нема вишкolenих робітників. До такого панове працедавці дійшли при господарюванні учнями й дешевими робітниками, що ім з-під носа роботу забирають» (Czcionka, 1874, wrzesnia 11–12, s. 69). Автор уважав, що «на брак кваліфікованих робітників якраз впливає велика кількість учнів, котрих неможливо припилювати, тому призвичаюються до лінощів не тільки в роботі, а й у мисленні [...] 3 такого учня важко зробити доброго шрифтонабирача» (Czcionka, 1874, wrzesnia 11–12, s. 69).

Задля об'єктивності слід зазначити, що на шпальтах “Czcionki” зустрічаємо й цілком протилежні до «коломийської» історії. Так, 13 серпня 1872 р. в німецькому м. Хольцхаузен² учні місцевої друкарні припинили роботу, вимагаючи підвищення платні за понаднормові години (Czcionka, 1872, sierpnia 21). А в листопаді того ж року в м. Шлезвіг³ дійшло до страйку працівників «друкарні Йохансона» проти «безправ'я учнів» (Czcionka, 1872, listopada 27, s. 135). Чи не вперше бачимо тут вияв солідарності старших «колег» з учнями.

У випуску № 25 за 19 червня 1873 р. повідомлялося, що в м. Познань є 4 друкарні, у яких кількість учнів значно перевищує кількість постійних працівників — т. зв. «колег» чи «товаришів». У «Друкарні Дашкевича» на 3-х «товаришів» тоді припадало 8 учнів (Czcionka, 1873, czerwca 19, s. 100). Щодо інших познанських друкарень, то в: «Друкарні Шмадіцького» — 4 «товариші» й 10 учнів; «Друкарні Крашевського» — 18 «товаришів» й 11 учнів; новозакладеній «Друкарні Лейтгебера» — 3 «товариші» і 4 учні. Причому зазначалося, що це «давня й поширена практика». У «Друкарні Крашевського», де керував «доктор

1 “Рогатка” — це контрольно-пропускний пункт на дорогах, що вели до Львова. Склалися з невеликої сторожової споруди зі шлагбаумом або дерев'яною «рогачкою» — звідси й назва. За своєю суттю це були митно-поліцейські блокпости, на яких стояла озброєна сторожа.

2 Хольцхаузен (нім. Holzhausen) — містечко в центральній-східній частині Німеччини, у землі Саксонія-Анхальт.

3 Шлезвіг (нім. Schleswig) — місто на півночному заході Німеччини в землі Шлезвіг-Гольштайн.

Лебінський», розчарування працівників було найбільшим, оскільки всі знали, що сам він до приходу сюди працював багато років у друкарні з яскраво вираженим характером деспотизму керівництва щодо підлеглих. Тому колектив сподівався, що він буде керувати по-іншому, «взірцево», однак цього, на жаль, не сталося (Czcionka, 1873, czerwca 19, s. 100).

У рубриці «Новини з друкарського світу» 17 жовтня 1874 р. повідомлялося, що в м. Прага «надзвичайна кількість учнів по друкарнях» — аж 280 (з них шрифтонабирачів — 214 і «друкарських» — 66). Окрім того, упродовж року було «виписано» 38 учнів на шрифтонабирача і 23 «друкарських», очевидно як таких, що опанували фах. Якщо взяти до уваги, що тоді в празьких друкарнях сумарно працювало 374 старших «колеги» (308 шрифтонабирачів та 66 друкарів), то, наприклад, у друкарів складається співвідношення 1 до 1-го, а в шрифтонабирачів — 1 до 0,7 (Czcionka, 1874, października 17, s. 92). Більше того, учні там іноді мимоволі ставали ще й штрайкбрехерами. На початку листопада в празькій «Кирило-Мефодіївській друкарні» шрифтонабирачі оголосили страйк через те, що в політичному тижневику «Czech» звільнили кількох шрифтонабирачів, а на їхнє місце відразу прийняли аж 12 учнів! (Czcionka, 1874, listopada 7).

У сусідній Моравії справи були не кращі. 25 листопада 1874 р. в м. Брно на черговому Зібранні Центрального Союзу моравських друкарів та ливарників шрифтів було прийнято «Меморандум» до працедавців у справі недотримання ними «Приписів для учнів» (1871 р.). Серед розлогих звинувачень насамперед лунали тези про те, що «працедавці учнів ні до фахової, ні до промислової школи не посилають». Одночасно моравськими друкарями був висунутий ряд вимог. Так, кількість учнів у друкарнях не мала виходити за межі пропорції 1 учень на 3–4 «колеги». Не приймати жодного учня без попереднього екзамену комісії, складеної з фахово досвідчених членів Товариства щодо розумових та фізичних здібностей кандидатів в учні. Також не виписувати жодного учня, поки той не зробить всі внески, приписані Статутом Товариства. Не дозволяти учням працювати в неділю і по ночах, а навпаки, змушувати їх відвідувати промислову школу (Czcionka, 1874, grudnia 12, s. 119).

Стосовно ж вищезгаданої «Друкарні Лейтгембера», то там роками ситуація також не змінювалася. Коли 21 грудня 1875 р. працівникам газети «Kurjer Poznański» (при «Друкарні Межбах») напередодні Різдва було повідомлено про переведення їх на нове місце праці, то, на думку кореспондента «Czcionki», перспектива для них вимальовувалася «незаздрісна». Річ у тому, що «пан Лейтгембер, котрий до цього часу і так послуговувався переважно працею учнів, виявив намір спроводити собі нових набирачів текстів [...] У такому разі спіткало би декількох жонатих наших колег, а між ними і голову редакції, шановного пана Ельснера, смутне майбутнє, бо залишиться на невизначений час без роботи» (Czcionka, 1876, stycznia 1, s. 1–2).

Траплялося, учні змушені були працювати й у неділю, коли замовлень було через край. Так, 29 грудня 1875 р. кореспондент Кароль Беднарський повідомляв

на шпальтах “Czcionki” про те, що двоє учнів із Друкарні НТШ у Львові допомагали двом учням із Друкарні Оссолінських «пополудні у неділю» з роботою, тобто підзаробляти. Однак, як з’ясувалося, керівництво обох друкарень про це не було доведене до відома. Уже наступного дня керівництвом Друкарні НТШ було їх попереджено й наказано, що якщо вони ще бодай раз підуть у чужу друкарню «на роботу», то можуть відразу звільнитися з теперішнього місця праці.

У грудні 1872 р. кореспондент газети з м. Брно повідомляв, що минув рік, як були прийняті Центральним Союзом моравських друкарів та ливарників шрифтів «Приписи для учнів», однак констатував, що вони не виконуються як мінімум щодо 4-го та 5-го пунктів. Так, обіцяна працедавцями професійна друкарська школа в м. Брно не була закладена. Більше того, власники друкарень навіть до Промислової школи своїх учнів не посилають, змушуючи їх працювати по неділях (Czcionka, 1872, grudnia 4).

Набуття учнями членства в друкарських товариствах також відбувалося повільно й з певними умовами. Так, у випуску № 4 за 16 лютого 1872 р. “Czcionka” повідомляла про те, що в Берліні Загальні Збори друкарських товариств постановили дописати до Статуту параграф такого змісту: «Учні, котрі четвертий рік науки закінчили, і добровільно зголосилися приєднатися до Товариства, будуть тільки тоді прийняті, якщо свою здатність доведуть перед Товариством» (Czcionka, 1872, lutego 16, s. 15). Це дещо нагадує цехову середньовічну практику переведення учнів у підмайстри або підмайстрів у майстри. В обох випадках претендент на підвищення кваліфікації мав довести роботою, що він вже фахово готовий до цього.

Висновки. Дослідження матеріалів газети “Czcionka” (1872–1876) надало змогу простежити становлення системи учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині як важливого елементу соціально-професійної структури галицького суспільства другої половини XIX ст. Учніство в друкарській галузі виступало не лише формою набуття фахових навичок, але й важливим чинником соціалізації, формування професійної етики та корпоративної солідарності серед робітників.

Газета “Czcionka” виконувала функції профспілкового органу, який не лише інформував про умови праці та навчання, але й формував громадську думку щодо необхідності поліпшення становища учнів, захисту їхніх трудових прав та впровадження елементів професійної освіти. Її публікації засвідчують намагання друкарської спільноти унормувати відносини між учнями, майстрами та власниками друкарень, а також створити передумови для становлення організованого профспілкового руху.

Аналіз показав, що в умовах індустріалізації та зростання попиту на кваліфіковану робочу силу друкарська галузь Галичини поступово переходила від ремісничих форм навчання до більш структурованих і регламентованих моделей професійної підготовки. Учніство почало набувати ознак соціального інституту, пов’язаного з моральними нормами, колективною відповідальністю й культурою праці.

Отже, матеріали “Czcionka” є цінним джерелом для вивчення еволюції професійної освіти, трудових відносин та формування соціальної свідомості друкарів у контексті ширших процесів модернізації галицького суспільства кінця XIX ст.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватись поглиблення порівняльного аналізу системи учнівства та професійної підготовки друкарів у Східній Галичині та інших регіонах Австро-Угорської імперії, а також у сусідніх країнах, що дозволить виявити загальноєвропейські тенденції й регіональні особливості професійної освіти. Значний науковий інтерес становить вивчення соціально-культурного контексту, зокрема впливу економічних криз, національної політики та гендерних аспектів на умови праці та навчання учнів, а також їхнє соціальне становище в професійній спільноті. Перспективним є також систематичне дослідження інших профспілкових і професійних видань XIX ст. для створення повнішої картини розвитку друкарської справи, формування професійної етики та стандартів трудових відносин. Крім того, важливим є аналіз впливу промислових реформ, діяльності професійних шкіл та законодавчих ініціатив на підготовку учнів і підвищення кваліфікації робітників, що дозволить глибше зрозуміти процеси модернізації та стандартизації професійної освіти. Реалізація цих досліджень сприятиме формуванню міждисциплінарного підходу до історії друкарської галузі й соціальної історії Галичини другої половини XIX ст.

Список посилань

- Берест, І. (2017). *Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.)* [Монографія]. Ліана-М.
- Берест, І. (2018). Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: *Історичні науки*, (27), 51–56. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56>
- Берест, І. Р. (2017). Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів “Czcionka” і “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych”. *Грані*, 20(11), 17–21. <https://doi.org/10.15421/1717142>
- Берест, І. Р., & Гончар, О. В. (2025). Аналіз основної польської історіографії профспілкового руху в Галичині. У *Інформація, комунікація, суспільство 2025: збірник матеріалів XIV Міжнародної наукової конференції, Зозулі, Львівська обл.* (с. 246–247).
- Берест, І., Берест, Р., Пасічник, М., Савчук, Г., & Олійник, М. (2020). Аналіз статусу та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів (“Towarzystwo lekarzów galicyjskich”). *Медичні перспективи*, 25(2), 168–176. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>
- Берест, Р. (1995). *Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939)*. Відродження.
- Гончар, С., & Гончар, О. (2023). Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси XIX століття. У *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції, 22–23 листопада 2023 р.* (Ч. 1, с. 52–53). ХДАК.

- Міллер, Д. С. (2001). *Про свободу. Роздуми про представницьке врядування. Поневолення жінок* (В. Триліс, Є. Мірошніченко, В. Єрмоленко, Пер.). Основи.
- Berest, I., Honchar, S., & Gonchar, O. (2024). Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th – Early 20th Centuries. In *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management* (Vol. 2, pp. 141–164). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7
- Czcionka (1872, czerwca 17). *Rozmaitości*, R. I.(12), 48.
- Czcionka. (1872, czerwca 17). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(12), 47.
- Czcionka. (1872, grudnia 4). *Wiadomości zawodowe*, R. I.(35), 139.
- Czcionka. (1872, lipca 24). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(16), 63.
- Czcionka. (1872, lipca 3). *Korespondencje*, R. I.(13), 51.
- Czcionka. (1872, listopada 27). *Korespondencje*, R. I.(34), 135.
- Czcionka. (1872, lutego 16). *Korespondencje*, R. I.(4), 15.
- Czcionka. (1872, maja 1). *Korespondencje*, R. I.(9), 35.
- Czcionka. (1872, maja 16). *Korespondencje*, R. I.(10), 39.
- Czcionka. (1872, sierpnia 21). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(20), 80.
- Czcionka. (1872, stycznia 1). *Rozmaitości*, R. I.(1), 4.
- Czcionka. (1873, czerwca 19). *Korespondencje*, R. II.(25), 100.
- Czcionka. (1874, grudnia 12). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(30), 119.
- Czcionka. (1874, listopada 7). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(26), 104.
- Czcionka. (1874, lutego 25). *Korespondencje*, R. III.(5), 19.
- Czcionka. (1874, marca 26). *Korespondencje*, R. III.(9), 34.
- Czcionka. (1874, marca 4). *Korespondencje*, R. III.(6), 27–28.
- Czcionka. (1874, października 17). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(23), 92.
- Czcionka. (1874, sierpnia 22). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(15), 59.
- Czcionka. (1874, września 11–12). *Lwów*, R. III.(18), 69.
- Czcionka. (1876, stycznia 1). *Korespondencje*, R. V.(1), 1–2.
- Tadeusiewicz, H. (1979). *Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna)*. *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 18(2), 25–40.

References

- Berest, I. (2017). *History of Trade Unions in Ukraine (Eastern Galicia, 1817–1918)* [Monograph]. Liana-M. [In Ukrainian].
- Berest, I. (2018). Activities of the “Mutual Aid Society of Private Servants” of Galicia in 1848. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”. Seria: Istorychni nauky*, (27), 51–56. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56> [In Ukrainian].
- Berest, R. (1995). *Essays on the history of the trade union movement in Western Ukraine (1817–1939)*. Vidrodzhennia. [In Ukrainian].
- Berest, I., Berest, R., Pasichnyk, M., Savchuk, H., & Oliinyk, M. (2020). Analysis of the charter and first year of activity of the Lviv Society of Galician Doctors (“Towarzystwo lekarzów galicyjskich”). *Medychni perspektyvy*, 25(2), 168–176. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799> [In Ukrainian].
- Berest, I. R. (2017). Analysis of the Lviv trade union press for printers based on the example of the magazines “Czcionka” and “Przewodnik dla spraw drukarsko-

- litograficznych”. *Hrani*, 20(11), 17–21. <https://doi.org/10.15421/1717142> [In Ukrainian].
- Berest, I. R., & Honchar, O. V. (2025). Analysis of the main Polish historiography of the trade union movement in Galicia. In *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2025: zbirnyk materialiv XIV Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, Zozuli, Lvivska obl.* (pp. 246–247). [In Ukrainian].
- Honchar, S., & Honchar, O. (2023). General problems of media communications in the pages of the Galician trade union press of the XIX century. In *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, November 22–23 2023 (P. 1, s. 52–53)*. Kharkiv State Academy of Culture. [In Ukrainian].
- Mill, D. S. (2001). *On freedom. Reflections on representative governance. The subjugation of women* (V. Trylis, Ye. Miroshnychenko, V. Yermolenko, Trans.). Osnovy. [In Ukrainian].
- Berest, I., Honchar, S., & Gonchar, O. (2024). Trade unions of Eastern Galicia during the socio-political processes of the XIX – early XX centuries. In *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management* (Vol. 2, pp. 141–164). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7 [In English].
- Czcionka (1872, czerwca 17). *Rozmaitości*, R. I.(12), 48. [In Polish].
- Czcionka. (1872, czerwca 17). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(12), 47. [In Polish].
- Czcionka. (1872, grudnia 4). *Wiadomości zawodowe*, R. I.(35), 139. [In Polish].
- Czcionka. (1872, lipca 24). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(16), 63. [In Polish].
- Czcionka. (1872, lipca 3). *Korespondencje*, R. I.(13), 51. [In Polish].
- Czcionka. (1872, listopada 27). *Korespondencje*, R. I.(34), 135. [In Polish].
- Czcionka. (1872, lutego 16). *Korespondencje*, R. I.(4), 15. [In Polish].
- Czcionka. (1872, maja 1). *Korespondencje*, R. I.(9), 35. [In Polish].
- Czcionka. (1872, maja 16). *Korespondencje*, R. I.(10), 39. [In Polish].
- Czcionka. (1872, sierpnia 21). *Kronika świata drukarskiego*, R. I.(20), 80. [In Polish].
- Czcionka. (1872, stycznia 1). *Rozmaitości*, R. I.(1), 4. [In Polish].
- Czcionka. (1873, czerwca 19). *Korespondencje*, R. II.(25), 100. [In Polish].
- Czcionka. (1874, grudnia 12). *Nowiny z świata drukarskiego*. R. III.(30), 119. [In Polish].
- Czcionka. (1874, listopada 7). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(26), 104. [In Polish].
- Czcionka. (1874, lutego 25). *Korespondencje*, R. III.(5), 19. [In Polish].
- Czcionka. (1874, marca 26). *Korespondencje*, R. III.(9), 34. [In Polish].
- Czcionka. (1874, marca 4). *Korespondencje*, R. III.(6), 27–28. [In Polish].
- Czcionka. (1874, października 17). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(23), 92. [In Polish].
- Czcionka. (1874, sierpnia 22). *Nowiny z świata drukarskiego*, R. III.(15), 59. [In Polish].
- Czcionka. (1874, września 11–12). *Lwów*, R. III.(18), 69. [In Polish].
- Czcionka. (1876, stycznia 1). *Korespondencje*, R. V.(1), 1–2. [In Polish].
- Tadeusiewicz, H. (1979). *Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna)*. *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 18(2), 25–40. [In Polish].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.05>¹

УДК 02+930.25](477):[004.91:[94:008

І. Г. Передерій

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

iryna.perederii@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7473-5868>

Р. В. Гула

доктор історичних наук, професор, професор, Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

rslnhula1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8177-1565>

ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНІСТЬ ЦИФРОВИХ АРХІВІВ І БІБЛІОТЕК ЯК ОСНОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Стаття присвячена інтероперабельності як основі цифрових архівних, бібліотечних і музейних інфраструктур, що забезпечують збереження й доступність національної культурної пам'яті. Аналіз здійснено за трьома рівнями: технічним (стандарти метаданих, протоколи обміну), семантичним (онтології, пов'язані дані, графи знань, ШІ), організаційним (політики, кадри, правові рамки, міжінституційна взаємодія). Розглянуто українські й міжнародні практики: Europeana, DPLA, FamilySearch, Ягеллонська ЦБ, DigitalNZ, LivArch, «Україніка», SUCHO, EIFL-Україна. Визначено ключові виклики (фрагментованість, технологічна застарілість, нестача фахівців) і напрями розвитку. Обґрунтовано, що інтероперабельність — не лише технічна передумова, а й стратегічний ресурс захисту культурної ідентичності та інформаційного суверенітету України в умовах війни.

Ключові слова: *інтероперабельність, цифрові архіви, цифрові бібліотеки, цифрові колекції, метадані, онтології, LOD, RiC-O, цифрова спадщина, національна пам'ять, інформаційна політика.*

I. Perederii

Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department,

National University Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic, Poltava, Ukraine

R. Hula

Doctor of Historical Sciences, Professor, National University Yuri Kondratyuk Poltava

Polytechnic, Poltava, Ukraine

INTEROPERABILITY OF DIGITAL ARCHIVES AND LIBRARIES AS A BASIS FOR PRESERVING NATIONAL MEMORY

The relevance of the article. In the context of global crises, hybrid warfare, and accelerating digital shifts, preserving national memory is crucial for cultural sovereignty and democratic resilience. Russia's war against Ukraine has endangered archival, library, and museum collections — key elements of documentary heritage. This calls for the creation of sustainable digital infrastructures based not only on digitization, but also on full interoperability of digital archives and libraries.

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Interoperability — the ability of diverse systems to exchange, interpret, and integrate data — is essential for building shared, trustworthy digital ecosystems. It ensures long-term access to historical records, fosters international cooperation, and counters disinformation and imperial narratives.

The purpose of the article. This article conceptualizes interoperability as a strategic technological, semantic, and organizational principle in the development of digital archives and libraries. It emphasizes international standards, semantic models, and inter-institutional frameworks that help cultural institutions preserve and communicate national memory, especially during wartime.

The methodology. An interdisciplinary approach combines archival science, library and information studies, digital humanities, and cultural policy analysis. The study includes a comparative review of metadata standards and interoperability models (e.g., Dublin Core, MARC21, BIBFRAME, RiC-O, Europeana EDM), as well as case studies of international and Ukrainian initiatives (e.g., Europeana, DPLA, FamilySearch, Jagiellonian Digital Library, DigitalNZ, LivArch, Ukrainica, SUCHO, EIFL-Ukraine). Discourse analysis is used to explore conceptual and strategic frameworks.

The results. The study outlines three core dimensions of interoperability: (1) *Technical* — metadata standards, data formats, exchange protocols; (2) *Semantic* — ontologies, linked open data, knowledge graphs, AI enrichment; (3) *Organizational* — institutional collaboration, policy alignment, legal frameworks, and workforce development. It highlights how semantic technologies transform heritage collections into integrated knowledge systems and stresses the importance of organizational coordination for sustainable digital infrastructures. Initiatives like SUCHO and EIFL-Ukraine illustrate successful crisis-time coordination and capacity-building.

The scientific novelty. This is the first structured analysis of interoperability as a multidimensional framework for preserving national memory and digital cultural resilience, linking global practices with Ukrainian experience and positioning interoperability as both a technical and strategic cultural policy issue.

The practical significance. The findings inform librarians, archivists, and heritage professionals, particularly in specialties B13 and B15. The study supports curriculum development in areas such as “Digital Archival Management”, “Library Systems and Metadata”, “Information Infrastructure and National Security”, and “Museology”, contributing to the preparation of experts equipped for digital transformation in heritage institutions.

Keywords: *interoperability, digital archives, digital libraries, digital collections, metadata, ontologies, LOD, RiC-O, digital heritage, national memory, information policy.*

Постановка проблеми. В умовах воєн, глобальних криз і стрімкої цифровізації збереження національної пам'яті стає стратегічним пріоритетом. Втрата архівів, бібліотек і музеїв загрожує ідентичності націй, тому цифрові технології слід розглядати не лише як технічне рішення, а як інструмент культурної стійкості та безпеки.

В Україні це офіційно закріплено в Стратегії захисту документальної спадщини до 2027 р., яка серед першорядних завдань передбачає створення цифрових інфраструктур, міжінституційну взаємодію та сталий доступ до культурно значущих даних. Документ прямо пов'язує збереження спадщини з національною безпекою, ідентичністю та інформаційним суверенітетом (Кабінет Міністрів України, 2024).

У цьому контексті інтероперабельність — здатність цифрових архівів, бібліотек і музеїв обмінюватися даними зі збереженням змістової цілісності і контексту — стає ключовою умовою. Вона охоплює технічні, семантичні й організаційні рівні, формуючи єдиний доступний і надійний інформаційний простір культурної спадщини. Однак в Україні наразі бракує узгодженої цифрової екосистеми пам'яті через інституційну фрагментацію, різноманітні формати, неузгоджені метадані. Відсутній і системний аналіз інтероперабельності як критично важливої інфраструктури збереження пам'яті в умовах війни та цифрової загрози.

Мета статті — проаналізувати інтероперабельність як ключовий принцип цифрової інфраструктури у сфері пам'яті, охарактеризувати її три рівні, а також окреслити виклики, стандарти й моделі міжнародної співпраці у збереженні та поширенні культурної спадщини в цифрову добу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наука переосмислює поняття цифрової спадщини крізь призму доступності, автентичності та збереження, акцентуючи на інтероперабельності. Увагу приділено впровадженню пов'язаних відкритих даних (Linked Open Data, LOD), графів знань та онтологій у бібліотечній, архівній і гуманітарній практиках. LOD розглядається не лише як технологія обміну даними, а й як засіб реконфігурації знань і побудови нових реляційних моделей репрезентації культурної інформації.

Ш. Росс, засновник Digital Curation Centre, наголошує на ролі семантичних технологій — онтологій і цифрових репозитаріїв — у забезпеченні довготривалого збереження даних (Ross, 2012). Модель Records in Context Ontology (RiC-O), розроблена ICA, пропонує опис зв'язків між документами, фондами й контекстами їх створення (Hawkins, 2021). Е. Рок і А. Тіллман наголошують на інституційних змінах і необхідності нових компетентностей кадрів для переходу до Archival LOD (Roke & Tillman, 2022).

Перспективними є графи знань, що формують логічні зв'язки між сутностями метаданих і текстів. Їх інтеграція в цифрові платформи відкриває шлях до децентралізованих знанневих мереж — потенційної основи для формалізації нових наукових результатів (Haslhofer, Isaac, & Simon, 2018). Актуальною є тема застосування ШІ для автоматизованого збагачення графів знань у цифрових бібліотеках (Ignatowicz et al., 2025). Українські вчені аналізують ризики цифрової трансформації спадщини й роль міжнародних ініціатив (Europeana, Museum of Stolen Art) у нових практиках доступу та збереження (Melnyk et al., 2025).

Аналіз цифрових колекцій українських державних архівів засвідчує потенціал новітніх технологій для доступу до культурної спадщини (Turmenko et al., 2022). Увагу дослідників привертає й цифрове кураторство в бібліотеках з акцентом на відкритій науці, інтероперабельності й повторному використанні даних (Yaroshenko & Yaroshenko, 2024). Отже, сучасні публікації зосереджені на технологічних і семантичних аспектах інтероперабельності, однак бракує міждисциплінарного аналізу організаційних викликів, зокрема пов'язаних із воєнними загрозами. Наше дослідження покликане заповнити цю прогалину,

інтегруючи три рівні інтероперабельності й осмислюючи український досвід у міжнародному контексті.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує архівознавство, бібліотекознавство, музеологію, ІТ і цифрову гуманітаристику. Застосовано:

- системний аналіз для виявлення структури цифрових інфраструктур, рівнів інтероперабельності та їх взаємодії;
- концептуальний аналіз — для оцінки еволюції стандартів метаданих (Dublin Core, MARC21, BIBFRAME, EDM, RiC-O) та їх ролі в забезпеченні сумісності;
- кейс-аналіз — для розгляду реалізації цифрових платформ і міжінституційних ініціатив (Europeana, FamilySearch, Ягеллонська ЦБ, «Україніка», SUCHO та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтероперабельність у цифровому просторі — це здатність платформ обмінюватися даними з технічною та семантичною узгодженістю. У сфері документної спадщини вона гарантує не лише доступ до джерел, а й можливість відстежувати події, осіб і контексти створення документів. Для України це критично важливо на тлі історичної тривалої дезінформації та імперської пропаганди: інтегровані ресурси сприяють утвердженню автентичних наративів і національної ідентичності в глобальному культурному просторі.

Інтероперабельність — динамічне поняття, що еволюціонує разом із цифровими інфраструктурами та міжінституційною співпрацею. У документах Європейської Комісії, зокрема в European Interoperability Framework (2017), виокремлюють технічний, семантичний та організаційний рівні. Хоча ця модель створена для електронних публічних послуг, її адаптовано й для сфери цифрової культурної спадщини (Europeana, DC-NET) як взаємозалежні компоненти інтеграції даних, технологій і управління.

1. Технічний рівень: від форматної сумісності до інфраструктурної взаємодії. Цей рівень охоплює, насамперед, стандарти метаданих, протоколи обміну, форматну сумісність, а також концептуальні моделі та правила каталогізації. Його мета — забезпечити автоматичний обмін даними між системами. Історично технічна інтероперабельність почалася зі стандартизації форматів, зокрема Dublin Core (DC) для базового опису електронних ресурсів, MARC21 для бібліографічних записів і EAD для архівних описів на початку 2000-х рр. В архівній сфері базу було закладено ще в 1990-х через ISAD(G) та ISAAR(CPF), затверджені Міжнародною радою архівів (ICA) у 2000 й 2004 рр. Стандарти дозволили уніфікувати опис документів, зробити їх машиночитаними та забезпечили формальну сумісність між установами. Технічну інтероперабельність часто пов'язують зі «схемним рівнем» — нормами використання стандартів DC, MARC, EAD для перенесення даних. Для ефективного обміну в цифрових бібліотеках необхідне узгодження схем метаданих, записів і репозитаріїв (Chan & Zeng, 2006).

Однією з ключових технологій технічної інтероперабельності є протокол OAI-PMH, який забезпечує стандартизований збір метаданих із розподілених джерел. Він є основою обміну інформацією між архівами та бібліотеками в епоху зростання обсягів цифрових колекцій (Lagoze et al., 2002). Його застосування сприяло уніфікації доступу й агрегації даних, підвищивши технічну сумісність. Подальшого розвитку надали API-рішення (зокрема RESTful API), а також формати XML, RDF і з 2010-х рр. — компактний формат JSON-LD для обміну пов'язаними даними (Heath & Bizer, 2011, р. 10, 90–92). У 2020-х рр. інтероперабельність охоплює вже гнучкі обчислювальні середовища та хмарні платформи, що дозволяють масштабувати цифрові колекції й інтегрувати їх у ширші екосистеми спадщини. Поява концепції FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) уможливила не лише забезпечення доступу, а й сумісність та багаторазове використання даних. Сучасна модель FAIR Digital Objects (FDO) пропонує уніфіковане представлення метаданих і ресурсів у глобальних цифрових середовищах (Islam et al., 2022).

В Україні інституційні репозитарії ЗВО (eKhPIIR, ElarTSATU, UKU Library та ін.) частково впроваджують принципи FAIR, забезпечуючи відкритість метаданих, машинозчитуваність і сумісність із міжнародними harvesting-сервісами через OAI-PMH, DOI, Dublin Core та інші формати. Національні публічні бібліотеки, зокрема НБУВ, також інтегрують Open Science-підходи: застосовують OAI-PMH, розгортають DSpace-репозитарії (електронна бібліотека періодичних видань НАН України, репозитарій статей і звітів), працюють з платформами CORE, OpenAIRE та декларують орієнтацію на FAIR (Symonenko & Zayika, 2024, р. 153–154). Утім, ці практики охоплюють переважно наукові публікації, тоді як архівні й музейні фонди досі не інтегровані у відкриті інтероперабельні середовища.

2. Семантичний рівень: від тезаурусів до штучного інтелекту.

Семантичний рівень інтероперабельності постає як перехід від індексації до моделювання знань, де акцент зміщується зі структури даних на збереження їхнього значення. Це забезпечує виявлення смислових зв'язків між сутностями в різних базах. На початковому етапі використовувалися тезауруси й словники (Library of Congress Subject Headings, Getty AAT) для базової семантичної узгодженості. Із розвитком Semantic Web зросла роль онтологій — формалізованих моделей знань для гнучкого представлення інформації.

В архівній галузі семантична інтероперабельність розвивалася від згаданих ISAD(G) та ISAAR(CPF), що задавали ієрархічну структуру опису, до моделей, здатних відображати складні зв'язки. Важливою віхою став проект Records in Contexts (RiC) Міжнародної ради архівів, який адаптує опис до логіки семантичної павутини та пов'язаних даних. Подальший розвиток семантичної інтероперабельності втілено в онтології Records in Context Ontology (RiC-O), що розширює традиційні можливості архівного опису. Вона дозволяє моделювати багатомірні зв'язки між документами, авторами, установами, подіями та контекстами їхнього створення (Hawkins, 2021, р. 53–58). RiC-O сприяє глибшому

розумінню архівів як динамічних систем, підвищує точність пошуку, автоматизацію обробки даних, інтеграцію ресурсів у ширші інформаційні екосистеми. Важливою тут є ініціатива Europeana, яка об'єднує об'єкти цифрової спадщини з архівів, бібліотек, музеїв і галерей. Її модель EDM (Europeana Data Model) створює спільний семантичний каркас для уніфікованого представлення інформації, забезпечуючи її інтерпретацію та узгодження між установами (Doerr et al., 2010, pp. 2–3).

У бібліотечній сфері поряд з архівними онтологіями активно розвиваються власні моделі опису. Найпомітнішою є BIBFRAME — онтологія Бібліотеки Конгресу США, що замінює MARC і підтримує семантичні вебтехнології для гнучкого опису ресурсів. Використовуються також SKOS — для побудови ієрархій понять, і OWL — для опису логічних зв'язків між даними. Значним кроком стало впровадження концепції Linked Open Data (LOD) — *пов'язаних відкритих даних*, яка ґрунтується на RDF та SPARQL. LOD дозволяє інтегрувати інформацію з різних джерел, встановлюючи семантичні зв'язки між ними й забезпечуючи її повторне використання. У бібліотеках, архівах і музеях це сприяє ширшій доступності колекцій та їх інтеграції в цифрову екосистему (Heath & Bizer, 2011, pp. 1–15, 30–45, 80–90).

Наступним етапом семантичної інтероперабельності стало *використання графів знань* — онтологічно базованих мереж, які перетворюють традиційні ієрархічні описи архівів і бібліотек на динамічні структури. Вони дозволяють моделювати складні зв'язки між об'єктами, інтегрувати різноманітні джерела, підвищувати якість пошуку, аналітики та візуалізації. Так, в одному з досліджень проєктовано граф знань на базі персональних архівів двох сингапурських композиторів, що ефективно моделює як зв'язки між документами, так і між концепціями та ресурсами Web/Linked Data, що особливо цінно для освітніх цифрових середовищ (Khoo & Tan, 2025, p. 150).

Новий рівень розвитку — *залучення III*, який за допомогою NLP та машинного навчання автоматично виявляє зв'язки, уточнює контексти й збагачує графи знань. Це поглиблює доступ до цифрових колекцій, які стають більш придатними для досліджень та освіти. Показовим прикладом інтеграції графів знань й інтелектуальних технологій є проєкт Ягеллонської цифрової бібліотеки, де об'єднано ресурси бібліотеки, музею й архіву університету. Завдяки поєднанню онтологій, графів знань та комп'ютерного зору в ній автоматично збагачуються метадані оцифрованих документів, зокрема — фізичні й візуальні характеристики (ініціали, печатки, водяні знаки). Це розширює аналітичний потенціал ресурсів і дозволяє формувати нові зв'язки між документами. Автоматизоване розпізнавання таких елементів у поєднанні з онтологічним описом сприяє інтеграції колекцій у міжнародні платформи (Europeana, Wikidata, DBpedia) (Ignatowicz et al., 2025, p. 1–2). Проєкт ілюструє потенціал глибокої класифікації, візуального пошуку, реконструкції історичних контекстів і повторного використання даних.

В Україні повноцінне семантичне зв'язування даних у цифрових архівах і бібліотеках поки не реалізоване, однак окремі ініціативи засвідчують потенціал цього напрямку. Так, у проєкті Linked4Resilience (2024), здійсненому Львівською політехнікою й Амстердамським університетом, застосовано LOD для структурування даних про знищені об'єкти культурної спадщини. Створено понад 2000 триплетів, що відображають зв'язки між об'єктами, їхнім розташуванням, хронологією та станом збереження, хоча збагачення даних здійснюється напівавтоматично (Wang et al., 2024, p. 1). Перспективною є також ініціатива LivArch — Documenting Russia's War Against Ukraine за участі Центру міської історії у Львові, що формує цифровий архів війни, об'єднуючи різноманітні джерела за допомогою семантичних моделей (Marino, 2024). Семантичні підходи декларуються і в проєктах НБУВ — «Україніка» та e-Архів М. Грушевського, проте наразі вони обмежуються класичними метаданими без упровадження відкритих онтологій чи повноцінної LOD-інфраструктури.

Загалом в Україні цей напрям перебуває на експериментальній стадії та потребує стратегічної підтримки, особливо в архівній і музейній сферах. У світовому ж контексті графі знань у поєднанні з ІІІ дедалі активніше трансформують бібліотеки й архіви на інтерактивні платформи дослідження, переосмислюючи роль культурної спадщини в цифрову епоху.

3. Організаційний рівень: інституційна взаємодія і стратегічна стандартизація. Технічна та семантична інтероперабельність не можуть функціонувати без належної організаційної координації. Цей рівень передбачає вироблення спільних політик, стандартів і норм для гармонізації взаємодії між установами, узгодження локальних ініціатив із міжнародними вимогами та забезпечення стійкості цифрових систем пам'яті.

Ключовими елементами тут є *узгоджені політики й стандарти*. Їх розробляють IFLA, ICA, ICOM, а також команди таких проєктів, як Europeana, DPLA, FamilySearch, визначаючи принципи опису, обміну та збереження цифрових культурних ресурсів. Показовим прикладом є й ініціатива GLAM Labs Британської бібліотеки, що об'єднує 60 провідних установ із понад 30 країн для створення експериментальних цифрових сервісів на базі відкритих стандартів і сумісних даних (International GLAM Labs Community, 2025).

Корпорація FamilySearch — одна з найбільших генеалогічних платформ, що забезпечує доступ до мільярдів архівних записів, використовує метадані за стандартами GEDCOM, MARC, EAD, сумісні з міжнародними практиками, і активно підтримує відкриті формати для обміну даними. З 2019 р. вона співпрацює з Державною архівною службою України, а після 2022 р. активізувалося партнерство з окремими державними архівами: корпорація надає обладнання, навчає персонал, сприяє створенню цифрових копій фондів. Оцифровані матеріали стають доступними й через Міжархівний пошуковий портал, де використовуються технічно сумісні формати для ефективної інтеграції ресурсів. Таким чином, уніфікація стандартів метаданих сприяє розвитку глобальної взаємодії

інформаційних систем, а в українських умовах — зміцненню інформаційної стійкості в умовах воєнно-інформаційних загроз.

Окрім спільних політик, організаційний рівень інтероперабельності передбачає *синхронізацію локальних цифрових систем із глобальними інфраструктурами*. Це забезпечує ширший доступ до культурної спадщини й посилює національну видимість у світовому інформаційному просторі. Важливо, аби національні проекти, як-от майбутня Національна електронна бібліотека України (НЕБУ), були сумісні з міжнародними платформами (Europeana, DPLA). НЕБУ, що реалізується під егідою ЮНЕСКО та IFLA (2024–2029), має стати централізованою системою довготривалого зберігання цифрових документів, орієнтованою на інтероперабельність. Успішним прикладом є електронна бібліотека «Україніка» (НЕУВ), яка з 2017 р. об'єднує цифрові фонди архівів, бібліотек і музеїв, забезпечуючи доступ до бібліографічних і повнотекстових матеріалів через міжнародно сумісні стандарти (Коновал, 2016, с. 97). За концепцією платформа подібна до POLONA (Польща), GALLICA (Франція), AMERICAN MEMORY (США), CANADIANA (Канада) (Добровольська, 2020, с. 82) і сприяє інтеграції українських колекцій у світовий цифровий простір.

У міжнародній практиці вартої уваги DigitalNZ — проєкт, що агрегує понад 30 млн об'єктів із 200+ установ Нової Зеландії (фото, відео, карти, мистецтво тощо), дотримуючи принципів відкритості, сумісності та широкого доступу (About DigitalNZ, n.d.).

Навчання кадрів і міжінституційна співпраця є також ключовими чинниками організаційного рівня інтероперабельності. Технічна сумісність і нормативна база не матимуть ефекту без кваліфікованих фахівців та злагодженої взаємодії установ. Потрібні міждисциплінарні освітні програми, тренінги, семінари й консорціуми для координації зусиль. Прикладом є Консорціум EIFL-Україна, створений у червні 2025 р. під егідою ДНТБ. Він представляє Україну в міжнародній ініціативі Electronic Information for Libraries, що підтримує відкриту науку, доступ до електронних ресурсів і розвиток цифрових сервісів. Консорціум координує взаємодію бібліотек, університетів, наукових установ і видавців через механізми ліцензування, освітні програми та платформену інтеграцію (МОН України, 2025).

Прикладом є й проєкт «Місце спротиву», який реалізує Центральний державний науково-технічний архів України за підтримки УКФ. Ініціатива спрямована на оцифрування технічної документації «Азовсталі» як частини індустриальної історії й символу опору під час оборони Маріуполя. У проєкті задіяні архівісти, музейники, захисники міста, громадськість і корпоративний сектор (Група «Метінвест»). Результатом стане відкрита цифрова платформа, орієнтована на дослідників і широку громадськість (Пресцентр УКУМЦ, 2025).

Невід'ємним елементом організаційної інтероперабельності є також *правові й етичні засади*. Вони гарантують довіру до цифрових систем, захист авторських прав, конфіденційність і дотримання етичних норм у збереженні та поширенні культурних даних. Показовим прикладом є ініціатива SUCHO (Saving

Ukrainian Cultural Heritage Online), спрямована на цифрове збереження спадщини України, що перебуває під загрозою внаслідок війни. Проект об'єднує міжнародні IT-компанії, культурні інституції, ЗВО й громадські організації, забезпечуючи координацію дій і підтримку цифрових ініціатив.

Усі рівні інтероперабельності взаємопов'язані. Прикладом перетину семантичного й організаційного рівнів є RiC, що забезпечує уніфікацію опису даних і синхронізацію процесів обліку, зберігання й використання архівних ресурсів, підвищуючи організаційну ефективність і сумісність цифрових систем. Технічний і семантичний рівні забезпечують обмін, пошук і обробку даних, а організаційний — гарантує стабільність, довіру й розвиток діджитал-екосистем. Саме він створює умови для реалізації технічних рішень і масштабування семантичних інновацій у глобальному просторі.

Реалізація ефективних цифрових платформ документної спадщини залежна від глобальних трендів й локальних викликів. Серед основних проблем — різноманітність форматів, застаріле ПЗ, відсутність відкритих API, нестача фахівців зі знанням цифрової семантики. Їх ускладнює брак стратегічної державної підтримки, слабкий розвиток післядипломної освіти й об'єктивний розрив між освітніми програмами й темпами цифровізації. У воєнний час ці виклики стають критичними, позаяк стосуються не лише збереження знань, а й інформаційної безпеки та національної ідентичності. Тому організаційна інтероперабельність має бути вписана в національну інформаційну політику, а не залежати лише від ініціатив окремих установ.

Висновки. У контексті війни Росії проти України, що супроводжується знищенням і привласненням української культурної спадщини, інтероперабельність цифрових архівів, бібліотек і музеїв набуває стратегічного значення. Вона забезпечує збереження та доступ достовірних джерел, які протистойть імперським наративам, а отже, захищає інформаційний суверенітет.

Розгляд технічного, семантичного та організаційного рівнів інтероперабельності демонструє необхідність комплексного підходу до взаємодії цифрових платформ. Технічний рівень охоплює стандарти, протоколи й відкриті формати; семантичний — уніфікацію метаданих та онтологій; організаційний — політики, нормативну базу, кадрову підтримку й міжінституційну координацію.

Попри успішні ініціативи, як зrealізовані, так і розпочаті (НЕБУ, «Україніка», Міжархівний портал, SUCHO, EIFL-Україна), українська цифрова інфраструктура залишається досі фрагментованою: бракує єдиної стратегії інтероперабельності, повноти впровадження відкритих стандартів і фахових ресурсів.

Отже, інтероперабельність має розглядатися не лише як технічне чи професійне завдання, а як складова державної інформаційної політики та культурної безпеки. Держава повинна підтримувати глобальну інтеграцію цифрових платформ, міжінституційну співпрацю й оновлення освіти, щоб зберегти й утвердити українську ідентичність у цифрову добу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням інтегрованої концепції інтероперабельності для українських цифрових архівів і

бібліотек — сумісної з міжнародними стандартами та чутливої до національного контексту. Далекосяжними є напрями застосування ШІ для автоматизованої семантичної обробки метаданих і побудови онтологій, аналіз моделей міжінституційної та транскордонної співпраці, а також вивчення впливу цифрових платформ на формування колективної пам'яті й забезпечення інформаційного суверенітету.

Список посилань

- Добровольська, В. (2020). Електронна бібліотека «Україніка» — унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 79–87. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_1_14
- Кабінет Міністрів України. (2024). *Стратегія захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року: схвалено розпорядженням КМУ від 24 грудня 2024 р. № 1349-р*. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-zakhystu-dokumentalnoi-spadshchyny-1349r-241224>
- Коновал, Л. (2016). Досвід національних цифрових бібліотечних проєктів країн пострадянського простору у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». В Л. Г. Бакуменко та ін. (ред.), *Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука: збірник наукових праць* (с.с. 94–99). <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/28574>
- Міністерство освіти і науки України. (2025). *Утворено Консорціум EIFL-Україна: ДНТБ України стала національним координатором міжнародної ініціативи EIFL*. <https://mon.gov.ua/news/utvoreno-konsortsium-eifl-ukraina-dntb-ukrainy-stala-natsionalnym-koordinatorom-mizhnarodnoi-initsiatyvy-eifl>
- Пресцентр УКМЦ. (2025, Липня 18). Забути не можна: українцям нагадують про «Азовсталь». *Український кризовий медіа-центр*. <https://surl.lupclres>
- About DigitalNZ. (n.d.). National Library of New Zealand. <https://digitalnz.org/about>
- Chan, L. M., & Zeng, M. Lei. (2006). Metadata Interoperability and Standardization — A Study of Methodology Part I: Achieving Interoperability at the Schema Level. *D-Lib Magazine*, 12(6). <https://doi.org/10.1045/june2006-chan>
- Doerr, M., Gradmann, S., Hennicke, S., Isaac, A., Meghini, C., & van de Sompel, H. (2010, August). The Europeana Data Model (EDM): Report. *Paper presented at the IFLA World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly*. <https://cdn.ifla.org/past-wlic/2010/149-doerr-en.pdf>
- Haslhofer, B., Isaac, A., & Simon, R. (2018). Knowledge Graphs in the Libraries and Digital Humanities Domain. In S. Sakr & A. Zomaya (Eds.), *Encyclopedia of Big Data Technologies* (pp. 1–8). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63962-8_291-1
- Hawkins, K. (2021). Advocating for Linked Archives: the benefits to users of Archival Linked Data. In *Proceedings of Linked Archives International Workshop 2021 co-located with 25th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries (TPDL 2021)*, 3019 (pp. 52–63). https://ceur-ws.org/Vol-3019/LinkedArchives_2021_paper_6.pdf

- Heath, T., & Bizer, C. (2011). Linked Data: Evolving the Web into a Global Data Space. *Synthesis Lectures on the Semantic Web: Theory and Technology*, 1(1), 1–136. <https://doi.org/10.2200/S00334ED1V01Y201102WBE001>
- Ignatowicz, J., Kutt, K., & Nalepa, G. (2025). *Knowledge graphs for digitized manuscripts in Jagiellonian Digital Library application* [Preprint]. <https://arxiv.org/pdf/2506.03180>
- International GLAM Labs Community. (2025). <https://glamlabs.io/>
- Isaac, A., & Haslhofer, B. (2013). Europeana Linked Open Data – data.europeana.eu. *Semantic Web*, 4(3), 291–297. <https://semantic-web-journal.net/sites/default/files/swj297.pdf>
- Islam, S., Weber, A., & Tóth-Czifra, E. (2022). *From Green Deal to Cultural Heritage: FAIR Digital Objects and European Common Data Spaces*. Zenodo. <https://doi.org/10.3897/rio.8.e93815>
- Khoo, C. S. G., & Tan, E. A. L. (2025). Knowledge Graph System for Digitised Archival Collections: Learning from the Life, Work and Times of Past Masters. In Kan, R. Y. P., Khoo, C. S. G. (Eds.), *Signature Pedagogies for Professions in Arts and Design*. (pp. 149–175). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-96-2616-8_10
- Lagoze, C., Van de Sompel, H., Nelson, M., & Warner, S. (2002). The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting. *International Conference on Digital Libraries*. https://www.researchgate.net/publication/319395254_The_Open_Archives_Initiative_Protocol_for_Metadata_Harvesting
- Marino, I. (25 Oktober, 2024). Historians and the archives of today: the LivArch project and the process of documenting the war in Ukraine. *DH Lab*. <https://doi.org/10.58079/12kn5>
- Melnyk, R., Volkova, G., Hvozdetzka, M., Bashmanivskyi, O., & Perederii, I. (2025). Digital Transformation of Cultural Heritage: Prospects and Threats. *International Journal on Culture, History, and Religion*, 7(SI1), 1143–1168. <https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.381>
- New European Interoperability Framework: Promoting seamless services and data flows for European public administrations. (2017). Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/isa2/eif_en
- Roke, E. J., & Tillman, A. (2022). Pragmatic Principles for Archival Linked Data. *The American Archivist*, 85(1), 173–201. <https://doi.org/10.17723/2327-9702-85.1.173>
- Ross, S. (2012). Digital Preservation, Archival Science and Methodological Foundations for Digital Libraries. *New Review of Information Networking*, 17(1), 43–68. <https://doi.org/10.1080/13614576.2012.679446>
- Symonenko T., & Zayika V. (2024). Implementation of Open Science Practices: Experience of the Vernadskyi National Library of Ukraine. *University Library at a New Stage of Social Communications Development: conference Proceedings*, 9, 150–156. https://doi.org/10.15802/unilib/2024_316733
- Tiurmenko, I., Bozhuk, L., Struk, I., & Syerov, Y. (2022). Digital Documentary Collections of National Cultural Heritage on the Ukrainian Regional State Archives Websites. In Kryvinska, N., Greguš, M. (Eds.), *Developments in Information & Knowledge Management for Business Applications. Studies in*

Systems, Decision and Control (Vol. 421, pp. 449–470). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-97008-6_20

- Wang, S., Berezko, O., Kultorp, E., Stefashko, M., Fedak, S., & Denyshchuk, O. (2024). Linked4Resilience: Linked Open Data for Data-Centric Resilience of Damaged Cultural Properties and Infrastructures in Ukraine. In *SCIA 2024 Social Communication and Information Activity in Digital Humanities 2024: Proceedings of the 3rd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities*, 3851 (pp. 1–10). CEUR Workshop Proceedings. <https://ceur-ws.org/Vol-3851/paper13.pdf>
- Yaroshenko, T., & Yaroshenko, O. (2024). Digital curation: Opportunities and challenges for Ukrainian libraries. *University Library at a New Stage of Social Communications Development: Conference Proceedings*, (9), 114–119. https://doi.org/10.15802/unilib/2024_314917

References

- Dobrovolska, V. (2020). Electronic library “Ukrainika” — a unique integrated resource of digital documentary heritage. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 79–87. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_1_14 [In Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine (2024). *Strategy for the protection of documentary heritage as a guarantee of preserving national identity and statehood for the period until 2027: Approved by CMU Order No. 1349-r. dated December 24, 2024*. Uriadovyi portal. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-zakhystu-dokumentalnoi-spadshchyny-1349r-241224> [In Ukrainian].
- Konoval, L. (2016). Experience of national digital library projects of post-Soviet countries in the context of forming the electronic library “Ukrainika.” In L. H. Bakumenko et al. (Eds.), *The role of the library in creating the cognitive resource of the knowledge society: Technologies, education, science: Collection of scientific papers* (pp. 94–99). <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/28574> [In Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine (2025). *Consortium EIFL-Ukraine established: State Scientific and Technical Library of Ukraine became the national coordinator of the international EIFL initiative*. <https://mon.gov.ua/news/utvoreno-konsortsium-eifl-ukraina-dntb-ukrainy-stala-natsionalnym-koordinatorem-mizhnarodnoi-initsiatyvy-eifl> [In Ukrainian]
- Ukrainian Crisis Media Center. (2025, July 18). To forget is impossible: Ukrainians will be reminded about “Azovstal.” *Ukrainian Crisis Media Center*. <https://surl.lu/pclres> [In Ukrainian].
- About DigitalNZ. (n.d.). National Library of New Zealand. <https://digitalnz.org/about>. [In English].
- Chan, L. M., & Zeng, M. Lei. (2006). Metadata Interoperability and Standardization — A Study of Methodology Part I: Achieving Interoperability at the Schema Level. *D-Lib Magazine*, 12(6). <https://doi.org/10.1045/june2006-chan>. [In English].
- Doerr, M., Gradmann, S., Hennicke, S., Isaac, A., Meghini, C., & van de Sompel, H. (2010, August). The Europeana Data Model (EDM): Report. *Paper presented at the IFLA World Library and Information Congress: 76th IFLA General*

-
- Conference and Assembly. <https://cdn.ifla.org/past-wlic/2010/149-doerr-en.pdf>. [In English].
- Haslhofer, B., Isaac, A., & Simon, R. (2018). Knowledge Graphs in the Libraries and Digital Humanities Domain. In S. Sakr & A. Zomaya (Eds.), *Encyclopedia of Big Data Technologies* (pp. 1–8). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63962-8_291-1. [In English].
- Hawkins, K. (2021). Advocating for Linked Archives: the benefits to users of Archival Linked Data. In *Proceedings of Linked Archives International Workshop 2021 co-located with 25th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries (TPDL 2021)*, 3019 (pp. 52–63). https://ceur-ws.org/Vol-3019/LinkedArchives_2021_paper_6.pdf. [In English].
- Heath, T., & Bizer, C. (2011). Linked Data: Evolving the Web into a Global Data Space. *Synthesis Lectures on the Semantic Web: Theory and Technology*, 1(1), 1–136. <https://doi.org/10.2200/S00334ED1V01Y201102WBE001>. [In English].
- Ignatowicz, J., Kutt, K., & Nalepa, G. (2025). *Knowledge graphs for digitized manuscripts in Jagiellonian Digital Library application* [Preprint]. <https://arxiv.org/pdf/2506.03180>. [In English].
- International GLAM Labs Community. (2025). <https://glamlabs.io/>. [In English].
- Isaac, A., & Haslhofer, B. (2013). Europeana Linked Open Data – data.europeana.eu. *Semantic Web*, 4(3), 291–297. <https://semantic-web-journal.net/sites/default/files/swj297.pdf>. [In English].
- Islam, S., Weber, A., & Tóth-Czifra, E. (2022). *From Green Deal to Cultural Heritage: FAIR Digital Objects and European Common Data Spaces*. Zenodo. <https://doi.org/10.3897/rio.8.e93815>. [In English].
- Khoo, C. S. G., & Tan, E. A. L. (2025). Knowledge Graph System for Digitised Archival Collections: Learning from the Life, Work and Times of Past Masters. In: Kan, R. Y. P., Khoo, C. S. G. (Eds.), *Signature Pedagogies for Professions in Arts and Design*. (pp. 149–175). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-96-2616-8_10. [In English].
- Lagoze, C., Van de Sompel, H., Nelson, M., & Warner, S. (2002). The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting. *International Conference on Digital Libraries*. https://www.researchgate.net/publication/319395254_The_Open_Archives_Initiative_Protocol_for_Metadata_Harvesting. [In English].
- Marino, I. (25 Oktober, 2024). Historians and the archives of today: the LivArch project and the process of documenting the war in Ukraine. *DH Lab*. <https://doi.org/10.58079/12kn5>. [In English].
- Melnyk, R., Volkova, G., Hvozdetzka, M., Bashmanivskyi, O., & Perederii, I. (2025). Digital Transformation of Cultural Heritage: Prospects and Threats. *International Journal on Culture, History, and Religion*, 7(SI1), 1143–1168. <https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.381>. [In English].
- New European Interoperability Framework: Promoting seamless services and data flows for European public administrations. (2017). Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/isa2/eif_en. [In English].
- Roke, E. J., & Tillman, A. (2022). Pragmatic Principles for Archival Linked Data. *The American Archivist*, 85(1), 173–201. <https://doi.org/10.17723/2327-9702-85.1.173>. [In English].

- Ross, S. (2012). Digital Preservation, Archival Science and Methodological Foundations for Digital Libraries. *New Review of Information Networking*, 17(1), 43–68. <https://doi.org/10.1080/13614576.2012.679446>. [In English].
- Symonenko T., & Zayika V. (2024). Implementation of Open Science Practices: Experience of the Vernadskyi National Library of Ukraine. *University Library at a New Stage of Social Communications Development: conference Proceedings*, 9, 150–156. https://doi.org/10.15802/unilib/2024_316733. [In English].
- Tiurmenko, I., Bozhuk, L., Struk, I., & Syerov, Y. (2022). Digital Documentary Collections of National Cultural Heritage on the Ukrainian Regional State Archives Websites. In Kryvinska, N., Greguš, M. (Eds.), *Developments in Information & Knowledge Management for Business Applications. Studies in Systems, Decision and Control* (Vol. 421, pp. 449–470). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-97008-6_20. [In English].
- Wang, S., Berezko, O., Kultorp, E., Stefashko, M., Fedak, S., & Denyshchuk, O. (2024). Linked4Resilience: Linked Open Data for Data-Centric Resilience of Damaged Cultural Properties and Infrastructures in Ukraine. In *SCIA 2024 Social Communication and Information Activity in Digital Humanities 2024: Proceedings of the 3rd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities*, 3851 (pp. 1–10). CEUR Workshop Proceedings. <https://ceur-ws.org/Vol-3851/paper13.pdf>. [In English].
- Yaroshenko, T., & Yaroshenko, O. (2024). Digital curation: Opportunities and challenges for Ukrainian libraries. *University Library at a New Stage of Social Communications Development: Conference Proceedings*, (9), 114–119. https://doi.org/10.15802/unilib/2024_314917. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.06>¹

УДК 930.25-025.8:004](477):006(100)"364"

Ю. І. Горбань

кандидат культурології, професор, завідувач кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

y.i.gorban@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-5837-4409>

Л. І. Прокопенко

кандидат культурології, доцент, доцент кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

lyudmila976@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0657-4550>

Г. І. Пристай

кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

galuna1803@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1728-288X>

ЦИФРОВІ АРХІВИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Статтю присвячено аналізу міжнародного досвіду та вивченню особливостей функціонування цифрових архівів відкритого доступу в Україні в умовах цифрової трансформації та воєнного стану. Розкрито їхній потенціал як елементів критичної інформаційної інфраструктури, що забезпечують збереження національної пам'яті, доступ до культурної та наукової спадщини, а також інтеграцію України у світовий простір відкритої науки та цифрових гуманітарних досліджень. Обґрунтовано значення цифрових архівів як інструменту збереження документальної спадщини, підтримки демократичних процесів і відновлення культурної інфраструктури в післявоєнний період. Узагальнено досвід провідних країн світу та окреслено напрями вдосконалення архівної галузі в Україні: створення єдиної цифрової платформи, гармонізація нормативно-правової бази з міжнародними стандартами, посилення інформаційної безпеки та впровадження інноваційних технологій (хмарні сервіси, блокчейн, автоматизовані системи аналізу даних).

Ключові слова: *цифрові архіви, відкритий доступ, архівна справа, цифрова трансформація, блокчейн, збереження культурної спадщини, воєнний стан, міжнародний досвід, інформаційне суспільство.*

Y. Horban

Candidate of Cultural Studies, Professor, Head of the Department of Information Activities and Public Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

L. Prokopenko

Candidate of Cultural Studies, Associate Professor, Associate Professor of the Department

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

of Information Activities and Public Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

G. Prystai

Candidate of Sciences in Social Communications,

Associate Professor, Department of Journalism, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

**OPEN ACCESS DIGITAL ARCHIVES IN UKRAINE:
THEORETICAL FOUNDATIONS, INTERNATIONAL EXPERIENCE,
AND CHALLENGES DURING WAR**

The relevance of the article. In the context of the rapid development of the information society and large-scale digital transformation of all spheres of life, the modernization of archival science in Ukraine is becoming particularly important. The transition from traditional forms of document storage to open access digital solutions is driven by both global trends and the internal needs of the state.

The purpose of the article. To analyze the theoretical foundations, international experience, and peculiarities of the functioning of open access digital archives in Ukraine in the context of digital transformation and martial law. The study aims to identify the potential of digital archives as elements of critical information infrastructure that ensure the preservation of national memory, open access to cultural and scientific heritage, and Ukraine's integration into the global space of open science and digital humanities research.

The methodology. The study is based on an interdisciplinary approach and involves the use of content analysis of normative and scientific sources, comparative analysis of international practices of digital archiving, systemic and structural-functional approaches, which made it possible to comprehend both the theoretical concepts of digital archiving and specific technological solutions that can be implemented in the Ukrainian context.

The results. The peculiarities of the functioning of digital archives in Ukraine have been identified, and their potential for preserving national memory and ensuring uninterrupted access to information in conditions of martial law have been outlined. International experience has been summarized, current problems in the development of digital archiving have been identified, and directions for improving the archival industry have been formulated.

The scientific novelty. It consists in a comprehensive overview of the current state and prospects for the development of digital archives in Ukraine, taking into account the challenges of martial law, as well as in the formulation of proposals for adapting leading international practices to the national context.

The practical significance. The results of the study can be used by state institutions and digital archival institutions to develop strategies for the digitization of the archival sector, integration into the global scientific and information space, and increasing the resilience of Ukraine's critical information infrastructure.

Conclusions. It has been substantiated that open access digital archives are a key tool for preserving documentary heritage, ensuring continuous access to information, supporting democratic processes, and restoring cultural infrastructure in the post-war period. The experience of leading countries in the creation and development of open access digital archives has been summarized, and directions for improving the archival sector in Ukraine have been identified.

Keywords: *digital archives, open access, archival science, digital transformation, blockchain, cultural heritage preservation, martial law, international experience, information society.*

Актуальність теми дослідження. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та масштабної цифрової трансформації всіх сфер життєдіяльності особливої значущості набуває модернізація архівної справи в Україні. Перехід від традиційних форм зберігання документів до цифрових рішень відкритого доступу зумовлений як глобальними тенденціями, так і внутрішніми потребами держави. Цифрові архіви відкритого доступу стають вагомим складником національної інформаційної інфраструктури, забезпечуючи збереження документальної спадщини та розширення можливостей доступу до архівних документів. Інтеграція України до європейського інформаційного простору актуалізує потребу впровадження інноваційних технологій в архівну галузь відповідно до міжнародних стандартів. Створення та розвиток цифрових архівів відкритого доступу сприяє демократизації доступу до інформації, підвищенню ефективності наукових досліджень та освітнього процесу, а також забезпеченню прозорості діяльності державних інституцій. Особливої актуальності набуває дослідження теоретичних і практичних аспектів функціонування цифрових архівів в умовах воєнного стану, коли виникає нагальна потреба в збереженні культурної спадщини та забезпеченні безперервного доступу до архівних матеріалів.

Постановка проблеми. Вивчення міжнародного досвіду створення та функціонування цифрових архівів відкритого доступу має особливе значення в контексті євроінтеграційних процесів. Упровадження кращих світових практик сприятиме підвищенню якості архівних послуг і розширенню можливостей міжнародної співпраці у сфері архівної справи.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі сучасного стану цифрових архівів відкритого доступу в Україні з урахуванням специфіки воєнного часу та зіставленні національних практик із провідними міжнародними моделями. Практичне значення дослідження полягає у формулюванні рекомендацій для державних органів, архівних установ і наукових спільнот щодо створення єдиної національної цифрової архівної платформи, гармонізації нормативно-правової бази з міжнародними стандартами, удосконалення механізмів інформаційної безпеки та впровадження технологій хмарного зберігання, блокування й автоматизованих систем пошуку та обробки даних.

Результати дослідження мають потенціал стати основою для подальшого реформування архівної галузі, посилення її стійкості в умовах воєнних викликів і забезпечення належного рівня доступності архівних ресурсів для громадян і міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад функціонування архівів в умовах воєнного стану зробила О. Артеменкова. Досліджуючи вплив інформаційних технологій на діяльність

архівних установ України під час війни, науковиця розробила комплексний підхід до модернізації нормативно-правового забезпечення процесів цифровізації архівної галузі (Артеменкова, 2022).

Актуальні проблеми збереження архівної спадщини в умовах збройного конфлікту детально висвітлюються в дослідженнях А. Берегельської. На основі аналізу міжнародного досвіду та українських реалій авторка розробила методологічні підходи до захисту архівних фондів і забезпечення збереженості цифрових копій документів. Особливу увагу дослідниця приділяє питанням створення розподілених систем зберігання електронних архівів і впровадження технологій віддаленого доступу до архівної інформації (Берегельська, 2023).

Н. Химиця та О. Морушко аналізують сучасні стратегії формування критичного мислення та громадянських цінностей у цифровому суспільстві з акцентом на ролі бібліотек, архівів та інформаційних центрів. Автори визначили, що в умовах інформаційних війн, фейків і маніпуляцій ці установи стають ключовими майданчиками для розвитку медіаграмотності, цифрової етики й громадянської відповідальності (Khymytsia & Morusko, 2025).

Комплексний аналіз потенціалу електронних архівів як інструменту збереження та вивчення медіаматеріалів представлено в дослідженні Ж. Цауркубуле й Я. Зленко. Авторки зауважують, що досягнення в галузі штучного інтелекту (ШІ) та технологій машинного навчання відкривають нові перспективи для аналізу й класифікації архівних матеріалів, але водночас актуалізують питання щодо етичності використання таких технологій, особливо щодо чутливих або персональних даних (Tsaurkubule & Zlenko, 2024).

У праці Т. Бланке репрезентовано техніки та стратегії для реконструкції цифрових архівів через призму політичних і соціальних питань. Автор підкреслює, що поширення цифрових інструментів та матеріалів сприяло появі нових цифрових архівів, які, з одного боку, ґрунтуються на традиційних практиках, а з іншого — переосмислюють їх (Blanke, 2024).

Б. Оладокун, А. Самбо, М. Бассі та Р. Енакріре досліджують трансформаційний вплив відкритого доступу на розвиток колекцій в академічних бібліотеках, наголошуючи на ролі відкритих репозитаріїв (Oladokun et al., 2024). Таким чином, сучасні вчені досліджують різні аспекти функціонування архівних установ в умовах цифрових трансформацій, але немає комплексної праці, яка узагальнює проблеми й перспективи розвитку архівних установ України під впливом складних соціально-політичних викликів.

Мета статті — виявлення потенціалу цифрових архівів України як елементів критичної інформаційної інфраструктури, що забезпечують збереження національної пам'яті, відкритий доступ до культурної та наукової спадщини, інтеграцію країни у світовий простір відкритої науки та цифрової гуманітаристики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення цифрових архівів в Україні є багатовимірним процесом, що відображає глибоку трансформацію та модернізацію інформаційного простору національної архівної системи. За

останні десятиліття архівні установи країни пройшли значний шлях від традиційного документообігу до впровадження інноваційних технологій цифрового зберігання й управління документацією.

Важливим етапом цієї еволюції стало суттєве розширення функціоналу архівних установ. Окрім базового завдання збереження документальної спадщини, архіви перетворилися на потужні інформаційно-комунікаційні центри, що забезпечують оперативний доступ до архівних документів через цифрові платформи та надають широкий спектр онлайн-послуг (Державна архівна служба України, б.д.). Упровадження технологій електронного документообігу та цифрового архівування докорінно змінило процеси комплектування, обліку й використання архівних документів.

Розвиток цифрових архівів в Україні пов'язаний із процесами інтеграції в міжнародний інформаційний простір. Участь у масштабних міжнародних проєктах з оцифрування культурної спадщини сприяла впровадженню передових технологій і стандартів електронного архівування. Особливо важливим став досвід співпраці з провідними світовими архівними інституціями в питаннях збереження електронних документів і забезпечення довготривалого доступу до цифрових архівних колекцій (Дідух & Ковтанюк, 2021).

Водночас цифрова трансформація архівної галузі неможлива без упровадження інноваційних технологічних рішень. Прикладом є діяльність Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву України, який розробив комплексну систему електронного документообігу, що забезпечує повний цикл опрацювання цифрових документів — від створення до довготривалого зберігання (Залеток & Чорноморець, 2022).

Значного поширення набули технології віддаленого доступу до архівних документів. Створення онлайн-каталогів та електронних читальних залів значно розширило можливості дослідників і звичайних користувачів. Особливої актуальності дистанційні сервіси набули в умовах пандемії COVID-19, коли фізичний доступ до архівів був обмежений. За результатами міжнародного дослідження, проведеного Інститутом розвитку свободи інформації, українські архіви продемонстрували високий рівень адаптивності та відкритості в цих умовах (*Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року*, б. д.).

Сучасний етап розвитку цифрових архівів характеризується активним упровадженням технологій ШІ та машинного навчання. Ці інструменти використовуються для автоматизованого розпізнавання тексту, класифікації документів, створення метаданих. Також зростає значення кібербезпеки та захисту цифрових архівних колекцій, адже уникнення державою й суспільством реальної загрози втрати значних масивів важливих свідчень про сьогодення, представлених у цифровій формі, є беззаперечним викликом часу і потенційною потребою майбутнього (Левчук, 2020). Для цього розробляються комплексні системи резервного копіювання даних і впроваджується багаторівневий захист від несанкціонованого доступу.

Державна архівна служба України затвердила перелік регламентів і методичних рекомендацій щодо роботи з електронними документами. Особлива увага приділяється питанням довготривалого зберігання цифрових матеріалів, забезпечення їх автентичності та цілісності (Артеменкова, 2022).

Поряд із цим розглядаються перспективні напрями розвитку галузі, зокрема впровадження технології блокчейн для забезпечення достовірності та незмінності електронних документів, а також розроблення нових стандартів довготривалого зберігання цифрових матеріалів, що враховують постійний розвиток форматів даних і програмного забезпечення. Інтеграція з міжнародними архівними системами створює передумови для формування глобального інформаційного простору культурної спадщини. Українські архіви активно долучаються до міжнародних проєктів оцифрування документів, адаптують світові стандарти опису та зберігання електронних матеріалів. Розвивається співпраця з провідними науковими установами у сфері розроблення інноваційних технологій архівування (Майстренко & Романовський, 2018).

Міжнародний досвід створення цифрових архівів демонструє різноманітність підходів та технологічних рішень. Аналіз практик провідних архівних установ світу надає змогу виділити ключові тенденції й інноваційні методи роботи з електронними документами. До прикладу, досвід Великої Британії характеризується значною увагою до забезпечення довготривалого зберігання цифрових матеріалів. Національний архів цієї країни розробив комплексну систему управління електронними документами, що включає механізми міграції даних між різними форматами та платформами.

Німецький підхід до створення цифрових архівів базується на принципах децентралізації та міжархівної взаємодії. Федеральний архів Німеччини координує мережу регіональних цифрових репозиторіїв, які працюють за єдиними стандартами, але зберігають автономність у виборі технологічних рішень. Розроблена система розподіленого зберігання забезпечує надійність цифрових колекцій.

Французька модель цифрового архівування відзначається комплексним підходом до збереження культурної спадщини. Національний архів Франції впровадив інтегровану систему управління цифровими об'єктами, що поєднує функції зберігання, каталогізації та публічного доступу. Особливістю французького підходу стало створення спеціалізованих центрів компетенції з питань цифрового збереження.

Японські архівні установи зосередили увагу на впровадженні передових технологій захисту цифрових даних. Національний архів Японії використовує квантові обчислення для шифрування особливо цінних документів. Розроблена система багаторівневої автентифікації забезпечує надійний захист від несанкціонованого доступу та зручність роботи авторизованих користувачів.

Австралійський досвід демонструє ефективність застосування хмарних технологій в архівній справі. Національний архів Австралії створив масштабовану інфраструктуру зберігання цифрових матеріалів з автоматичним резер-

уванням і географічним розподілом даних. Упроваджено інноваційні методи управління метаданими, що забезпечують точний пошук і категоризацію документів.

Канадські архіви розробили унікальну систему залучення громадськості до процесів цифровізації. Національний архів Канади впровадив платформу краудсорсингу, що надає змогу волонтерам брати участь у транскрибуванні рукописних документів та створенні метаданих. Реалізована система контролю якості забезпечує достовірність результатів колективної роботи (Божук & Ількова, 2022).

Фінський підхід до організації цифрових архівів базується на принципах відкритості та доступності. Національний архів Фінляндії створив платформу для колективного збагачення метаданих архівних документів, де користувачі можуть додавати анотації, теги та перехресні посилання. Розроблена система модерації забезпечує достовірність користувацького внеску при збереженні демократичності платформи.

Аналіз міжнародних практик дозволяє виокремити чотири базові моделі розвитку цифрових архівів:

- централізовані рішення (Велика Британія, Франція) — гарантують уніфікацію стандартів і контроль якості, але менш гнучкі;
- децентралізовані системи (Німеччина, Канада) — забезпечують автономію інституцій і враховують регіональні особливості;
- інноваційно-технологічні моделі (Японія, Австралія) — акцентують на стійкості до криз та інтеграції з освітнім і науковим середовищем;
- громадсько-орієнтовані підходи (Фінляндія) — передбачають залучення суспільства через краудсорсинг і цифрову участь.

Узагальнюючи досвід провідних країн світу у створенні та розвитку цифрових архівів відкритого доступу, зазначимо, що інтеграція українських архівних матеріалів у міжнародний інформаційний простір потребує вирішення питань сумісності форматів даних і протоколів обміну інформацією. Серед основних світових тенденцій розвитку архівної справи в умовах цифровізації слід виокремити стандартизацію процесів, упровадження хмарних технологій, розвиток міжархівної співпраці. Відповідно, участь України в міжнародних проєктах цифрової архівації створює можливості для обміну досвідом і впровадження кращих світових практик, а розвиток міжнародного співробітництва у сфері цифрових архівів сприятиме підвищенню якості послуг і розширенню доступу до культурної спадщини.

Особливе випробування для архівної сфери України розпочалося з повномасштабної збройної агресії РФ у 2022 р. Воєнний час поставив перед архівами безпрецедентні виклики: фізичне знищення або пошкодження архівосховищ, загроза втрати унікальних документів, перебої в енергопостачанні та обмежений доступ до інтернету. У таких умовах цифрові архіви виявилися критично важливим інструментом збереження та надання у вільний доступ найціннішої частини культурної й наукової спадщини людства (Коржик, 2022).

Віддалені сервери, хмарні технології та системи резервного копіювання стали вагомими інструментами для збереження електронних копій документів, навіть у разі руйнування їхніх матеріальних носіїв. Окремі архівні установи здійснювали термінову евакуацію найцінніших фондів, створювали дублікати та передавали їх на зберігання в безпечні регіони або за кордон у межах міжнародної співпраці.

Водночас війна стимулювала прискорений розвиток цифрової інфраструктури. Зростання обсягів оцифрованих матеріалів, розширення електронних каталогів і впровадження захищених каналів віддаленого доступу стали відповіддю на потреби суспільства, яке, попри небезпеку, потребує доступу до цифрових продуктів. Такі заходи не лише сприяють збереженню пам'яті, а й виконують важливу функцію документування воєнних злочинів, що має значення для міжнародних судових процесів.

Завдяки міжнародній підтримці впроваджується немало архівних ініціатив. Зокрема, проєкт "SUCHO" ("Saving Ukrainian Cultural Heritage Online") здійснює масове архівування українських цифрових ресурсів, створюючи мережу «дзеркал» у різних країнах світу, оцифровує архівні фонди та інтегрує їх у європейські платформи, що підвищує стійкість національної пам'яті. Важливим кроком у цьому процесі є й інтеграція українських архівів у Europeana, а також розвиток відкритих освітніх репозитаріїв, які забезпечують дослідникам і здобувачам доступ до джерел у глобальному цифровому просторі.

У контексті відкритої науки цифрові архіви забезпечують не лише вільний доступ до джерел, а й реалізацію принципів FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), що гарантують відтворюваність і прозорість наукових досліджень. Так, архівні колекції, інтегровані в міжнародні репозитарії та наукові платформи, формують підґрунтя для колективних дослідницьких практик і сприяють розвитку глобальних наукових проєктів.

Отже, цифрові архіви відкритого доступу — це інструменти збереження документальної та культурної спадщини й підтримки демократичних процесів, серед яких — прозорість, дослідження, освіта; це інноваційний концепт архівної науки і практики, що в умовах цифрового суспільства набув статусу відносно самостійної міждисциплінарної галузі знань (Калакура & Палієнко, 2021). Досвід війни довів, що цифровізація та георезервування мають стратегічне значення. В Україні є базові інституції і практики, але водночас бракує єдиної платформи, уніфікації метаданих та протоколів обміну.

Висновки. Цифрові архіви відкритого доступу в Україні виконують функцію критичної інфраструктури пам'яті та довіри в суспільстві. Воєнний контекст загострив потребу в стандартизованих, стійких і відкритих рішеннях збереження, що базуються на OAIS/E-ARK/PREMIS, рівневий підхід NDSA та мережеві моделі дублювання даних (LOCKSS). Реалізація запропонованої моделі розвитку — від уніфікації метаданих і протоколів до поетапної підготовки до ISO 16363 — надасть змогу не лише мінімізувати ризики втрати документальної спадщини, а й інтегрувати українські архіви в глобальну екосистему відкритої

науки та культурної пам'яті. Базуючись на міжнародному партнерстві (зокрема SUCNO) й розвиваючи власні інституційні спроможності, архівна галузь України здатна забезпечити безперервний доступ до національних ресурсів пам'яті сьогодні та в довгостроковій перспективі. Водночас цифрові архіви є не лише засобом збереження, а й інструментом документування воєнних злочинів, підтримки демократії та відновлення культурної інфраструктури в післявоєнний період.

Перспективи подальших досліджень. Доцільним є вивчення можливостей застосування технологій ШІ, машинного навчання та віртуальної / доповненої реальності в цифровому архівуванні, дослідження етичних і правових аспектів обробки цифрових даних, а також розроблення моделей міжнародної співпраці для інтеграції українських архівів у глобальні інформаційні системи.

Список посилань

- Артеменкова, О. (2022). Нормативно-правове забезпечення впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 62–69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269462>
- Берегелська, А. (2023). Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 69, 193–214. <https://doi.org/10.15407/np.69.193>
- Божук, Л., & Ількова, О. (2022). Довідково-інформаційна діяльність архівів України: виклики цифрового суспільства (на прикладі Державного архіву Вінницької області). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*, 41, 80–89. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2022-41-80-89>
- Державна архівна служба України. (б.д.). *Електронний архів*. https://old.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php
- Дідух, Л. В., & Ковтанюк, Т. М. (Укл.). (2021). *Оцифрування аудіовізуальних документів Національного архівного фонду*. Державна архівна служба України. https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1446_1.pdf
- Залеток, Н. В., & Чорноморець, Є. М. (Укл.). (2022). *Впровадження електронних послуг в архівних установах України*. Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1479_3.pdf
- Калакура, Я., & Палієнко, М. (2021). Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036>
- Коржик, Н. (2022). Цифрові архіви України: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Книжкової палати*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39)
- Левчук, О. (2020). Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України*, 4(325), 52–70. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325.052>

- Майстренко, А., & Романовський, Р. (2018). Оцифровування архівних документів у зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичний огляд. *Архіви України*, 1(312), 64–87. <https://doi.org/10.47315/archives2020.312.064>
- Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року*. (б.д.). https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strategy_16.09.2020.pdf
- Blanke, T. (2024). Reassembling digital archives—strategies for counter-archiving. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 201. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02668-4>
- Khymysia, N., & Morusko, O. (2025). The role of libraries, archives and information centres in the formation of critical thinking and civic values in the digital society: Global, European and Ukrainian strategies. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 67, 24–32. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02>
- Oladokun, B., Sambo, A., Bassey, M., & Enakrire, R. (2024). The open access effect: Transforming collection development using open repositories. *International Journal of Librarianship*, 9(4), 36–51. <https://doi.org/10.23974/ijol.2024.vol9.4.395>
- Tsaurkubule, Zh., & Zlenko, Ya. (2024). Digital archives as a tool for preserving and researching media materials. *Society. Document. Communication*, 9(3), 8–19. <https://doi.org/10.69587/sdc/3.2024.08>

References

- Artemenkova, O. (2022). Regulatory and legal support for the implementation of information technologies in the activities of archival institutions of Ukraine. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 10, 62–69. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269462>. [In Ukrainian].
- Berehelska, A. (2023). Problems of preservation and protection of archives, library collections, and other cultural heritage objects in wartime conditions. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 69, 193–214. <https://doi.org/10.15407/np.69.193>. [In Ukrainian].
- Bozhuk, L., & Ilkova, O. (2022). Reference and information activities of Ukrainian archives: challenges of the digital society (on the example of the State Archive of Vinnytsia Region). *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya: Istoriia*, 41, 80–89. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2022-41-80-89>. [In Ukrainian].
- State Archival Service of Ukraine. (n.d.). *Electronic archive*. https://old.archives.gov.ua/Electronic/E_A.php. [In Ukrainian].
- Didukh, L. V., & Kovtaniuk, T. M. (Comps.). (2021). Digitization of audiovisual documents of the National Archival Fund. *State Archival Service of Ukraine*. https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1446_1.pdf. [In Ukrainian].
- Zaletok, N. V., & Chornomorets, Ye. M. (Comps.). (2022). *Implementation of electronic services in archival institutions of Ukraine*. State Archival Service of Ukraine, Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Records Management. https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1479_3.pdf. [In Ukrainian].
- Kalakura, Ya., & Paliienko, M. (2021). Conceptualization of electronic archival studies in the context of the digitalization of Ukrainian society. *Arkhivy Ukrainy*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036>. [In Ukrainian].

- Korzhuk, N. (2022). Digital archives of Ukraine: state, problems, and prospects. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39). [In Ukrainian].
- Levchuk, O. (2020). Archival electronic information resources as a source of historical information. *Arkhivy Ukrainy*, 4(325), 52–70. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325.052>. [In Ukrainian].
- Maistrenko, A., & Romanovskiy, R. (2018). Digitization of archival documents in foreign countries: an information and analytical review. *Arkhivy Ukrainy*, 1(312), 64–87. <https://doi.org/10.47315/archives2020.312.064>. [In Ukrainian].
- Strategy for the development of archival affairs for the period until 2025*. (n.d.). https://undiasd.archives.gov.ua/doc/strategy_16.09.2020.pdf. [In Ukrainian].
- Blanke, T. (2024). Reassembling digital archives-strategies for counter-archiving. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 201. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-02668-4>. [In English].
- Khymytsia, N., & Morusko, O. (2025). The role of libraries, archives and information centers in the formation of critical thinking and civic values in the digital society: Global, European and Ukrainian strategies. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 67, 24–32. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02>. [In English].
- Oladokun, B., Sambo, A., Bassey, M., & Enakrire, R. (2024). The open access effect: Transforming collection development using open repositories. *International Journal of Librarianship*, 9(4), 36–51. <https://doi.org/10.23974/ijol.2024.vol9.4.395>. [In English].
- Tsaurkubule, Zh., & Zlenko, Ya. (2024). Digital archives as a tool for preserving and researching media materials. *Society. Document. Communication*, 9(3), 8–19. <https://doi.org/10.69587/sdc/3.2024.08>. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.07>¹

УДК 004.76:027:001.83] (100) (045)

Я. Ю. Мартиненко

аспірант, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

asp_martynenko_yaroslav@xdak.ukr.edu

<https://orcid.org/0009-0003-2923-7757>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕКАХ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

У статті здійснено аналіз закордонних досліджень проблеми впровадження хмарних технологій у діяльність сучасних бібліотек. Автор розглядає основні напрями вивчення хмарних технологій у контексті інформаційно-бібліотечної діяльності, аналізує, що є предметом дослідження закордонного наукового дискурсу в контексті визначення хмарних технологій, основних їх характеристик, моделей обслуговування та моделей розгортання. Представлено різні підходи науковців щодо переваг і ризиків застосування хмарних технологій у бібліотеках. Підкреслено вплив хмарних технологій на трансформацію бібліотечних послуг та модернізацію інформаційно-бібліотечної діяльності, зосереджено увагу на переліку бібліотечних послуг, що можуть бути значно покращені в результаті впровадження хмарних технологій. Особливу увагу приділено ролі хмарних технологій у створенні цифрової бібліотеки. На основі проведеного аналізу визначено, що хмарні технології є перспективним засобом модернізації сервісної функції сучасних бібліотек, а закордонний досвід їх впровадження може бути використаний для реалізації цього процесу в українських бібліотеках.

Ключові слова: *хмарні технології, бібліотека, бібліотечні послуги, моделі розгортання, моделі обслуговування, інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS), програмне забезпечення як послуга (SaaS).*

Y. Martynenko

postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

RESEARCH ON THE PROBLEM OF IMPLEMENTING CLOUD TECHNOLOGIES IN LIBRARIES: INTERNATIONAL EXPERIENCE

The relevance of the topic. Modern information technologies have a significant impact on the activities of various social institutions, including libraries, which are important information and scientific centers and are designed to meet the needs and requests of users in accordance with the requirements of the information society. Among these technologies, cloud computing is becoming increasingly popular, which is an essential factor in the modernization of the service function of libraries in today's conditions and makes it possible to increase the efficiency of providing library services in accordance with the challenges of the information society and user requests. Cloud technologies allow ensuring the quality and reliability of providing such services, create the prerequisites for the professional development of library workers, and become an important factor in the modernization of modern libraries, therefore their implementation in the activities of libraries is attracting increasing attention from both scientists and practitioners in the information and library sphere.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The purpose of the article is to characterize foreign experience in implementing cloud technologies in the activities of modern libraries.

The methodology of this study is based on a comprehensive analysis and theoretical synthesis of the main developments of foreign scientific research. Special attention is paid to those scientific works that emphasize the advantages and risks of implementing cloud technologies in the activities of modern libraries.

The results. The analysis made it possible to identify the main directions, problems and prospects for the use of cloud technologies in modern Ukrainian libraries. It was determined that cloud technologies are used to create digital libraries and repositories, to improve library search, to catalogue and ensure unhindered online access to library resources at any time from any location, to ensure effective communication with library users. Attention is emphasized that during the transition of libraries to cloud computing, it is necessary to take into account the advantages and risks of these technologies, identified by researchers.

The scientific novelty of this study lies in a comprehensive analysis of the main aspects of studying the features of implementing cloud technologies in libraries, identified in foreign scientific research, and systematizing the information obtained in order to take these developments into account in the practice of applying cloud technologies in the activities of Ukrainian libraries.

The practical significance of the study lies in the possibility of using its results to develop recommendations for the implementation of cloud technologies in the practice of information and library activities in the conditions of Ukrainian realities, taking into account the theoretical and practical developments of foreign researchers.

Conclusions. Cloud technologies are an important factor in the modernization of modern libraries, their implementation in information and library activities requires careful preparation, comprehensive understanding and consideration of the advantages and risks of such implementation, which will be facilitated by the generalization of foreign theoretical and practical experience in implementing this process.

Keywords: *cloud technologies, library, library services, deployment models, service models, infrastructure as a service (IaaS), platform as a service (PaaS), software as a service (SaaS).*

Актуальність дослідження. Сучасні інформаційні технології є визначальними для розвитку будь-якої галузі суспільства. Серед них дедалі більшої популярності набувають хмарні обчислення, які застосовуються в багатьох соціальних інститутах, зокрема в бібліотеках, інформаційних центрах, та є суттєвим чинником модернізації сервісної функції цих установ. Хмарні технології дозволяють забезпечити якість і надійність надання інформаційно-бібліотечних послуг кінцевим користувачам, створюють передумови для професійного розвитку працівників бібліотек, стають важливим чинником модернізації сучасних бібліотек, тому їх упровадження в діяльність бібліотек привертає все більше увагу як науковців, так і практиків інформаційно-бібліотечної сфери. Хмарні технології використовуються для створення цифрових бібліотек, автоматизації процесів обслуговування, спільного використання розподілених ресурсів та послуг, безперешкодного доступу до них, а їх упровадження потребує ретельного вивчення з метою оптимізації цього процесу й забезпечення ефективності їх використання в бібліотеках різних типів.

Постановка проблеми. Для забезпечення умов ефективного використання хмарних технологій у діяльності сучасної бібліотеки необхідно систематизувати наявні в науковому дискурсі напрацювання щодо особливостей застосування їх у бібліотеках, з'ясувати ті проблеми, що є найбільш актуальними в наукових розвідках, дотичних до впровадження хмарних технологій у бібліотеках, а також визначити потенційні можливості забезпечення ефективності такого впровадження та напрями діяльності бібліотек у контексті використання хмарних обчислень. Аналіз досліджень цієї проблематики дозволяє окреслити основні питання, що стосуються впровадження хмарних технологій у діяльність бібліотек і які розглядаються науковцями США, Канади, Індії, КНР, багатьох африканських країн. На основі цього також можемо підтвердити їх актуальність як для сучасного наукового дискурсу, так і для практики інформаційно-бібліотечної діяльності. Узагальнення опрацьованого матеріалу вможливує практичне застосування міжнародного досвіду впровадження хмарних технологій у бібліотеках, сприяє виробленню практичних рекомендацій для працівників українських бібліотек стосовно цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки, що стосуються проблем упровадження хмарних технологій у бібліотеках, досліджують такі аспекти: визначення та основні характеристики хмарних технологій у контексті їх застосування в інформаційно-бібліотечній діяльності (Shivaleela & Bharathi, 2022; Dastagiri & Kumar, 2017; Jamal & Khan, 2020; Dutt, 2015; Goyal & Jatav, 2012; Suman et al., 2023; Shylendra Kumar & Mamatha, 2017; Azam, 2019; Sujatha & Ambia, 2024; Schubert & Jeffery, 2012); типи моделей хмарних технологій та можливості їх застосування в сучасних бібліотеках (Maitra & Mudholkar, 2011; Gosavi et al., 2012; Lata, 2015); переваги та ризики використання хмарних технологій у різних соціальних інститутах, зокрема в бібліотеках (Shivaleela & Bharathi, 2022; Dutt, 2015; Goyal & Jatav, 2012; Suman et al., 2023; Yuvaraj, 2015; Lata, 2015; Gonzales, 2023; Sakib et al., 2019; Ruhela & Hasan, 2018; Ahmad & Gorantla, 2017; Singh & Pradhan, 2023; Kutty, 2019; Singh, 2023).

Найактуальнішими в контексті нашого дослідження є розвідки щодо особливостей упровадження хмарних обчислень у бібліотеках (Abidi & Abidi, 2012; Kaushik & Kumar, 2013; Rakesh, 2017; Shylendra Kumar & Mamatha, 2017; Yuvaraj, 2020; Wada, 2018; Mahalakshmi & Maidhili, 2015; Oboite & Dorcas, 2022; Rivai & Wang, 2020, Singh, 2023).

Методологія дослідження базується на системному, інформаційному та соціокомунікативному підходах і передбачає використання загальнонаукових методів дослідження: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення. Аналіз наукових публікацій дозволяє визначити теоретичні засади впровадження хмарних технологій у бібліотеках, уможливує виявлення основних аспектів і напрямів їх застосування в діяльності сучасних бібліотек. Систематизація та узагальнення дозволяють сформулювати цілісне уявлення про стан вивчення проблеми, що досліджується, визначити основні напрями подальших розвідок.

Мета статті — охарактеризувати закордонний досвід запровадження хмарних технологій у діяльність сучасних бібліотек.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хмарні обчислення, відповідно до визначення Національного інституту технологій і стандартів (NIST), — це модель забезпечення зручного мережевого доступу до певного пулу обчислювальних ресурсів (мереж, серверів, сховищ, додатків, служб), що можуть бути швидко надані з мінімальними зусиллями щодо управління та взаємодії з постачальником послуг та мінімальними витратами (Mell & Grance, 2011; Goyal & Jatav, 2012; Adegbilero-Iwari & Hamzat, 2017).

Національний інститут стандартів та технологій (NIST) США (Mell & Grance, 2011) та інші дослідники (Mate, 2016; Akar & Mardikyan, 2016), визначають два типи моделей хмарних обчислень: моделі обслуговування та моделі розгортання.

Моделі обслуговування ґрунтуються на платформі хмарних обчислень та існують трьох типів: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS), програмне забезпечення як послуга (SaaS). Нижче розглянемо їх детальніше:

1. IaaS — інфраструктура як послуга передбачає, що постачальники пропонують фізичні або віртуальні комп'ютери, сховища, брандмауери (захищають від кібератак), технології, що контролюють навантаження, зокрема комутатори та маршрутизатори (Mell & Grance, 2011; Mate, 2016). М. Yuvaraj вказує, що IaaS пропонує бібліотекам необхідну інфраструктуру (електронне сховище), яка доповнює програмне забезпечення з відкритим кодом (DSpace, Eprints, Fedora), або хостингові програмні пакети (Digitalcommons, SimpleDL) для управління репозиторіями та архівами електронних бібліотек (Yuvaraj, 2020).

2. PaaS — платформа як послуга, що надає послуги та продукти кінцевим користувачам на основі щомісячної оренди (Mell & Grance, 2009; Mate, 2016). Як зазначає М. Yuvaraj, PaaS надає бібліотекам середовище виконання, у якому розробники систем можуть писати й розгортати додатки безпосередньо на рівні PaaS. Наприклад, інтегровані бібліотечні системи (Koha, Greenstone), Google Docs, WorldCat та предметні аналоги є деякими з бібліотечних платформ у хмарі. Відомими провайдерми PaaS є Microsoft Azure, Google Maps, ADP Payroll Processing та поштові сервіси (Yuvaraj, 2020).

3. SaaS — програмне забезпечення як послуга, що може бути отримана як оренда чи за лізингом (Mell & Grance, 2011; Mate, 2016). Як указує М. Yuvaraj, у бібліотеках часто використовують SaaS, зокрема EBSCO Discovery Services, програмне забезпечення для управління цитуванням і LibGuides. Інші відомі приклади — Salesforce.com, Google Apps, VoIP від Vonage та Skype (Yuvaraj, 2020).

М. Yuvaraj означає моделі загального використання бібліотеками ресурсів хмарних обчислень. Він зазначає, що бібліотека розглядається як триада книг, користувачів і персоналу, відповідно, в хмарному ландшафті бібліотеки можуть зробити доступними в хмарі свої колекції, функції, послуги та співробітників (Yuvaraj, 2015).

На думку автора, кожна бібліотека, яка вирішує перенести свої послуги в хмари, повинна мати стратегічний план цієї діяльності, особливо коли йдеться про спільну діяльність кількох бібліотек.

Модель розгортання хмари представляє хмарне середовище, що визнається передусім масштабом та доступом. Науковці виокремлюють такі моделі розгортання хмари: приватна, публічна, суспільна (хмара спільноти), гібридна (Mell & Grance, 2011; Shivaleela & Bharathi, 2022; Dutt, 2015; Goyal & Jatav, 2012; Shylendra Kumar & Mamatha, 2017).

На думку М. Yuvaraj, у процесі розгортання приватної хмари обчислювальна інфраструктура не є відкритою для всіх, а обмежена для ексклюзивного використання однією організацією. Її також називають внутрішньою хмарию, оскільки вона створюється для внутрішніх потреб організацій або бібліотек. У цій моделі хмарні ресурси є більш захищеними, а обчислювальна інфраструктура може належати або обслуговуватися організацією, передаватися на аутсорсинг третій стороні або поєднувати обидва варіанти (Yuvaraj, 2020).

Модель розгортання публічної хмари передбачає, що інфраструктура доступна для широкого загалу, послуги є безплатними або сплачуються по факту використання; хмарна інфраструктура належить установі, що продає хмару. На думку М. Yuvaraj, у цій моделі необхідна інфраструктура (система та ресурси) для надання послуг знаходиться в приміщенні постачальника послуг і контролюється ним. Прикладами публічних хмарних сервісів є Microsoft Office 365, Amazon EC2, Google Print, Google Docs і Amazon Cloud Player та ін. (Yuvaraj, 2020).

Модель розгортання хмари спільноти (суспільна хмара) передбачає, що декілька організацій спільно використовують хмарну інфраструктуру, яка може керуватися третьою стороною, витрати при цьому для кінцевого користувача будуть вищими. Майже немає відмінностей від публічної хмари, крім того, що вона доступна лише певній обраній групі клієнтів. Вартість послуг ділиться між учасниками спільноти, тому вона є нижчою, ніж приватної хмари (Mell & Grance, 2011; Mate, 2016; Gosavi & Shinde, 2012).

Модель розгортання гібридної хмари передбачає об'єднання двох чи більше хмарних інфраструктур, зокрема приватних, публічних, суспільних. Архітектура гібридної хмари потребує як локальних ресурсів, так і зовнішньої (віддаленої) серверної хмарної інфраструктури. Як вказує М. Yuvaraj, у гібридній хмарній моделі обчислювальна інфраструктура є комбінацією двох або більше інших хмарних моделей. Кожна хмара в цій моделі існує окремою: хмари пов'язані між собою лише за допомогою стандартних протоколів, щоб забезпечити переносимість даних і додатків. Наприклад, бібліотеки можуть вирішити зберігати додатки, які вони вважають конфіденційними, у приватній хмарі, тоді як менш конфіденційні додатки можуть бути перенесені до публічної хмари (Yuvaraj, 2020).

Стосовно моделей розгортання хмарних обчислень у бібліотеках М. Yuvaraj пропонує виокремити чотири моделі бібліотек у хмарі:

- модель відкритої хмарної бібліотеки, у якій дані, додатки та сервіси розміщуються в загальнодоступній (публічній) хмарі;
- закритої хмарної бібліотеки, у якій бібліотечні дані, додатки та сервіси розміщуються в приватній хмарі з обмеженнями доступу, якими керує бібліотека або постачальник послуг; ці сервіси залишаються в межах бренд-мауера;
- інтегрованої хмарної бібліотеки, тобто бібліотеки, що мають однакову місію і групи користувачів, можуть співпрацювати для створення спільної хмари;
- хмарної бібліотеки видавця, у якій видавці створюють приватну хмару для розміщення е-контенту (е-книги, е-журнали, е-зіни, е-дисертації, е-друковані видання) у хмарі (Yuvraj, 2020).

Науковці вказують, що бібліотеки змінюють свої послуги, додаючи хмарні технології та мережеву взаємодію щодо надання послуг, щоб ці послуги були доступними незалежно від часу та місця розташування (Fakir et al., 2020). На думку М. Yuvraj, упровадження хмарних технологій у бібліотеках не було раптовим явищем, а відбувалося поступово, під впливом таких технологічних явищ, як виникнення недорогих сховищ і потужних процесорів (Yuvraj, 2020).

У наукових розвідках, присвячених упровадженню хмарних технологій у роботу бібліотек, акцентується на створенні цифрової бібліотеки та репозиторіїв, де використовується таке програмне забезпечення, як Dspace і Fedora; DuraCloud, що надає вихідний код і стандартний інтерфейс для використання програмних засобів щодо розробки цифрової бібліотеки та репозиторію (Kaushik & Kumar, 2013; Rakesh, 2017; Fakir et al., 2020).

Також хмарні технології вдало використовуються для забезпечення пошуку бібліотечних даних (Kaushik & Kumar, 2013; Rakesh, 2017). Популярною службою пошуку бібліотечних даних є служба OCLC WorldCat, представлена в хмарі. OCLC (Online Computer Library Center) надає різні хмарні послуги, які можуть використовуватися бібліотеками через WorldShare Management Services (WMS), що об'єднує управління всіма електронними ресурсами бібліотеки щодо їх пошуку, отримання, розповсюдження, каталогізації тощо (Suman et al., 2023).

Надзвичайно актуальним є використання хмарних обчислень для збереження важливих файлів, тобто для створення сховищ інформації (Kaushik & Kumar, 2013; Rakesh, 2017). Бібліотеки отримують необмежене хмарне сховище за низькою ціною з можливістю постійного доступу до нього. Прикладами служб такого зберігання є Google Drive, Microsoft OneDrive, Dropbox тощо (Suman et al., 2023).

Також хмарні технології використовуються для створення хостингу веб-сайтів, оскільки в такому разі бібліотека сплачує за використані ресурси, а не за обсяг дискового простору на сервері. Прикладом такої послуги є розміщення вебсайтів за межами серверів Google Site Library (Suman et al., 2023; Fakir et al., 2020).

Дослідники вказують, що хмарні технології дозволяють бібліотекам знизити вартість і підвищити надійність та продуктивність інформаційно-бібліотечної діяльності (Shylendra Kumar & Mamatha, 2017).

Також науковці розглядають переваги та ризики використання хмарних обчислень у різних соціальних інститутах, зокрема й у бібліотеках (Shivaleela & Bharathi, 2022; Dutt, 2015; Goyal & Jatav, 2012; Gupta, 2018; Suman et al., 2023; Yuvaraj, 2015; Lata, 2015; Gonzales, 2023; Sakib et al., 2019; Ruhela & Hasan, 2018; Ahmad & Gorantla, 2017; Singh & Pradhan, 2023; Kuttty, 2019; Singh, 2023).

На думку дослідників (Maitra & Mudholkar, 2011; Dutt, 2015; Lata, 2015; Wang et al., 2010, Erbes et al., 2012), суттєвими перевагами впровадження хмарних технологій у бібліотеках є:

- здебільшого необмеженість хмарних сховищ щодо кількості інформації, що зберігається;
- можливість відновлення та резервного копіювання самими постачальниками хмарних послуг;
- орієнтація на користувача: хмарні обчислення є орієнтованими на користувача технологіями, оскільки вможливають своєчасне надання йому інформації без надмірних зусиль та витрат;
- безпека: хмарні обчислення підвищують рівень безпеки даних, позаяк користувачі можуть віддалено стирати дані з втрачених ноутбуків або смартфонів, що є запобіганням потрапляння даних у чужі руки;
- швидке розгортання, оскільки хмарні обчислення легко налаштовуються;
- самообслуговування на запит, оскільки хмарні обчислення забезпечують швидку та ефективну візуалізацію, вебуправління й інтерфейс (Suman et al., 2023; Maitra & Mudholkar, 2011; Dutt, 2015);
- покращена сумісність форматів документів: усі документи, створені вебдодатками, можуть бути прочитані будь-яким користувачем, який отримує доступ до цього додатка;
- незалежність від домашніх пристроїв: при зміні комп'ютера або переході на переносний пристрій доступні додатки залишаються доступними (Lata, 2015);
- екологічна безпека: хмарні обчислення є більш екологічною практикою, оскільки хмарним центрам обробки даних не потребують стільки ж інфраструктури й простору, як локальному серверу (Kumar, 2021).

Суттєвими ризиками є можливі проблеми з мережею, сервером, відсутністю підключення до інтернету, низька пропускна здатність — усе це погіршує роботу установ з використанням хмарних обчислень, оскільки без підключення до Мережі клієнти не можуть використовувати важливі функції хмари, тобто обчислення та зберігання даних. Серед ризиків використання хмарних технологій називають також залежність від постачальника хмарних послуг, обмеження контролю користувачів, нерозділеність даних, особливо коли певні дані потрібно розділити (Maitra & Mudholkar, 2011; Dutt, 2015; Suman et al., 2023).

М. Yuvaraj розглядає такі ризики використання хмарних технологій у бібліотеці: небажання працівників бібліотеки використовувати хмарні технології; непідготовленість працівників бібліотеки до впровадження хмарних обчислень; невирішеність правових та адміністративних питань; недостатність фінансування; відсутність необхідної інфраструктури; низька швидкість підключення до інтернету; проблеми безпеки, надійності й конфіденційності інформації (Yuvaraj, 2015).

Важливим є те, що науковець пропонує заходи, які допоможуть бібліотекам знизити ризики впровадження хмарних обчислень, зокрема: необхідність точно стежити за витратами й можливостями витрат; важливість підготовки бібліотеки до впровадження хмарних обчислень у її діяльність, зокрема до управління хмарними послугами, працювати в цьому напрямі, щоб її ІТ-персонал став експертом в управлінні хмарними технологіями; оскільки хмарні обчислення є величезним внеском у «зелені» обчислення, бібліотекам необхідно зосередитися на постачальнику послуг, який споживає менше енергії, менше використовує ресурсів і має позитивний вплив на суспільство; важливість зберігання резервних копій даних, щоб уникнути їх втрати (Yuvaraj, 2020).

М. Dutt також розглядає роль працівників бібліотеки та зміну їхніх функцій в умовах впровадження хмарних технологій (Dutt, 2015).

Науковці наголошують на необхідності підготовки працівників бібліотек до впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема й хмарних обчислень. Щоб підготувати належного рівня фахівців, освітні програми бібліотекарів мають містити такі дисципліни: вебдизайн, цифрове архівування і збереження, цифрову каталогізацію, індексування метаданих і керування базами даних, мови програмування, стандарти і технології XML, а також базове системне адміністрування (Wada, 2018).

На думку М. Yuvaraj, бібліотеки зможуть отримати більшу вигоду, якщо будуть брати спільну участь у переході на хмарні технології. Користувачі бібліотек висловлюють бажання отримувати інформацію через такі сервіси, як вебпошта (Gmail, Yahooemail, Sifymail), онлайн-системи зберігання даних (Skydrive, Idrive, Box.net), вебінструменти офісів (Google Docs і Zoho), використання вебрідерів RSS (Bloglines, Google Reader). Автор зазначає, що більшість основних проблем сучасних бібліотек можливо вирішити за допомогою впровадження хмарних технологій для спільного використання ресурсів (Yuvaraj, 2015). Хмарні рішення допомагають реалізовувати функції бібліотеки в сучасних умовах, вони дедалі більше стають частиною діяльності бібліотек, охоплюють багато бібліотечних служб, зокрема придбання, поширення та зберігання інформації (Wada, 2018).

Висновки. Отже, аналіз закордонних наукових розвідок щодо дослідження проблеми впровадження хмарних технологій у діяльність сучасних бібліотек засвідчив, що ця проблема є надзвичайно актуальною для багатьох країн. Практичний досвід бібліотек США, європейських країн, Індії, Пакистану, країн Африки свідчить, що хмарні технології мають широке застосування в різних

сферах інформаційно-бібліотечної діяльності, оскільки є важливим інструментом оптимізації надання бібліотечних послуг, створюють передумови для модернізації всіх процесів цієї діяльності.

Виконаний аналіз дозволив визначити основні напрями, проблеми та перспективи їх використання в сучасних українських бібліотеках. Хмарні технології застосовуються для створення цифрових бібліотек і репозиторіїв, для удосконалення бібліотечного пошуку, для каталогізації та забезпечення безперешкодного онлайн-доступу до бібліотечних ресурсів у будь-який час із будь-якої локації, організації ефективної комунікації з користувачами бібліотек. Під час переходу бібліотек на хмарні обчислення, необхідно зважати на переваги й ризики цих технологій, виокремлені дослідниками. Особливу увагу слід звертати на проблеми безпеки та захисту персональних даних, підготовки бібліотечних працівників до роботи з такими технологіями.

Важливо також враховувати досвід спільного використання хмарних ресурсів бібліотеками, тобто створення бібліотечних спільнот.

Перспективами подальших досліджень вважаємо адаптацію закордонних практик використання хмарних технологій у бібліотеках до інформаційно-бібліотечної діяльності в контексті українських реалій.

Список посилань / References

- Abidi, F., & Abidi, H. J. (2012). Cloud libraries: A novel application of cloud computing. *International Journal of Cloud Computing and Services Science*, 1(3), 79–83. https://www.researchgate.net/publication/270723647_Cloud_Libraries_A_Novel_Application_of_Cloud_Computing. [In English].
- Adegbilero-Iwari, I., & Hamzat, S. A. (2017). Library services platform path to cloud computing adoption in Nigerian academic libraries: A review. *Library Philosophy and Practice*, 1658. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1658>. [In English].
- Ahmad, M. Z., & Gorantla, S. P. (2017). Application of cloud computing and academic library services. *International e-Journal of Library Science*, 5(2), 69–75. <https://www.academia.edu/93864680/>. [In English].
- Akar, E., & Mardikyan, S. (2016). Analyzing factors affecting the adoption of cloud computing: A case of Turkey. *KSII Transactions on Internet and Information Systems*, 10(1), 18–37. <https://doi.org/10.3837/tiis.2016.01.002>. [In English].
- Azam, G. (2019). Application of cloud computing in library management: Innovation, opportunities and challenges. *Research Review International Journal of Multidisciplinary*, 4(1), 50–58. https://www.academia.edu/38147848/Application_of_cloud_computing_in_library_management_innovation_opportunities_and_challenges_pdf. [In English].
- Dastagiri, D., & Kumar, S. P. (2017). Impact of cloud computing applications in academic library and library services. *International Journal of Library and Information Studies*, 7(3), 225–232. <https://www.ijlis.org/articles/tools-and-techniques-of-scientometric-analysis-in-the-field-of-library-and-information-science-research.pdf>. [In English].

- Dutt, M. (2015). Cloud computing and its application in libraries. *International Journal of Librarianship and Administration*, 6(1), 19–31. https://www.researchgate.net/publication/276060801_Cloud_Computing_And_Its_Application_In_Libraries. [In English].
- Erbes, J., Reza, H., Nezhad, M., & Graupner, S. (2012). From IT providers to IT service brokers: The future of enterprise IT in the cloud world. *Computer*, 45(2), 66–72. <https://www.labs.hpe.com/techreports/2012/HPL-2012-123.pdf>. [In English].
- Fakir, A. S. S. S., Bhakar, R., & Waghchoure, S. S. (2020). Applications of cloud computing for library management system. *International Journal of Advance and Innovative Research*, 7, 17–21. <https://www.iaaedu.com/pdf/ijair-volume-7-issue-1-iii-january-march-2020-part-2.pdf>. [In English].
- Gonzales, B. (2023). The role of cloud computing in modern libraries. *Library Philosophy and Practice*, 7941. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7941>. [In English].
- Gosavi, N., Shinde, S., & Dhakulkar, B. (2012). Use of cloud computing in library and information science field. *International Journal of Digital Library Services*, 2(3), 51–106. https://www.researchgate.net/publication/351943007_USE_OF_CLOUD_COMPUTING_IN_LIBRARY_AND_INFORMATION_SCIENCE_FIELD. [In English].
- Goyal, L. C., & Jatav, P. K. (2012). Cloud computing: An overview and its impact on libraries. *International Journal of Next Generation Computer Applications*, 1(1), 9–11. <https://ijngca.com/Papers/IJNGCA08092012.pdf>. [In English].
- Gupta, H. (2018, May 25). Cloud computing — Working model. *Medium*. <https://medium.com/@himanshugupta0007/cloud-computing-working-model-2ab1b6887b4c>. [In English].
- Jamal, F., & Khan, R. Z. (2020). Emerging technologies and developments in cloud computing: A systematic review. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*, 8(3), 894–905. <https://doi.org/10.30534/ijeter/2020/46832020>. [In English].
- Kaushik, A., & Kumar, A. (2013). Application of cloud computing in libraries. *International Journal of Information Dissemination and Technology*, 3(4), 270–273. <https://www.proquest.com/openview/576f09cff21dc5fa4fc98308afcc937a/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1036413>. [In English].
- Kumar, R. (2021). Application of cloud computing technology for library re-designing: Moving beyond desktop applications. *Library Philosophy and Practice*, 5290. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/5290>. [In English].
- Kutty, A. A. (2019). Cloud computing in libraries. *Library Philosophy and Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2883>. [In English].
- Lata, N. (2015). Cloud computing: An overview. In *Information technology applications in libraries* (pp. 1–23). <https://www.researchgate.net/publication/353776149>. SHREE PUBLISHERS & DISTRIBUTORS. [In English].
- Mahalakshmi, M., & Maidhili, S. (2015). Application of cloud computing in libraries. *International Journal on Applications in Electrical and Electronics Engineering*, 1(6), 17–20. https://www.aetsjournal.com/journal_uploads/Application-Of-Cloud-Computing-In-Libraries.pdf. [In English].
- Maitra, S., & Mudholkar, P. K. (2011). Cloud computing and its applications. In *ICWET '11: Proceedings of the International Conference & Workshop on Emerging*

- Trends in Technology*, 1(7), 1360. <https://doi.org/10.1145/1980022.1980335>. [In English].
- Majhi, S., Meher, S., & Maharana, B. (2015). Awareness and usage of cloud computing application among LIS professionals: A case study of 17 Indian University libraries. *Library Philosophy and Practice*, 1280. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1280/>. [In English].
- Mate, K. S. (2016). Use of cloud computing in library services. *International Journal of Engineering Science and Computing*, 6(5), 4693–4697. [In English].
- Mell, P., & Grance, T. (2011). *The NIST definition of cloud computing, national institute of standards and technology (NIST Special Publication 800-145)*. National Institute of Standards and Technology. <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-145>. [In English].
- Oboite, S. A., & Dorcas, B. O. (2022). Application of cloud computing to library processes: The Nigerian perspective. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 10(7), 1–7. <https://www.academia.edu/82745933/>. [In English].
- Rakesh, K. (2017). Applications of cloud computing in academic libraries. *Library Waves*, 3(1), 80–85. <https://www.librarywaves.com/index.php/lw/article/view/53/55>. [In English].
- Rivai, M. A., & Wang, G. (2020). Cloud computing platform services in the university libraries for digital repository. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, 9(1), 285–294. <https://doi.org/10.30534/ijatse/2020/43912020>. [In English].
- Romero, N. L. (2012). Cloud computing in library automation: Benefits and drawbacks. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 25(3), 110–115. <https://doi.org/10.1108/08880451211276566>. [In English].
- Ruhela, A., & Hasan, A. (2018). Implementing cloud technology in library and information system. *International Journal of Library and Information Management*, 9(1), 10–14. https://www.researchgate.net/publication/328902291_Implementing_of_Cloud_Technology_in_Library_and_Information_System. [In English].
- Sakib, N., Haque, M. E., & Farabi, M. E. H. (2019). Cloud computing: Applications of new technology in libraries of Bangladesh. *Indian Journal of Social Research*, 60(2), 307–319. <https://www.academia.edu/39728981/>. [In English].
- Schubert, L., & Jeffery, K. (2012). Advances in clouds: Report from the CLOUD Computing Expert Working Group. *European Union*. https://www.researchgate.net/publication/281003098_. [In English].
- Shivaleela, S. K., & Bharathi, V. (2022). Cloud computing and its applications and services in the library and information centre. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 7(4). [https://ijisrt.com/assets/upload/files/IJISRT22APR017_\(1\).pdf](https://ijisrt.com/assets/upload/files/IJISRT22APR017_(1).pdf). [In English].
- Shylendra Kumar, B., & Mamatha, P. (2017). Cloud computing in libraries: A study. *National Conference on Digital Libraries, Library Automation, and Open Course Ware: Issues and Best Practices* (University of Mysore, Mysore). https://www.researchgate.net/profile/Shylendra-Kumar-Basavanna/publication/339485176_CLOUD_COMPUTING_IN_LIBRARIES_A_STUDY/links/5e59387b92851cefa1cd590a/CLOUD-COMPUTING-IN-LIBRARIES-A-STUDY.pdf. [In English].

- Singh, A. K., & Pradhan, B. (2023). Cloud computing: Concept, implementation and challenges in libraries. In B. P. Singh, M. Madhusudhan, & P. Pandey (Eds.), *Libraries unplugged: Harnessing the power of mobile services* (pp. 153–177). Social Development Federation. <https://www.researchgate.net/publication/387322918>. [In English].
- Singh, D. (2023). Cloud computing in libraries. *International Journal of Novel Research and Development*, 8(5), 658–664. <https://www.ijnrd.org/papers/IJNRD2305082.pdf>. [In English].
- Sujatha, S., & Ambia, G. (2024). Cloud computing technology for library and information science field. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 5(2), 2949–2954. <https://ijrpr.com/uploads/V5ISSUE2/IJRPR22902.pdf>. [In English].
- Suman, A. K., Patel, M., & Vijesh, P. V. (2023). An efficacy of cloud computing and its application in libraries. *International Journal of Research and Analysis in Science and Engineering*, 3(3). <https://www.iarj.in/index.php/ijrase/article/view/220>. [In English].
- Wada, I. (2018). Cloud computing implementation in libraries: A synergy for library services optimization. *International Journal of Library and Information Science*, 10(2), 17–27. <https://doi.org/10.5897/IJLIS2016.0748>. [In English].
- Wang, L., Laszewski, G., Kunze, M., Younge, A., & Tao, J. (2010). Cloud computing: A perspective study. *New Generation Computing*, 28(2), 137–146. <https://doi.org/10.1007/s00354-008-0081-5>. [In English].
- Yuvaraj, M. (2013). Cloud computing applications in Indian Central University libraries: A study of librarians' use. *Library Philosophy and Practice*, 992. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/992/>. [In English].
- Yuvaraj, M. (2015). Resource sharing in libraries on cloud landscape: Potentials and paradoxes. *International Journal of Cloud Computing and Services Science*, 2(5), 363–376. https://www.researchgate.net/publication/280225179_Resource_Sharing_in_Libraries_on_Cloud_Landscape_Potentials_and_Paradoxes. [In English].
- Yuvaraj, M. (2020). *Cloud computing in libraries: Concepts, tools and practical approaches*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.08>¹

УДК 025.2-028.27:027.022:] (477.63-25)

Г. В. Колоскова

доктор філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, доцент кафедри медіакомунікацій та комунікаційних технологій, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, м. Дніпро, Україна
koloskova_h@365.dnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5311-7518>

ЕЛЕКТРОННІ КОЛЕКЦІЇ ДОКУМЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті проаналізовано електронні колекції документів як складову інформаційного простору сучасної бібліотеки. Визначено основні види електронних видань, які можуть входити до складу електронної бібліотеки. Розглянуто види та особливості електронних колекцій документів на сайтах закордонних й українських бібліотечних установ. Розглянуто проекти створення електронних колекцій документів українськими бібліотеками на Національному, державному й регіональному рівнях. Досліджено створення електронних колекцій документів на сайтах бібліотек м. Дніпро та їх роль у забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів. Визначено сучасний стан та перспективи розвитку електронних колекцій документів бібліотечних установ в умовах воєнного стану в Україні. У статті запропоновано шляхи вирішення проблем, які виникають у процесі створення електронних колекцій документів сучасними українськими бібліотеками

Ключові слова: *електронні колекції, електронний документ, інформаційний простір, сучасна бібліотека.*

G. Koloskova

Doctor of Philosophy in Information, Library and Archive Studies, Associate Professor of the Department of Media Communications and Communication Technologies, O. Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

ELECTRONIC DOCUMENT COLLECTIONS AS A COMPONENT OF THE INFORMATION SPACE OF A MODERN LIBRARY

The purpose of the article is to analyze electronic document collections as a component of the information space of a modern library, to determine their role in meeting the information needs of remote users in the conditions of digitalization of library structures and martial law in our country, to determine the current state and prospects for development.

The methodology. In the research we applied methods of analysis, synthesis and comparison. The analysis method allowed us to analyze the features of creating electronic document collections presented on regional, Ukrainian and foreign library sites. The synthesis method allowed us to determine the main aspects of the functioning of electronic libraries on regional, Ukrainian and foreign library sites. The comparison method was used to determine the types and features of electronic document collections presented on the websites of the libraries of Dnipro.

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The results. Analysis of the experience of foreign libraries and the libraries of Dnipro, statistical indicators of site attendance prove that electronic document collections are an essential component of the information space of a modern library, which contributes to the quantitative, qualitative and operational provision of information needs of remote users. Currently, the organization of electronic document collections is one of the main areas of activity for most libraries in the region, where there are many obstacles: inadequate funding, lack of material and technical base, personnel, lack of a clear definition in the legislation of Ukraine of the rights of book collections to store and provide the opportunity to use digital versions of printed publications for scientific, educational or cultural purposes, etc.

The scientific novelty. In the conditions of martial law in our country and the transition of most library structures to digital technologies, the main areas of library and information activity are constantly changing. One of the main aspects of meeting the information needs of remote users and the functioning of a modern library is the creation of electronic document collections presented on library websites.

The practical significance. Three options for solving problems on the way to creating electronic document collections by modern libraries are proposed. 1) Own projects of libraries to create electronic funds and document collections with financial support from the state or sponsors; 2) Formation of full-text corporate digital resources by libraries of a separate region and providing access to real and remote users; 3) Organization of training of relevant specialists at advanced training courses, or in higher education institutions.

Conclusions. Analysis of the experience of foreign libraries and the libraries of Dnipro, statistical indicators of site attendance prove that electronic document collections are an essential component of the information space of a modern library, which contributes to the quantitative, qualitative and operational provision of the information needs of remote users. Currently, the organization of electronic document collections is one of the main areas of activity for most libraries in the region, where there are many obstacles: inadequate funding, lack of material and technical resources, personnel, the absence in the legislation of Ukraine of a clear definition of the rights of book collections to store and provide the opportunity to use digital versions of printed publications for scientific, educational or cultural purposes, etc. Therefore, we offer the following options for solving the above problems: 1) Own projects of libraries to create electronic funds and document collections with financial support from the state or sponsors; 2) Formation of full-text corporate digital resources by libraries of a separate region and providing access to real and remote users; 3) Organization of training of relevant specialists at advanced training courses, or in higher education institutions.

Keywords: *electronic collections, electronic document, information space, modern library.*

Актуальність теми дослідження. Протягом останніх років, під впливом політичних, економічних та інших подій, що відбуваються в зовнішньому середовищі, змінюється діяльність більшості сучасних документно-інформаційних структур. Не стали винятком і бібліотечні установи. Особливо важливими стають електронні ресурси і сервіси дистанційного інформаційного обслуговування, про що свідчить постійне зростання статистики відвідування українських та закордонних бібліотечних сайтів і використання доступних у дистанційному режимі інформаційних ресурсів та сервісів.

Постановка проблеми. Поява повнотекстових електронних видань, постійний розвиток цифрових технологій, інтернету стали причиною перетворення складу і структури бібліотечних фондів і, як результат, — впровадження інноваційних форм щодо інформаційного обслуговування в бібліотечних установах. Нині можна відзначити, що в умовах воєнного стану та під впливом подій, які відбуваються у зовнішньому середовищі, не всі користувачі мають можливість фізично відвідувати бібліотеки, більшість з них віддають перевагу читанню в електронному форматі та дистанційним інформаційним ресурсам і сервісам. Саме тому вважаємо доцільною й актуальною тему дослідження електронних колекцій документів як складової інформаційного простору сучасної бібліотеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам тривалого зберігання авторитетних джерел, сприянню розвитку міжкультурних комунікацій, вільного доступу до глобальних ресурсів присвячені праці провідних українських науковців І. Антоненко, В. Горового, І. Давидової, В. Ільганаєвої, Л. Костенко, О. Онищенко, М. Сенченко, А. Соляник та ін. (Колоскова, 2019). І. Лобузін у монографії (Лобузін, 2016) розглядає особливості організації наукових цифрових бібліотек, їх пошукового інтерфейсу та доступу до національної спадщини в цифровому форматі. Н. Кунанець (Кунанець, Липак, & Білоусова, 2024) наголошує, що сьогодні бібліотеки для обслуговування користувачів поєднують традиційні фізичні ресурси (книги, журнали) з цифровими платформами, такими як електронні бібліотеки, онлайн-бази даних і мультимедійний контент. Поєднання та сумісність усіх видів інформаційних ресурсів і сервісів у бібліотечних установах сприяє ефективному, кількісному та якісному забезпеченню інформаційних потреб сучасних користувачів. У статті М. Сенченко (Сенченко М., 2023) розглянуто досвід роботи Королівської бібліотеки Нідерландів з метою збереження друкованої та рукописної культурної спадщини країни в цифровому форматі й надання широкого доступу до неї. Автором проаналізовано особливості реалізації цифрових проектів цієї бібліотеки та наголошено на важливості впровадження здобутків закордонних колег у роботу українських бібліотек (там само). У статті Н. Сенченко (Сенченко Н., 2023) проаналізовано основні етапи створення електронних колекцій документів. Дослідницею визначено місце та роль цих ресурсів в умовах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а також питання, які виникають під час їх формування. Наголошено, що через стрімкий розвиток інформаційних технологій і курс нашої країни на цифровізацію актуальним завданням є розроблення проектів із переведення в цифрову форму документів, архівів, бібліотек, музеїв, видавництва для формування національного сегмента документальної пам'яті України (Сенченко Н., 2023). У монографії К. Лобузін (Лобузін, 2012) досліджуються основні процеси оцифрування бібліотечних фондів, проблеми збереження цифрової спадщини. Автором зазначається, що на сучасному етапі актуальним напрямом діяльності сучасних книгозбірень є створення електрон-

них бібліотек з відкритим доступом, оскільки сьогодні, як відомо, більшість користувачів віддає перевагу саме електронному читанню.

Е. Аусеєю (Ausēja, 2025) проаналізовано досвід роботи Національної бібліотеки Латвії зі створення Національної цифрової бібліотеки завдяки співпраці названої книгозбірні з іншими бібліотеками та державними структурами — музеями, архівами та іншими організаціями. Зазначається, що в результаті співпраці з партнерами, Цифрова бібліотека Латвії об'єднує різноманітні та унікальні колекції регіональних бібліотек, різних установ та окремих осіб, забезпечує сумісність контенту та робить культурну спадщину Латвії доступною для широкої аудиторії віддалених користувачів.

Л. К. Габбей (Gabbay, 2024) аналізує та визначає ключові аспекти, процеси оцифрування, принципи відкритого доступу, а також протоколи та стандарти, що регулюють використання цифрової інформації. Автором розглянуто ландшафт цифрових бібліотек, репозиторіїв та колекцій, що знаходяться в галереях та музеях, досліджено нові навички, необхідні користувачам для адаптації до цих цифрових досягнень, а також стандарти, потрібні для впровадження цифрових організаційних структур.

С. Хасан та С. Панда (Hassan, & Panda, 2025) досліджують трансформацію розвитку бібліотечних колекцій відповідно до вимог цифрової ери. Розглядаючи історичну еволюцію, архітектури та глобальні практики цифрових бібліотек, вони аналізують цифрові колекції, стандарти метаданих і хмарні інфраструктури, проблеми авторського права, збереження й масштабованості цифрових колекцій. На думку вчених, застосування підходу, орієнтованого на цифрові технології, який використовує метадані на основі ШІ, блокчейн для збереження та принципи FAIR, забезпечує створення та функціонування електронних колекцій, що відповідають глобальним потребам користувачів. Отже, аналіз праць українських та закордонних науковців доводить, що створення електронних колекцій документів в умовах цифровізації є одним із головних аспектів функціонування сучасних бібліотечних установ та ефективним засобом забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Мета статті — проаналізувати електронні колекції документів як складову інформаційного простору сучасної бібліотеки, визначити їх роль у забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів в умовах цифровізації бібліотечних структур та воєнного стану в нашій державі, визначити сучасний стан і перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині бібліотеку необхідно розглядати як сучасний інформаційно-комунікаційний центр, інформаційний простір якого поділяється на дві частини. Перша — фонд традиційних документів, друга складається з електронного фонду, електронних колекцій документів, ресурсів і сервісів (Лобузін, 2012). Основні види електронних видань, які можуть входити до складу електронних фондів та колекцій сучасних бібліотек, наведені в таблиці 1 (ДСТУ 7157:2010: Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості, n.d.).

Табл. 1.

Основні види електронних видань*(Видання електронні. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:20210)*

№ з.п.	За ознаками	Види електронних видань
1.	Наявністю друкованого еквівалента.	Електронний аналог (копія, версія) друкованого видання; електронне видання.
2.	Змістом основної інформації.	Текстове (символьне); образотворче; звукове; програмний продукт; мультимедійне.
3.	Цільовим призначенням.	Офіційне; суспільно-політичне; наукове; науково-популярне; виробничо-практичне; навчальне; літературно-художнє; релігійне; довідкове; видання для дозвілля; рекламне.
4.	Технологією використання.	Локальне; мережеве.
5.	Взаємодією з користувачами.	Детерміноване, недетерміноване (інтерактивне).
6.	Періодичністю.	Неперіодичне, періодичне, продовжуване.
7.	Структурою.	Однотомне, багатотомне, серійне.

Як зазначає Н. Кунанець, сучасні бібліотеки поєднують традиційні фізичні ресурси (книги, журнали) з цифровими платформами, такими як електронні бібліотеки, онлайн-бази даних і мультимедійний контент (Кунанець, Липак & Білоусова, 2024, с. 252). Досвід роботи закордонних бібліотек переконує в тому, що електронні колекції документів уже стали істотною складовою інформаційного простору сучасних бібліотек.

Нині національна бібліотека Литви імені Мартинаса Мажвідаса¹ надає віддаленим користувачам дистанційний доступ до журналів та книг, через онлайн-платформу “Cambridge Core” забезпечуючи доступ до академічних публікацій з відкритим доступом, що охоплюють широкий спектр гуманітарних, соціальних, природничих наук, технології та медицини. Платформа особливо корисна для студентів, викладачів, дослідників й усіх, хто шукає достовірну наукову інформацію. Користувачі Національної бібліотеки також мають доступ до колекції повнотекстових наукових журналів у різних наукових галузях, придбаної у 2003–2006 рр.

Литовський портал культурної спадщини “E. Paveldas” є найбільшим литовським порталом цифрової культурної спадщини, який працює понад 15 років. Наразі на порталі накопичено понад 280 тис. об’єктів культурної спадщини. Контент створюється та доповнюється новими об’єктами 24 установами: бібліотеками, музеями, архівами тощо. Контент порталу “epaveldas.lt” складається з

1 Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka. (n.d.). Lietuvos kultūros paveldo portalas e-paveldas [Website]. <https://www.lnb.lt/istekliai/duomenu-bazes/lietuvos-kulturos-paveldo-portalas-e-paveldas>

оцифрованих книг XVI–XX ст. у литовських та литовських виданнях, старих литовських та діаспорних періодичних видань, картографічних видань, дрібно-го друку (ординацій, звернень, плакатів, програм тощо), судових актів Великого князівства Литовського 1540–1845 рр., церковних реєстрів народжень, шлюбів та смертей, а також багатьох інших документів, що відображають різні періоди історії Литви¹.

В електронній колекції можна також знайти експонати народного та ужиткового мистецтва, традиційні народні скульптури, меблі, створені народними майстрами, кераміку, вироби з дерева, старовинні народні текстильні вироби, експонати зі скла, порцеляни, металу, меблі, зібрані в музеях, нумізматику, годинники, оцифровані звукозаписи, 3D-об'єкти тощо. Контент порталу наповнюється книгами, виданими в іноземних країнах, які завдяки розвитку культурних, політичних та економічних зв'язків стали частиною литовської культури, відображаючи зв'язки представників нашої країни з Європою тощо².

Електронні колекції пам'яток культурної спадщини Литви на вебсайті Національної бібліотеки Литви імені Мартинаса Мажвідаса³ представлені на рис. 1.

Рис. 1. Електронні колекції пам'яток культурної спадщини Литви на вебсайті Національної бібліотеки Литви імені Мартинаса Мажвідаса.

На сайті Латвійської національної бібліотеки представлена цифрова бібліотека, яка містить електронні колекції книг, періодичних видань, фотоматеріалів «Втрачена Латвія», електронні колекції «Історичні звукозаписи Латвії», що базуються на платівках, випущених Bellaccord Electro та в Ризі після Другої світової війни, включаючи платівки інших компаній, на яких представлені

- 1 Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka. (n.d.). Lietuvos kultūros paveldo portalas e-paveldas [Website]. <https://www.lnb.lt/istekliai/duomenu-bazes/lietuvos-kulturos-paveldo-portalas-e-paveldas>
- 2 Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka. (n.d.). Lietuvos kultūros paveldo portalas e-paveldas [Website]. <https://www.lnb.lt/istekliai/duomenu-bazes/lietuvos-kulturos-paveldo-portalas-e-paveldas>
- 3 Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka. (n.d.). Lietuvos kultūros paveldo portalas e-paveldas [Website]. <https://www.lnb.lt/istekliai/duomenu-bazes/lietuvos-kulturos-paveldo-portalas-e-paveldas>

латвійська музика або виконавці. Ця колекція відображає та документує музичне життя Латвії першої половини XX ст. в широкому розмаїтті жанрів. Більша частина колекції зберігається у вільному доступі в інтернеті, проте близько 1/3 звукозаписів у цій колекції захищені авторським правом і наразі доступні лише через мережу бібліотек. Колекція постійно оновлюватиметься новими звукозаписами¹.

На сайті Центральної публічної бібліотеки Мазовецького воєводства представлено електронну колекцію документів «Варшавіана». Колекція є цікавим та корисним ресурсом для широкого загалу користувачів, зокрема для тих, хто цікавиться історією й минулим свого краю. Усі документи розміщені у вільному доступі та відкриваються в зручному для перегляду форматі².

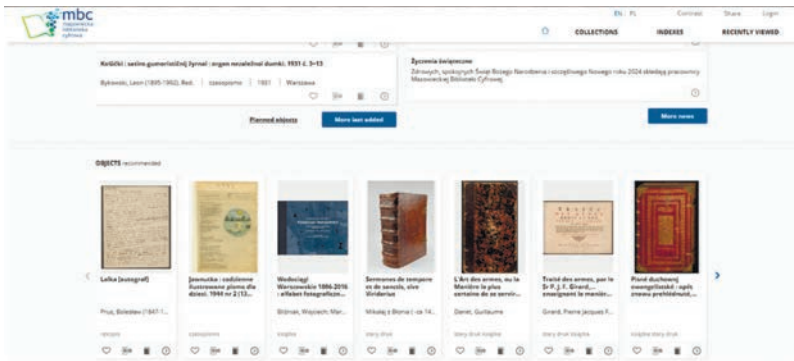

Рис. 2. Електронна колекція «Варшавіана»
на сайті Центральної публічної бібліотеки Мазовецького воєводства.

Нині оцифровка рідкісних і цінних книг та конвертація в електронний формат — це ефективний спосіб збереження бібліотечних фондів, які є національним надбанням України і повинні бути доступні широкому колу користувачів. Створення цифрових копій таких видань є одним із варіантів їхнього збереження та надання вільного доступу до них через інтернет.

В Україні створення електронних колекцій документів є одним із актуальних напрямів функціонування сучасних бібліотек на національному, державному та регіональному рівнях. На національному рівні — це проєкт «Українська цифрова бібліотека»³, яка пропонує читачам сучасні та класичні літературні твори вітчизняних і закордонних авторів, цифрові копії фізичних носіїв, інтелектуального продукту, хронологічні межі для яких не встановлюються, — книг української класики та сучасності; рідкісної української періодики та інших

1 National Library of Latvia. (n.d.). Digitālā bibliotēka: Attēlizdevumi [Website]. <https://lnb.gov.lv/lv/digitala-biblioteka/attelizdevumi>

2 Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa. (n.d.). Kolekcje [Website]. <https://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/collectiondescription/13?dirids=13>

3 Український інститут книги. (n.d.). Офіційний сайт [Вебсайт]. <https://ubi.org.ua/uk>

книг, виданих українською мовою; творів мистецтва; аудіо-, відеозаписів; інших документів, що мають культурну та наукову цінність, в тому числі ті, які є об'єктом авторського права й на створення яких є згода автора або які перейшли в суспільне надбання. Функціонування української цифрової бібліотеки забезпечується за допомогою Google Play (там само).

Електронна бібліотека «Україніка» — інтегрований національний довідково-інформаційний та документальний ресурс архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах — про Україну, її історію, економіку, культуру, що ґрунтується на засадах обліку та акумуляції документальної спадщини українського народу. Проєкт реалізується Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського і покликаний надати користувачам електронної бібліотеки знання про Україну, її народ, його історію, традиції та культуру, розбудовану політичну націю, сформовану нею державу; матеріали про природне, географічне середовище, демографічний, економічний, соціальний, освітній, науковий потенціал України, здобутки української нації, її місце у світовому цивілізаційному розвитку¹.

На державному рівні — електронні колекції документів, які створюються Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського, Національною бібліотекою ім. Я. Мудрого та іншими бібліотеками України. Слід відзначити проєкт електронна бібліотека «Культура України», учасниками якого стали ОУНБ України, наукові бібліотеки закладів вищої освіти, національні бібліотеки України та інших держав, музеї, громадські і наукові установи, товариства й видавництва. Завдяки спільним зусиллям учасників проєкту створюється інтегрований інформаційний ресурс, що забезпечує рівні можливості безкоштовного доступу віддалених користувачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою інтернету, сприяє ефективному забезпеченню інформаційних потреб².

На регіональному рівні — це електронні колекції документів та електронні бібліотеки, які створюються обласними універсальними науковими бібліотеками, науковими бібліотеками закладів вищої освіти, публічними бібліотеками. Для прикладу варто назвати *цифровий проєкт «Краєзнавча електронна бібліотека» Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки*, в якій представлені унікальні повнотекстові матеріали, оцифровані із фондів цієї книгозбірні.

Електронна бібліотека ДОУНБ має два розділи: «Краєзнавча» і «Колекції». У колекції представлені краєзнавчі матеріали, історичні та сучасні карти регіону, рідкісні книги й періодичні видання, колекції листівок тощо. Розділ

1 Електронна бібліотека «Україніка». (n.d.). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Вебсайт]. <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>

2 Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. (n.d.). Офіційний сайт [Вебсайт]. <https://nlu.org.ua/>

«Краєзнавча ЕБ» наповнюється документами краєзнавчого змісту. У середині розділу матеріали розміщуються за тематичними рубриками¹.

Серед оцифрованих видань ЕБ «Колекції» — книги, рідкісні за художнім оформленням, видання XIX — поч. XX ст., малотиражні книги, зразки поліграфічного виконання, видання із приватних колекцій. Робота з цифровими копіями документів забезпечує користувачам зручний доступ до інформації із будь-якої точки світу, дозволяючи ефективніше організувати роботу з документами². У таблиці 2 представлено види електронних колекцій документів на сайтах бібліотек м. Дніпра (Колоскова, 2019).

З огляду на різні технічні можливості бібліотек, повнотекстові електронні колекції документів формують і надають до них онлайн-доступ лише ДЮНБ та наукові бібліотеки закладів вищої освіти, що мають найпотужніший ресурсний, технологічний, кадровий потенціал і відповідну матеріально-технічну базу. Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді нещодавно розпочала створювати електронні колекції документів, а електронні репозитарії є лише в бібліотеках ЗВО (Колоскова, 2024).

Висновки. Таким чином, аналіз досвіду роботи закордонних бібліотек та бібліотек м. Дніпро, статистичні показники відвідуваності сайтів засвідчують те, що електронні колекції документів є істотною складовою інформаційного простору сучасної бібліотеки, що сприяє кількісному, якісному й оперативному забезпеченню інформаційних потреб віддалених користувачів. Нині організація електронних колекцій документів — це один із головних напрямів діяльності для більшості бібліотек регіону, на якому існує багато перешкод: неналежне фінансування, брак матеріально-технічної бази, персоналу, відсутність у законодавстві України чіткого визначення прав книгозбірень щодо зберігання й надання можливості користуватися цифровими версіями друкованих видань з науковою, освітянською чи культурологічною метою тощо. Тому пропонуємо такі варіанти вирішення зазначених проблем: 1) Власні проекти бібліотек зі створення електронних фондів і колекцій документів за фінансової підтримки держави або спонсорів; 2) Формування повнотекстових корпоративних цифрових ресурсів бібліотеками окремого регіону й надання доступу реальним та віддаленим користувачам; 3) Організація навчання відповідних фахівців на курсах підвищення кваліфікації або в закладах вищої освіти (Колоскова, 2019).

Перспективою подальших досліджень стане аналіз цифрових проектів обласних універсальних наукових бібліотек України з метою створення електронних бібліотек на бібліотечних вебсайтах.

1 Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Першочителів слов'янських Кирила та Мефодія. (п.д.). Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Першочителів слов'янських Кирила і Мефодія [Вебсайт]. <https://www.lib.dp.ua/>

2 Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Першочителів слов'янських Кирила та Мефодія. (п.д.). Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Першочителів слов'янських Кирила і Мефодія [Вебсайт]. <https://www.lib.dp.ua/>

Табл. 2.

**Види електронних колекцій документів
на сайтах бібліотек м. Дніпра (Колоскова, 2019)**

Бібліотеки м. Дніпро	Види електронних колекцій документів											
	Електронна бібліотека	База даних	Електронна колекція	Електронний фонд	Електронна колекція патентної документації	База даних підручників	База даних періодичних видань	Електронні краєзнавчі видання	Ліцензовані електронні інформаційні ресурси	Краєзнавча електронна колекція	Репозитарій	Архів електронних видань
Обласні Бібліотеки: КЗК «Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія»	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
КЗК «Обласна бібліотека для молоді»	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-
КЗК «Обласна бібліотека для дітей»	-	+	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-
Дніпропетровська обласна науково-медична бібліотека	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+
Державний заклад «Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України	-	-	+	+	-	-	+	-	+	+	-	+
КЗК «Дніпровські міські публічні бібліотеки»	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+
Бібліотеки ЗВО 1–2 р. в. (технікумів та коледжів)	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-
Бібліотеки ЗВО 3–4 р. в.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Шкільні бібліотеки	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-

Список посилань

- ДСТУ 7157:2010: Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. (n.d.). https://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTY1/dsty_7157-2010.pdf
- Колоскова, Г. (2024). Цифрові комунікації сучасної бібліотеки: ключові аспекти. *Вісник Книжкової палати*, (2), 15–24. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).15-24](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).15-24)
- Колоскова, Г. В. (2019). Електронні колекції документів як складник бібліотечно-інформаційного потенціалу м. Дніпра. *Вісник Книжкової палати*, (3), 41–47. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2019_3_12
- Колоскова, Г. В., & Кобелев, О. М. (2022). Формування бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації. *Вісник Книжкової палати*, (5), 33–40. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.5\(310\).33-40](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.5(310).33-40)
- Кунанець, Н., Липак, Г., & Білоусова, Р. (2024). Формування віртуальних просторів сучасних бібліотек: тенденції та виклики. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, (72). <https://doi.org/10.15407/nr.72.246>
- Лобузин, І. Л. (2016). *Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій* [монографія]. НАН України, Національна бібліотека України ім. В. А. Вернадського. https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/EIF0000073.pdf
- Лобузіна, К. (2012). *Технології організації знань у бібліотечно-інформаційній діяльності* [монографія]. НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
- Сенченко, М. (2023). Проекти збереження культурної спадщини у Нідерландах. *Вісник Книжкової палати*, (1), 4–10. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).4-11](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).4-11)
- Сенченко, Н. (2023). Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*, (1), 15–25. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).15-25](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).15-25)
- Ausēja, E. (2025). The Digital Library of Latvia and Collaborations With Regional Libraries. In *Opening up our Heritage*. <https://e-publish.uliege.be/opening-up-our-heritage/chapter/the-digital-library-of-latvia-and-collaborations-with-regional-libraries/>
- Gabbay, L. K. (Ed.). (2024). *Aspects of digital libraries: Digitization, standards, open access, repositories and users' skills*. BoD–Books on Demand. <https://www.intechopen.com/books/1002778>
- Hassan, S. & Panda, S. (2025). From Shelves to Servers: Revamping Collection Development Policies for a Digital-First Approach. In M. Devi, Md. Nazim & M. Mushtaq (Eds.), *Transforming Library Services: Innovation, Access and Research Support* (pp. 3–29). Devyani Publishers and Distributors. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15446620>

References

- DSTU 7157:2010: Information and documentation. Electronic publications. Main types and publishing data. (n.d.). https://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTY1/dsty_7157-2010.pdf. [In Ukrainian].

- Koloskova, G. (2024). Digital communications of the modern library: Key aspects. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, (2), 15–24. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).15-24](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).15-24). [In Ukrainian].
- Koloskova, G. V. (2019). Electronic document collections as a component of the library and information potential of Dnipro. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, (3), 41–47. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2019_3_12. [In Ukrainian].
- Koloskova, G. V., & Kobieliiev, O. M. (2022). Formation of library and information potential in the conditions of digitalization. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, (5), 33–40. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.5\(310\).33-40](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.5(310).33-40). [In Ukrainian].
- Kunanets, N., Lypak, H., & Bilousova, R. (2024). Formation of virtual spaces of modern libraries: Trends and challenges. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, (72). <https://doi.org/10.15407/np.72.246>. [In Ukrainian].
- Lobuzin, I. L. (2016). *Digital library projects: Technological solutions and collection lifecycle management* [monograph]. National Academy of Sciences of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine. https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/EIF0000073.pdf. [In Ukrainian].
- Lobuzina, K. (2012). *Technologies of organizing knowledge resources in library and information activities* [monograph]. National Academy of Sciences of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Senchenko, M. (2023). Cultural heritage preservation projects in the Netherlands. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, (1), 4–10. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).4-11](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).4-11). [In Ukrainian].
- Senchenko, N. (2023). Current issues of forming digital collections of electronic libraries. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, (1), 15–25. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).15-25](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).15-25). [In Ukrainian].
- Ausēja, E. (2025). The Digital Library of Latvia and Collaborations With Regional Libraries. In *Opening up our Heritage*. <https://e-publish.uliege.be/opening-up-our-heritage/chapter/the-digital-library-of-latvia-and-collaborations-with-regional-libraries/>. [In English].
- Gabbay, L. K. (Ed.). (2024). *Aspects of digital libraries: Digitization, standards, open access, repositories and users' skills*. BoD–Books on Demand. <https://www.intechopen.com/books/1002778>. [In English].
- Hassan, S. & Panda, S. (2025). From Shelves to Servers: Revamping Collection Development Policies for a Digital-First Approach. In M. Devi, Md. Nazim & M. Mushtaq (Eds.), *Transforming Library Services: Innovation, Access and Research Support* (pp. 3–29). Devyani Publishers and Distributors. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15446620>. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.09>¹

УДК 021.1:316.77]-044.922:659.1](045)

В. В. Опанасенко

аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

vic.opanassenko@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-8143-6862>

**БРЕНДИНГ ЯК СТРАТЕГІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕК
В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

У статті розглянуто брендинг як стратегію функціонування бібліотек в умовах соціокультурних і технологічних трансформацій. Обґрунтовано актуальність переходу від традиційного уявлення про бібліотеку як сховище ресурсів до позиціонування її як соціокультурного хабу. Визначено, що бібліотечний бренд є не лише маркетинговим інструментом, а й стратегічною моделлю розвитку, яка формує унікальну ідентичність, підсилює суспільну легітимність та конкурентоспроможність інституції. У дослідженні застосовано системний, порівняльний, структурно-функціональний підходи для виявлення ключових функцій бібліотечного бренду. Виокремлено його соціальну, культурну, освітню, комунікаційну та інноваційну функції. Доведено, що бібліотечний брендинг забезпечує перехід від функціонального існування до стратегічного позиціонування, сприяє зміцненню соціальної ролі бібліотек, їх інтеграції в цифрове середовище та формуванню стійкої ідентичності в суспільстві.

Ключові слова: бібліотечний брендинг, модель бібліотечного бренду, концептуальна стратегія, соціокультурна функція бібліотеки, інноваційна діяльність бібліотек, цифрова трансформація.

V. Opanasenko

postgraduate student,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

**BRANDING AS A STRATEGY FOR LIBRARIES' FUNCTIONING
IN THE CONDITIONS OF SOCIO-CULTURAL AND TECHNOLOGICAL
TRANSFORMATIONS**

The relevance of the study. The study is driven by the transformation of libraries from traditional repositories of printed resources into socio-cultural hubs, educational innovation centers, and spaces of civic interaction. In this context, the issue of shaping recognition, sustainable identity, and social legitimacy becomes essential. Library branding provides the necessary tools for positioning libraries in a competitive digital and cultural environment.

The purpose of the study. The article aims to conceptualize library branding not merely as a set of marketing communications, but as a strategic development model that enhances the socio-cultural role of libraries, ensures their adaptability to digital transformations, and secures their long-term competitiveness.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The methodology. The research applies a systematic approach that integrates: analysis of scientific literature on branding, marketing, and library innovations; comparative method to distinguish between traditional libraries and those with a developed brand; structural-functional analysis to identify the main functions of library branding. Such methodology enables the interpretation of branding as an integrated conceptual strategy rather than a fragmented promotional tool.

The results. The findings show that library branding goes beyond economic categories and embraces social and cultural values. Five interrelated functions are defined: social (trust, inclusiveness, community integration), cultural (heritage preservation and promotion of modern cultural practices), educational (support for lifelong learning and digital literacy), communicative (effective dialogue with diverse audiences), and innovative (reflection of technological progress and new services). Branding serves as an instrument of differentiation, allowing libraries to develop unique identities, attract users, and generate symbolic and emotional value.

The scientific novelty. The study introduces a comprehensive conceptualization of library branding as a long-term strategy, not limited to marketing tools. It offers an integrated model aligning mission, values, identity, and communication practices with strategic goals, thus filling the research gap caused by the fragmentary nature of earlier studies.

The practical significance. The results can be applied in library management and development strategies. The model suggests definite tools — visual identity, digital platforms, content strategies, storytelling, and partnerships — that enable libraries to strengthen recognition, expand user engagement, and build resilience in the digital era.

Conclusions. Library branding should be recognized as a conceptual strategy that combines marketing technologies with the socio-cultural mission of libraries. It supports their recognition, competitiveness, and sustainability, while reinforcing their role as institutions of knowledge, trust, and cultural identity in the XXI century.

Keywords: *library branding, library brand model, conceptual strategy, socio-cultural function of the library, innovative library activities, digital transformation.*

Актуальність теми дослідження. Сучасні бібліотеки функціонують у динамічному соціально-комунікаційному просторі, який характеризується масштабними культурними й технологічними змінами. Традиційне уявлення про бібліотеку як сховище друкованих ресурсів поступово трансформується в бачення бібліотеки як соціокультурного хабу, центру взаємодії спільноти та інноваційних освітніх практик. У цьому контексті особливого значення набуває проблема формування впізнаваності бібліотек, їх позитивної репутації та стійкої ідентичності, що забезпечується завдяки застосуванню технологій брендингу.

Актуальність дослідження визначається необхідністю концептуалізації бібліотечного брендингу не лише як інструменту маркетингових комунікацій, а як стратегічної моделі функціонування бібліотек у часи соціокультурних і технологічних змін.

Постановка проблеми. Бібліотечний брендинг постає не лише як інструмент маркетингових комунікацій, а як концептуальна стратегія довготривалого розвитку. Дослідження цієї теми посприє посиленню соціокультурної ролі

бібліотек, їхній інтеграції в цифрове середовище та підвищенню ефективності практичної діяльності у сферах культури, освіти й громадянської взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття бренду в науковій літературі трактується як система асоціацій, уявлень і цінностей, що формуються у свідомості суспільства стосовно певного об'єкта (Aaker, 1996; Keller, 2013). Брендінг є процесом стратегічного управління цими уявленнями задля створення й підтримки позитивної ідентичності.

У контексті виявлення теоретико-методологічної основи нашого дослідження слід зазначити, що питання бібліотечного брендінгу в наукових публікаціях розглядається доволі обмежено, характеризується браком системних досліджень, присвячених концептуальним підходам до формування та управління брендом бібліотеки, його стратегічним функціям і впливу на соціокультурну й інноваційну роль інституції.

Водночас у публікаційному полі наявний значний обсяг наукових праць, що охоплюють суміжні аспекти проблеми, яка досліджується, зокрема бібліотечний маркетинг, імідж бібліотек, інноваційні стратегії бібліотечного розвитку. Однією з перших дослідниць, хто вивчав проблеми стратегічного управління бібліотекою на основі чіткого формування її візії, місії та цінностей, орієнтованих на потреби користувачів, була О. Бруй (Бруй, 2018). У контексті розбудови маркетингових стратегій досвід бібліотек вивчали Т. Гранчак та Т. Скітер (Гранчак & Скітер, 2019), а також Я. Бондарчук (Бондарчук, 2020), яка розкрила їх рекламний потенціал на прикладі діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова.

Важливою для опанування проблематики дослідження є стаття Н. Бачинської та В. Касьяна (Бачинська & Касьян, 2024), що висвітлює особливості сучасного стану маркетингових комунікацій публічних бібліотек України в умовах цифрової трансформації та пропонує інноваційні інструменти підвищення ефективності системи зовнішніх комунікацій бібліотек у цифровому середовищі. З погляду результативності практичного впровадження технологій бібліотечного маркетингу в роботу Наукової бібліотеки Мукачівського державного університету корисною є стаття К. Мовчан та Д.-Т. Бондаревої (Мовчан & Бондарева, 2021). Специфіку розбудови маркетингових стратегій просування бібліотечних послуг вдало висвітлено в статті В. Кожем'яко (Кожем'яко, 2025).

Найґрунтовнішими працями для опанування проблематики дослідження є дисертації: М. Маранчак (Маранчак, 2021), що присвячена особливостям реалізації публічними бібліотеками України стратегій репутаційного інтернет-маркетингу, та С. Хрущ (Хрущ, 2023), у якій розроблено теоретико-методичні засади формування інноваційного медіапростору сучасної бібліотеки та обґрунтовано концептуальну модель його формування.

Результати контент-аналізу потоку сучасних фахових публікацій свідчать, що питання бібліотечного брендінгу в згаданих та інших розвідках висвітлюються опосередковано, у межах дослідження інших тем, пов'язаних із маркетинговою, комунікативною та інноваційною діяльністю бібліотек. Безпосередньо

присвяченою проблематиці бібліотечного брендингу є наукова розвідка В. Касьяна (Касьян, 2023), який розкрив сутність, роль та значення брендингу як складової маркетингової діяльності українських і зарубіжних бібліотек, визначив інструменти підвищення його ефективності.

Виявлені в сучасному бібліотекознавчому дискурсі фрагментарність та нерозробленість цілісної концепції бібліотечного брендингу, розпорошеність наукових знань про нього, а також очевидна необхідність застосування брендингових стратегій у практичній діяльності бібліотек зумовлює мету дослідження — концептуалізацію бібліотечного брендингу як стратегічної моделі розвитку, спрямованої на посилення соціокультурної ролі бібліотек та їхнє ефективне позиціювання в умовах цифрових трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У традиційному маркетинговому дискурсі бренд розглядається передусім як економічна категорія, що забезпечує додану вартість товару чи послуги, сприяє зростанню прибутку та формуванню лояльності споживачів. Водночас у бібліотечній сфері бренд виходить за межі суто комерційного розуміння. Його сутність полягає не в збільшенні фінансових показників, а в зміцненні соціокультурної ролі бібліотеки, підвищенні її «суспільної легітимності» та впізнаваності в умовах конкурентного інформаційного середовища. Суспільну легітимність бібліотеки будемо розуміти як її суспільне визнання та довіру, яка ґрунтується на тому, наскільки її діяльність відповідає потребам громади, приносить реальну користь (в освіті, культурі, соціальній адаптації) і демонструє прозорість та відповідальність перед суспільством.

Бібліотечний бренд репрезентує комплекс цінностей, які не зводяться до ринкових відносин. Такими цінностями є культурна спадщина, просвітницька місія, освітній потенціал, соціальна інклюзивність, формування інформаційної та цифрової грамотності громадян.

Таким чином, бренд бібліотеки є маркером її значущості в соціумі: він уособлює місію інституції як простору вільного доступу до знань, демократичної комунікації та підтримки культурної ідентичності громади. На відміну від комерційних брендів, орієнтованих на капіталізацію, бібліотечний брендинг орієнтується на створення соціальної цінності, довготривалих культурних та освітніх ефектів.

У сучасному суспільстві бібліотечний бренд виконує низку взаємопов'язаних функцій, що виходять за межі традиційного маркетингового трактування. Основними серед них є такі:

1. Соціальна функція. Бібліотечний бренд формує образ бібліотеки як інституції довіри, соціальної інклюзії та відкритості. Він демонструє, що бібліотека є простором для всіх верств населення, незалежно від соціального чи культурного статусу. Соціальна функція бренду забезпечує інтеграцію бібліотеки в життя громади та підсилює її роль як соціального інституту.

2. Культурна функція. Через брендинг бібліотека репрезентує свою місію як зберігача культурної спадщини та провайдера сучасних культурних практик.

Вона постає символом збереження історичної пам'яті, національної ідентичності й водночас — сучасного культурного розвитку.

3. Освітня функція. Бібліотечний бренд позиціює бібліотеку як центр формування інформаційної та цифрової грамотності, безперервного навчання й розвитку компетентностей упродовж життя. Він підкреслює роль бібліотеки у створенні доступного освітнього простору та підтримці інтелектуального потенціалу суспільства.

4. Комунікаційна функція. Бібліотечний бренд виступає посередником між інституцією та її користувачами, а також ширшими суспільними групами. Завдяки цьому формується впізнаваність бібліотеки, забезпечується ефективна взаємодія із зацікавленими сторонами, відбувається просування її цінностей у цифрових і фізичних комунікаційних просторах.

5. Інноваційна функція. У період цифрової трансформації бренд бібліотеки має відображати її здатність до інновацій, інтеграції нових технологій і створення сучасних сервісів. Ця функція формує уявлення про бібліотеку як про інституцію, що не лише зберігає традиції, а й активно впроваджує інноваційні моделі діяльності (Касьян, 2023).

Таким чином, бібліотечний бренд — це багатофункціональний інструмент, який забезпечує соціальну сталість бібліотеки, її культурну видимість.

Послугуючись терміносистемою маркетингової діяльності, згадаємо термін «диференціація», який у маркетингу означає процес виокремлення інституції, продукту чи послуги серед подібних, завдяки унікальним характеристикам, які створюють додану цінність для користувача. Диференціація — це процес створення унікальної цінності продукту чи послуги, яка дозволяє вигідно виділитися серед конкурентів.

У бібліотечному контексті бренд як інструмент диференціації означає, що:

1. Формується унікальна ідентичність серед бібліотек однієї мережі чи регіону — одна бібліотека позиціює себе як креативний простір для молоді, інша — як науково-дослідницький центр або як місце культурної пам'яті громади.

2. Бібліотечний бренд дозволяє створити особливу цінність для аудиторії. Якщо традиційні бібліотечні послуги часто сприймаються як схожі, то бренд додає емоційного та символічного виміру: «ця бібліотека — не просто фонд книг, а простір натхнення / навчання / творчості».

3. Бренд стає критерієм вибору користувачем, який відвідує саме цю бібліотеку, позаяк довіряє їй, асоціює з якісним сервісом, безпечним середовищем, корисними й цікавими подіями.

Сформулюємо умовні відмінності, які існують між традиційною бібліотекою та бібліотекою з брендом як інструментом диференціації (табл. 1).

Табл. 1.

Відмінності між традиційною бібліотекою та бібліотекою з брендом як інструментом диференціації

Критерій	Традиційна бібліотека	Бібліотека з брендом як інструментом диференціації
Образ у суспільстві	Нейтральний, часто нечіткий; сприймається як «сховище книг».	Чітко окреслений, унікальний образ (креативний хаб, культурний центр, простір інновацій).
Позиціонування	Схожість з іншими бібліотеками, відсутність суттєвих відмінностей.	Унікальне позиціонування, яке відрізняє від інших бібліотек та культурних інституцій.
Комунікація з аудиторією	Обмежується інформуванням про послуги.	Системна стратегія комунікацій: соцмережі, візуальна айдентика, слоган, історія бренду.
Цінність для користувача	Практична: доступ до літератури та інформації.	Практична, емоційна та символічна: бібліотека асоціюється з довірою, інноваційністю, культурною ідентичністю.
Мотивація відвідувачів	Використання ресурсів (книги, комп'ютери).	Приєднання до цінностей бренду, атмосфери простору, спільноти.
Соціальний ефект	Виконання базових інформаційно-освітніх функцій.	Сприяння формуванню соціальної згуртованості, креативних практик, культурного розвитку громади.

Таке порівняння свідчить, що бренд надає змогу бібліотеці перейти від «функціонального існування» до «стратегічного позиціонування», яке забезпечує її стійкість та привабливість у цифрових реаліях.

Отже, бібліотечний бренд як інструмент диференціації — це механізм, завдяки якому бібліотека здобуває унікальне позиціонування серед інших бібліотек, підвищує власну впізнаваність і залучає користувачів через особливу ідентичність, цінності та культурний капітал.

Розгляд брендингу як концептуальної стратегії означає його трактування не лише як сукупності маркетингових інструментів, а й як цілісної системи довготривалого розвитку бібліотеки.

Загалом термін «*стратегія функціонування*» в науковому дискурсі означає довгострокову модель розвитку інституції, що ґрунтується на певних концептах — системі ідей, принципів та цінностей, які визначають її місію, цілі та засоби реалізації діяльності. У контексті бібліотечного бренду цей термін набуває специфічного змісту й характеризується тим, що:

- концептуальна стратегія функціонування бібліотечного бренду виходить за межі оперативних маркетингових заходів (реклама, промоція, інформаційні кампанії), охоплюючи цілісне бачення місця бібліотеки в соціумі, яке формується на рівні її ідентичності та символічного значення;

- така стратегія забезпечує узгодженість між місією бібліотеки, її соціокультурними функціями та практичними інструментами комунікації з користувачами. У цьому сенсі брендинг виступає не стільки як тактика просування, а як інституційний механізм підтримки стабільності й легітимності бібліотеки в умовах змін (Keller, 2013).

Стратегія функціонування бібліотечного бренду визначає на довгострокову перспективу:

- інтеграцію в соціокультурне середовище громади;
- адаптацію до технологічних інновацій;
- формування стійкого образу бібліотеки як інституції довіри, знань та культурного розвитку.

Така стратегія може бути подана як логічна модель, у якій центральними елементами є місія, цінності, інструменти реалізації, результати та соціальний ефект.

1. Місія — визначає стратегічне призначення бібліотеки як інституції знань, культури та соціальної комунікації.
2. Цінності — репрезентують основні смисли й принципи, на яких будується бренд: довіра, інклюзивність, інноваційність, культурна спадкоємність.
3. Інструменти реалізації — практичні засоби візуальної айдентики, цифрових комунікацій, контент-стратегій, партнерств і сервісних інновацій.
4. Результати — підвищення впізнаваності бібліотеки, розширення користувачької аудиторії, формування позитивного іміджу.
5. Соціальний ефект — укріплення ролі бібліотеки як простору довіри, культурного розвитку, освітньої мобільності та громадянської активності.

У табл. 2 узагальнено структуру концептуальної стратегії функціонування бібліотечного бренду.

Бібліотечний брендинг у форматі базової стратегії функціонування можна визначити як системний підхід до позиціонування бібліотеки, що поєднує цінності, місію та інноваційні технології з метою забезпечення її соціальної сталості й конкурентоспроможності в суспільстві.

Серед ключових інструментів реалізації брендингової стратегії виокремлюються:

1. Візуальна айдентика — логотип, фірмовий стиль, архітектурно-просторова ідентичність.
2. Цифрові платформи — офіційні вебсайти, мобільні застосунки, присутність у соціальних медіа.
3. Контент-стратегії — створення якісного освітнього та культурного контенту, розвиток сторітелінгу та подкастингу.
4. Формування користувачького досвіду — розробка персоналізованих електронних сервісів, інтерактивних форматів роботи з аудиторією.
5. Співробітництво та партнерство — співпраця з освітніми, культурними та бізнесовими структурами.

Табл. 2.

Структура концептуальної стратегії функціонування бібліотечного бренду

Елемент стратегії	Змістове наповнення	Очікуваний результат	Соціальний ефект
Місія	Визначення ролі бібліотеки в суспільстві: доступ до знань, культурна та освітня місія.	Чітке позиціонування інституції.	Визнання бібліотеки як базової цінності громади.
Цінності	Довіра, відкритість, інноваційність, культурна спадкоємність.	Сприйняття бібліотеки як сучасної та авторитетної інституції.	Зміцнення культурної ідентичності та соціальної згуртованості.
Інструменти реалізації	Візуальна айдентика, цифрові платформи, комунікаційні кампанії, партнерства.	Підвищення впізнаваності та залучення користувачів.	Розширення соціальних і культурних практик.
Результати	Зростання кількості користувачів, позитивний імідж, нові соціальні ініціативи.	Посилення конкурентоспроможності бібліотеки.	Стійкість бібліотеки в цифровому середовищі.
Соціальний ефект	Інституція довіри та інновацій, культурний центр громади.	Інклюзивність, розвиток суспільних практик.	Збереження та примноження соціокультурного капіталу суспільства.

Водночас реалізація бібліотечного брендингу як концептуальної стратегії стикається з низкою викликів, з-поміж яких:

- обмеженість фінансових і кадрових ресурсів;
- низький рівень маркетингових компетентностей у бібліотечних працівників;
- стереотипність уявлень у суспільстві про бібліотеку виключно як «книгозбірню».

Висновки. Бібліотечний брендинг у сучасних умовах доцільно трактувати як концептуальну стратегію функціонування, що поєднує маркетингові технології із соціокультурною місією бібліотек, забезпечуючи не лише впізнаваність і конкурентоспроможність, а й соціальну сталість бібліотек, їхню інтеграцію в цифрове та культурне середовище.

Бібліотечний брендинг як стратегія сталого функціонування виходить за межі маркетингових технологій і формує довготривалу модель позиціонування бібліотеки в суспільстві, стає стратегічним механізмом забезпечення стабільного розвитку бібліотек у XXI ст.

Як інструмент диференціації бренд дозволяє бібліотекам переходити від «функціонального існування» до стратегічного позиціонування, що сприяє зміцненню їхньої ролі як центрів культури, освіти та суспільної взаємодії.

Перспективи подальших досліджень бібліотечного брендингу доцільно спрямувати на розробку практичних методик упровадження брендингових стратегій у бібліотеках різних типів і рівнів, а також на вивчення інструментів цифрової комунікації та візуальної айдентики, що підсилюють впізнаваність бібліотек у конкурентному інформаційному середовищі. Перспективним є аналіз впливу бібліотечного бренду на формування довіри громади, розвиток партнерських зв'язків та залучення нових цільових аудиторій. Особливої уваги потребує вивчення ефективності брендингу в умовах обмежених ресурсів, розробка показників оцінювання результативності брендингових стратегій та інтеграція брендингу в систему управління бібліотеками.

Список посилань

- Бачинська Н., & Касьян, В. (2024). Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 14, 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283>
- Бондарчук, Я. (2020). Елементи бібліотечного маркетингу в діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. *Бібліотечний форум України*, 4, 14–16. <https://shorturl.at/PNYtM>
- Бруй, О. (2018). Стратегія розвитку як основа управління бібліотекою. *Вісник Книжкової палати*, 3, 36–40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2018_3_10
- Гранчак, Т., & Скітер, Т. (2019). Інтернет-маркетинг у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 4, 36–55. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187817>
- Касьян, В. В. (2023). Брендинг як складова маркетингової діяльності сучасної бібліотеки: український та зарубіжний досвід. *Вісник Харківської державної академії культури*, (66), 144–152. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.11>
- Кожем'яко, В. (2025). Сучасні тенденції маркетингу у сфері бібліотечних послуг. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 175–184. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335091>
- Маранчак, М. М. (2021). *Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України* [Автореферат дисертації кандидата наук, Київський національний університет культури і мистецтв]. <https://tinyurl.com/ykth84c>
- Мовчан, К. М., & Бондарева Д.-Т. (2021). Маркетинговий складник інноваційної діяльності бібліотек університету. У В. В. Гоблик (гол. ред.), *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених* (Вип. 1(7), сс. 62–65). Мукачівський державний університет. <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/8277>
- Хрущ, С. (2023). *Формування інноваційного медіапростору в публічних бібліотеках України* [Автореферат дисертації кандидата наук, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Aaker, D. A. (1996). Measuring Brand Equity across Products and Markets. *California Management Review*, 38(3), 102–120. <https://cmr.berkeley.edu/1996/05/38-3-measuring-brand-equity-across-products-and-markets/>

Keller, K. L. (2013). Strategic Brand Management: Building Measuring, and Managing Brand Equity, Global Edition (4th ed.). Pearson Education. <https://www.slideshare.net/slideshow/kevin-lane-kellerstrategic-brand-managementpdf/261165880>

References

- Bachynska, N., & Kasian, V. (2024). Marketing communications in the context of the digital transformation of public libraries in Ukraine. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 14, 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283> [In Ukrainian].
- Bondarchuk, Ya. (2020). Elements of library marketing in the activities of the Scientific Library of Vinnytsia Pirogov National Medical University. *Biblioteknyi forum Ukrainy*, 4, 14–16. <https://shorturl.at/PNYtM> [In Ukrainian].
- Bruy, O. (2018). Development strategy as a basis for library management. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 3, 36–40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2018_3_10 [In Ukrainian].
- Hranchak, T., & Skiter, T. (2019). Internet marketing in the activities of Ukrainian libraries. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 4, 36–55. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.4.2019.187817> [In Ukrainian].
- Kasian, V. V. (2023). Branding as a component of modern library marketing: Ukrainian and foreign experience. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (66), 144–152. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.11> [In Ukrainian].
- Kozhemiako, V. (2025). Current trends in marketing in the field of library services. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 15, 175–184. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335091> [In Ukrainian].
- Maranchak, M. M. (2021). *Strategies of reputational Internet marketing of public libraries of Ukraine* [Abstract of the Candidate of Sciences thesis, Kyiv National University of Culture and Arts]. <https://tinyurl.com/ykth84c> [In Ukrainian].
- Movchan, K. M., & Bondareva, D.-T. (2021). The marketing component of innovative activities of university libraries. In V. V. Hoblyk (Ed.), *Science of the Future: Collection of Scientific Papers of Students, Postgraduates and Young Scientists* (Vol. 1(7), pp. 62–65). Mukachevo State University. <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/8277> [In Ukrainian].
- Khrushch, S. (2023). *Formation of an innovative media space in public libraries of Ukraine* [Abstract of the Candidate of Sciences thesis, Kyiv National University of Culture and Arts]. [In Ukrainian].
- Aaker, D. A. (1996). Measuring Brand Equity across Products and Markets. *California Management Review*, 38(3), 102–120. <https://cmr.berkeley.edu/1996/05/38-3-measuring-brand-equity-across-products-and-markets/>. [In English].
- Keller, K. L. (2013). Strategic Brand Management: Building Measuring, and Managing Brand Equity, Global Edition (4th ed.). Pearson Education. <https://www.slideshare.net/slideshow/kevin-lane-kellerstrategic-brand-managementpdf/261165880>. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.10>¹

УДК 021.7:316.663

О. М. Янчук

аспірант кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю,
Київський національний університет культури і мистецтв,

м. Київ, Україна

aleksandr943@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0009-5729-1017>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Досліджено особливості створення бібліотечного відеоконтенту та визначено ефективні стратегії його створення. Визначено, що в умовах турбулентності ключовим елементом діяльності бібліотеки має виступати цифровий маркетинг, який фокусується на створенні, комунікації та обміні інформацією. Відеомаркетинг є важливою стратегією цифрового маркетингу з використанням відеоконтенту для просування своїх продуктів і послуг. Залучення бібліотек до створення відеоконтенту — це шлях до забезпечення ефективної комунікації із сучасними користувачами та надання зрозумілих відповідей на складні питання в кризових умовах. Визначено, що головною вимогою до бібліотечного відеоконтенту є високий рівень якості та інформативності. За змістом бібліотечний відеоконтент класифіковано так: популяризація самої бібліотеки та напрямів її діяльності; особливості діяльності бібліотеки; громадянська позиція (державні свята); особові (присвячені певним особам); навчальні; пізнавальні; розважальні. Важливим аспектом діяльності сучасної бібліотеки є налагодження персоналізованої комунікації з користувачем.

Ключові слова: бібліотечний відеоконтент, відеомаркетинг, відеоролик, Київський національний університет культури і мистецтв, користувач, соціальні мережі.

O. Yanchukov

postgraduate Student,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

UPDATING VIDEO CONTENT OF PUBLIC LIBRARIES OF UKRAINE IN THE DIGITAL AGE

The problem statement. The value of video content for library promotion lies in its ability to stimulate user engagement and memorability. Statistics show that people spend more and more time watching videos every year. The content can be completely different: professional or amateur videos, interviews, webinar recordings, video instructions, reviews, infographics, promotional materials, etc. Public libraries of Ukraine must occupy their niche in this market and stand out among competitors, offering the user exactly the content that he seeks to consume.

Therefore, library video content is a universal tool for effective communication with users, which helps librarians scale reach, build trust, strengthen their reputation, and attract an audience through emotional and creative presentation of the material.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The purpose of the research is to identify the features of creating library video content; classify video content by content; identify effective strategies for its creation.

The methodology. Methods of analysis and synthesis were applied, which ultimately made it possible to achieve the goal and draw well-founded conclusions.

The results. The features of creating library video content were studied and effective strategies for its creation were identified. It was determined that in conditions of turbulence, digital marketing, which focuses on the creation, communication and exchange of information, should be a key element of library activities. Video marketing is an important digital marketing strategy using video content to promote its products and services. Involving libraries in creating video content is a way to ensure effective communication with modern users and provide clear answers to complex questions in crisis conditions. It was established that the main requirement for library video content is a high level of quality and informativeness. By content, library video content is classified according to the following criteria: popularization of the library itself and its areas of activity; features of library activities; civic position (public holidays); personal (dedicated to certain individuals); educational; cognitive; entertaining. An important aspect of the activities of a modern library is the establishment of personalized communication with the user.

The scientific novelty. For the first time, the features of creating library video content were identified; library video content was classified by content (popularization of the library itself and its areas of activity; features of library activity; civic position (public holidays); personal (dedicated to certain individuals); educational; cognitive; entertaining); effective strategies for its creation were identified. It was found that the creation of holistic video content is possible only if a communication strategy is developed. All elements of video content should be united by one leading idea, form a single image that reflects the main concept.

Conclusions. The use of video content is a powerful tool for attracting new users, improving the image of the library and positions in search engines. Holistic video content today is an effective means of promoting library services and popularizing the resource, which, when using appropriate technologies and minimal technical equipment, is available to any library. However, it is important to take into account the basic requirements for creating such a content format, to be familiar with the mechanisms of distributing video on social networks to achieve the most effective strategy. And for this, a modern librarian needs to constantly learn, increase his level of professionalism in various educational courses.

Keywords: *library video content, video marketing, video clip, Kyiv National University of Culture and Arts, user, social networks.*

Актуальність теми дослідження. Динаміка цифрового суспільства потребує від бібліотекарів упровадження нових форматів для створення контенту, що має забезпечити високу ефективність впливу на користувача. Зазначимо: останні кілька років відеоряд є ключовим складником успішної маркетингової стратегії бібліотеки. Адже, за результатами досліджень міжнародної дослідницької та технологічної компанії “Gemius Audience”, за березень 2025 р. спостерігається стабільне зростання рейтингу популярності серед українців YouTube — сьогодні цю платформу обирають 57 % інтернет-користувачів. Instagram та TikTok у веб-і мають 18 % та 4 % відповідно. Середній українець онлайн проводить майже годину на добу. Instagram є найпопулярнішим серед молоді — частка аудиторії

вікової групи 14–34 роки становить 40 %; TikTok демонструє рівномірний розподіл аудиторії серед усіх вікових груп — приблизно по 33 %; YouTube переважає віковий інтервал 35–49 років, і це 36 % користувачів: молодь становить 34 %, а старша аудиторія — 30 % (GemiusAudience, 2025). Таким чином, ці платформи є ключовими гравцями в розміщенні та обміні відеоконтентом з охопленням у мільйони користувачів.

Отже, нині великий відсоток українців цікавиться переглядом відео, а з поширенням соціальних мереж та інших цифрових платформ стало набагато простіше привертати увагу ширшої аудиторії до свого продукту або послуг. Долучивши створення відеоконтенту у свою стратегію, публічні бібліотеки України приваблюють таким чином величезну аудиторію та розширюють охоплення.

Постановка проблеми. Цифрова епоха диктує людству нові норми поведінки — тривалість концентрації уваги скорочується, а конкуренція в інформаційно-бібліотечній сфері за залучення користувачів стає жорсткішою ніж будь-коли. Відеоконтент поступово стає ефективним інструментом зв'язку бібліотеки зі своєю аудиторією. Завдяки поєднанню візуальних ефектів, звуків, цікавого відеоряду та оповіді бібліотечний відеоконтент привертає увагу, може ефективно передавати потрібні меседжі й здійснювати тривалий вплив на користувачів.

Відеоконтент уже став важливим складником цифрового світу, оскільки він дозволяє бібліотеці поширювати розповідь про себе, рекламувати свої послуги, сервіси, ресурси, залучати користувачів у динамічний спосіб. На відміну від традиційних форм бібліотечної роботи, відео дає сенсорний спосіб сприйняття інформації, який захоплює користувача і викликає в нього потрібні емоції.

Значення відеоконтенту для просування бібліотеки полягає в його здатності стимулювати залученість користувача та запам'ятовуваність. Статистика демонструє, що люди щороку дедалі більше часу відводять на перегляд відео. Контент може бути абсолютно різним: професійні чи аматорські ролики, інтерв'ю, записи вебінарів, відеоінструкції, огляди, інфографіки, рекламні матеріали тощо. Фахівці-маркетологи відмічають, що відеоконтент ефективніше привертає увагу споживачів порівняно з текстовою інформацією або статичним зображенням (Зрибнева, 2024), що робить відеомаркетинг незамінним для створення потрібного враження у свідомості користувача.

Сучасний користувач має безліч варіантів при виборі платформ для отримання відеоконтенту. На наше переконання, публічні бібліотеки України мають зайняти свою нішу на цьому ринку та виділитися серед конкурентів, пропонуючи користувачу саме той контент, який він прагне споживати.

Отже, бібліотечний відеоконтент — це універсальний інструмент для ефективної комунікації з користувачами, який допомагає бібліотекарям масштабувати охоплення, будувати довіру, зміцнювати репутацію, залучати аудиторію через емоційне та креативне подання матеріалу. Долучення підготовки бібліотечного відеоконтенту як обов'язкового елемента в діяльність українських публічних бібліотек нині є нагальною необхідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фаховому середовищі науковці обговорюють як роль бібліотек у системі соціальних комунікацій, так і шукають ефективні шляхи й форми залучення онлайн-користувачів. Дослідженню бібліотечного краєзнавчого відеоконтенту на YouTube присвячено статтю Є. Забіянова і Т. Новальської (2024). Ученими вперше було узагальнено процес використання бібліотеками відеохостингу в контексті адаптації до нових медійних ролей. Сформульовано висновок щодо потенціалу цієї форми створення та популяризації краєзнавчого контенту задля збереження історико-культурної спадщини. Наголошено на важливості не лише її збереження, а й активної інтеграції в широкий суспільний обіг через її удоступнення широкий аудиторії.

В. Вакульчук охарактеризував основні види бібліотечного відеоконтенту, акцентувавши на технічних аспектах його створення, особливостей поширення та організації доступу (Вакульчук, 2024). Т. Биркович і Я. Морозова обґрунтовують важливість представництва бібліотек у соціальних мережах для популяризації бібліотечних ресурсів і послуг (Биркович & Морозова, 2024). Дослідниці стверджують, що в умовах російсько-української війни діяльність бібліотек трансформувалася, урізноманітнилися напрями роботи, розширився спектр інформаційного задоволення потреб користувачів.

Аналізу ролі та трансформації публічних бібліотек України в умовах становлення цифрового суспільства присвячено статтю Ю. Горбаня, В. Касяна та Л. Прокопенко (2025). Дослідники обґрунтовують необхідність адаптації бібліотек до нових інформаційних потреб та технологічних реалій: розвиток електронних ресурсів, впровадження цифрових послуг, використання соціальних медіа, підтримка цифрової грамотності. Також запропоновано стратегічні орієнтири для сталого розвитку українських публічних бібліотек у новому суспільному контексті.

Г. Салата розглянула певні тенденції щодо розвитку бібліотек у цифровому середовищі, які простежуються на сучасному етапі, та виокремила причини, які цьому передують (Салата, 2022). Наголошено на необхідності проведення бібліотеками зовнішніх PR-компаній та формування стратегії іміджмейкінгу, а комерціалізація окремих проєктів дозволить залучати інвестиції для оптимізації техніко-технологічного функціоналу і контенту українських бібліотек. Ми погоджуємося з Г. Салатою в тому, що «традиційне бібліотечне обслуговування принципово видозмінилося» (Салата, 2022, с. 32).

Отже, проаналізовані дослідження когорти провідних українських науковців вказують на важливі аспекти змін у діяльності сучасних публічних бібліотек та особливості їхньої взаємодії з користувачами.

Мета статті — визначити особливості створення бібліотечного відеоконтенту; класифікувати відеоконтент за змістом; визначити ефективні стратегії його створення.

Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні методів аналізу та синтезу, що в підсумку надало змогу досягти мети й сформулювати обґрунтовані висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах кризи (російсько-українська війна із захопленням частини суверенної території України, карантинні обмеження пандемії Covid-19, гаряча фаза російсько-української війни з повномасштабним вторгненням, яка триває вже понад три з половиною роки) постає потреба у формуванні інноваційної стратегії ефективної діяльності та пошуку дієвих короткострокових рішень із забезпечення продуктивної діяльності українського бібліотечного інституту. В умовах турбулентності ключовим елементом діяльності бібліотеки має виступати цифровий маркетинг (*англ.* Digital marketing), який фокусується на створенні, комунікації та обміні інформацією. Метою цифрового маркетингу є привернення уваги цільової аудиторії, залучення її до взаємодії з бібліотекою, обізнаність користувачів про бібліотечні продукти і послуги, збільшення залученості користувачів та розширення їхньої інформаційної підтримки. Економісти С. Обіход, М. Матвеев і В. Бойко вказують, що цифровий маркетинг менше піддається впливу порівняно з традиційними каналами комунікації (Обіход та ін., 2023).

Відеомаркетинг є важливою стратегією цифрового маркетингу з використанням відеоконтенту для просування своїх продуктів і послуг. Залучення бібліотек до створення такого контенту — це шлях до забезпечення ефективної комунікації із сучасними користувачами та надання зрозумілих відповідей на складні питання в кризових умовах.

Бібліотечний відеоконтент сприяє залученню користувачів за допомогою таких способів:

- збільшення залученості користувачів;
- покращення пізнаваності бренду;
- пошукова оптимізація;
- збільшення кількості переглядів;
- універсальність (Зрибнева, 2024).

Отже, відео можна застосовувати тактично для стратегічного маркетингового підходу, що передбачає створення і популяризацію важливого контенту для залучення цільової аудиторії. Успішну реалізацію забезпечують правильно підібраний контент та вибір платформи. Науковці виокремлюють кілька видів відеоконтенту:

- комерційний;
- інформаційний;
- інтерактивний;
- розважальний;
- користувацький (Дорошкевич & Гринкевич, 2019).

Щодо соціальних мереж, то тут основною характеристикою відеоконтенту є короткі відеоматеріали. Ця тенденція із часом набирає актуальності, адже платформи стають перевантаженими відеоконтентом, а короткі відеоролики дозволяють ефективно використовувати обмежений час користувача, котрий необхідний йому для перегляду. Слід зазначити, що існує частина користувачів, яка переглядає відеоконтент у соціальних мережах без звукового супроводу.

Саме це привело до зростання популярності коротких сюжетних роликів, зрозумілих для користувача і без звуку. Як зазначає Є. Конак, якщо у відео звучить важлива для користувача інформація, то бажано додавати у відеоряд субтитри для її удоступнення ширшій аудиторії (Конак, 2023).

Отже, головною вимогою до бібліотечного відеоконтенту є високий рівень якості та інформативності. Створення такого контенту потребує від бібліотекарів передусім чіткого визначення мети (цілі) — чи це популяризація бібліотеки і її ресурсів, або залучення більшої кількості користувачів, або задля здобуття довіри у наявних користувачів та підвищення іміджу установи. Успіх у досягненні мети кожного окремого напрямку залежить від розробленої концепції. Проте потрібно визначити основні аспекти створення відеоконтенту: технічні засоби підготовки відео, розробка концепції ролика, бюджетні витрати на його створення тощо. Користувач не чекає від бібліотекарів ідеальних відеороликів, важливішими для нього є його інформаційне наповнення, якість підготовленого інформаційного матеріалу, відповіді на актуальні запити.

Процес створення бібліотечного відеоконтенту умовно можемо поділити на:

- створення *власними силами* бібліотеки — це варіант початкового відеоконтенту;
- із залученням *фахівців* (оператор, сценарист, ведучий, актор та ін.), що дозволяє створювати якісніший контент;
- із залученням *професійного агентства*, яке спеціалізується на створенні відеороликів, що дозволяє бібліотеці представити користувачу високоякісний відеоконтент (Семенюк, 2019).

За змістом бібліотечний відеоконтент можна класифікувати так:

- популяризація самої бібліотеки та напрямів її діяльності;
- особливості діяльності бібліотеки;
- громадянська позиція (державні свята);
- особові (присвячені певним особам);
- навчальні;
- пізнавальні;
- розважальні.

Регулярний моніторинг запитів користувачів дозволяє бібліотекарям зрозуміти сьогоdnішні потреби й працювати на випередження, залучаючи таким чином потенційного користувача, який користуватиметься бібліотекою і її ресурсами дистанційно. Таким чином, створення бібліотеками відеоконтенту дозволяє здійснити якісну трансформацію діяльності, що передбачає: формування нових інформаційних ресурсів, підвищення ефективності використання, надання якіснішого рівня забезпечення інформаційних потреб користувачам. Тому бібліотечний відеоконтент — це дієвий складник сучасної бібліотечної комунікації.

Прикладом з підготовки якісного бібліотечного відеоконтенту може слугувати діяльність у цьому напрямі Полтавської обласної універсальної

наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського (Полтавська ОУНБ ім. І. П. Котляревського). На офіційному youtube-каналі цієї бібліотеки опубліковано 268 відео, зокрема творчі зустрічі з культурними діячами та краєзнавцями, відеогіді книжкових новинок, буктрейлери та презентації, флешмоби, історії видатних особистостей, розмови про мову тощо. Зазначимо, що в умовах російсько-української війни як мультифункціональний та інформаційний центр громади ця бібліотека перетворилася на осередок протидії російській пропаганді. Це змусило бібліотекарів змінити підходи до роботи як з інформаційними джерелами, так і запитам користувачів.

Нині для багатьох українців читання книжок, їх обговорення, зустрічі з авторами є частиною психологічного розвантаження, відволікання від постійних загроз (хоч і тимчасовим). До прикладу, на youtube-каналі «Столична бібліотека», який веде Публічна бібліотека імені Лесі Українки, опубліковано понад тисячу відео: розмови з істориками, мовознавцями, культурологами, психологами, письменниками, культурними діячами тощо; навчальні відеоролики цифрової грамотності до реєстрації в мережі хабів цифрової освіти; розмови тет-а-тет з бібліотекарем про книгу тощо (Столична бібліотека). Для бібліотеки цей youtube-канал — ефективний засіб просування в інформаційному медіасередовищі, а отже, інструмент розвитку себе в сучасному інформаційному світі, презентації власних ресурсів сучасному користувачеві.

Слід зазначити, що українські публічні бібліотеки поряд з наданням психологічної допомоги користувачам та активною волонтерською підтримкою активізували діяльність у напрямі захисту інформаційного простору держави, зокрема боротьба з фейками, дезінформацією, пропагандою та кіберзагрозами. Українські бібліотекарі постійно акцентують на інформаційній гігієні, розширюють просвітницьку роботу, організовуючи заходи в різноманітних форматах, пропагують медіапросьюмеризм — свідомий вибір медіапродуктів для споживання. Уся ця діяльність є надзвичайно важливою в протидії російській пропаганді, яка є важливим складником російсько-української війни.

Також вартим уваги аспектом сучасної діяльності бібліотеки є налагодження персоналізованої комунікації з користувачем. Створення цілісного відеоконтенту можливе лише за умови вироблення комунікаційної стратегії. Її реалізація може відбуватися завдяки штучному інтелекту (ШІ), розширеному аналізу даних, збору статистики із соціальних мереж та інших платформ тощо. Усі елементи відеоконтенту повинні об'єднуватися однією провідною ідеєю, формувати єдиний образ, котрий відображає основну концепцію. Це — гасло, візуальне оформлення, відео, текстовий супровід тощо. Важливо постійно комунікувати з користувачем через відповідні дописи, публікацію відеоконтенту, усе те, що відповідає обраній комунікаційній стратегії бібліотеки.

Нині настав час глибинних змін, і це особливо відчувають публічні бібліотеки України. Адже багато з них усвідомлюють необхідність упровадження нових проектів, послуг і сервісів, якщо вони хочуть залишитися актуальними й затребуваними своїми громадами. В епоху цифровізації публічні бібліотеки

стають інформаційними порталами до широкого спектра інформаційних джерел, а бібліотечний відеоконтент доповнює та урізноманітнює форму подачі інформації, удоступнюючи його для всіх категорій користувачів як на місці, так і віддалено.

Висновки. Останні роки популярність відеоконтенту значно зростає, що розширює перед бібліотеками можливості для розвитку. Використання відеоконтенту є ефективним інструментом для залучення нових користувачів, підвищення іміджу бібліотеки та позицій у пошукових системах. Цілісний відеоконтент сьогодні є ефективним засобом просування бібліотечних послуг і популяризації ресурсу, що при застосуванні відповідних технологій та мінімального технічного обладнання доступний для будь-якої бібліотеки. Проте важливо враховувати основні вимоги щодо створення такого формату контенту, бути ознайомленими з механізмами поширення відео в соціальних мережах для досягнення найефективнішої стратегії. А для цього сучасному бібліотекарю потрібно постійно вчитися, підвищувати свій рівень професіоналізації на різноманітних освітніх курсах.

Перспективами подальших досліджень має стати ефективність використання інноваційних технологій (віртуальної реальності або ШІ) у відеоконтенті, який створює сучасна бібліотека.

Список посилань

- Биркович, Т. І., & Морозова, Я. А. (2024). Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 56–62. <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5407>
- Горбань, Ю. І., Касьян, В. В., & Прокопенко, Л. І. (2025). Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*, (67), 112–124. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08>
- Дорошкевич, Д., & Гринкевич, С. (2019). Теоретико-методологічні аспекти застосування відеоконтенту як інструменту маркетингового впливу. *Підприємництво та інновації*, 7, 20–25. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.3>
- Забіянов, Є., & Новальська, Т. (2024). Краєзнавчий відеоконтент бібліотеки на YouTube-каналі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 14, 20–32. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318289>
- Зрибнева, І. П. (2024). Використання відеоконтенту в маркетингу: стратегії створення, розповсюдження та взаємодії зі споживачами. *Економіка та суспільство*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-32>
- Конак, С. І. (2023). Вплив відео-контенту на залучення аудиторії: дослідження соціальних мереж українських брендів одягу. *Маркетинг і цифрові технології*, 7(3), 83–94. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mardigt_2023_7_3_9
- Обіход, С., Матвеев, М., & Бойко, В. (2023). Digital-маркетинг в умовах цифровізації сучасних бізнес-процесів. *Економіка та суспільство*, 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-76>

- Gemius. (2025). Огляд соціальних мереж в Україні, березень 2025. *GemiusAudience*. <https://gemius.com/ua/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/oglyad-socialnih-merezh-v-ukrayini-berezen-2025/>
- Полтавська ОУНБ ім. І. П. Котляревського. (n.d.). *Home* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved August 1, 2025, from <https://www.youtube.com/@library-pl-ua/videos>
- Салата, Г. В. (2022). Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*, (61), 30–39. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>
- Семенюк, С. Б. (2019). Відеомаркетинг в діяльності закладів вищої освіти. *Маркетинг і цифрові технології*, 1, 68–77.
- Столична бібліотека. (n.d.). *Home* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved August 1, 2025, from <https://www.youtube.com/channel/UCCR00hEif1ELsDJP9L9O7Yw>
- Вакульчук, В. П. (2024, Жовтня 8–10). Бібліотечний відеоконтент як складник сучасної бібліотечної комунікації. В О. М. Василенко (Ред.), *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали міжнародної наукової конференції: у 2-х т., Київ (Т. 1, сс. 380–384). https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0004933.pdf

References

- Byrkovych, T. I., & Morozova, Ya. A. (2024). Features of using social networks to promote library resources. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 1, 56–62. <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5407> [In Ukrainian].
- Horban, Yu. I., Kasian, V. V., & Prokopenko, L. I. (2025). Directions of adaptation of public libraries of Ukraine in the digital society. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (67), 112–124. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08> [In Ukrainian].
- Doroshkevych, D., & Hrynkevych, S. (2019). Theoretical and methodological aspects of using video content as a tool of marketing influence. *Pidpryiemnytstvo ta innovatsii*, 7, 20–25. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.3> [In Ukrainian].
- Zabiyanyov, Ye., & Novalska, T. (2024). Local history video content of the library on the YouTube channel. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiynykh nauk*, 14, 20–32. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318289> [In Ukrainian].
- Zrybnieva, I. P. (2024). The use of video content in marketing: strategies of creation, distribution and interaction with consumers. *Ekonomika ta suspilstvo*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-32> [In Ukrainian].
- Konak, Ye. I. (2023). The impact of video content on audience engagement: a study of social networks of Ukrainian clothing brands. *Marketynh i tsyfrovi tekhnologii*, 7(3), 83–94. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mardigt_2023_7_3_9 [In Ukrainian].
- Obikhod, S., Matveiev, M., & Boiko, V. (2023). Digital marketing in the conditions of digitalization of modern business processes. *Ekonomika ta suspilstvo*, 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-76> [In Ukrainian].
- Gemius. (2025). Overview of social networks in Ukraine, March 2025. *GemiusAudience*. <https://gemius.com/ua/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/oglyad-socialnih-merezh-v-ukrayini-berezen-2025/> [In Ukrainian].

- I. P. Kotliarevsky Poltava Regional Universal Scientific Library. (n.d.). *Home* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved August 1, 2025, from <https://www.youtube.com/@library-pl-ua/videos> [In Ukrainian].
- Salata, H. V. (2022). Trends and development of libraries in the digital environment. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (61), 30–39. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03> [In Ukrainian].
- Semeniuk, S. B. (2019). Video marketing in the activities of higher education. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohii*, 1, 68–77. [In Ukrainian].
- Stolychna biblioteka. (n.d.). *Home* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved August 1, 2025, from <https://www.youtube.com/channel/UCCR0OhEiflELsDJP9L9O7Yw> [In Ukrainian].
- Vakulchuk, V. P. (2024, October 8–10). Library video content as a component of modern library communication. In O. M. Vasylenko (Ed.), *Library. Science. Communication. Integration into the international library space: Proceedings of the International Scientific Conference* (Vol. 1, pp. 380–384). Kyiv. https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0004933.pdf [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 10.09.2025

Розділ 3. Прикладні соціокомунікаційні технології (Part 3. Applied Communication Technologies)

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.11>¹

УДК 004.91+002.1

О. Р. Бойко

аспірант, кафедра медійних технологій, інформаційної та книжкової справи,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
alexboiko1823@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-9593-5741>

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК УМОВА УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

У статті досліджується взаємозв'язок між рівнем цифрової грамотності персоналу та ефективністю впровадження систем електронного документообігу (EDMS) в контексті цифрової трансформації організацій. Проаналізовано сучасні концептуальні підходи до визначення цифрової компетентності, зокрема глобальну рамку UNESCO та європейську модель DigComp 2.2, що деталізує п'ять ключових сфер цифрової зрілості працівників. Виокремлено критичні чинники успіху впровадження EDMS: підтримку керівництва, якість управління проектом, інтеграцію в наявні інформаційні системи, стандартизацію процесів та рівень цифрових компетентностей персоналу. На основі аналізу літературних джерел та практичних кейсів запропоновано рекомендації щодо підвищення цифрової грамотності: системний аудит навичок, створення внутрішніх навчальних програм, розбудова мережі суперкористувачів, формування корпоративної культури цифрового розвитку. Розглянуто роль бібліотек як соціальних інститутів цифрової підтримки громадян. Підкреслено, що розвиток цифрової грамотності є ключовою умовою успішного впровадження EDMS, оскільки забезпечує швидку адаптацію до технологій, оптимізацію процесів та мінімізацію ризиків цифрової трансформації.

Ключові слова: *цифрова грамотність, цифрова компетентність, DigComp, система електронного документообігу (Electronic Document Management System, EDMS), критичні чинники успіху (Critical Success Factors, CSFs), впровадження.*

O. Boiko

postgraduate student, Department of Media Technologies, Information and Book Studies,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

DEVELOPMENT OF DIGITAL LITERACY AS A PREREQUISITE FOR THE SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC DOCUMENT MANAGEMENT

The purpose of the article is to study the relationship between the level of users' digital literacy and the effectiveness of implementing Electronic Document Management Systems (EDMS) in the context of digital transformation within organizations. It demonstrates that digital literacy is not only an individual skill but also a strategic resource that directly affects the success of digital technology adoption in both public and private sectors.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The methodology of the theoretical analysis in this article is based on modern conceptual approaches to defining digital competence, including the UNESCO Global Framework for Digital Skills, which views digital literacy as the ability to effectively access, evaluate, analyze, and create information using digital technologies, and the European DigComp 2.1/2.2 model, which outlines five key areas and more than twenty competencies necessary for developing digital maturity among employees. Particular attention is given to the Critical Success Factors (CSFs) in implementing EDMS, such as management support, project management quality, integration with existing information systems, standardization of document management processes and policies, and the level of employees' digital competence. The article summarizes the results of literature analysis and practical case studies on EDMS implementation across different types of organizations.

The results. Based on the findings, the author proposes recommendations to improve employees' digital literacy, including systematic digital skill audits aligned with the UNESCO and DigComp models, the development of internal training and user support programs, the creation of "superuser" networks, and the establishment of a corporate culture of digital growth. The paper highlights the role of libraries as social institutions that serve as intermediaries between citizens and the digital environment, providing access to electronic resources and promoting digital culture and an inclusive society. Additionally, the study addresses the integration of digital education into professional training systems for administrative and managerial staff.

The scientific novelty of the research lies in the professional learning and it is emphasized as a means to enhance digital competence in a rapidly changing technological landscape. The need for national strategies and programs aimed at developing digital skills across different age and professional groups is also noted.

The practical significance of the article. Concise practical recommendations for improving the effectiveness of EDMS implementation by strengthening employees' digital literacy are provided. The proposed measures — digital audits, training, and user support — to facilitate rapid staff adaptation and the optimization of document processes. The consideration of digital inequality and ways to overcome it offers organizations additional tools for successful digital transformation.

Keywords: *digital literacy, digital competence, DigComp, Electronic Document Management System (EDMS), Critical Success Factors (CSFs), implementation.*

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства успішне впровадження електронного документообігу неможливе без належного рівня цифрової грамотності працівників. Попри наявність сучасних технічних рішень, ефективність роботи з електронними документами значною мірою залежить від умінь персоналу користуватися цифровими інструментами, дотримувати принципів інформаційної безпеки та критично оцінювати інформацію. Проблема набуває особливої уваги в бібліотечній сфері, де цифровізація процесів стає необхідною умовою модернізації та надання якісних інформаційних послуг. Бібліотеки, як відкриті соціально-освітні центри, відіграють ключову роль у підвищенні цифрової компетентності населення, сприяючи розвитку електронного урядування, доступу до знань і формуванню цифрової культури громади.

Таким чином, розвиток цифрової грамотності працівників бібліотек і користувачів є визначальним чинником ефективного впровадження систем електронного документообігу, підвищення прозорості управлінських процесів, оптимізації роботи установ і формування стійкого цифрового середовища в Україні.

Постановка проблеми. У процесі цифрової трансформації організацій визначальним чинником ефективності стає не лише впровадження технічних рішень, а й рівень цифрової грамотності користувачів. Недостатні цифрові компетентності працівників часто ускладнюють перехід до безпаперового документообігу, знижуючи ефективність використання EDMS. Це зумовлює потребу в комплексному дослідженні взаємозв'язку між цифровою грамотністю та результативністю впровадження електронного документообігу. Актуальність проблеми визначається потребою підвищення продуктивності, прозорості й інформаційної безпеки в публічному та приватному секторах. Вирішення цієї проблеми сприятиме підвищенню ефективності управлінських процесів, оптимізації документообігу, розвитку цифрової культури та стабільного цифрового розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових працях розвиток цифрової грамотності розглядається як ключова передумова ефективного впровадження систем електронного документообігу. У статті "Features of modern development of electronic document management in digital governance system" досліджено сучасний стан впровадження EDMS у державному управлінні (Hryshyn, 2024). Також міжнародні організації (UNESCO, Європейська комісія тощо) наголошують, що цифрова компетентність охоплює не лише базові технічні навички, а й уміння критично оцінювати інформацію, забезпечувати безпеку цифрової взаємодії та раціонально користуватися електронними сервісами. Вагомими є міжнародні стандарти UNESCO, що пропонує інтегровану модель інформаційної, медійної та технологічної грамотності, яка орієнтована на розвиток критичного мислення й доступу до інформації (UNESCO Institute for Statistics, 2018), та Європейська рамка DigComp 2.2, яка визначає п'ять сфер цифрових компетентностей і рівні володіння — від базового до експертного (Vuorikari & Punie, 2022). Обидві структури мають спільну мету — сприяти підвищенню конкурентоспроможності та соціальній інтеграції громадян у цифровому суспільстві. Їх взаємодоповнюваність дозволяє створювати універсальні навчальні програми, придатні для різних освітніх та професійних середовищ.

Для України питання цифрової грамотності набуває ще більшої актуальності у зв'язку з масштабною програмою «Держава в смартфоні» та поступовим переходом до paperless-формату надання публічних послуг. Огляд досліджень свідчить, що публічні бібліотеки виконують функції «локальних хабів» цифрової підтримки: забезпечують доступ до інфраструктури (комп'ютери, інтернет), проводять навчальні програми (курси з базових ІТ, критичного мислення онлайн, безпеки) та організовують супровід у користуванні е-послугами (державні

сервіси, електронні банкінги тощо) (Бруй та ін., 2023). Дослідження в Україні підкреслюють актуальність адаптації мережі публічних бібліотек до вимог цифрового суспільства, особливо в умовах децентралізації і реформи місцевого самоврядування (Толмач, 2025).

Мета статті — дослідження двох взаємопов'язаних процесів: формування цифрової грамотності населення та впровадження електронного документообігу; надання практичних рекомендацій для успішного впровадження EDMS через розвиток цифрових компетенцій та розгляд особливостей його застосування, зокрема для бібліотек. Аналіз бібліотек як критичного інфраструктурного та освітнього елементу на шляху до підвищення цифрової компетентності суспільства й ефективного переходу на електронний документообіг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне розуміння цифрової грамотності охоплює декілька взаємопов'язаних компонентів: володіння комп'ютерними технологіями, інформаційну культуру, медіаграмотність та навички безпечної роботи в мережі, а формування цифрової компетентності базується на трьох фундаментальних групах умінь. Перша група стосується практичної роботи з технічними пристроями (*hardware skills*) — комп'ютерами, планшетами та іншими гаджетами для створення цифрового контенту та доступу до онлайн-ресурсів. Друга охоплює вміння користуватися різноманітним програмним забезпеченням (*software skills*) для обробки, створення та управління інформацією. Третя група включає метанавички (*meta skills*) — здатність проектувати та організовувати віртуальне робоче середовище в різних форматах (European Commission, 2023).

Європейська комісія розробила Рамку цифрової компетентності громадян (DigComp 2.2), з детальною градацією восьми рівнів майстерності. Цей стратегічний документ структурує цифрові компетенції за трьома категоріями користувачів (базовий, незалежний, професійний) та п'ятьма ключовими напрямками: цифрова грамотність і робота з інформацією, комунікаційна взаємодія, генерування цифрового контенту, кібербезпека, вирішення завдань у цифровому середовищі (Міністерство цифрової трансформації України, 2021). Восьмирівнева шкала володіння дозволяє використовувати DigComp для діагностики готовності фахівців до цифрової трансформації та створення диференційованих навчальних курсів. Ця Рамка стала базовим орієнтиром для національних програм розвитку цифрових компетенцій населення та спеціалізованого навчання держслужбовців і бібліотечних фахівців (Спірін та ін., 2024).

Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що ефективність впровадження EDMS визначається комплексом взаємопов'язаних технічних, організаційних та економічних чинників. Електронний документообіг у бібліотеках охоплює автоматизацію внутрішнього діловодства, цифрові каталоги, збереження електронних фондів та обмін метаданими. Упровадження EDMS підвищує швидкість обробки запитів, забезпечує контроль версій документів і сприяє збереженню цифрових артефактів (Гужва, 2025).

До технологічної групи належать функціональність програмного забезпечення, його сумісність з наявною IT-інфраструктурою, можливості масштабування та стабільність технічних рішень. Важливу роль відіграє наявність технічної бази: швидкісних мережевих з'єднань, систем резервного копіювання, засобів кібербезпеки. Недостатність інфраструктури спричиняє збої в роботі системи та підіриває довіру користувачів. Обслуговування користувачів відбувається за допомогою е-реєстрації, електронних черг, видаються електронні довідки — типові сервіси, які покращують користувацький досвід (Vuorikari & Punie, 2022). Без таких регламентів навіть найкраще технічне рішення не забезпечує необхідного рівня правової та інформаційної безпеки.

Ключовим елементом успішного впровадження EDMS є підтримка топ-менеджменту, який забезпечує чітку регламентацію процедур розгляду, обробки та маршрутизації документації, визначає життєвий цикл документів, рівні відповідальності та функціональні обов'язки співробітників (Ziemba et al., 2022).

Одним із чинників, що найчастіше згадується в наукових публікаціях, є підготовленість персоналу до цифрової трансформації. Низький рівень цифрових компетенцій, резистентність до змін, брак мотивації або недостатнє навчання призводять до неповноцінного використання системи. Тому систематичне навчання та постійна підтримка співробітників є фундаментальною умовою успіху. Необхідно регулярно оновлювати їхні компетенції через тренінги та забезпечувати технічний супровід (Haug et al., 2024).

Організаційна культура та мотивація працівників формують тло для впровадження технологій. Необхідно відповідати національному законодавству щодо електронних документів і зберігання даних. Відкритість до інновацій, заохочення обміну знаннями та підтримка командної роботи підвищують шанси на успіх (Овчарук, 2020).

Таким чином, ефективне впровадження EDMS можливе лише за умови гармонійного розвитку всіх зазначених компонентів: сучасної технічної бази, активної управлінської підтримки керівництва, стандартизованих процедур, високого рівня цифрової компетентності персоналу, систематичного навчання співробітників на всіх етапах імплементації та сприятливої організаційної культури. Для ефективного впровадження EDMS потребує підвищеної цифрової компетентності працівників, а бібліотеки, що самі використовують цифрові процеси, краще можуть навчати громаду.

Наукові дослідження підтверджують, що цифрова компетентність персоналу є визначальним фактором успішності впровадження EDMS. Практика державних установ демонструє: організації з вищим рівнем цифрової грамотності працівників фіксують значно менше критичних помилок при роботі з електронними документами протягом перших шести місяців після запуску системи (Cumpa et al., 2023).

Високий рівень цифрової грамотності оптимізує інформаційні процеси в системі: прискорює пошук, покращує семантичну класифікацію документації, забезпечує правильну роботу з метаданими. Ці компетенції особливо критичні

для великих організацій з постійно зростаючими обсягами документообігу. За даними UNESCO, вміння ефективно здійснювати інформаційний пошук та працювати з метаданими є базовим індикатором цифрової компетентності. Практичні приклади впровадження в установах ЄС свідчать, що команди з високим рівнем таких умінь на 30–40 % швидше досягають стабільного режиму роботи EDMS (Cumpra et al., 2023).

Отже, цифрова грамотність є не додатковим, а визначальним чинником успішного впровадження та експлуатації EDMS. Вона забезпечує швидкий запуск системи, посилює інформаційну безпеку, знижує опір змінам та підвищує загальну продуктивність документообігу. Інвестиції в розвиток цифрових компетенцій персоналу мають розглядатися як стратегічно важливий компонент будь-якого проєкту з впровадження електронного документообігу.

Результативність впровадження систем електронного документообігу безпосередньо залежить від рівня цифрової підготовки працівників. У дослідженні сучасного стану впровадження EDMS у державному управлінні слід означити, що одним із головних викликів є низький рівень цифрової грамотності працівників, що ускладнює повноцінне використання технологій (Hryshyn, 2024). На основі міжнародного досвіду та сучасних досліджень розроблено комплексну стратегію розвитку цифрових компетенцій персоналу. Початковим кроком є комплексна діагностика цифрових навичок усіх учасників проєкту. Використання міжнародних стандартів, зокрема DigComp та підходів UNESCO, дозволяє сегментувати персонал за рівнем підготовки, прогнозувати потреби в навчанні, ресурсах та планувати реалістичні терміни впровадження. Досвід європейських державних установ свідчить, що попередня діагностика скорочує тривалість навчання користувачів на 20–25 % (Vuorikari & Punie, 2022).

Розробка навчальної програми цілеспрямованого підвищення цифрової грамотності має базуватися на модульному підході, що спирається на рамку DigComp та національні стандарти. Така програма повинна містити практичні кейси, наприклад реєстрацію в електронних послугах чи безпечне користування цифровими ресурсами. На основі результатів оцінювання цифрових компетентностей доцільно створити багаторівневу систему навчання, яка передбачає базовий рівень (робота з інтерфейсом, файловими операціями, принципами електронного підпису), середній рівень (робота з метаданими, семантичний пошук, забезпечення інформаційної безпеки) та просунутий рівень (автоматизація робочих процесів, інтеграція з іншими інформаційними системами, управління правами доступу) (Овчарук, 2020). Навчання персоналу має бути невіддільною частиною проєктного плану: від етапу пілотного тестування до масштабування й супроводу. Рекомендується комбінувати «живі» тренінги з електронними модулями для самостійного навчання. Подібний підхід забезпечує гнучкість і дозволяє швидко оновлювати матеріали відповідно до оновлень системи.

Важливим елементом є підготовка внутрішніх експертів — т. зв. *champions*, або «суперкористувачів». Це співробітники, які проходять поглиблене навчання

й надалі консультують колег безпосередньо в підрозділах. Дослідження в органах місцевого самоврядування засвідчують, що наявність таких фахівців знижує навантаження на ІТ-відділи до 40% і підвищує рівень довіри до нової системи (Subaveerapandian, 2023).

Окремий розділ навчальної програми має бути присвячений питанням кібербезпеки та етичного використання інформації. У межах цього блоку слід розглядати теми, пов'язані з роботою з паролями та застосуванням багатофакторної аутентифікації, управлінням доступом до документів, а також дотриманням законодавчих норм щодо захисту персональних даних. UNESCO наголошує, що поєднання технічних знань з етичними установками є ключовим чинником запобігання інцидентам витоку даних (UNESCO Institute for Statistics, 2018).

Після впровадження системи необхідно регулярно здійснювати моніторинг та оцінювання ефективності навчальних програм. Для цього варто визначити ключові показники ефективності для цифрових ініціатив і періодично переглядати стратегію їх реалізації. До таких показників можуть належати частота входів у систему, кількість навчених працівників, середній час пошуку документа та відсоток правильно класифікованих файлів. Повторне вимірювання рівня цифрових компетентностей персоналу через 6–12 місяців дозволяє своєчасно коригувати навчальні курси, удосконалювати їх зміст і виявляти нові потреби в підвищенні кваліфікації (Спірін, 2024).

Системний розвиток цифрових компетенцій є стратегічним фактором успішного впровадження EDMS. Комбінація початкового аудиту, багаторівневого навчання, безперервного моніторингу та підтримки внутрішніх експертів забезпечує не лише технічну готовність колективу, але й стабільне прийняття нових робочих процесів.

Цифровізація державних послуг в Україні є стратегічним пріоритетом у розбудові електронного урядування та впровадженні систем електронного документообігу. Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України до 2030 р., цифрова трансформація розглядається як комплексна соціально-адміністративна та технологічна реформа. Правове регулювання електронного документообігу в Україні базується на системі законодавчих актів, що постійно модернізуються відповідно до сучасних вимог. Фундаментом є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003, № 851-IV), який встановив правові основи використання електронних документів та організаційно-правові засади електронного документообігу. Ключову роль відіграє Закон України «Про електронні довірчі послуги» (2018), що запровадив сучасні механізми електронної ідентифікації та замінив концепцію електронного цифрового підпису (ЕЦП) на кваліфікований електронний підпис (КЕП), надавши електронним документам повноцінну юридичну силу (Капітаненко, 2024).

Крім того, важливими є національні стандарти у сфері захисту персональних даних і кібербезпеки, зокрема ДСТУ ISO/IEC 27001, що встановлюють вимоги до інформаційної безпеки та управління ризиками (Капітаненко, 2024).

Сукупність цих нормативних актів визначає правила застосування електронного підпису, забезпечення довгострокового зберігання документів, автентифікації користувачів і процедур архівування, що є основою для надійного функціонування систем електронного документообігу в Україні.

Важливим етапом розвитку цифрової грамотності в Україні стало створення на базі бібліотек «Хабів цифрової освіти», які функціонують у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України та Українською бібліотечною асоціацією. Дослідження присвячене аналізу трансформації публічних бібліотек у центри цифрової освіти в межах державної програми «Дія. Цифрова освіта». Результати показують, що понад 1200 бібліотек України стали «хабами цифрової освіти», де громадяни можуть безкоштовно користуватися технікою, проходити онлайн-курси та отримувати допомогу з користування електронними сервісами держави. Автори підкреслюють, що бібліотеки відіграють ключову роль у підвищенні цифрової грамотності населення, особливо в громадах, де обмежений доступ до технологій. Основний виклик — потреба в підвищенні кваліфікації бібліотечних працівників, які стають цифровими консультантами для населення (Бруй та ін., 2023). Особливу актуальність питання набуло у зв'язку з децентралізацією та переданням бібліотек у підпорядкування місцевих громад. У цих умовах саме бібліотеки стають осередками реалізації державних цифрових політик на місцях — вони проводять тренінги із цифрової грамотності, забезпечують доступ до електронних адміністративних послуг, а також виконують функції громадських інформаційних пунктів у кризових ситуаціях (наприклад, під час війни чи переміщення населення) (Толмач, 2025).

Упроваджені системи повинні забезпечувати доступність для всіх громадян, включно з особами з інвалідністю та мешканцями територій з обмеженим доступом до швидкісного інтернету. Рекомендації Міністерства цифрової трансформації України передбачають дотримання міжнародних стандартів WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines) — це міжнародні рекомендації зі створення онлайн-контенту, доступного для користувачів, зокрема людей із порушеннями зору чи слуху. Їх мають використовувати веброзробники при створенні онлайн-ресурсів використовуючи переклади жестовою мовою, особливості читабельності тексту, розміщення картинок (UNESCO Institute for Statistics, 2018).

Комплексний підхід до цифрової трансформації державного сектору має ґрунтуватися на трьох напрямках: розвитку компетенцій (безперервне підвищення цифрової грамотності бібліотекарів і державних службовців за стандартами DigComp), регуляторній підтримці (оновлення законодавства відповідно до сучасних технологій, зокрема хмарних сховищ і блокчейн) та інфраструктурних заходах (модернізація дата-центрів, систем кіберзахисту та телекомунікаційних мереж для забезпечення стабільності й безпеки електронного документообігу) (Гужва, 2025). Досвід країн ЄС свідчить, що саме комплексний підхід забезпечує стабільне функціонування державних систем електронного документообігу та знижує ризики технологічних збоїв.

Згідно з аналізом наукових публікацій, дослідження впровадження EDMS переважно зосереджені в країнах ЄС, Північної Америки та окремих регіонах Азії (Subaveerapandiyan, 2023). Для Центрально-Східної Європи, зокрема України, репрезентативні емпіричні дані практично відсутні, що зумовлює необхідність міжкультурних порівняльних досліджень з урахуванням специфіки регуляторного середовища, рівня цифровізації та культури управління змінами (European Commission, 2023). Перспективні дослідження мають зосередитися на конкретних метриках ефективності: зміна тривалості обробки документів до та після навчання, частота помилок при роботі з даними, рівень задоволеності користувачів та показники продуктивності команд (Ziemba et al.).

Дослідження в публічному секторі окремих європейських країн демонструють, що розвиток цифрових компетенцій працівників скорочує середній час обробки документів на 18–25 %, однак для українського контексту аналогічна статистика майже відсутня (Subaveerapandiyan, 2023). Недостатньо вивченою залишається роль психологічних чинників в ефективності навчальних програм. Мотивація, резистентність до змін, рівень довіри до технологій та відчуття власної компетентності (self-efficacy) суттєво впливають на готовність персоналу працювати з EDMS (Міністерство цифрової трансформації України, 2021).

Висновки. Огляд наукових джерел і практики впровадження електронного документообігу засвідчує, що розвиток цифрової грамотності персоналу є ключовою умовою успішного функціонування цих систем поряд із технічним забезпеченням. Міжнародні моделі визначають структуру цифрових компетентностей і надають методологічну основу для оцінювання рівня навичок і планування навчання працівників.

Дослідження доводять, що людський фактор суттєво впливає на ефективність EDMS: брак цифрових навичок призводить до опору змінам і неефективного використання систем. Тому важливо забезпечити системне навчання персоналу, включно з попередньою діагностикою компетентностей, багаторівневими програмами підвищення кваліфікації та постійним моніторингом результатів.

Бібліотеки відіграють особливу роль у цифровій трансформації, виступаючи соціально-освітніми центрами, що забезпечують доступ до технологій і сприяють розвитку цифрової культури. Для України це має стратегічне значення, адже саме бібліотеки часто залишаються єдиними осередками безкоштовного цифрового доступу в громадах.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні взаємозв'язку між навчальними програмами та ефективністю EDMS, зокрема аналізу того, як системи електронного документообігу можуть впливати на результативність освітніх ініціатив. Важливими напрямками також є дослідження організаційної культури та мотиваційних чинників персоналу, а також застосування міждисциплінарних підходів для подолання бар'єрів цифрової трансформації.

Отже, ефективне впровадження EDMS можливе лише за поєднання технічних, організаційних і людських факторів, що забезпечує прозорість, економію ресурсів та стійкий розвиток цифрового суспільства.

Список посилань

- Бруй, О., Козицька, Т., Мацієвська, Г., Моїсєєва, С., & Шевченко, І. (2023). *Бібліотеки — хаби цифрової освіти: практичний посібник*. Я. Сошинська (Ред.). ВГО «Українська бібліотечна асоціація»; Проєкт підтримки «Дія». https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf
- Гужва, В. М. (2025). Цифрова трансформація академічних установ: електронний документообіг та інструменти його реалізації. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*, (3). <https://doi.org/10.32689/2523-4536/79-1>
- Капітаненко, Н. П. (2024). Правове забезпечення електронного документообігу в Україні. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, (84)3, 130–138. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.20>
- Міністерство цифрової трансформації України. (2021). Рамка цифрових компетентностей для громадян України (DigCompUA for Citizens). *Міністерство цифрової трансформації України*. <https://fit.knu.ua/wp-content/uploads/2020/07/DigComp-Framework-UA-for-Citizens.pdf>
- Овчарук, О. (2020). Європейська стратегія визначення рівня компетентності у галузі цифрових технологій: рамка цифрової компетентності для громадян. *Educational Dimension*, 55(3), 25–36. <https://doi.org/10.31812/educdim.v55i0.4381>
- Спірін, О., Олексюк, В., Василенко, Я., & Сіренко, О. (2024). Модель розвитку цифрової компетентності наукових та науково-педагогічних працівників. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 104(6), 156–179. <https://doi.org/10.33407/itlt.v104i6.5889>
- Толмач, М. (2025). Дослідження потреб у розвитку цифрової компетентності бібліотечних фахівців. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 8(1), 206–222. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.8.1.2025.335554>
- Cumpra, C., Anibal-Romero, B., Javier, H., & Jiménez, B. (2023). The impact of document management using good practices: A literature review. *International Journal of Professional Business Review*, 8(11): e04112, 1–24. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i11.4112>
- European Commission. (2023). *eGovernment Benchmark 2023: Digital government in Europe*. Publications Office of the European Union. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/egovernment-benchmark-2023>
- Haug, N., Dan, S., & Mergel, I. (2024). Digitally-induced change in the public sector: A systematic review and research agenda. *Public Management Review*, 26(7), 1963–1987. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2234917>
- Hryshyn, V. (2024). Features of modern development of electronic document management in digital governance system. *Library Science. Record Studies. Informology*, 20(4), 79–88. <https://doi.org/10.63009/lrsri/4.2024.79>
- Subaveerapandiyan, A. (2023). Research Data Management Practices and Challenges in Academic Libraries: A Comprehensive Review. *Library Philosophy and Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7866>

- UNESCO Institute for Statistics. (2018). *A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2* (UIS Information Paper No. 51; N. Law, D. Woo, J. de la Torre, & G. Wong). UNESCO Institute for Statistics. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403>
- Vuorikari, R., & Punie, Y. (2022). *European Digital Competence Framework for Citizens 2.2 (DigComp 2.2): The European reference framework on digital competence*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/115376>
- Ziemba, E., Papaj, T., & Descours, D. (2022). Critical success factors for adopting electronic document management systems in government units. In *17th Conference on Computer Science and Intelligence Systems* (September 2022) (pp. 809–813). <https://doi.org/10.15439/2022F227>

References

- Brui, O., Kozytska, T., Matsiievska, H., Moisieieva, S., & Shevchenko, I. (2023). *Libraries as hubs of digital education: a practical guide*. Ya. Soshynska (Ed.). Vseukrainska hromadska orhanizatsiia “Ukrainska biblioteczna asotsiatsiia”; Proiekt pidtrymky “Diia”. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-libraries_-_hubs_of_digital_education.pdf [In Ukrainian].
- Huzhva, V. M. (2025). Digital transformation of academic institutions: electronic document management and tools for its implementation. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky*, (3). <https://doi.org/10.32689/2523-4536/79-1> [In Ukrainian].
- Kapitanenko, N. P. (2024). Legal support for electronic document management in Ukraine. *Visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, (84)3, 130–138. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.20> [In Ukrainian].
- Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2021). Digital Competence Framework for Ukrainian Citizens (DigCompUA for Citizens). *Ministry of Digital Transformation of Ukraine*. <https://fit.knu.ua/wp-content/uploads/2020/07/DigComp-Framework-UA-for-Citizens.pdf> [In Ukrainian].
- Ovcharuk, O. (2020). European strategy for determining the level of competence in the field of digital technologies: a digital competence framework for citizens. *Educational Dimension*, 55(3), 25–36. <https://doi.org/10.31812/educdim.v55i0.4381> [In Ukrainian].
- Spirin, O., Oleksiuk, V., Vasylenko, Ya., & Sirenko, O. (2024). Model of digital competence development for scientific and scientific-pedagogical workers. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 104(6), 156–179. <https://doi.org/10.33407/itlt.v104i6.5889> [In Ukrainian].
- Tolmach, M. (2025). Research on the needs for developing the digital competence of library specialists. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnologii v sotsiokulturnii sferi*, 8(1), 206–222. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.8.1.2025.335554> [In Ukrainian].
- Cumpa, C., Anibal-Romero, B., Javier, H., & Jiménez, B. (2023). The impact of document management using good practices: A literature review. *International Journal of Professional Business Review*, 8(11): e04112, 1–24. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i11.4112> [In English].

- European Commission. (2023). *eGovernment Benchmark 2023: Digital government in Europe*. Publications Office of the European Union. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/egovernment-benchmark-2023> [In English].
- Haug, N., Dan, S., & Mergel, I. (2024). Digitally-induced change in the public sector: A systematic review and research agenda. *Public Management Review*, 26(7), 1963–1987. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2234917> [In English].
- Hryshyn, V. (2024). Features of modern development of electronic document management in digital governance system. *Library Science. Record Studies. Informology*, 20(4), 79–88. <https://doi.org/10.63009/lrsi/4.2024.79> [In English].
- UNESCO Institute for Statistics. (2018). *A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2* (UIS Information Paper No. 51; N. Law, D. Woo, J. de la Torre, & G. Wong). UNESCO Institute for Statistics. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403> [In English].
- Subaveerapandiyar, A. (2023). Research Data Management Practices and Challenges in Academic Libraries: A Comprehensive Review. *Library Philosophy and Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7866> [In English].
- UNESCO Institute for Statistics. (2018). *A global framework of reference on digital literacy skills for indicator 4.4.2* (UIS Information Paper No. 51; N. Law, D. Woo, J. de la Torre, & G. Wong). UNESCO Institute for Statistics. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403> [In English].
- Vuorikari, R., & Punie, Y. (2022). *European Digital Competence Framework for Citizens 2.2 (DigComp 2.2): The European reference framework on digital competence*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/115376> [In English].
- Ziemba, E., Papaj, T., & Descours, D. (2022). Critical success factors for adopting electronic document management systems in government units. In *17th Conference on Computer Science and Intelligence Systems* (September 2022) (pp. 809–813). <https://doi.org/10.15439/2022F227> [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.12>¹

УДК 004.6/027.7/378

О. В. Марковець

аспірант, кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

oleksii.v.markovets@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8546-8099>

EPRINTS ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АРХІВУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Стаття присвячена аналізу можливостей програмної платформи EPrints у контексті її застосування для створення електронних архівів кваліфікаційних робіт, виконаному на основі раніше розробленої автором формальної моделі функціонування електронного архіву. На базі цієї моделі розглянуто відповідність архітектури EPrints основним структурним елементам системи, ролям користувачів і процесам взаємодії із зовнішніми сервісами. Особливу увагу приділено аналізу моделі керування доступом, механізмів процесу розгляду, системи плагінів і пакетів розширення, що забезпечують масштабованість і гнучкість налаштування. Проведений аналіз засвідчує, що EPrints є зрілою відкритою платформою, здатною забезпечити довготривале збереження, структуроване представлення й відкритий доступ до кваліфікаційних робіт. Підкреслено перспективність використання EPrints як технічної основи для побудови національної інфраструктури електронних архівів у межах цифрової трансформації вищої освіти України.

Ключові слова: *EPrints, репозитарій, електронний архів, кваліфікаційна робота, дисертація, дипломна робота, цифровізація, OAI-PMH, відкритий доступ, управління архівом, метадані.*

О. Markovets

postgraduate student, Department of Social Communications and Information Activities,

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

EPRINTS AS A MEANS OF BUILDING AN ELECTRONIC ARCHIVE OF QUALIFICATION WORKS

The relevance of the article. In the era of digital transformation and open science, higher education institutions face the need to create reliable and transparent electronic archives of theses and dissertations that ensure long-term preservation, accessibility, and interoperability. EPrints, a mature open-source repository platform, provides flexible tools for managing metadata, customizing workflows, and integrating with global research infrastructures. The use of open standards such as OAI-PMH and SWORD supports seamless metadata exchange, while localization capabilities and modular architecture make the platform adaptable to the specific needs of academic institutions in Ukraine.

The purpose of the article is to analyze the applicability of the EPrints platform for building an electronic archive of theses and dissertations, based on a formal model of the electronic archive previously developed by the author. The model defines the logical structure of the system, user roles, and mechanisms of interaction with external

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

services, serving as the conceptual framework for evaluating EPrints' compliance with institutional and technical requirements.

The methodology. The study examines the architecture and functional features of EPrints, including its LAMP-based infrastructure, access control model, plugin and extension mechanisms (EPM), and XML-based configurable workflows. Particular attention is paid to the use of EPrints Control tags and embedded JavaScript for adaptive user interactions, which enable modular customization of repositories.

In conclusion, the analysis demonstrates that EPrints provide a robust and extensible foundation for implementing institutional electronic archives of theses and dissertations in accordance with the author's formal model. The platform's open-source nature, comprehensive configuration options, and existing Ukrainian localizations make it a practical and sustainable tool for supporting digital transformation in higher education and promoting the principles of open science in Ukraine.

Keywords: *EPrints, thesis, dissertation, ETD, repository, electronic archive, digitization, OAI-PMH, metadata, open access, archive management.*

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою у створенні надійних і відкритих електронних архівів кваліфікаційних робіт, які забезпечують довготривале збереження, доступність і поширення результатів академічної діяльності. У контексті цифрової трансформації вищої освіти та переходу до принципів відкритої науки особливого значення набуває використання відкритих репозитарних платформ, таких як EPrints, які підтримують міжнародні стандарти обміну метаданими та сумісність із глобальними системами відкритого доступу. Упровадження таких рішень сприяє підвищенню прозорості освітнього процесу, запобіганню академічному плагіату та інтеграції українських університетів у світовий науково-освітній простір.

Постановка проблеми. Цифровізація освітніх і наукових процесів потребує переходу до ефективних засобів зберігання та поширення результатів академічної діяльності, зокрема кваліфікаційних робіт. Традиційні форми архівування, ґрунтовані на паперових носіях або локальних файлових сховищах, не відповідають сучасним вимогам відкритості, доступності й інтеграції в глобальні наукові мережі. Проблема полягає у виборі такої програмної платформи, яка б забезпечувала не лише довготривале збереження й структуроване представлення даних, але й підтримувала міжнародні протоколи обміну метаданими, інструменти контролю доступу та можливості розширення функціональності. У цьому контексті EPrints виступає як потенційно ефективний засіб побудови електронного архіву кваліфікаційних робіт, що поєднає гнучкість налаштування, відкритий код і відповідність вимогам відкритої науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В. МакКатчеон (Valerie McCutcheon) та М. Іді (Mick Eadie) (2016) аналізують практичний досвід упровадження системи EPrints в Університеті Глазго з метою централізації та автоматизації процесів відкритого доступу. Автори відзначають значне підвищення ефективності роботи, зменшення кількості помилок і покращення системи звітності для грантодавців. Стаття підкреслює не лише технічну гнучкість EPrints,

але й важливість організаційних змін у бібліотечних службах для успішної підтримки політик відкритої науки.

С. Мандал (Sukumar Mandal) (2020) дослідив можливості інтеграції ORCID із платформами DSpace та EPrints з метою створення спільного доступного середовища для дослідників і бібліотечних спільнот. Автор запропонував практичну модель підключення ORCID до інституційних репозитаріїв. Отримані результати демонструють, що поєднання ORCID із DSpace та EPrints є ефективним інструментом для оптимізації процесів управління науковою інформацією та формування інтегрованої інфраструктури дослідницьких репозитаріїв.

М. Бізлі (Mike Beazley) (2011) провів аналітичний огляд програмного забезпечення EPrints як рішення для створення інституційних репозитаріїв. У дослідженні підкреслено переваги відкритого коду, простоту інсталяції та гнучкість налаштування системи.

К. Гумпенбергер (Christian Gumpenberger) (2009) простежив еволюцію EPrints як відкритого програмного забезпечення для самоархівування наукових матеріалів, створеного в Університеті Саутгемптона. Автор показав, що EPrints перетворився з інструменту для інституційного самоархівування на гнучку платформу управління науковими даними, що підтримує принципи відкритої науки та сприяє формуванню стійких моделей розвитку інституційних репозитаріїв.

У попередніх дослідженнях О. Марковець (2024) розробив формальну модель електронного архіву кваліфікаційних робіт, яка описує логічну структуру системи, визначає ролі користувачів та механізми взаємодії із зовнішніми сервісами. Запропонована модель охоплює процеси архівування й оцифрування матеріалів, передбачає інтеграцію з міжнародними репозитаріями та забезпечує можливість формування дерева академічної генеалогії, що відображає зв'язки між авторами, науковими керівниками та їхніми роботами.

Мета статті — аналіз функціональних можливостей та архітектурних особливостей платформи EPrints у контексті її застосування для створення електронного архіву кваліфікаційних робіт у ЗВО. Дослідження спрямоване на визначення переваг EPrints як відкритої репозитарної системи, здатної забезпечити збереження, упорядкування та відкритий доступ до академічних матеріалів відповідно до міжнародних стандартів. Особлива увага приділяється аналізу механізмів налаштування процесу розгляду, моделі користувацьких ролей, системи плагінів та розширень, а також можливостей інтеграції з іншими інформаційними сервісами, що в сукупності дозволяє оцінити потенціал EPrints як інструменту цифрової трансформації освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. EPrints — це система керування документами, орієнтована на заклади вищої освіти та окремих користувачів. Вона використовується для забезпечення відкритого доступу до результатів наукових досліджень, обміну освітніми ресурсами та створення портфоліо робіт. EPrints має гнучку модель метаданих і процесів розгляду (workflow), що дозволяє підтримувати різноманітні організаційні потреби та взаємодіяти з іншими

вебсистемами й інституційними сервісами. Розробку EPrints здійснює Школа електроніки та комп'ютерних наук Університету Саутгемптона (Southampton School of Electronics and Computer Science), а поширюється вона за ліцензією GPL-3.0-or-later ("EPrints", 2025).

EPrints було створено у 2000 р. як безпосередній результат зустрічі в Санта-Фе 1999 р., під час якої було започатковано ініціативу, що згодом перетворилася на протокол OAI-PMH ("EPrints", 2024).

Згідно з даними ROAR, у якому зареєстровано понад 5000 інституційних репозитаріїв, програмний пакет EPrints посідає друге місце за популярністю — понад 750 репозитаріїв, тоді як лідером є DSpace з понад 2500 зареєстрованими репозитаріями ("Browse by Repository Software", 2025). Ці дані свідчать про широке поширення EPrints у сфері організації інституційних архівів, що робить його однією з ключових платформ для впровадження відкритого доступу у світі.

EPrints базується на класичній LAMP-архітектурі (Linux / Apache / MySQL / Perl). Він використовує вебсервер Apache (з модулем `mod_perl`) як основу обробки запитів, зберігає дані в реляційній базі MySQL, а бізнес-логіку та функціональність реалізовано на мові Perl з набором необхідних модулів ("Required software", 2024).

Використання LAMP-архітектури свідчить про орієнтацію EPrints на відкриті стандарти й сумісність із широким колом серверних рішень. Такий підхід означає технологічну гнучкість у побудові інституційних архівів без залежності від комерційних платформ і сприяє підвищенню видимості академічних ресурсів у глобальному науковому просторі.

Модель керування доступом у системі EPrints вирізняється високим рівнем розвитку та гнучкості, що надає змогу чітко визначати права користувачів і ефективно підтримувати безпечне адміністрування інституційного репозиторію. Вона базується на поєднанні ролей (roles) користувачів та привілеїв (privileges), що визначають, які дії може виконувати кожен користувач у межах системи. Кожна роль є набором привілеїв, що задаються в конфігураційному файлі. Окрім стандартних ролей, система дозволяє додавати або віднімати окремі привілеї через спеціальні позначки, що робить механізм ще більш гнучким та розширюваним ("User Roles and Privileges", 2024).

У системі EPrints розрізняють чотири основні типи користувачів (user types), кожному з яких присвоєно певний перелік ролей, що визначає обсяг їхніх можливостей у системі ("Listings of User Roles and Privileges", 2024).

Адміністратор репозитарію (repository admin) має повний доступ до всіх функцій системи, включно з керуванням користувачами, конфігураціями та адміністративними інструментами. Редактор (editor) відповідає за перегляд і перевірку поданих матеріалів, редагування метаданих та переведення записів між станами, зокрема з буфера в архів. Звичайний користувач (regular user або user) зазвичай може створювати, редагувати й переглядати власні записи, але не має прав впливати на чужі матеріали або системні параметри. Мінімальний користувач (minimal user, або minuser) має надзвичайно обмежені права доступу,

зазвичай призначені для користувачів, яким потрібно лише переглядати матеріали з обмеженим доступом, але не подавати власні. Такий тип користувача може бути корисний у випадках, коли в системі ввімкнено відкриту реєстрацію користувачів: щойно зареєстровані користувачі автоматично отримують статус мінімального користувача й не можуть створювати власні записи, доки їхня реєстрація не буде підтверджена адміністратором (“EPrints Glossary”, 2024).

Така гнучка система ролей у EPrints дозволяє ефективно організувати процес подання, перевірки й затвердження кваліфікаційних робіт, чітко розмежовуючи функції депозиторів, модераторів та адміністраторів. Завдяки цьому забезпечується контроль якості метаданих і змісту робіт, а також дотримання внутрішніх процедур допуску до захисту. Такий підхід підвищує прозорість і керованість електронного архіву кваліфікаційних робіт, перетворюючи його на інструмент не лише зберігання, а й документування всього життєвого циклу академічної роботи.

EPrints підтримує протокол OAI-PMH версії 2.0, що дозволяє архіву обмінюватися метаданими із зовнішніми системами (“OAI FAQ”, 2011).

Конфігурація підтримки протоколу OAI-PMH здійснюється через конфігураційний Perl-скрипт, у якому задаються ключові параметри, які визначають, як архів EPrints ідентифікує себе та надає свої ресурси через протокол OAI-PMH (“OAI”, 2012).

EPrints підтримує протокол SWORD, що дозволяє клієнтам або стороннім системам виконувати віддалене завантаження вмісту до архіву через HTTP-запити. За замовчуванням SWORD увімкнено в серверах EPrints, і доступ до нього мають усі зареєстровані користувачі. У версії 3.2 EPrints використовує SWORD 1.3, тоді як у 3.3 — SWORD 2.0 (“SWORD”, 2013).

Підтримка протоколів OAI-PMH і SWORD робить EPrints повноцінним елементом екосистеми відкритих наукових даних, забезпечуючи автоматизований обмін метаданими та публікаціями між інституційним архівом і зовнішніми агрегаторами, такими як NDLTD чи OATD. Для електронних архівів кваліфікаційних робіт це означає можливість включення метаданих дисертацій і дипломних досліджень до глобальних пошукових систем, що значно підвищує їх міжнародну видимість.

Пакет розширення (Extension Package), також відомий як Bazaar-плагін, дозволяє автоматизовано інсталивати пакети функціональності. Він може містити плагіни для додавання нових можливостей або інтеграції з іншими сервісами, файли тем для зміни зовнішнього вигляду інтерфейсу, мовні фрази для локалізації, а також скрипти, таблиці автозаповнення та зображення (“Extension Packages”, 2023).

У системі EPrints підтримка розширень реалізована через механізм EPM (EPrints Package Manager), який забезпечує зручне встановлення пакетів розширення (“EPrints Package Manager”, 2016).

Механізм пакетів розширення в EPrints забезпечує гнучку адаптацію електронного архіву кваліфікаційних робіт до потреб закладу освіти, зокрема через

можливість встановлення плагінів для інтеграції з ORCID. Це дозволяє автоматизувати ідентифікацію авторів, пов'язуючи записи архіву з їхніми міжнародними профілями дослідників, що підвищує видимість і достовірність метаданих у глобальному науковому середовищі.

Система EPrints за замовчуванням підтримує лише англomовний інтерфейс, однак її архітектура передбачає простий механізм створення та встановлення перекладів. Локалізація виконується шляхом додавання файлів фраз у відповідні каталоги, а також може бути інтегрована як готовий мовний пакет за допомогою механізму EPrints Package Manager, що спрощує процес встановлення ("Translation", 2024).

На сьогодні з офіційних джерел доступні дві україномовні локалізації: одну створили у 2007 р. Г. Ю. Проскурдіна та К. А. Кудім з Інституту програмних систем НАН України для версії 3.0, іншу розробили І. Зубенко, Ю. Олексійчук та студенти Національного університету «Острозька академія» для версії 3.3.8 у 2012 р. ("Browse by Type", 2025).

Меню користувача (User Menu або Key Tools) є центральним елементом взаємодії користувача з EPrints, оскільки саме через нього забезпечується доступ до ключових функцій системи. За його допомогою користувач може виконати вхід до облікового запису, після чого отримує доступ до інструментів для створення, редагування та перегляду власних публікацій, керування профілем і збереженими пошуками. Для редакторів меню відкриває додаткові можливості, такі як інструменти для рецензування матеріалів. Для адміністраторів меню надає доступ до адміністративної панелі (Admin menu) ("User Menu", 2022).

Адміністративна панель EPrints поділена на три основні секції: Редакційні інструменти (Editorial Tools), Системні інструменти (System Tools) та Інструменти конфігурації (Config. Tools). Редакційна секція призначена для модерації й керування вмістом репозиторію. Системна секція забезпечує контроль стану системи, індексації, керування плагінами й службовими процесами. Конфігураційна секція надає можливість редагувати налаштування, поля метаданих та текстові фрази інтерфейсу ("Admin", 2024).

Наявність зручного користувацького меню та розгалуженої адміністративної панелі робить EPrints ефективним інструментом для організації електронного архіву кваліфікаційних робіт, де різні учасники освітнього процесу мають доступ до функцій, що відповідають їхнім ролям. Така структурована взаємодія спрощує управління архівом, забезпечує контроль за кожним етапом процесу подання й затвердження робіт і сприяє підтримці високої якості та прозорості академічного контенту.

Підтримка плагінів у EPrints дозволяє розширювати функціональність системи без втручання в ядро — плагіни реєструються автоматично при запуску. Плагіни в EPrints — це Perl-модулі, які «вбудовуються» в систему, додаючи окремі функціональні можливості ("How to write plugins", 2015).

У системі EPrints підтримка ORCID реалізується через два плагіни — ORCID Support та ORCID Support Advance. Базовий плагін ORCID Support забезпечує

основну функціональність: додає нове метаполе ORCID до записів, підтримує його відображення та валідацію. Плагін ORCID Support Advance розширює ці можливості, дозволяючи користувачам пов'язувати профілі репозиторію зі своїми обліковими записами на orcid.org. Після встановлення зв'язку плагін надає змогу імпортувати публікації з профілю ORCID до робочого простору користувача в репозиторії та автоматично експортувати записи з відповідним ORCID-ідентифікатором до профілю користувача на orcid.org ("ORCID Support", 2022).

Підтримка плагінів у EPrints відображає ключовий принцип її архітектури — модульність та розширюваність без втручання в ядро системи. Інтеграція з ORCID через плагіни ORCID Support та ORCID Support Advance є показовим прикладом ефективності цього підходу. Вона забезпечує як базову підтримку ORCID-ідентифікаторів у метаданих, так і двосторонню взаємодію з платформою orcid.org. Таким чином, використання плагінів для ORCID-підтримки не лише підвищує рівень інтероперабельності EPrints із міжнародними ідентифікаційними системами, але й сприяє автоматизації обміну науковими даними відповідно до принципів відкритої науки.

Об'єктна модель у EPrints має ієрархічну структуру, у якій виділяють три класи. Об'єкти першого класу (first class data object) є незалежними й не є підоб'єктами інших об'єктів. До них належать, зокрема, публікаційний запис (eprint або publication record) та користувач (user). Об'єкти першого класу можуть містити підоб'єкти — об'єкти другого класу (second class data object). Наприклад, документ (document) є об'єктом другого класу та належать публікаційному запису. Об'єкти третього класу (third class data object) є підоб'єктами об'єктів другого класу, які, у свою чергу, належать об'єктам першого класу. Типовим прикладом є файл (file), який належить документу, що є частиною публікаційного запису ("EPrints Glossary", 2024).

Кожен об'єкт у EPrints складається з набору метаданих (metadata fields), які визначають його структуру та зміст. Метадані є складовими частинами об'єкта й зберігають окремі елементи інформації про нього. Кожне поле має власний тип і набір властивостей, які визначають його поведінку та відображення в системі. У EPrints кожен об'єкт даних має системні поля, тип і властивості яких не можна змінювати, проте об'єкти типу «користувач» (user) та «публікаційний запис» (eprint) можуть бути розширені за допомогою власних полів ("Category:EPrints Metadata Fields", 2017).

Системні поля об'єктів «користувач» та «публікаційний запис» у поєднанні з можливістю розширення їх власними метаданими дозволяють у EPrints будувати дерево академічної генеалогії, у якому відображаються взаємозв'язки між авторами, їхніми науковими керівниками та публікаціями.

У EPrints передбачено можливість відображення організаційної структури установи за допомогою механізму підрозділів (divisions). Цей термін позначає будь-який структурний підрозділ організації — факультет, кафедру, академічну одиницю чи дослідницьку групу. Поле «підрозділ» є стандартним для публікаційного запису і дозволяє вказувати одну або кілька структурних одиниць,

обраних з ієрархічного дерева предметних категорій (subject tree). Завдяки цьому адміністратор може будувати ієрархічну модель установи для навігації й перегляду публікацій за структурними підрозділами (“EPrints Glossary”, 2024).

У системі EPrints для створення та редагування об'єктів першого класу, таких як eprint або user, використовується механізм процесів розгляду (workflow), який визначає послідовність форм для введення та зміни метаданих. Найпоширенішим прикладом є процес розгляду публікації (eprint workflow), що керує додаванням і редагуванням публікацій у репозиторії. Конфігурація процесу розгляду задається у форматі XML, що підтримує гнучке визначення етапів, полів, умов і поведінки інтерфейсу, забезпечуючи структурований і контрольований процес додавання та редагування метаданих публікації (“Workflow Format”, 2015).

Механізми підрозділів (divisions) та процесів розгляду (workflow) у EPrints забезпечують структуроване представлення наукових матеріалів і контрольований процес їх внесення. Ієрархічна модель підрозділів дозволяє організувати публікації за структурними одиницями установи, тоді як налаштовуваний у форматі XML workflow гарантує цілісність і якість метаданих під час додавання чи редагування записів.

EPrints дозволяє керувати логікою та умовною поведінкою елементів конфігурації за допомогою спеціальних XML-тегів EPrints Control. EPrints Control можуть застосовуватися для динамічної зміни поведінки процесу розгляду залежно від контексту. Вони дозволяють адаптувати відображення етапів або компонентів процесу розгляду на основі типу публікації, ролі користувача чи інших умов. Наприклад, можна налаштувати, щоб певні поля або цілі етапи з'являлися лише тоді, коли користувач має адміністративні права або якщо запис належить до конкретного типу ресурсу, як-от дисертація чи стаття. Подібний підхід дозволяє реалізувати складні сценарії без втручання в програмний код (“EPrints Control Format”, 2025).

У системі EPrints передбачено можливість вбудовування власного JavaScript-коду до конфігурації процесу розгляду, що дозволяє розширити та модифікувати поведінку форм введення й обробки метаданих. Завдяки цьому можливо реалізувати показ динамічних попереджень, перевірку правильності заповнення полів на стороні клієнта або адаптацію інтерфейсу залежно від користувача чи типу внесених даних (“Include Javascript in the workflow”, 2015).

Гнучка підтримка плагінів у EPrints, поєднана з можливістю налаштовувати процес розгляду за допомогою тегів EPrints Control і вбудованого JavaScript, забезпечує надзвичайно високий рівень кастомізації репозитарію. Така архітектура дозволяє не лише адаптувати стандартні елементи під специфічні потреби установ, а й створювати унікальні інтерфейси та логіку взаємодії користувачів із системою. Зокрема, це відкриває можливість реалізації спеціалізованих модулів, наприклад інтерфейсу для створення запитів на оцифрування кваліфікаційних робіт.

Висновки. Результати виконаного аналізу засвідчують, що система EPrints є зрілим та функціонально розвиненим інструментом для створення електронних архівів кваліфікаційних робіт. Її архітектура, побудована на основі LAMP-стека, поєднує гнучкість налаштування, масштабованість та стабільність роботи. Підтримка міжнародних стандартів, зокрема OAI-PMH і SWORD, забезпечує можливість інтеграції з іншими системами відкритого доступу, такими як NDLTD чи OATD, що є ключовим чинником для формування мережевих наукових екосистем.

Відповідно до дослідження, структура та функціональні можливості EPrints узгоджуються з основними положеннями формальної моделі електронного архіву кваліфікаційних робіт, розробленої автором раніше. Зокрема, система забезпечує реалізацію визначених у моделі компонентів — об'єктної структури даних, ролей користувачів, процесів подання та рецензування, а також взаємодії із зовнішніми сервісами через стандартизовані протоколи. Це підтверджує її відповідність концептуальним, технічним й організаційним вимогам моделі.

Таким чином, EPrints може бути ефективно використаний як технічна основа для впровадження інституційних електронних архівів кваліфікаційних робіт у закладах вищої освіти. Його відкритий вихідний код, наявність україномовних локалізацій та активна міжнародна спільнота розробників створюють сприятливі умови для адаптації платформи до національних освітніх і наукових потреб України, сприяючи розвитку відкритої науки та цифрової трансформації академічного середовища.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на порівняльному аналізі EPrints з іншими поширеними платформами для створення інституційних репозитаріїв, зокрема DSpace та OSF/Thesis Commons. Такий аналіз дозволить визначити відмінності в підходах до зберігання, структурування та обміну метаданими, а також оцінити ефективність реалізації процесів розгляду, масштабованість, зручність адміністрування та рівень підтримки інтеграцій із зовнішніми науковими сервісами. Результати подальших досліджень сприятимуть формуванню рекомендацій щодо вибору оптимальної платформи для впровадження електронних архівів кваліфікаційних робіт у вітчизняних закладах вищої освіти.

Список посилань

- Марковець, О. (2024). Формальна модель функціонування електронного архіву кваліфікаційних робіт. *Вісник Книжкової палати*, (10), 30–35. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.10\(339\).30-35](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.10(339).30-35)
- Admin. (2024, Лютий 16). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/Admin>
- Beazley, M. R. (2011). Eprints Institutional Repository Software: A Review. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 5(2). <https://doi.org/10.21083/partnership.v5i2.1234>
- Browse by Repository Software. (2025, Жовтень 9). *Registry of Open Access Repositories*. <https://roar.eprints.org/view/software/>
- Browse by Type. (2025, Жовтень 19). *EPrints Files*. <https://files.eprints.org/view/type/translation.html>

- Category:EPrints Metadata Fields. (2017, Вересень 8). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Category:EPrints_Metadata_Fields
- EPrints. (2024, Листопад 14). В *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=EPrints&oldid=1257421240>
- EPrints Control Format. (2025, Серпень 5). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Control_Format
- EPrints Glossary. (2024, Липень 9). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Glossary
- EPrints Package Manager. (2016, Липень 14). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Package_Manager
- EPrints. (2025, Жовтень 5). *EPrints 3.4* [Source code]. GitHub. <https://github.com/eprints/eprints3.4>
- Extension Packages. (2023, Листопад 8). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Extension_Packages
- Gumpenberger, C. (2009). The EPrints story: Southampton as the cradle of institutional self-archiving. *GMS Medizin – Bibliothek – Information*, 9(1), Doc10. <https://doi.org/10.3205/mbi000138>
- How to write plugins. (2015, Листопад 2). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/How_to_write_plugins
- Include Javascript in the workflow. (2015, Жовтень 7). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Include_Javascript_in_the_workflow
- Listings of User Roles and Privileges. (2024, Березень 12). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Listings_of_User_Roles_and_Privileges
- Mandal, S. (2020). ORCID Integration with DSpace and EPrints: A Framework for Research Communities. *Library Philosophy and Practice*, 3927. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3927/>
- McCutcheon, V., & Eadie, M. (2016). Managing open access with EPrints software: A case study. *Insights: the UKSG Journal*, 29(1), 45–52. <https://doi.org/10.1629/uksg.277>
- OAI. (2012, Червень 15). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/OAI>
- OAI FAQ. (2011, Грудень 9). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/OAI_FAQ
- ORCID Support. (2022, Квітень 13). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/ORCID_Support
- Required software. (2024, Лютий 19). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Required_software
- SWORD. (2013, Жовтень 17). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/SWORD>
- Translation. (2024, Липень 9). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/Translation>
- User Menu. (2022, Березень 5). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/User_Menu
- User Roles and Privileges. (2024, Лютий 15). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/User_Roles_and_Privileges
- Workflow Format. (2015, Січень 23). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Workflow_Format

References

- Markovets, O. (2024). Formal model of the functioning of an electronic archive of qualification works. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, (10), 30–35. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.10\(339\).30-35](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.10(339).30-35). [In Ukrainian].
- Admin. (2024, February 16). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/Admin>. [In English].
- Beazley, M. R. (2011). Eprints Institutional Repository Software: A Review. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 5(2). <https://doi.org/10.21083/partnership.v5i2.1234>. [In English].
- Browse by Repository Software. (2025, October 9). *Registry of Open Access Repositories*. <https://roar.eprints.org/view/software/>. [In English].
- Browse by Type. (2025, October 19). *EPrints Files*. <https://files.eprints.org/view/type/translation.html>. [In English].
- Category: EPrints Metadata Fields. (2017, September 8). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Category:EPrints_Metadata_Fields. [In English].
- EPrints. (2024, November 14). B *Wikipedia*. <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=EPrints&oldid=1257421240>. [In English].
- EPrints Control Format. (2025, August 5). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Control_Format. [In English].
- EPrints Glossary. (2024, July 9). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Glossary. [In English].
- EPrints Package Manager. (2016, July 14). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/EPrints_Package_Manager. [In English].
- EPrints. (2025, October 5). *EPrints 3.4* [Source code]. GitHub. <https://github.com/eprints/eprints3.4>. [In English].
- Extension Packages. (2023, November 8). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Extension_Packages. [In English].
- Gumpenberger, C. (2009). The EPrints story: Southampton as the cradle of institutional self-archiving. *GMS Medizin – Bibliothek – Information*, 9(1), Doc10. <https://doi.org/10.3205/mbi000138>. [In English].
- How to write plugins. (2015, November 2). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/How_to_write_plugins. [In English].
- Include Javascript in the workflow. (2015, October 7). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Include_Javascript_in_the_workflow. [In English].
- Listings of User Roles and Privileges. (2024, March 12). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Listings_of_User_Roles_and_Privileges. [In English].
- Mandal, S. (2020). ORCID Integration with DSpace and EPrints: A Framework for Research Communities. *Library Philosophy and Practice*, 3927. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3927/>. [In English].
- McCutcheon, V., & Eadie, M. (2016). Managing open access with EPrints software: A case study. *Insights: the UKSG Journal*, 29(1), 45–52. <https://doi.org/10.1629/uksg.277>. [In English].
- OAI. (2012, June 15). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/OAI>. [In English].
- OAI FAQ. (2011, December 9). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/OAI_FAQ. [In English].

-
- ORCID Support. (2022, April 13). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/ORCID_Support. [In English].
- Required software. (2024, February 19). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Required_software. [In English].
- SWORD. (2013, October 17). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/SWORD>. [In English].
- Translation. (2024, July 9). *EPrints Documentation*. <https://wiki.eprints.org/w/Translation>. [In English].
- User Menu. (2022, March 5). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/User_Menu. [In English].
- User Roles and Privileges. (2024, February 15). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/User_Roles_and_Privileges. [In English].
- Workflow Format. (2015, January 23). *EPrints Documentation*. https://wiki.eprints.org/w/Workflow_Format. [In English].

Надійшла до редколегії 25.08.2025

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.13>¹

УДК 005.32:174]:027.7

Н. О. Химиця

кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

natalia.o.khymytsia@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4076-3830>

Д. Ю. Єндик

студентка кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

diana.yendyk.sk.2024@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-2013-6946>

RESULTS-BASED MANAGEMENT ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ БІБЛІОТЕЧНОЇ УСТАНОВИ

Стаття присвячена обґрунтуванню системного підходу до оптимізації організаційної культури бібліотечних установ на основі методології Results-Based Management (RBM). У роботі проаналізовано ключові теоретичні моделі організаційної культури та показано, що RBM, на відміну від традиційних описових підходів, забезпечує операційну логіку діагностики, планування й оцінювання культурних змін. Емпіричну базу становить опитування працівників бібліотек різних типів, яке виявило поєднання високої мотивації до розвитку з одночасною наявністю традиціоналістських бар'єрів, фрагментарної обізнаності з RBM та потреби в лідерській підтримці, прозорості й структурованості процесів. На основі отриманих даних розроблено покрокову модель впровадження RBM, що включає діагностику, постановку результатних цілей, пілотні інтервенції та цикл "monitor → learn → adapt". Запропонований підхід спрямований на формування культури співпраці, обміну знаннями, інноваційності та відповідальності, що підвищує стійкість бібліотек до сучасних соціально-політичних викликів і сприяє їх модернізації в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: організаційна культура, бібліотечна установа, RBM, оптимізація управління, комунікації, бібліотечні послуги, управління знаннями, гнучкість організації, бібліотечна інновація, стійкість інституції.

N. Khymytsia

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

D. Yendyk

student at the Department of Social Communications and Information Activities, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

RESULTS-BASED MANAGEMENT AS A TOOL FOR OPTIMIZING THE ORGANIZATIONAL CULTURE OF LIBRARY INSTITUTIONS

The relevance of the article. The organizational culture of a library is a fundamental resource component that can ensure adaptation to dynamic socio-political and cultural

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

changes, especially in the context of military challenges and digital transformation. It shapes internal norms of interaction, employee motivation, and knowledge transfer mechanisms that affect the sustainability of the library as an institution of public trust.

The purpose of the article is to justify and develop a systematic approach to optimizing the organizational culture of library institutions based on the Results-Based Management (RBM) methodology.

The purpose of the article. The study aims to identify key barriers and factors that influence staff readiness to implement RBM, as well as to develop an action plan with step-by-step stages of cultural optimization that increase the adaptability, transparency, innovation, and sustainability of libraries in the context of contemporary socio-political challenges.

The methodology. The study was conducted through a comprehensive analysis of the main approaches to optimizing organizational culture, which have empirical and theoretical support; systematization of theoretical approaches to RBM methodology; and development of conceptual recommendations for the implementation of RBM methodology in the library sector.

The results. The results of the study showed that the organizational culture of libraries combines high staff motivation for development with the presence of hierarchical and formalised practices that hinder innovation. The survey revealed a low level of awareness of RBM, but at the same time, a significant demand for training and management support, as well as transparency of management processes. The analysis made it possible to identify key barriers and factors of readiness for RBM implementation and to determine the most relevant interventions. Based on the data obtained, a phased model for optimizing the organizational culture of libraries was proposed, focused on performance, cooperation, and increasing the sustainability of institutions.

The scientific novelty of the research lies in justifying the possibility of integrating the Results-Based Management methodology into the transformation of the organizational culture of libraries, which previously had not been systematically studied; combining classical models of organizational culture with the results-based logic of RBM to form a new framework for analyzing cultural change; developing a structured step-by-step model for optimizing library organizational culture using RBM, which includes diagnostics, setting indicators and implementing pilot interventions.

The practical significance. The developed recommendations and RBM implementation model can serve as a basis for improving the effectiveness of library organizational culture management in Ukraine, promoting their flexibility, sustainability, and adaptation to modern challenges, as well as strengthening user trust through transparent and ethical management.

Conclusions. The development of organizational culture is a key condition for the modernization of libraries and increasing their resilience in the face of contemporary challenges. The use of the RBM methodology provides a structured approach to planning, evaluating and correcting cultural changes, making the transformation more manageable and measurable. A survey of employees revealed both the potential for change and significant cultural barriers that require systematic management interventions. The proposed RBM implementation model demonstrates the possibility of gradually forming a transparent, innovative and results-oriented organizational culture in libraries.

Keywords: *organizational culture, library institution, results-based management, RBM, management optimization, communications, library services, knowledge management, organizational flexibility, library innovation, institutional sustainability.*

Актуальність теми. Організаційна культура бібліотеки є фундаментальною ресурсною основою її здатності адаптуватись до швидких соціально-політичних і культурних змін. Вона визначає внутрішні норми взаємодії персоналу, мотивацію до творчих практик, механізми колективної мобільності знань і швидкості прийняття рішень — а отже, прямо впливає на стійкість бібліотеки як інституту суспільної довіри під час криз.

У глобальному вимірі трансформація бібліотечних соціально-комунікаційних інститутів (цифровізація сервісів, роль у протидії дезінформації, потреба в міжсекторальних партнерствах) робить організаційну та корпоративну культуру ключовими чинниками, які або прискорюють, або гальмують модернізацію послуг (Химиця, 2024). Бібліотеки з відкритою й орієнтованою на спільноту культурою краще конвертують зовнішній тиск у нові функції (інформаційні хаби, центри медіаграмотності), тоді як інституції з фригідними ієрархіями частіше втрачають оперативність та довіру користувачів (Lopatovska et al., 2025).

В українських реаліях, особливо після повномасштабного вторгнення росії, роль організаційної культури посилилася. Емпіричні дослідження, проведені після 2022 р., підтверджують: бібліотеки, які швидко ввели практики прозорості комунікації й горизонтальних механізмів прийняття рішень, демонструють вищу ефективність у наданні гуманітарної та інформаційної підтримки під час воєнних викликів. Це означає, що робота з організаційною культурою — не «додаткове» завдання HR, а стратегічна інвестиція в стійкість бібліотечної інституції (Lopatovska et al., 2025).

Постановка проблеми. Сучасні бібліотечні установи функціонують у динамічному середовищі, яке характеризується цифровою трансформацією, зміною моделей управління та зростанням вимог до результативності діяльності. За таких умов питання оновлення організаційної культури бібліотек набуває особливої актуальності, адже саме культура визначає рівень адаптивності, інноваційності та спроможності інституції до стійкого розвитку. Разом із тим, у науковому дискурсі недостатньо опрацьованими залишаються питання впровадження сучасних управлінських методологій — зокрема, Results-Based Management (RBM) — у практику бібліотечної діяльності, а також їхній вплив на трансформацію організаційної культури.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що більшість наукових підходів зосереджені або на структурних аспектах бібліотечного менеджменту, або на соціокультурних вимірах організаційної поведінки. Натомість комплексні моделі, які поєднують ціннісні, управлінські та поведінкові компоненти організаційної культури з результатною логікою RBM, представлені фрагментарно. Це зумовлює суперечність між потребою бібліотек оновлювати управлінські підходи відповідно до міжнародних стандартів та обмеженістю інструментарію, який дозволяє поєднати культурні аспекти організаційної культури, управлінські й результатні виміри її діяльності.

Дослідження базується на комплексному підході, що поєднує кількісні й якісні методи аналізу організаційної культури. Аналітичний метод — систе-

матизація сучасних теоретичних підходів до організаційної культури та методології RBM на основі наукових публікацій, звітів й емпіричних досліджень. Емпіричний метод — проведення опитування серед працівників бібліотек різних типів для оцінки поточного стану культури, рівня обізнаності та готовності до впровадження RBM, а також визначення очікуваних змін і можливих бар'єрів. Кількісний аналіз — статистична обробка результатів опитування (частотний аналіз, кореляційний аналіз), що дозволяє визначити співвідношення між типами бібліотек, посадою респондентів, рівнем обізнаності та мотивацією до змін. Якісний аналіз — інтерпретація відкритих відповідей респондентів, що дозволяє виявити приховані проблеми, ціннісні установки, дискурси та культурні бар'єри для впровадження RBM.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових працях проблематика організаційної культури бібліотечної установи є предметом активних досліджень. У роботі К. Karseon (Karseon, 2021) представлено результати вивчення впливу організаційної культури на інноваційну поведінку бібліотекарів та обґрунтовано важливість розвитку інноваційної організаційної культури, що характеризується комунікацією та співпрацею. В емпіричному дослідженні Е. Onwubiko (Onwubiko, 2022) виявлено позитивний і статистично значущий зв'язок між організаційною культурою та задоволенням роботою працівників бібліотек. Також автор доводить, що обмін знаннями покращує індивідуальну та організаційну ефективність і, як наслідок, інноваційність, тому він стає все більш важливим для бібліотечних організацій. У науковій статті (Khademizadeh et al., 2019) обґрунтовано, що існує значущий зв'язок між груповою культурою бібліотеки та культурою, основою на статусі, з управлінням знаннями. Крім того, результати кореляційного аналізу, представлені в цьому дослідженні, підтверджують, що групова організаційна культура має найвищу кореляцію з управлінням знаннями. Оцінка організаційної культури міської бібліотеки міста Пожега з використанням моделі подвійного куба Гоффа та Джонса (дизайн / методологія / підхід) представлена в дослідженні К. Feldvari й співавторів (Feldvari et al., 2024). Ученими було застосовано кількісний підхід із використанням структурованого опитувальника для вимірювання товариськості та солідарності в бібліотеці. У праці А. Adewojo та співавторів (Adewojo et al., 2025) визначено ключові елементи організаційної культури, такі як співпраця, командна робота та адаптивність, які позитивно впливають на задоволеність працівників. Було виявлено значну позитивну кореляцію між організаційною культурою та задоволеністю роботою, що свідчить про те, що сильніші культурні практики підвищують задоволеність працівників. У дослідженні висновано, що для підтримання високого рівня задоволеності роботою критично важливо сприяти розвитку позитивної організаційної культури, покращувати комунікаційні стратегії та зменшувати ієрархічні бар'єри для сприяння більш інклюзивній організаційній культурі. У статті М. Fauziyah та Y. Yustikasari (Fauziyah & Yustikasari, 2024) опубліковано дослідження феномену обміну знаннями в контексті трансформації організаційної культури бібліотеки. Отримані

авторами результати показали, що діяльність з обміну знаннями в бібліотеці відіграла значну роль у підвищенні кваліфікації бібліотекарів та поліпшенні якості дослідницьких послуг. Зазначені наукові праці в сукупності демонструють взаємозв'язок між культурою співпраці, обміном знаннями, ефективністю та інноваційністю в бібліотечних установах, проте не досліджують застосування інструментарію Results-Based Management (RBM) — у практику бібліотечної діяльності.

Мета статті — обґрунтування та розробка системного підходу до оптимізації організаційної культури бібліотечних установ на основі методології Results-Based Management (RBM). Дослідження спрямоване на виявлення ключових бар'єрів і чинників, які впливають на готовність персоналу до впровадження RBM, а також формування плану дій із покроковими етапами оптимізації культури, що підвищують адаптивність, прозорість, інноваційність і стійкість бібліотеки в умовах сучасних соціально-політичних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «організаційна культура» сформувалося на перетині антропології, соціології та психології організацій і почало формуватися як самостійна дослідницька проблематика в 1970–1980-х рр. У ці роки дослідники фокусувалися на легко спостережуваних елементах організаційного життя — історіях, ритуалах, символах — як засобах пояснення стабільності та координації поведінки. Терренс Е. Діл та Аллан А. Кеннеді обґрунтували модель «сильної культури» як ресурсу для мобілізації та ідентифікації. У контексті цієї моделі, культура — це набір видимих символів, ритуалів і наративів, які формують ідентичність організації та прискорюють соціалізацію нових членів (Deal & Kennedy, 1982). Наш аналіз дозволяє запропонувати використовувати цей підхід у RBM як початковий інструмент комунікаційної видимості змін, але не як основу для структурних трансформацій.

Рівнева модель культури Е. Шейна виділяє три взаємопов'язані рівні культури: (а) артефакти — видимі, спостережувані елементи культури, (б) сповідвані цінності — усвідомлені переконання та норми, які декларуються членами організації, та (в) базові нерефлексовані переконання — глибинні, прийняті безусвідомлено, що визначають поведінку (Schein, 2010). Ця модель слугує логічною основою для діагностики та впливу на культуру організації, підкреслюючи, що робота лише з видимими артефактами або політиками не спричинює змін у глибинних базових переконаннях, які є сутністю культури та складно піддаються свідомій зміні. Щоб ефективно змінити організаційну культуру, потрібно працювати з її базовими переконаннями, оскільки саме вони визначають справжню сутність культури і є основою для змін у поведінці та цінностях організації. Уточнюючи підхід Е. Шейна в контексті RBM, слід підкреслити, що глибинні культурні припущення співвідносяться з категорією *імпакт*, тобто змін, які потребують тривалого часу, якісної верифікації (інтерв'ю, дискурс-аналіз) і високої валідності даних. Таким чином, саме модель Е. Шейна задає найбільш адекватну логіку побудови діагностичного блоку MEL (Monitoring –

Evaluation – Learning), коли короткострокові артефактні зміни не плутаються з реальними культурними зрушеннями.

Вимірально-порівняльні підходи до вивчення культури, представлені Г. Гофстеде та іншими дослідниками, базуються на описі культури через набір вимірів або шкал, таких як дистанція влади, індивідуалізм / колективізм та уникнення невизначеності (Hofstede, 1980). Ці підходи дозволяють кількісно оцінювати культурні характеристики та порівнювати їх між різними групами або контекстами. Таким чином, культура виступає як змінна, придатна для кількісного аналізу та контекстуальної адаптації практика.

На відміну від попередніх концепцій, що зосереджені на внутрішній культурній динаміці, модель Г. Гофстеде дозволяє адаптувати RBM до національно-культурного контексту. Уточнюючи роль цього підходу, слід підкреслити, що RBM потребує релевантних індикаторів, а виміри Г. Гофстеде пояснюють те, чому однакові інтервенції надають різні результати в різних контекстах. Наприклад, високий рівень дистанції влади зумовлює необхідність анонімності опитувань, а високий індекс уникнення невизначеності — потребу структурованих процедур змін. Наш аналіз дозволяє запропонувати включення культурних вимірів як «модифікаторів інтерпретації даних» у RBM, що підвищує коректність оцінок outcomes і impact.

Модель організаційної культури Competing Values Framework (Cameron & Quinn, 1999) базується на двох осях: гнучкість, пов'язана зі стабільністю, та внутрішня орієнтація, взаємозалежна із зовнішньою орієнтацією. Ця модель слугує інструментом для діагностики організаційної культури й практичного планування змін, допомагаючи зрозуміти, як різні цінності та пріоритети впливають на поведінку організації.

Уточнюючи підхід Competing Values Framework, можна зазначити, що він фактично перетворюється на механізм постановки RBM-цілей: для кланової культури — зростання співпраці; для ринкової — підвищення ефективності; для адхократії — інноваційність. Це дозволяє конструювати диференційовані індикатори, що відповідають обраному профілю культури, а не універсальні або абстрактні. Наш аналіз показує, що Competing Values Framework є найпродуктивнішим інструментом для побудови результатної матриці RBM у частині визначення бажаних outcomes.

Мультиперспективні та критичні підходи до вивчення організаційної культури, представлені в працях Дж. Мартіна й інших авторів, розглядають культуру як явище, що не є одним цілим. Вони наголошують на необхідності розрізняти інтеграцію, диференціацію та фрагментацію культурних вимірів, а також аналізувати дискурси й відносини влади в організації. Для цього використовують методи дискурс-аналізу, критичної інтерпретації (Martin, 2023).

На відміну від інтегративних моделей, критичні підходи наголошують на конфліктності й неоднорідності культури. У контексті методології RBM це означає, що середні значення індикаторів можуть приховувати латентні зони опору, маргіналізації або нерівномірного впливу інтервенцій. Уточнюючи підхід

Дж. Мартіна до вивчення організаційної культури, слід підкреслити важливість якісних методів MEL — дискурс-аналізу, фасилітованих обговорень, неформальних практик.

Узагальнюючи розглянуті підходи, можна стверджувати, що методологія RBM (Results-Based Management — управління, ґрунтоване на результатах) (Adaptation Fund Board, 2009) має низку переваг для розвитку організаційної культури, оскільки забезпечує структурованість змін, їхню перевірку та прив'язку до реальних поведінкових і ціннісних трансформацій. На відміну від традиційних культурологічних моделей, що фокусуються переважно на описі або інтерпретації культурних явищ, RBM пропонує операційну логіку переходу від артефактних проявів до впливу (impact — довгостроковий ефект), що надає змогу уникнути поверхневих інтерпретацій культурних зрушень. Уточнюючи підхід Е. Шейна, наш аналіз дозволяє запропонувати розглядати базові культурні припущення як довгострокові індикатори змін MEL (Monitoring-Evaluation-Learning — моніторинг, оцінювання і навчання), які можуть бути верифіковані через якісні методи. На відміну від вимірювальних моделей Г. Гофстеде, що описують контекст, RBM забезпечує механізм адаптації цього контексту до конкретних інтервенцій і дозволяє підвищити валідність оцінки outcomes (outcomes — проміжні результати) у складних культурних середовищах. На відміну від Competing Values Framework (модель конкуруючих цінностей), яка окреслює лише напрям ціннісних змін, RBM надає повний цикл постановки цілей, оцінювання та корекції, що робить її придатною для системного зміцнення елементів культури. Загалом наш аналіз дозволяє запропонувати розгляд RBM як інтегративної методології, здатної поєднати діагностику, інтерпретацію та практичне управління культурою, забезпечуючи організації не лише інструменти вимірювання, а й реальні механізми трансформації цінностей, моделей поведінки та управлінських практик.

Проведене нами опитування серед працівників бібліотек різних типів підтвердило, що, хоча більшість респондентів демонструють відкритість до змін та високий рівень мотивації до професійного розвитку, організаційна культура багатьох установ зберігає ознаки традиціоналізму, формалізму й ієрархічності. Дані на рис. 1 засвідчують, що значна частина працівників лише частково знайомі з методологією RBM (48,9 %) або не знають про неї взагалі (31,1 %).

Рис. 2 відображає розподіл відповідей працівників щодо того, наскільки їхня установа, на їхню думку, готова до впровадження RBM в організаційну культуру. Бачимо, що домінують відповіді, які свідчать про «часткову готовність»: бібліотечні працівники відзначають наявність окремих передумов (наприклад: відкритість частини колективу, підтримка керівництва, початкові навички планування), але водночас вказують на відсутність комплексної культури управління результатами. Низька частка відповідей про «повну готовність» підкреслює, що впровадження RBM потребуватиме цілеспрямованих інтервенцій на рівні процесів, комунікацій та компетенцій.

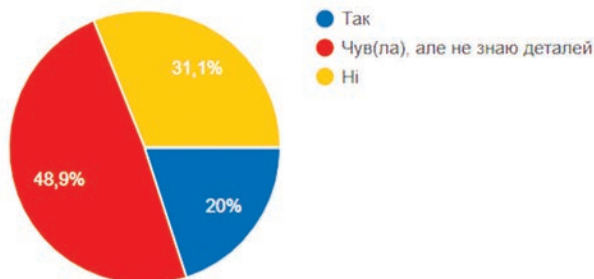

Рис. 1. Рівень обізнаності працівників бібліотек з методологією RBM.

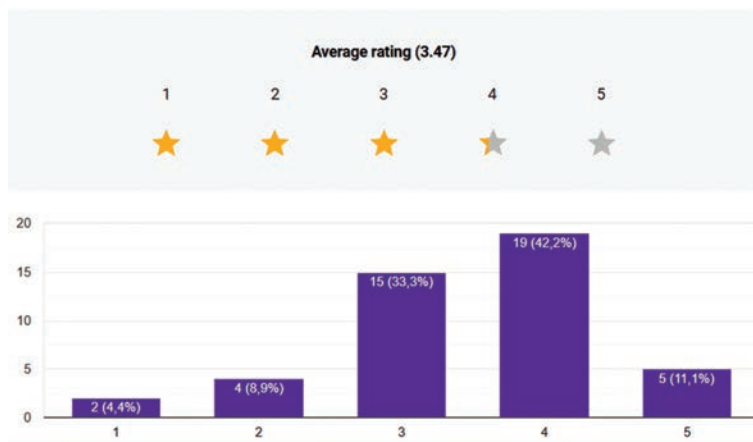

Рис. 2. Оцінка готовності бібліотек до використання інструментарію RBM.

Рис. 3 демонструє, які ресурси та умови респонденти вважають ключовими для успішного переходу до RBM. Найвищі показники мають навчання персоналу та підтримка керівництва — саме ці чинники розглядаються як критичні каталізатори змін в організаційній культурі. Також значущими виявилися чіткість індикаторів, зрозумілі цілі та організаційна прозорість. Ці результати узгоджуються з міжнародними дослідженнями, які наголошують, що без лідерства та навчання RBM залишається формальною процедурою.

Рис. 4 показує передбачувані бар'єри впровадження RBM. Найчастіше згадуються нестача навичок, брак часу та низька мотивація — тобто переважно внутрішні бар'єри, пов'язані з культурними й організаційними практиками. Водночас менш поширені, але важливі чинники — це опір змінам і відсутність системної підтримки. На відміну від поширених припущень, фінансові бар'єри займають нижчу позицію, що свідчить про першочерговість управлінських і культурних аспектів.

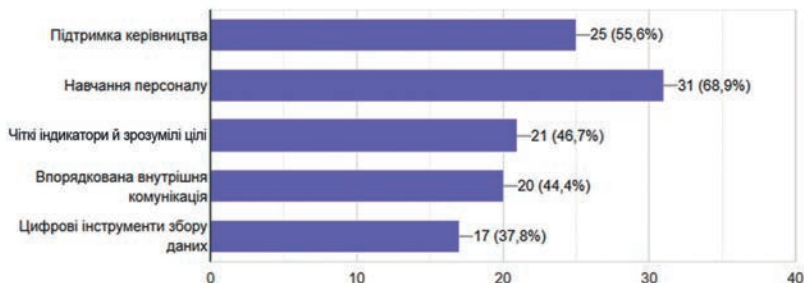

Рис. 3. Чинники, що, на думку працівників, здатні посилити впровадження RBM у бібліотеці.

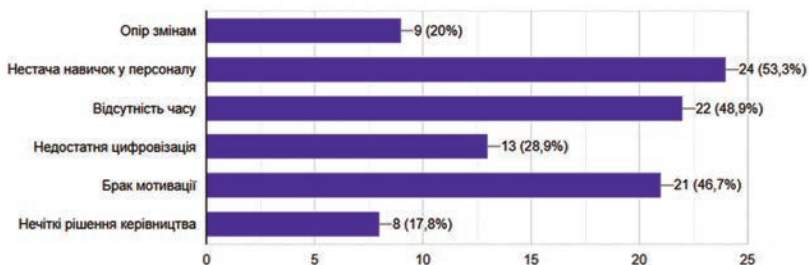

Рис. 4. Основні бар'єри, які, за оцінками респондентів, ускладнюють запровадження RBM у бібліотеці.

Інфографіка на рис. 5 відображає оцінку працівників щодо можливих змін, які RBM може забезпечити в організаційній культурі та практичній роботі бібліотеки. Найвищі очікування пов'язані з прозорістю процесів, покращенням командної взаємодії, розвитком цифрових практик і більшою відкритістю установи. Це корелює з тією частиною опитування, де респонденти визначають очікувані культурні зміни. Отже, RBM сприймається не лише як технічний інструмент, а і як механізм модернізації бібліотечної культури.

Отримані результати опитування демонструють суперечливу, але типову для бібліотечної сфери картину: з одного боку, персонал виявляє високу мотивацію до професійного розвитку, а з іншого — зберігає ознаки традиційної організаційної культури, які уповільнюють інноваційні трансформації. Уточнюючи підхід до оцінювання готовності до впровадження RBM, варто враховувати не тільки рівень обізнаності, а й глибинні культурні патерни, які визначають стиль комунікації, взаємодію всередині колективу та сприйняття відповідальності. Наш аналіз дозволяє запропонувати інтерпретацію, згідно з якою ключовим бар'єром стає не технічна складність RBM, а відсутність культури прозорого планування, регулярного моніторингу й командної взаємодії. Саме ці компоненти, згідно з результатами опитування, респонденти вважають

Рис. 5. Оцінка працівниками потенційних позитивних змін, яких можна досягти через застосування RBM.

найбільш дефіцитними, одночасно визнаючи їх критичну важливість для розвитку бібліотеки.

Таким чином, перехід до впровадження RBM потребує не лише інструментальної підготовки персоналу, але й перебудови культурних практик. І, на відміну від лінійних моделей змін, де достатньо послідовного навчання, у бібліотечному середовищі необхідно поєднати навчальні інтервенції з діагностикою організаційної культури, формуванням нових колективних норм та переорієнтацією управління на індикатори результативності. З огляду на це логічним наступним кроком є опис етапів оптимізації організаційної культури бібліотеки на основі RBM, який дозволить структуровано перейти від діагностичних даних до практичних механізмів змін.

Етап 0 — підготовка керівництва. Завдання цього етапу полягає в тому, щоб погодити з керівництвом концепцію RBM-підходу до покращення організаційної культури бібліотеки; сформувати робочу групу (директор, HR, старші фахівці, представник користувачів).

Етап 1 — діагностика + теорія змін. Проводиться коротке pulse-опитування (10–12 питань), 8–12 глибоких інтерв'ю з представниками підрозділів і аналіз внутрішніх документів / електронної кореспонденції (тон, теми). На основі зібраної інформації складається **Theory of Change** для трансформації організаційної культури бібліотеки, де прописуються вихідні умови, очікуваний стан організаційної культури, короткострокові й середньострокові результати. Створюється логічна модель (results chain) з двома-трьома очікуваними outcomes (наприклад: покращення обміну знаннями; зниження конфліктів; підвищення відповідальності).

Етап 2 — визначення індикаторів і цілей. Для кожного outcome визначаються два-три індикатори: процесні (кількість ділових зустрічей; частка

співробітників, що діляться практиками); якісні (score pulse-опитування: «готовність ділитися знаннями»); якісні (time to resolve user query; користувацька оцінка сервісу).

Етап 3 — пілотні інтервенції. Обираються один-два підрозділи як «пілотні». Здійснюються інтервенції:

1. **Лідерські практики** — тренінг лінійних керівників з трансформаційного лідерства.
2. **HR-зміни** — додаються один-два «культурні» KPI в річне оцінювання (наприклад, участь в обміні знань, наставництво).
3. **Прозора комунікація й «визнання»** — система мікровинагород (визначення “Culture Champion” щомісяця).
4. **Моніторинг у реальному часі** — pulse-опитування кожні 6–8 тижнів + щомісячний звіт за індикаторами. Пілотні проекти надають дані, аргументи для масштабування.

Етап 4 — моніторинг, навчання, корекція. RBM-методологія передбачає цикл “monitor → learn → adapt”. Аналізуються тренди за індикаторами, здійснюються ретроспективи за пілотними проектами, коригуються інтервенції.

Етап 5 — масштабування й інституалізація. На підставі пілотних проектів здійснюється масштабування та закріплюються зміни. Також проводиться ревізія систем винагород і кар’єри з урахуванням KPI та здійснюється постійна комунікація — демонструються результати застосування RBM-методології для всієї організації.

Висновки. Організаційна культура бібліотек є одним із ключових чинників їхньої інституційної стійкості, здатності до адаптації, інноваційності та підвищення якості послуг. Аналіз теоретичних моделей організаційної культури в зіставленні з логікою Results-Based Management (RBM) засвідчує, що саме RBM є найбільш придатною методологією для системної трансформації культурних практик, оскільки забезпечує цілісну логіку переходу від діагностики до впливу (impact) та дозволяє перевіряти зміни через чіткі індикатори. Емпіричний етап дослідження показав, що працівники бібліотек загалом демонструють відкритість до змін, проте рівень їхньої обізнаності з RBM залишається низьким. Наявність традиційних елементів культури — ієрархічності, формалізму, обмеженого обміну знаннями — створює суперечливе середовище, у якому прагнення до професійного зростання співіснує з інституційними бар’єрами. Отримані дані свідчать, що ключовими передумовами успішного впровадження RBM є підтримка керівництва, навчання персоналу, прозорість процесів і чіткість цілей. Запропонована в дослідженні поетапна модель оптимізації організаційної культури бібліотеки на основі RBM дозволяє інтегрувати діагностику, постановку результатних цілей, пілотні інтервенції та цикл «моніторинг → навчання → корекція». На відміну від традиційних підходів, орієнтованих на формальні зміни структур або політик, цей підхід фокусує увагу на поведінкових та ціннісних трансформаціях, що виникають через системні управлінські дії.

Подальшого вивчення потребують такі аспекти теми: розробка універсальних RBM-індикаторів для бібліотек (створення стандартизованої системи вимірювання організаційної культури); інтеграція RBM із цифровою трансформацією; роль лідерства в впровадженні RBM та міжсекторальні порівняння (аналіз застосування RBM у бібліотеках, університетах, архівах та інших культурних інституціях для виявлення спільних закономірностей). Перспективними методами для майбутніх досліджень, на нашу думку, є порівняльний аналіз (cross-country studies): дослідження бібліотек різних країн для виявлення культурних відмінностей у застосуванні RBM та впровадження пілотних RBM-проектів у бібліотеках з подальшим порівнянням результатів із контрольними групами.

Список посилань

- Клименко, О., & Сокур, О. (2023). Бібліотекознавство і бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: (за матеріалами журналу «Бібліотечний вісник»). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 12, 114–124. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293581>
- Химиця, Н. О. (2024). Adapting Libraries to New Social and Technological Challenges: Current Trends in the Branding of Ukrainian Library Institutions. *Вісник Харківської державної академії культури*, (66), 77–88. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.06>
- Химиця, Н. О., & Морушко, О. О. (2025). The Role of Libraries, Archives and Information Centres in the Formation of Critical Thinking and Civic Values in the Digital Society: Global, European and Ukrainian Strategies. *Вісник Харківської державної академії культури*, (67), 24–31. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02>
- Adaptation Fund Board. (November 2009). *Results-oriented management structure (AFB.B.8/8)*. Adaptation Fund. https://www.adaptation-fund.org/wp-content/uploads/2015/01/AFB.B.8.8_RBM.pdf
- Adewojo, A. A., Onuoha, U. D., Adetimirin, A., & Oladokun, B. D. (2025). Influence of organizational culture on job satisfaction of library personnel in research institutes' libraries in South-West Nigeria. *Information Development. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1177/02666669251325446>
- Antczak, M., & Gruszka, Zb. (2023). Library model of community resilience during the war. Activities of selected Polish academic libraries addressed to Ukrainians. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(5). 102752. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102752>
- Cameron, K., & Quinn, R. E. (1999). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework*. Jossey-Bass.
- Deal, T. E., & Kennedy, A. A. (1982). *Corporate cultures: The rites and rituals of corporate life*. Reading, MA: Addison-Wesley. <https://archive.org/details/corporate-culture0000deal/page/n9/mode/2up>
- Fauziyah, M. R. N., & Yustikasari, Y. (2024). Transformation of Research Supporting Libraries: Case Study Knowledge-Sharing as Organizational Culture at the National Research and Innovation Agency Library. *Indonesian Journal of Librarianship*, 5(2), 175–188. <https://doi.org/10.33701/ijolib.v5i2.4507>

- Feldvari, K., Petr Balog, K., & Bošnjak, B. (2024). Importance of Organizational Culture for Effective Knowledge Management in Libraries. *Vallis Aurea: Journal of Sustainable Development and Innovation*, 10(2), 18–33. <https://doi.org/10.62598/JVA.10.2.2.7>
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage. <https://archive.org/details/culturesconseque0000hofs>
- Kapsoon, K. (2021). Effects of knowledge of evidence-based practice and organizational culture on innovation behavior of university librarians. *Journal of Korean Library and Information Science Society*, 52(1), 129–154. <https://doi.org/10.16981/kliss.52.1.202103.129>
- Khademizadeh, S., Faraj Pahlou, A., & Mohammadi, Z. (2019). Relationship between organizational culture and knowledge management in academic libraries (case Study: Shahid Chamran University of Ahvaz). *Strategic Management of Organizational Knowledge*, 2(3), 111–137. <https://doi.org/10.47176/smok.2019.1079>
- Lee, P.-C. (2024). Exploring organizational learning models in public libraries from an ESG perspective. *Journal of Librarianship and Information Science*. <https://doi.org/10.1177/09610006241299464>
- Lopatovska, I., Pickering, G., & Coan, C. (2025). Ukrainian public libraries during the Russia-Ukraine war: Supporting individuals, communities, and the nation. *Journal of Librarianship and Information Science*. <https://doi.org/10.1177/09610006251326610>
- Martin, J. (2023). *Cultures in organizations: Three perspectives (1st ed.)*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195071634.001.0001>
- Onwubiko, E. C. (2022). An empirical study of the influence of knowledge sharing behaviors and organizational culture on staff performance in university libraries. *Library Philosophy & Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=13919&context=libphilprac>
- Schachner, M., Ardag, M. M., Holtz, P., Grosser, J., Harz, K., van Herk, H., ... Dobewall, H. (2024). Extracting organizational culture from text: Development and validation of a theory-grounded instrument for digital data. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 33(5), 571–582. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2024.2360225>
- Schein, E. H. (2010). *Organizational culture and leadership (4th ed.)*. Jossey-Bass. https://ia800805.us.archive.org/9/items/EdgarHScheinOrganizationalCultureAndLeadership/Edgar_H_Schein_Organizational_culture_and_leadership.pdf?utm_source

References

- Klymenko, O., & Sokur, O. (2023). Library science and librarianship under martial law in Ukraine: (based on materials from the journal *Bibliotechnyi Visnyk*). *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiynykh nauk*, 12, 114–124. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.12.2023.293581> [In Ukrainian].
- Khymytsia, N. O. (2024). Adapting Libraries to New Social and Technological Challenges: Current Trends in the Branding of Ukrainian Library Institutions. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (66), 77–88. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.06> [In English].

- Khymytsia, N. O., & Morushko, O. O. (2025). The Role of Libraries, Archives and Information Centres in the Formation of Critical Thinking and Civic Values in the Digital Society: Global, European and Ukrainian Strategies. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (67), 24–31. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02> [In English].
- Adaptation Fund Board. (November 2009). *Results-oriented management structure (AFB.B.8/8)*. Adaptation Fund. https://www.adaptation-fund.org/wp-content/uploads/2015/01/AFB.B.8.8_RBM.pdf. [In English].
- Adewojo, A. A., Onuoha, U. D., Adetimirin, A., & Oladokun, B. D. (2025). Influence of organizational culture on job satisfaction of library personnel in research institutes' libraries in South-West Nigeria. *Information Development. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1177/026666669251325446>. [In English].
- Antczak, M., & Gruszka, Zb. (2023). Library model of community resilience during the war. Activities of selected Polish academic libraries addressed to Ukrainians. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(5). 102752. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102752>. [In English].
- Cameron, K., & Quinn, R. E. (1999). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework*. Jossey-Bass. [In English].
- Deal, T. E., & Kennedy, A. A. (1982). *Corporate cultures: The rites and rituals of corporate life*. Reading, MA: Addison-Wesley. <https://archive.org/details/corporate-culture0000deal/page/n9/mode/2up>. [In English].
- Fauziyah, M. R. N., & Yustikasari, Y. (2024). Transformation of Research Supporting Libraries: Case Study Knowledge-Sharing as Organizational Culture at the National Research and Innovation Agency Library. *Indonesian Journal of Librarianship*, 5(2), 175–188. <https://doi.org/10.33701/ijolib.v5i2.4507>. [In English].
- Feldvari, K., Petr Balog, K., & Bošnjak, B. (2024). Importance of Organizational Culture for Effective Knowledge Management in Libraries. *Vallis Aurea: Journal of Sustainable Development and Innovation*, 10(2), 18–33. <https://doi.org/10.62598/JVA.10.2.2.7>. [In English].
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage. <https://archive.org/details/culturesconsequence0000hofs>
- Kapsoon, K. (2021). Effects of knowledge of evidence-based practice and organizational culture on innovation behaviour of university librarians. *Journal of Korean Library and Information Science Society*, 52(1), 129–154. <https://doi.org/10.16981/kliss.52.1.202103.129>. [In English].
- Khademizadeh, S., Faraj Pahlou, A., & Mohammadi, Z. (2019). Relationship between organizational culture and knowledge management in academic libraries (case Study: Shahid Chamran University of Ahvaz). *Strategic Management of Organizational Knowledge*, 2(3), 111–137. <https://doi.org/10.47176/smok.2019.1079>. [In English].
- Lee, P.-C. (2024). Exploring organizational learning models in public libraries from an ESG perspective. *Journal of Librarianship and Information Science*. <https://doi.org/10.1177/09610006241299464>. [In English].
- Lopatovska, I., Pickering, G., & Coan, C. (2025). Ukrainian public libraries during the Russia-Ukraine war: Supporting individuals, communities, and the

- nation. *Journal of Librarianship and Information Science*. <https://doi.org/10.1177/09610006251326610>. [In English].
- Martin, J. (2023). *Cultures in organizations: Three perspectives (1st ed.)*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195071634.001.0001>. [In English].
- Onwubiko, E. C. (2022). An empirical study of the influence of knowledge sharing behaviors and organizational culture on staff performance in university libraries. *Library Philosophy & Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=13919&context=libphilprac>. [In English].
- Schachner, M., Ardag, M. M., Holtz, P., Grosser, J., Harz, K., van Herk, H., ... Dobewall, H. (2024). Extracting organizational culture from text: Development and validation of a theory-grounded instrument for digital data. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 33(5), 571–582. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2024.2360225>. [In English].
- Schein, E. H. (2010). *Organizational culture and leadership (4th ed.)*. Jossey-Bass. https://ia800805.us.archive.org/9/items/EdgarHScheinOrganizationalCultureAndLeadership/Edgar_H_Schein_Organizational_culture_and_leadership.pdf?utm_source. [In English].

Надійшла до редколегії 10.09.2025

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.14>¹
УДК 027.7:004.738.5:004.6

М. Б. Сокіл

кандидат технічних наук, доцент, кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
maria.b.sokil@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3352-2131>

Ж. В. Мина

кандидат історичних наук, доцент, кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
zhanna.v.myna@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7954-5799>

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ САЙТІВ БІБЛІОТЕК ТЕХНІЧНИХ ЗВО УКРАЇНИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВОГО МОНІТОРИНГУ

У статті здійснено комплексний аналіз показників функціональності вебсайтів бібліотек технічних закладів вищої освіти України із застосуванням сучасних інструментів цифрового моніторингу. Дослідження спрямоване на виявлення рівня зручності користування, повноти інформаційного наповнення, ефективності навігаційних рішень та доступності електронних сервісів, що забезпечують підтримку освітньої й науково-дослідної діяльності. Дослідження охоплює оцінку швидкості завантаження, мобільної адаптивності, доступності, зручності навігації, повноти інформаційного наповнення й відвідуваності ресурсів. Отримані дані надають змогу виявити сильні сторони та проблемні зони сайтів бібліотек, визначити ключові тенденції їх розвитку й запропонувати практичні рекомендації щодо оптимізації для підвищення якості інформаційного обслуговування здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників у цифровому освітньому середовищі.

Ключові слова: *цифровий моніторинг, цифрові сервіси, показники продуктивності сайту, інформаційні ресурси бібліотек, цифрова доступність, бібліотеки технічних ЗВО, мобільна адаптивність.*

М. Sokil

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Social Communications and Information Activity, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Zh. Myna

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Social Communications and Information Activity, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

COMPREHENSIVE ANALYSIS OF FUNCTIONALITY INDICATORS OF LIBRARY SITES OF TECHNICAL HEIs OF UKRAINE USING DIGITAL MONITORING TOOLS

The relevance of the article. The relevance of the topic stems from the growing role of digital services in providing access to scientific and educational information, which is

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

especially critical for technical higher education institutions, where operational, high-quality and fully functional web resources are essential. The use of digital monitoring tools enables an objective assessment of the performance of library websites, identification of shortcomings and determination of areas for their improvement.

The purpose of the article. The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of the functionality indicators of the websites of libraries of technical higher education institutions in Ukraine using digital monitoring tools (SEMrush Traffic Analytics and Google Lighthouse).

The results. The study reveals the current level of functionality of the websites of libraries of technical higher education institutions in Ukraine, identifies key shortcomings in mobile optimization, accessibility according to WCAG 2.1 requirements, and overall performance, and determines priority areas for their improvement. The application of digital monitoring tools (SEMrush Traffic Analytics and Google Lighthouse) made it possible to evaluate traffic volume, sources, device distribution and technical performance, providing a basis for enhancing the quality of information services and integrating libraries into the digital educational environment.

The scientific novelty. The comprehensive application of digital monitoring tools (SEMrush and Google Lighthouse) for assessing the functionality of library websites of higher education institutions in Ukraine made it possible not only to measure key performance indicators (loading speed, mobile adaptability, WCAG 2.1 compliance), but also to reveal significant gaps in traffic and accessibility compared to leading European counterparts. The proposed approach enables systematic evaluation of digital library services and formulation of evidence-based recommendations for their optimization and integration into the modern educational and scientific environment.

The practical significance. The results of the study can be used to improve the performance of websites of libraries of technical higher education institutions in Ukraine, optimize mobile adaptability and structure of information resources, enhance accessibility of digital services for students and academic staff, and implement recommendations for the integration of libraries into the modern digital educational environment.

Conclusions. The analysis showed that the websites of libraries of technical higher education institutions in Ukraine demonstrate varying levels of functionality and often have shortcomings in mobile optimization and accessibility according to WCAG 2.1 requirements. The use of digital monitoring tools provides an objective basis for assessing website performance, identifying problem areas and determining optimization directions to improve the quality of information services and support the educational process.

Keywords: *digital monitoring, digital services, website performance indicators, library information resources, digital accessibility, libraries of technical HEIs, mobile adaptability.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізації освіти та наукової діяльності вебсайти бібліотек технічних закладів вищої освіти України відіграють ключову роль у забезпеченні доступу здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців до інформаційних ресурсів, електронних баз даних, навчально-методичних матеріалів і сучасних цифрових сервісів. Попри значну кількість створених вебресурсів, на практиці вони часто характеризуються обмеженою функціональністю, неоптимальною структурою, складною навігацією,

недостатньою інтерактивністю, низькою швидкістю завантаження та недостатньою адаптацією до мобільних пристроїв, що призводить до зниження ефективності інформаційного обслуговування, ускладнює доступ до необхідних ресурсів та обмежує інтеграцію бібліотек у сучасне цифрове освітнє середовище. Вирішення зазначеної проблеми потребує системного підходу до оцінювання функціональності вебсайтів із застосуванням сучасних інструментів цифрового моніторингу. Такий підхід дозволяє об'єктивно виявити сильні та слабкі сторони бібліотечних вебресурсів, визначити ключові напрями їх модернізації й розробити практичні рекомендації щодо підвищення якості цифрових сервісів бібліотек технічних ЗВО України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує важливість комплексного підходу до оцінювання вебсайтів бібліотек закладів вищої освіти. Особливо це стосується проблем цифрової трансформації бібліотек ЗВО, зокрема питань доступності вебресурсів, користувацького досвіду (UX), інтеграції онлайн-сервісів та відповідності сучасним стандартам швидкості й мобільної адаптивності. Низка робіт присвячена оцінці вебсайтів бібліотек України та світу, проте переважно в контексті окремих аспектів. Практичне застосування сучасних інструментів цифрового моніторингу (SEMrush, Google Lighthouse та ін.) для комплексного аналізу функціональності бібліотечних сайтів технічних закладів вищої освіти України залишається недостатньо висвітленим. Саме ця прогалина зумовлює актуальність дослідження цієї теми.

Мета статті — здійснення комплексного аналізу показників функціональності сайтів бібліотек технічних закладів вищої освіти України із застосуванням інструментів цифрового моніторингу для оцінювання їх ефективності, виявлення проблемних аспектів та визначення шляхів подальшого вдосконалення з метою підвищення якості інформаційних послуг і підтримки освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сайти бібліотек технічних закладів вищої освіти України нині мають забезпечувати широкий спектр цифрових сервісів: пошук і замовлення видань, доступ до електронних каталогів і наукових баз даних, підтримку дистанційного навчання, надання цифрових копій документів, інтеграцію із системами відкритої науки та інформування про освітні й наукові події. Проте, незважаючи на активний розвиток цифровізації, низка проблем продовжує стримувати модернізацію бібліотечних вебресурсів. Передусім це невідповідність цифрових послуг новим запитам користувачів і змін, що виникли внаслідок пандемії COVID-19 та російсько-української війни.

Переорієнтація бібліотек на модель поєднання фізичного та цифрового середовищ стала ключовим етапом адаптації до сучасних викликів. Як зазначає О. Івашкевич (2021), цифрова трансформація передбачає перегляд принципів зовнішньої комунікації та відмову від традиційної моделі «бібліотека створює продукт — користувач пристосовується». Натомість необхідно формувати сервіси під конкретні аудиторії, враховувати їхні очікування, забезпечувати сталість процесів оновлення та відмовлятися від застарілих технологій і підходів. Важливими стають оптимізація ресурсів, розвиток компетентностей

персоналу, підготовка працівників до роботи з новими інструментами та застосування ШІ для підтримки управлінських рішень.

Міжнародні дослідження також демонструють вплив пандемії на якість роботи бібліотек. Так, A. Kaba (2021) вказує на зниження ефективності використання цифрових ресурсів, але водночас — на покращення управлінської та довідкової діяльності. C. Hudson & P. Gallagher (2024) підкреслюють, що перехід до майже повністю онлайн-моделі обслуговування потребував кардинальної перебудови сервісів у стислі терміни, а наслідки цих змін відчуватимуться ще багато років.

Особливо значущим для академічних бібліотек є використання відкритих електронних інформаційно-аналітичних систем. Вони забезпечують доступ до актуальних статистичних даних, аналітичних оглядів, наукових публікацій та результатів моніторингу, що підсилює доказову базу досліджень і підвищує якість наукових висновків. Інструменти цифрового аналізу, такі як візуалізація даних, автоматизоване опрацювання великих масивів інформації, алгоритми машинного навчання, прогнозування та моделювання, значно розширюють можливості науковців, дозволяючи досліджувати складні взаємозв'язки й оперативно ухвалювати рішення.

На вебсайтах бібліотек чітко простежується зростання використання таких електронних інструментів: інтегровані аналітичні панелі, статистика користувацьких запитів, рейтинги популярних ресурсів, автоматизовані тематичні добірки, сервіси віддаленого доступу, інтерактивні карти та індикатори активності. Це підтверджує, що, як зазначають науковці (Losiievskyi et al., 2022), інформаційно-аналітичні системи стають невіддільною складовою цифрової інфраструктури бібліотек та важливим елементом їхнього розвитку.

Дослідження охопило вебсайти бібліотек провідних технічних закладів вищої освіти, які за даними, опублікованими у 2024 р., посіли найвищі позиції в Консолідованому рейтингу вишів України. Нижче, на рис. 1 представлено перелік цих ЗВО та їхніх бібліотек.

Застосування комбінації методів (оглядово-аналітичний, порівняльний аналіз та статистичний метод) разом із сучасними інструментами цифрового моніторингу дозволило забезпечити комплексне дослідження функціональних можливостей вебсайтів бібліотек технічних університетів і сформувати об'єктивну картину їхнього поточного стану.

Для проведення дослідження використано сучасні інструменти цифрового моніторингу:

- **SEMrush** (модулі Traffic Analytics та Site Audit) — для оцінки відвідуваності, джерел трафіку, технічних помилок і пошукової видимості;
- **Google Lighthouse** (через сервіс Google PageSpeed Insights) — для оцінки швидкості завантаження, мобільної адаптивності, доступності та загальної якості сторінок. Дані збиралися протягом різних періодів 2024 р.
- За даними модуля SEMrush Traffic Analytics, піки відвідуваності бібліотечних сайтів припадають на грудень-січень та травень-липень. Основними

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (НТУУ КПІ)	•Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка
Національний університет «Львівська політехніка»	•Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ ХПІ)	•Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ)	•Наукова бібліотека Національного технічного університету радіоелектроніки
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (НТУ «ДП»)	•Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
Національний авіаційний університет (НАУ)	• Науково-технічна бібліотека Національного авіаційного університету
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (ХАІ)	•НТБ Національного аерокосмічного університету ім.Жуковського
Вінницький національний технічний університет (ВНТУ)	•Науково-технічна бібліотека Вінницького національного технічного університету
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (ТНТУ)	•НТБ Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
Донецький національний технічний університет (ДонНТУ)	•Науково-технічна бібліотека Донецького національного технічного університету

Рис. 1. Перелік ресурсів, що досліджуються.

джерелами трафіку є органічний пошук і прямі входи, пов'язані з пошуком навчальної та наукової літератури в цифровому форматі.

Одним із ключових критеріїв оцінки стала відповідність вимогам доступності WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines) стандартам доступності WCAG. Відповідність стандартам доступності WCAG — міжнародним рекомендаціям, що складаються із чотирьох принципів (сприйнятливість, керуваність, зрозумілість, надійність) та трьох рівнів відповідності (A, AA, AAA). За результатами перевірки інструментом Google Lighthouse (рис. 2), більшість

сайтів мають суттєві проблеми з контрастністю, альтернативними текстами зображень та клавіатурною навігацією. На рис. 2 представлено результати цього дослідження.

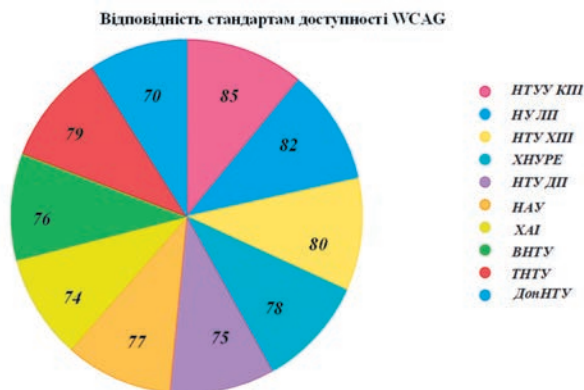

Рис. 2. Відсоткове значення відповідності вимогам доступності WCAG 2.1.

Для порівняльного аналізу обрано три провідні європейські технічні університети (TU Delft, Нідерланди; ETH Zürich, Швейцарія; Imperial College London, Велика Британія), які стабільно входять до топ-20 рейтингу QS World University Rankings за інженерно-технічними напрямками 2023–2025 рр., та три українські лідери (НТУУ «КПІ», НУ «Львівська політехніка», НТУ «ХП»). Аналіз розподілу трафіку за типами пристроїв (рис. 3) показує, що в європейських бібліотеках частка мобільного трафіку становить 52–58 %, тоді як в українських — лише 28–35 %.

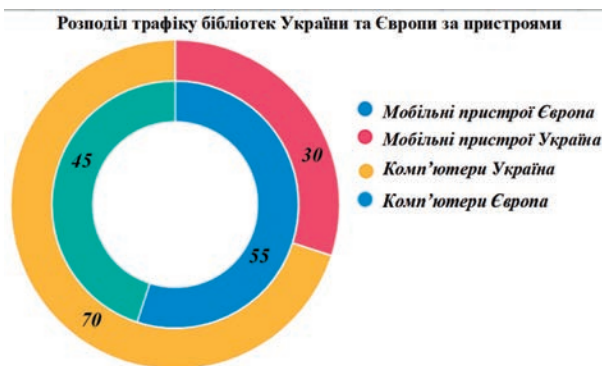

Рис. 3. Порівняльний графік розподілу трафіку за типами пристроїв у бібліотеках України та Європи.

За результатами аудиту інструментом Google Lighthouse більшість сайтів, які досліджуються, отримали загальну оцінку в діапазоні 65–85 балів із 100 можливих. Такий результат свідчить про середній рівень продуктивності та вказує на наявність суттєвих проблем у трьох ключових категоріях: швидкість завантаження сторінок, доступність для користувачів з особливими потребами (зокрема, недостатня контрастність, відсутність або некоректні альтернативні тексти зображень, проблеми з клавіатурною навігацією) та мобільна оптимізація.

Аналіз розподілу трафіку за типами пристроїв (дані SEMrush Traffic Analytics) показує, що частка мобільних відвідувань сайтів бібліотек технічних ЗВО України становить лише 28–35 %, тоді як у провідних європейських технічних університетах (TU Delft, ETH Zürich, Imperial College London) цей показник сягає 52–58 %. Така значна різниця є прямим наслідком недостатньої мобільної оптимізації українських ресурсів. Для підвищення частки мобільних користувачів рекомендується:

- впровадити повністю адаптивний (responsive) дизайн;
- прискорити завантаження сторінок на смартфонах і планшетах;
- спростити навігаційне меню та збільшити розміри елементів керування;
- забезпечити повну працездатність усіх ключових сервісів (електронний каталог, пошук, замовлення літератури, доступ до баз даних) на мобільних пристроях.

Ще одним важливим показником ефективності вебресурсу є його відвідуваність. Проте суттєвим є зіставлення величини потенційної аудиторії (здобувачі вищої освіти, викладачі тощо) до кількості, яка активно користується ресурсами бібліотеки. На рис. 4 та рис. 5 наведено дані щодо потенційної аудиторії трьох найбільших технічних ЗВО України (НТУУ «КПІ», НУ «Львівська політехніка», НТУ «ХПІ») та трьох провідних європейських аналогів. Ці заклади з-поміж десяти університетів, які досліджуються, обрано для порівняння, оскільки вони є лідерами за кількістю здобувачів і викладачів у своїх регіонах. Решта українських ЗВО мають меншу або співставну аудиторію, тому отримані співвідношення є репрезентативними для всієї вибірки.

Аналіз статистики середньої кількості відвідин за місяць показує, що показники європейських бібліотек перевершують показники українських у 4–5 разів (рис. 5).

Причини такої статистики слід розглядати комплексно. Європейські бібліотеки зазвичай мають сучасніші вебсайти, інтегровані з електронними каталогами, цифровими бібліотеками та репозиторіями (переважно платними), що надає доступ до більшої кількості матеріалів для навчання та ведення дослідницької діяльності. Швидкість завантаження сайтів і мобільна оптимізація частіше на високому рівні, що підвищує залучення користувачів. Окрім того, європейські бібліотеки активно пропонують онлайн-доступ до наукових журналів, електронних книг, баз даних і мультимедійного контенту. Багато ресурсів безкоштовні або доступні через академічні мережі, що стимулює частіші відвідування. Онлайн-консультації, інтерактивні довідкові системи, віртуальні

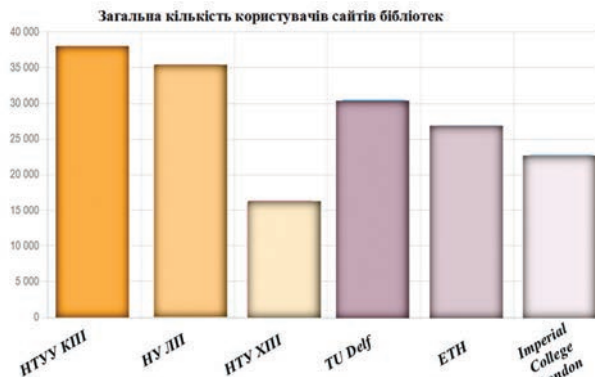

Рис. 4. Загальна кількість потенційних користувачів.

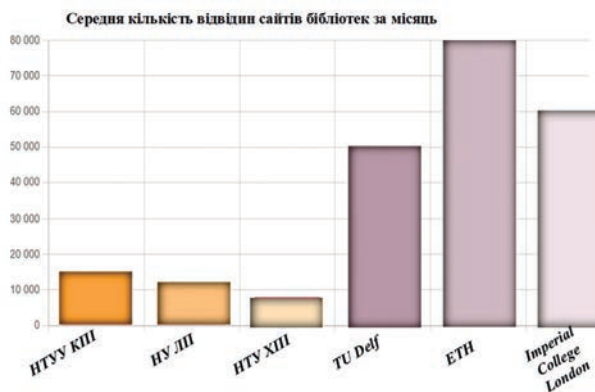

Рис. 5. Середня місячна відвідуваність ресурсів бібліотек.

тури, інтеграція з освітніми платформами роблять сайти більш привабливими, а використання персоналізованих сервісів (рекомендації, підписка на оновлення) підвищує утримання користувачів. Високий рівень цифрової грамотності серед студентів та науковців у Європі сприяє більш активному користуванню онлайн-бібліотеками. Онлайн-сервіси активно інтегровані в навчальні та дослідницькі процеси. Також європейські бібліотеки активніше просувають свої ресурси через соціальні мережі, email-розсилки, освітні платформи. Активне інформування користувачів про нові послуги та ресурси стимулює частіші відвідування. І болюча тема — фінансування. Бібліотеки Європи зазвичай отримують більше коштів на розвиток цифрових платформ й аналітику. В Україні ж частіше ресурси обмежені, що позначається на їх привабливості для користувачів.

Висновки. Дослідження вебсайтів бібліотек технічних ЗВО України з використанням інструментів цифрового моніторингу SEMrush та Google Lighthouse

показало, що вони забезпечують доступ до базових цифрових ресурсів (електронних каталогів, контактної інформації тощо), проте мають суттєві недоліки пов'язані з ключовими технічними характеристиками.

Виявлено:

- недостатню швидкість завантаження та мобільну оптимізацію (загальна оцінка Lighthouse — переважно 62–84 бали);
- низький рівень відповідності вимогам доступності WCAG 2.1 (особливо проблеми з контрастністю, alt-текстами зображень та клавіатурною навігацією);
- частку мобільного трафіку лише 28–35 % (проти 52–58 % у провідних європейських технічних університетів);
- середню місячну відвідуваність, нижчу у 4–5 разів, ніж у європейських аналогів, попри значно більшу потенційну аудиторію українських ЗВО.

Для підвищення ефективності бібліотечних вебресурсів необхідно:

- прискорити завантаження сторінок і перейти на повністю адаптивний дизайн;
- усунути критичні порушення доступності WCAG 2.1 (рівень А та АА);
- регулярно проводити аудит за допомогою сучасних інструментів цифрового моніторингу.

Реалізація цих заходів дасть можливість наблизити якість сайтів бібліотек технічних ЗВО України до рівня провідних європейських університетів і покращити інформаційне обслуговування здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників.

Список посилань

- Івашкевич О. В. (2021). Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 50–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>
- Hudson, C., & Gallagher, P. (2024). An Examination of Academic Library Platforms and Systems during COVID-19. *Information Technology and Libraries*, 43(4). <https://doi.org/10.5860/ital.v43i4.16259>
- Kaba, A. (2021). Assessing an academic library performance before and during the COVID-19 pandemic: a case study in the UAE. *Performance Measurement and Metrics*, 22(3), 187–199. <https://doi.org/10.1108/PMM-01-2021-0003>
- Losiievskyi, I., Kobieliiev, O., Shcherban, A., Solianyk, A., & Karpenko, O. (2022). Organizational structures for preserving documentary monuments in the leading libraries of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(54), 327–338. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.31>
- Moradi, S., Tayefeh, Bagher D., Mirhosseini, Z. (2017). Designing a model for Web 2.0 technologies application in academic library websites. *Information and Learning Sciences*, 118(11–12), 596–617. <https://doi.org/10.1108/ILS-03-2017-0013>
- Myna, Zh., Sokil, M., Gorova, V., & Manach, E. (2024). Discovering library users' information needs of Ukrainian technical universities based on SEO analysis. *CEUR Workshop Proceedings*, 3851. <https://researchr.org/publication/MynaSGM24>

References

- Ivashkevych O. V. (2021). Digital transformation of libraries in Ukraine: present and future. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 50–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>. [In Ukrainian].
- Hudson, C., & Gallagher, P. (2024). An Examination of Academic Library Platforms and Systems during COVID-19. *Information Technology and Libraries*, 43(4). <https://doi.org/10.5860/ital.v43i4.16259>. [In English].
- Kaba, A. (2021). Assessing an academic library performance before and during the COVID-19 pandemic: a case study in the UAE. *Performance Measurement and Metrics*, 22(3), 187–199. <https://doi.org/10.1108/PM-01-2021-0003>. [In English].
- Losiievskiy, I., Kobieliiev, O., Shcherban, A., Solianyk, A., & Karpenko, O. (2022). Organizational structures for preserving documentary monuments in the leading libraries of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(54), 327–338. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.31>. [In English].
- Moradi, S., Tayefeh, Bagher D., Mirhosseini, Z. (2017). Designing a model for Web 2.0 technologies application in academic library websites. *Information and Learning Sciences*, 118(11–12), 596–617. <https://doi.org/10.1108/ILS-03-2017-0013>. [In English].
- Myna, Zh., Sokil, M., Gorova, V., & Manach, E. (2024). Discovering library users' information needs of Ukrainian technical universities based on SEO analysis. *CEUR Workshop Proceedings*, 3851. <https://researchr.org/publication/MynaSGM24>. [In English].

Надійшла до редколегії 12.09.2025

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.15>¹

УДК 002.2:004.738.5:316.77

Н. С. Вовк

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
natalia.s.vovk@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2470-7188>

О. М. Хоміцька

студентка, кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
olha.khomitska.sk.2021@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-4684-3739>

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ КНИЖКОВОЇ ПРОМОЦІЇ В СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Стаття присвячена дослідженню відомого інструменту популяризації читання — буктрейлера — в умовах цифровізації суспільства та трансформації комунікаційних технологій. У роботі зацентовано на використанні соціальної мережі "TikTok" як платформи для ефективного просування книжкової продукції серед молодіжної аудиторії. Визначено ключові особливості створення буктрейлерів, окреслено їхнє функціональне призначення у візуальній комунікації, а також подано типологію буктрейлерів з огляду на цільові сегменти. Проаналізовано результати впровадження буктрейлерів у TikTok, наведено кількісні показники залучення аудиторії, взаємодії з контентом та потенціал для подальшого розвитку читачьких практик. Наголошено на значенні буктрейлерів як сучасного інструменту літературного маркетингу, що сприяє розвитку культурного простору, формуванню читачьких спільнот і підвищенню зацікавленості книгою серед молоді.

Ключові слова: *буктрейлер, читачька аудиторія, цифровий маркетинг, соціальні мережі, візуальний контент, просування читання.*

N. Vovk

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

O. Khomitska

student, Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

BOOK TRAILER AS AN EFFECTIVE FORM OF INTEGRATING BOOK PROMOTION INTO SOCIAL MEDIA

The relevance of the study. The article addresses the urgent need to modernize book promotion strategies in the context of digital transformation and declining interest

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

in traditional reading among youth. Social media platforms, especially TikTok, have become powerful tools for engaging audiences through dynamic visual formats.

The purpose of the study. The study aims to analyze the use of book trailers as a visual communication tool for promoting literature among young readers, with a focus on TikTok as a key distribution platform.

The methodology. The research includes an analytical method (for reviewing scientific sources and determining the theoretical basis of the research), a content analysis method (for analyzing examples of book trailers on TikTok and YouTube), an empirical method (creating and testing our own book trailers), an audience segmentation method (based on age criteria and the 5W model), and the case study method (analysis of the effectiveness of specific videos based on TikTok Analytics data).

The results. The analysis revealed that book trailers effectively attract the attention of the 13–27 age group. Despite a modest number of followers, the videos achieved high view counts and engagement rates, demonstrating the efficiency of visual storytelling in promoting books.

The scientific novelty. The scientific novelty of the study lies in emphasizing modern approaches to the creation and promotion of book trailers, in particular their adaptation to the specifics of new social platforms and the use of the digital environment's potential for effectively engaging the reading audience.

The practical significance. The study offers a ready-to-apply model for creating and promoting book trailers on social media, including platform-specific content types and engagement strategies tailored to different audience segments.

Conclusions. Book trailers have proven to be a relevant and effective digital tool for encouraging reading among young people. Their successful implementation depends on audience analysis, content quality, and alignment with platform trends, which together enhance literary interest and cultural engagement.

Keywords: *book trailer, reading audience, digital marketing, social media, visual content, reading promotion.*

Актуальність теми дослідження. З появою сучасних технологій більшість сфер діяльності починає у своїй роботі відходити від традиційних методів до інноваційних. Зважаючи, що нині людство більшість свого часу проводить в інтернеті, важливо адаптувати процес реклами книг у цифрове середовище для більшого залучення молоді до читання. Тому важливим кроком є інтеграція промоції книг у соціальні мережі для популяризації читання. Необхідність нових та сучасних методів комунікації із читачем і залучення до прочитання підштовхнуло до пошуків нових інструментів та методів, які відповідатимуть сучасним технологіям. Одним із таких інструментів просування в соціальних мережах є буктрейлер — короткий відеоролик, створений за мотивами книги, який поєднує елементи реклами, кіно та літературної анотації. Буктрейлери дозволяють трансформувати зміст книги в динамічну візуальну форму та поширювати в соціальних мережах у вигляді коротких легких для сприйняття відео. З огляду на зростання попиту на мультимедійні засоби популяризації культури, дослідження процесу створення буктрейлерів є не лише актуальним, а й затребуваним. Аналіз сфокусовано на поєднанні традиційного формату буктрейлера з новими технологіями та платформами — використанням tiktok-трендів, генеративного

штучного інтелекту для створення зображень, інтерактивних елементів та можливостей швидкого залучення аудиторії завдяки алгоритмам соціальних мереж.

Наукова новизна дослідження полягає в акценті на сучасних підходах до створення та просування буктрейлерів, зокрема їх адаптації під специфіку нових соціальних платформ і використанні можливостей цифрового середовища для ефективного залучення читачької аудиторії.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство стрімко перейшло в цифрову еру, і це вплинуло на всі сфери життя та діяльності — культурна та художня індустрія не є винятком. Попри те, що якість написання та обсяг друкування книг не зменшились, традиційне прочитання книг відходить на задній план, помітне значне зниження зацікавленості серед молоді та навіть дорослого покоління. Зміну тенденцій можна пояснити тим, що більшість свого часу людство проводить в інтернеті — у соціальних мережах, переглядаючи відео, фільми чи навіть читаючи новини. За даними дослідження ВВС, середній час, витрачений на мобільні додатки, становить 4 год. 48 хв., що на 30 % більше, ніж у попередньому дослідженні, яке проведено у 2019 р. (Вейкфілл, 2022). Поясненням цього може слугувати те, що мультимедійний контент сприймається значно легше, утримує увагу глядача довше внаслідок динамічності та яскравості картинки, подання інформації відбувається в простій емоційній формі. Промоція книг стала важливою проблемою для вирішення, адже звичні методи реклами стали менш результативними. Проста реклама про майбутнє видання книги більше не актуальна, до створення потрібно підходити креативно та зацікавити клієнта в емоційному плані. В умовах зростання попиту на інформаційні ресурси слід модернізувати процес популяризації книг в інтернеті.

Методологія. У роботі застосовано аналітичний метод (для опрацювання наукових джерел і визначення теоретичних засад дослідження), метод контент-аналізу (для аналізу прикладів буктрейлерів у TikTok та YouTube), емпіричний метод (створення та тестування власних буктрейлерів), метод сегментації аудиторії (за віковими критеріями та моделлю 5W), а також метод кейс-стаді (аналіз ефективності конкретних відео за даними TikTok Analytics). Обґрунтування вибору цих методів пов'язане з необхідністю комплексного вивчення як теоретичних аспектів, так і практичної реалізації буктрейлерів у цифровому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні розвідки у сфері використання буктрейлерів як інструменту літературного маркетингу демонструють зростання зацікавленості до цього формату в цифровому середовищі. Зокрема, дослідження Х. Сегарра-Сааведра та Й. Торрес-Уаманьяурі (Segarra-Saavedra & Torres-Huamanyauri, 2023) акцентує на впливі буктокерів на читання та купівлю книжок в Іспанії, наголошуючи на ефективності відеоформатів у TikTok для залучення молодіжної аудиторії. Подібну динаміку спостерігали й Л. Паладінес-Паредес та К. Аліагас (Paladines-Paredes & Aliagas, 2021), які аналізували трансформацію буктрейлерів у форматі аудіовізуальних рецензій, адаптованих до особливостей YouTube.

Теоретичні аспекти створення буктрейлерів та їх позиціонування як рекламного інструменту детально розглянуто в дослідженні Н. Полішко (Полішко, 2019), яка окреслює переваги й недоліки цього формату в контексті видавничої стратегії. Водночас освітній потенціал буктрейлерів висвітлено в публікації К. Рівера Орбе, Ф. Туса Джамбо, С. Техедор, Л. Черві. (Rivera Orbe et al., 2020), де мова йде про розвиток аналітичного мислення й креативності студентів під час створення відеоглядів у межах навчального процесу.

Окрему увагу приділено прикладним аспектам розробки буктрейлерів у вітчизняному науковому дискурсі. Так, у працях Т. Білушак, О. Радковець і Ю. Серова (Bilushchak et al., 2020) розглянуто методики створення, стандартизації та просування буктрейлерів у соціальних мережах. Автори здійснили аналіз динаміки зацікавлення аудиторії за допомогою моніторингу хештегів в Instagram і Twitter, доводячи ефективність цього інструменту для підвищення впізнаваності автора та комерційного успіху книжкової продукції.

Мета статті — дослідження буктрейлерів як усталеного інструменту популяризації читання та їх розгляд у контексті візуальної комунікації. Завдання розвідки: визначити ключові характеристики буктрейлерів як інструменту просування книжкової продукції в цифровому середовищі; проаналізувати досвід їх використання в соціальній мережі “TikTok”; здійснити сегментацію читачкої аудиторії для адаптації буктрейлерів; розробити модель просування буктрейлерів із використанням моделі Lean Canvas; оцінити ефективність створених експериментальних буктрейлерів за кількісними та якісними показниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. З появою інтернету, соціальних мереж традиційні форми реклами книг — афіші, буклети, газетні рецензії — поступаються місцем інтерактивному та візуальному контенту, здатному привернути увагу сучасної аудиторії, особливо молоді. Основні переваги цифрових інструментів і технологій полягають у їхній здатності забезпечувати інтерактивну взаємодію та персоналізований досвід у режимі реального часу. Ці засоби ефективно впливають на емоційний стан користувачів і сприяють задоволенню їхньої потреби в глибших враженнях та переживаннях (Bilushchak et al., 2020). Тому буктрейлери стали ефективним цифровим інструментом для донесення літературного змісту через соціальні мережі.

Буктрейлер — це короткий відеоролик, у якому представлено сюжет, фрагмент або атмосферу книги. Для створення буктрейлера використовують фрагменти екранізації, фото, анімації, цитати; також це може бути відеовідгук.

У якості прикладів можна розглянути буктрейлери, створені на основі офіційних екранізацій літературних творів. Ці відеоматеріали, як правило, вирізняються більшою тривалістю порівняно із сучасними буктрейлерами, однак не поступаються їм за змістовним наповненням та сюжетною насиченістю. Один із прикладів — буктрейлер на книгу «Тіні забутих предків», який створений Центральною бібліотекою Олександрійської міської ЦБС (Центральна бібліотека Олександрійської міської ЦБС, 2013). Його тривалість становить 3 хв., а сам

сюжет — це нарізка кадрів з фільмів у супроводі слайдів тексту, на яких описано сюжет книги.

Також у YouTube поширений формат відеовідгуку — це відео, у якому читач розповідає своє власне враження від книги. Воно може включати такі елементи: сюжетні фрагменти, пережиті емоції, анотацію книги, рекомендацію до прочитання. Прикладом такого формату буктрейлера є «Відгук на книгу “М'ясник та чорна пташка”», авторка відео — Anoli Book (Anoli Book, 2025). У відео авторка розкажує про пережиті емоції під час прочитання книги, зміст, сюжет твору та чи вартий прочитання. Зважаючи на такий «живий» формат відео, глядачам значно легше зрозуміти, чи зацікавить їх ця історія, чи потрібно далі шукати щось краще. Зазвичай видавництва використовують такий формат для реклами, надсилаючи книгу блогеру, а він, у свою чергу, надає відгук, що допомагає популяризувати як книгу, так і видавництво. Формат буктрейлерів на YouTube передбачає розгорнуті рецензії на книги, їх тривалість може бути до 11 хв. Такий формат відео отримав своє визнання та сформував напрям під назвою BookTube.

На сьогодні стрімкої популярності серед молоді набирає TikTok. Завдяки коротким відеоформатам, персоналізованій підбірці та високій інтерактивності користувачів, TikTok став одним із найдинамічніших і найвпливовіших майданчиків для поширення різноманітного контенту, включно з літературним. Можливість самовираження та творчості привернула увагу авторів, видавців і читачів. Це надихнуло на створення книжкової спільноти й окремого напрямку в TikTok, який має назву Booktok — це неформальна назва спільноти користувачів TikTok, які створюють і поширюють контент про книги. Такі відео базуються на відгуках, емоційних реакціях та оглядах на книги. Завдяки динамічності, емоційній виразності й креативному підходу до візуального оформлення, такі відеоролики швидко привертають увагу користувачів, активно поширюються в цифровому середовищі та демонструють високі показники переглядів в інтернеті. Такий формат допомагає популяризувати новинки та нагадувати про старі видання.

Наведемо два приклади ефективного використання буктрейлерів у TikTok. Перший — буктрейлер до книги «Приховані малюнки» Джейсона Рекула (Book Ukraine, 2024). Відео містить візуальні фрагменти з ілюстраціями, що відображають емоційний стан головного героя: від безтурботного дитинства до драматичних переживань. Послідовність кадрів супроводжено напруженим музичним фоном, який посилює візуальне сприйняття. Попри коротку тривалість (до 50 сек.), буктрейлер продемонстрував високу ефективність — понад 44 тис. переглядів, численні коментарі із запитаннями щодо назви книги свідчать про зацікавлення аудиторії та успішне виконання промоційної функції.

Другий приклад — буктрейлер до роману «Макова війна» Ребекки Кван (Olena_book, 2024). У відео акцент зроблено на ключовому сюжетному повороті, що дозволяє одразу заінтригувати потенційного читача. Авторка зазначає про наявність спойлера в описі, водночас саме цей фрагмент забезпечує високе

емоційне напруження. Важливу роль у збереженні уваги глядачів відіграють ретельно підібрані звукові ефекти, які підсилюють драматизм сцени та візуальний вплив загалом.

Однією з ключових особливостей TikTok є те, що контент здебільшого створюється не комерційними структурами чи організаціями, а безпосередньо користувачами — реальними читачами. Це сприяє формуванню автентичного середовища, у якому відеоролики виконують не лише рекламну, а й рекомендаційну функцію, репрезентуючи особисті читачські враження. Видавництва, у свою чергу, активно співпрацюють із популярними блогерами — т. зв. «буктокерами», які створюють адаптовані до специфіки TikTok трейлери книг.

Функціонал платформи передбачає вбудовані інструменти відеомонтажу, що значно спрощують процес створення буктрейлерів і дозволяють швидко оформлювати якісний візуальний контент навіть без професійних навичок. Це особливо зручно для читачів, які прагнуть поділитися власною оцінкою прочитаного твору. На відміну від YouTube, TikTok надає такі інструменти безкоштовно, що додатково стимулює творчу активність користувачів.

Завдяки цим спільнотам буктрейлери отримали широке поширення серед молодшої аудиторії, для якої відеоформат є природним способом отримання інформації. Завдяки активній участі читачів та відвідувачів платформ буктрейлери популяризують як книгу, так і видавництво, що дозволяє підвищувати продажі, але, окрім цього, ще й стали самостійним культурним явищем у цифровому просторі.

У межах дослідження створено кілька експериментальних буктрейлерів, адаптованих до різних вікових аудиторій та жанрових особливостей книг, що дозволило практично перевірити ефективність ключових прийомів візуальної комунікації та дистрибуції контенту в соціальних мережах.

Розробку буктрейлерів доцільно проводити за заздалегідь розробленим планом, що сприятиме ефективній популяризації книги, формуванню стабільного каналу комунікації з аудиторією, підвищенню впізнаваності автора та комерційній привабливості літературного продукту (Білушак & Радковець, 2021).

Тому процес створення буктрейлера поділено на декілька етапів. Перший — це аналіз цільової аудиторії. Буктрейлер не має універсального споживача, тому потрібно зважати, що за методом створення та наповненням він повинен відповідати своїй аудиторії. Саме тому аналіз цільової аудиторії є важливим етапом для подальшої реклами книги через короткі відеотрейлери.

Сегментація цільової аудиторії за віковим критерієм дозволяє ефективніше адаптувати буктрейлери до потреб різних категорій читачів.

Підлітки 13–18 років — активні користувачі TikTok, які надають перевагу коротким, динамічним відео. Часто обирають мангу та комікси у зв'язку з візуальністю і мінімумом тексту. Буктрейлери для цієї аудиторії мають бути яскравими, креативними, з акцентом на навчальну та художню літературу, яка здатна зацікавити до читання.

Молодь до 25 років зберігає інтерес до читання та віддає перевагу різножанровій літературі. Буктрейлери для цієї категорії мають бути не лише візуально привабливими, а й змістовними. Важливими є: актуальні теми, сюжет, що інтригує, якість відео та коротка тривалість. За результатами опитування, 80 % молоді надають перевагу паперовим книгам, а 44 % відзначають, що буктрейлери впливають на їхнє бажання прочитати книгу.

Читачі 25–40 років мають сталий читацький смак, але обмежені в часі. Вони потребують швидкого, змістовного ознайомлення з книгою. Буктрейлер має зацікавити з перших секунд. Найчастіше обирають нонфікшн, психологію, романи та літературу для саморозвитку.

Аудиторія 45+ менш активна в цифровому середовищі, надає перевагу паперовим виданням і класичним жанрам (детектив, історія, художня проза). Для неї буктрейлери мають бути лаконічними, послідовними та змістовними.

Наступний крок — це сегментація цільової аудиторії за методом 5W (див. табл. 1).

Табл. 1.

Сегментація цільової аудиторії за методом 5W

Критерії	Сегмент 1	Сегмент 2	Сегмент 3	Сегмент 4
<i>Who?</i>	Підлітки віком від 13–18	Молодь до 25. Студенти	Дорослі від 25–40	Особи віком 45+
<i>What?</i>	Яскрава картинка, емоційний вплив сюжету, динамічність, коротка тривалість	Яскрава картинка, змістовність, креативність, результативність переглянутого та актуальність теми	Інформативні та змістовні відео про літературу для дітей або сучасну прозу	Інформативні, змістовні в спокійному темпі відео
<i>Why?</i>	Емоційна на- солода, швидке розуміння рівня зацікавленості книгою, розвага	Швидкий пошук цікавої розва- жальної або фахової книги чи саморозвитку	Швидке ро- зуміння рівня зацікавленості книгою, пошук нової книги для себе або дітей	Інформування про цікаві новин- ки в літературі
<i>When?</i>	У вільний час після школи або на канікулах	У вільний час, перед покупкою книги або прочи- танням	У вільний час після роботи, вихідні	У вільний час, на вихідних чи після роботи
<i>Where</i>	TikTok, Instagram Reels, YouTube	TikTok, Instagram Reels, YouTube	TikTok, Instagram Reels, YouTube, Facebook, сайти видавництва	Facebook, сайти видавництва

Проаналізувавши аудиторію, визначено, що найімовірнішими глядачами будуть два цільові сегменти: 13–18 років та 19–25 років. Тому під час створення

буктрейлерів варто зважати на вподобання аудиторії й подавати відео в креативному та емоційно забарвленому форматі. Найпоширеніша платформа для запуску буктрейлерів — TikTok, де «за даними Statista 42 % користувачів мають вік від 10 до 19 років, а ще 31 % — від 20 до 29 років» (Забожко, 2024).

Оцінивши зростання попиту та популярності TikTok, а саме серед визначеної цільової аудиторії, молоді віком 13–27 років, можна зосередити модернізацію реклами книг та просування читання саме в цій мережі. Базовими елементами для просування буктрейлерів на платформі є: естетичність, динамічність, візуальна та сюжетна наповненість, відповідність трендовим алгоритмам TikTok.

Для ефективної реалізації цього проекту необхідно опиратися на стратегічно обґрунтовану модель розробки. Lean Canvas — це корисний інструмент стратегічного управління, що надає змогу описати, сформулювати та перенести на папір бізнес-модель стартапу, проекту або наявної компанії (Шведа & Поливода, 2023). У контексті цього дослідження модель застосовано для ефективного впровадження, тестування і масштабування буктрейлерів у середовищі TikTok (див. табл. 2).

Буктрейлер, як інструмент для популяризації читання та книг на теренах інтернету, має виконувати кілька функцій, спрямованих на залучення уваги глядача й мотивування його до прочитання та купівлі книг, зокрема такі: інформаційна функція; емоційний вплив; маркетингова функція; платформна адаптація. Така функціональна модель забезпечує досягнення основної мети буктрейлера — популяризація книги та заохочення до читання в зручному, привабливому й технологічно ефективному форматі.

Для досягнення результатів у популяризації читання книг серед обраної цільової аудиторії важливим кроком є розроблення контент-плану. Для навігації в контент-плані буктрейлери поділено на види: *калейдоскоп-нарізка зображень або фото*, які поступово змінюються, передаючи атмосферу книги; *епізод* (цікавий епізод з книги або присутність у відео цитати персонажа); *опис* (опис персонажів або всесвіту книги за допомогою тексту або зображень); *мотиваційні* (відео, що мотивують читати, показують книги або містять емоційний меседж, не прив'язаний до конкретного сюжету).

У результаті проведеного дослідження створено сторінку в TikTok під назвою «Шелест книг», на якій станом на кінець травня 2025 р. опубліковано 16 буктрейлерів. Відео охоплюють різні жанри літератури та орієнтовані на різні вікові категорії читачів. Контент адаптовано до форматних вимог платформи, що дозволило протестувати різні стратегії подання та візуального оформлення. Аналіз взаємодії користувачів із контентом надав змогу оцінити ефективність окремих відео та виявити чинники, які впливають на рівень переглядів, зацікавлення й зворотний зв'язок з аудиторією.

Аналіз результатів дослідження методів популяризації книг серед молоді в TikTok включає такі характеристики:

1. Кількість залучених користувачів — глядачі, які підписалися на акаунт. За даними TikTok Analytics (рис. 1), бачимо незначний приріст аудиторії: загальна

Табл. 2.

Lean Canvas бізнес-моделі проекту створення й популяризації буктоків

Проблеми: – Втрата зацікавленості до прочитання книг; – Брак часу; – Втрата часу на пошуки книг. Альтернативи: – YouTube (занадто довгий формат для більшості підлітків і молоді); – Статичні пости в Instagram або Facebook з рекомендаціями книг (низький рівень охоплення); – Онлайн-каталоги видавництва / бібліотек (відсутність візуального задоволення та емоційного зв'язку).	Рішення проблеми: – Короткі динамічні відео (буктрейлери) із захопливою музикою та текстовими анотаціями; – Огляди та рекомендації книг у форматі tiktok-трендів.	Унікальна цінність: – Використання tiktok-трендів для просування книг; – Швидкий формат, популярний серед сучасного покоління; – Поеднання естетики, музики та анотацій для занурення в сюжет книги; – Інтерактивність: залучення підписників до обговорень і челенджів.	Приховані переваги: – Унікальний стиль подання контенту, що запам'ятовується; – Експертні рекомендації книг від критиків і блогерів; – Доступ до ексклюзивних трейлерів книг ще до офіційного релізу. Канали просування: – Tiktok-реклама (таргетинг, націлений на книголюбів і молодь); – Колаборація з книжковими блогерами та видавцями; – Використання трендових хештегів та челенджів; – Співпраця з книжковими магазинами та бібліотеками.	Основні споживачі: – Підлітки та молодь (13–27), які шукають цікаві книги, полюбляють цікавий відеоконтент; – Бібліотекарі та вчителі; – Видавництва та автори; – Буктокери та блогери. Ранні послідовники: – Активні користувачі TikTok та BookTok; – Буктокери; – Люди, які цікавляться літературою та полюбляють візуальний контент.
Структура витрат: – Створення та монтаж відео (обладнання, ПЗ); – Реклама та просування (tiktok-реклама, співпраця з блогерами); – Адміністрування сторінки (контент-план, коментарі, відповіді підписникам).		Потоки прибутку: – Партнерство з книжковими магазинами (відсоток з продажів); – Платні рекламні інтеграції від видавництва та авторів; – Донати та підтримка від підписників; – Участь у книжкових заходах та фестивалях.		

кількість підписників — 85, чистий приріст кількості слідкувачів становить 75 (це дані за весь період ведення сторінки). Ураховуючи, що перше відео опубліковано 27 квітня, кількісний показник приросту слідкувачів можна вважати нейтральним.

Рис. 1. Результат кількості залучених користувачів.

2. Кількісний показник охоплення аудиторії на відео — перегляди відео користувачами TikTok. Для популяризації читання важливими є насамперед не підписники, а перегляди на відео, адже чим більше аудиторії побачить буктрейлер, тим більше глядачів зацікавиться книгою. Проаналізувавши результати, можна побачити тенденцію, що, попри невелику кількість підписників, кількість переглядів на відео значно більша: від 300 переглядів до 4779, загальна кількість: 15 тис. переглядів. Найпопулярніше відео (рис. 2) має 4779 переглядів, 340 вподобань, 4 коментарі; 33 глядачі зберегли його та 32 поширили. Зважаючи на такі результати, можна впевнено сказати, що 33 особи планують у майбутньому прочитати цю книгу. Таку статистику можна досягти, якщо відео потрапило в рекомендації TikTok.

Рис. 2. Аналітика відео.

Аналітика щодо глядачів (рис. 3) показує, що найпоширеніші відео є серед аудиторії віком від 18 до 34 років. Тому за результатами відео потрапили у свою цільову аудиторію, яка була попередньо визначена в дослідженні.

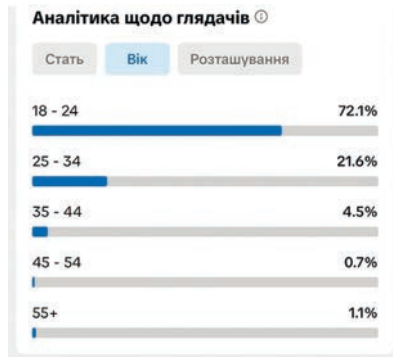

Рис. 3. Аналітика глядачів сторінки.

3. Залученість аудиторії — включає кількісний показник вподобань під відео. Цей показник дозволяє оцінити кількість глядачів, яким сподобався створений та опублікований контент. Загальна кількість вподобань під відео становить 1495. У середньому кожне відео має не менше 40 вподобань, найпопулярніше відео набрало 337 вподобань.

Також важливим аспектом є поширення глядачами відео серед знайомих. За допомогою поширення відео просувається значно краще, і користувач демонструє своїм друзям у соціальній мережі прихильність до створеного контенту. Загальна кількість поширень серед опублікованих буктрейлерів становить 78. Цей показник свідчить, що 78 глядачів зацікавилися книгою, про яку йдеться у відео, та поділились нею з друзями.

4. Взаємодія з аудиторією та зворотній зв'язок — коментарі та відповіді на них. Проаналізувавши всі опубліковані відео, загальна кількість коментарів становить 105. Здебільшого це реакція на відео та лише декілька текстових повідомлень.

Висновки. Створення якісних відеотрейлерів — найдовший та найбільш енерговитратний процес, адже від якості буктрейлера в подальшому залежить його популярність у TikTok. Тому для створення задіяно декілька сервісів: ClipChamp — для монтування відео, Canva / ШІ — для генерації картинок та їх редагування. Також деякі відео було створено безпосередньо в додатку TikTok.

Проаналізувавши результати, отримані в TikTok Analytics, робимо висновки, що показники є непоганими з огляду на те, що сторінка просувалась доволі короткий період (27.04.2025 — 15.05.2025) і ці показники не є остаточними, адже відео існують у публічному режимі та набирають охоплення досі. Для подальшого розвитку акаунта та підвищення ефективності популяризації буктрейлерів у цифровому середовищі доцільно проаналізувати чинники, які стали бар'єрами в реалізації дослідження. Виявлено кілька ключових причин, що зумовили низькі показники переглядів окремих відео:

- *невдалий час публікації*. Розміщення буктрейлерів у періоди низької активності користувачів TikTok зменшує ймовірність потрапляння відео до рекомендацій. У подальшій роботі варто орієнтуватися на пікові години активності аудиторії, аби забезпечити більшу видимість і залучення;
- *нерегулярність публікацій*. Для стабільного зростання переглядів та підвищення інтересу до контенту важливим є дотримання регулярного графіку публікацій (не менше одного відео на добу). У межах реалізованого проекту інтервал публікацій становив 3–4 дні, що призвело до зниження активності підписників і втрати частини аудиторії;
- *невідповідність актуальним трендам*. Частина буктрейлерів була створена на основі літературних творів, що вже вийшли з активного культурного обігу. Це обмежує потенційну зацікавленість користувачів. У майбутньому доцільно орієнтуватися на новинки або книги, які перебувають на піку читачької уваги, що дозволить інтегрувати контент у поточні тенденції та збільшити охоплення;
- *відсутність інструментів просування*. Відео не супроводжувалися активним просуванням через платні рекламні інструменти, що обмежувало їх охоплення. Використання рекламних можливостей TikTok може суттєво збільшити кількість переглядів і взаємодій, що є доцільним для подальших етапів дослідження.

Важливим **напрямом подальших досліджень** є вивчення ефективності буктрейлерів у довгостроковій перспективі як інструменту впливу на читачьку поведінку різних вікових груп, а також аналіз алгоритмів цифрових платформ з метою оптимізації розміщення та просування літературного контенту. Доцільним також є дослідження кросплатформеної взаємодії буктрейлерів, зокрема порівняння ефективності їх розміщення в TikTok, Instagram, YouTube та інших соціальних медіа, для виявлення найбільш дієвих каналів комунікації з потенційними читачами.

Список посилань

- Білушак, Т. М., & Радковець, О. І. (2021). Буктрейлер як мультимедійна реклама в популяризації книги автором в середовищі Інтернет. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71)(1, ч. 3), 247–252.
- Вейкфілд, Дж. (2022, Січень 12). Люди витрачають на телефон 30% свого часу — дослідження. *BBC News Україна*. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59964910>
- Забожко, А. (2024). Ефективні стратегії маркетингу та реклами в TikTok. *Матеріали науково-практичної конференції*, 111–113. <https://conference.wunu.edu.ua/index.php/naidm/article/download/190/174/342>
- Полішко, Н. Є. (2019). Буктрейлер як форма промоції та видавнична стратегія. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, (2), 58–63.
- Центральна бібліотека Олександрійської міської ЦБС. (2013, Липень 25). *Буктрейлер «Тіні забутих предків»* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/MwdsuYZemao?si=vrl1a0WsJea1lp6Z>

- Шведа, Н. М., & Поливода, А. В. (2023). Бізнес-модель Lean Canvas. У *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій»* (6–7 грудня 2023 року) (с. 328–329). ФОП Паляниця В. А. (Економічні та соціальні аспекти нових технологій).
- Anoli Book. (2025, March 30). *Відгук на книгу «М'ясник та чорна пташка»* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/HaaZotV2JhY?si=bzFCs55QG1ca7VxN>
- Bilushchak, T., Radkovets, O., & Syerov, Y. (2020, May 21). Internet marketing strategy promotion of a book in social media. In *Proceedings of the 2nd International Workshop on Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks (COAPSN-2020)* (pp. 260–272). <http://ceur-ws.org/Vol-2616/paper22.pdf>
- Book.Ukraine. [@book.ukraine]. (2024, October 6). *Тепер це моя найулюбленіша книга* [Video]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZMSe1jxNh/>
- Olena_book. [@olena_book]. (2024, January). *Обережно, можливий спойлер* [Video]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZMSJoKWfq/>
- Paladines-Paredes, L., & Aliagas, C. (2021). Booktubers' video reviews as literary mediation spaces. *Ocnos*, 20(1), 38–49.
- Rivera Orbe, K., Tusa Jambo, F., Tejedor, S., & Chervi, L. (2020). The use of audiovisual booktrailer to promote reading among university students. In A. Méndez-Vilas (Ed.), *Technologies, sustainable development and educational innovation (TSIE)* (pp. 314–327). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-37221-7_26
- Segarra-Saavedra, J., & Torres-Huamanyauri, Y. (2024). Promoting books and encouraging reading through book influencers on TikTok. *Ocnos*, 23(2), 1–16.

References

- Bilushchak, T. M., & Radkovets, O. I. (2021). Book trailer as multimedia advertising for book promotion by the author on the Internet. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 32(71)(1, part 3), 247–252. [In Ukrainian].
- Wakefield, J. (2022, January 12). People spend 30% of their time on the phone — study. *BBC News Ukraine*. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59964910>. [In Ukrainian].
- Zabozhko, A. (2024). Effective marketing and advertising strategies on TikTok. *Proceedings of the Scientific and Practical Conference*, 111–113. <https://conference.wunu.edu.ua/index.php/naidm/article/download/190/174/342> [In Ukrainian].
- Polishko, N. Ye. (2019). Book trailer as a form of promotion and publishing strategy. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Sotsialni komunikatsii*, (2), 58–63. [In Ukrainian].
- Tsentralna biblioteka Oleksandriiskoi miskoi TSBS. (2013, July 25). *Book trailer “Shadows of Forgotten Ancestors”* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/MwdsuYZemao?si=vrl1a0WsJea1lp6Z> [In Ukrainian].
- Shveda, N. M., & Polyvoda, A. V. (2023). The Lean Canvas business model. In *Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students “Current Problems of Modern Technologies”* (December 6–7, 2023) (pp. 328–329). FOP Palyanytsia V. A. (Economic and Social Aspects of New Technologies). [In Ukrainian].

- Anoli Book. (2025, March 30). *Review of the book "The Butcher and the Black Bird"* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/HaaZotV2JhY?si=bzFCs55QG1ca7VxN>. [In Ukrainian].
- Bilushchak, T., Radkovets, O., & Syerov, Y. (2020, May 21). Internet marketing strategy promotion of a book in social media. In *Proceedings of the 2nd International Workshop on Control, Optimization and Analytical Processing of Social Networks (COAPSN-2020)* (pp. 260–272). <http://ceur-ws.org/Vol-2616/paper22.pdf>. [In English].
- Book.Ukraine. [@book.ukraine]. (2024, October 6). *Now it's my favorite book.* [Video]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZMSe1jxNh/>. [In Ukrainian].
- Olena_book. [@olena_book]. (2024, January). *Caution, spoiler alert* [Video]. TikTok. <https://vm.tiktok.com/ZMSJoKWfq/>. [In Ukrainian].
- Paladines-Paredes, L., & Aliagas, C. (2021). Booktubers' video reviews as literary mediation spaces. *Ocnos*, 20(1), 38–49. [In English].
- Rivera Orbe, K., Tusa Jambo, F., Tejedor, S., & Chervi, L. (2020). The use of audiovisual book trailer to promote reading among university students. In A. Méndez-Vilas (Ed.), *Technologies, sustainable development and educational innovation (TSIE)* (pp. 314–327). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-37221-7_26. [In English].
- Segarra-Saavedra, J., & Torres-Huamanyauri, Y. (2024). Promoting books and encouraging reading through book influencers on TikTok. *Ocnos*, 23(2), 1–16. [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.16>¹

УДК 002.5:378

Д. І. Грещук

аспірант, кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

danylo.i.hreshchuk@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0006-3012-038X>

ФУНКЦІЙНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СИСТЕМІ ДОВІДКОВОГО АПАРАТУ Й ОЦИФРОВАНІХ ФОНДІВ НА ВЕБСАЙТАХ АРХІВІВ

Розглянуто вияви функційності інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату та оцифрованих фондів на вебсайтах архівів. Досліджено вияви корельованості інформаційних зв'язків у системі електронного архіву з функційною організацією діяльності архіву в комплексі завдань та їхнього виконання, типологічну структуру цифрового фонду користування архіву, типологічну структуру довідкового апарату архіву, багаторівневість функційної структури інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату архіву. Доведено, що типологічну структуру цифрового фонду користування документами становить система оцифрованих архівних документів, які подано на вебсайтах архівних установ на різних рівнях оцифрування. Типологічну структуру довідкового апарату архіву становить система різних за своїм функційним призначенням вторинних документів, що консолідують вторинну архівну інформацію. Встановлено, що багаторівневість функційної структури інформаційних зв'язків визначається диференціацією архівних довідників за стилістикою викладу архівної інформації, широтою охоплення об'єктів опису, цільовим та адресним призначенням: інформаційні зв'язки на стилістичному рівні, на рівні фонду архівної установи, міжфондовому рівнях, на рівні окремого архівного фонду, на рівні пошукової діяльності користувача та брендингу архіву, на рівні службової діяльності архіву. Обґрунтовано, що функційна структура інформаційних зв'язків у системі електронного архіву реалізується шляхом безпосереднього корелювання інформаційних зв'язків із функційною організацією діяльності архіву у всьому комплексі завдань та їхнього виконання. Функційність інформаційних зв'язків реалізується в аналітико-синтетичному опрацюванні первинних архівних документів і створення вторинних архівних документів у контексті різноспрямованих напрямів архівної діяльності щодо виконання службових функцій та задоволення інформаційних потреб користувачів архівів.

Ключові слова: *архів, архівний документ, організація архівних документів, інформаційні зв'язки, функційність інформаційних зв'язків, типологічна структура цифрового фонду користування, типологічна структура системи довідкового апарату архіву.*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

D. Hreshchuk

postgraduate student,

Department of Social Communications and Information Activity,

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

FUNCTIONALITY OF INFORMATION LINKS IN THE REFERENCE SYSTEM AND DIGITIZED COLLECTIONS ON ARCHIVE WEBSITES

The relevance of the research. The effective implementation of information links in the reference system and digitized collections on archive websites is ensured in the context of openness and accessibility of archival information.

The purpose of the research is to establish the patterns of implementation of the functional structure of information links in the electronic archive system.

The methodology. Content analysis provides an opportunity to identify manifestations of the conceptual and terminological apparatus in the context of the digitization of archival institutions. The method of grouping and logical generalizations is used to establish the functional structure of information links in the electronic archive system. Visualization techniques are used to reveal the typological structure of the digital archive collection, the archive reference system, and the multi-level functional structure of information links in the archive reference system.

The results. The correlation between information links and the functional organization of archive activities in a set of tasks and their implementation, the typological structure of the digital archive collection, the typological structure of the archive reference system, and the multi-level functional structure of information links in the archive reference system has been studied.

The scientific novelty. The correlation between information links in the electronic archive system and the functional organization of archive activities in the complex of tasks and their implementation has been proven.

The practical significance. The effective implementation of information links in the reference system and digitized collections on archive websites ensures the standardization of methodological, technological and organizational solutions for structuring the electronic archives of domestic archival institutions.

The conclusion. The multi-level functional structure of information links is determined by the differentiation of archival reference books in terms of the style of presentation of archival information, the breadth of coverage of the objects described, and their target and addressable purpose: information links at the stylistic level, at the level of the archive institution's fonds, at the inter-fonds level, at the level of individual archive fonds, at the level of user search activity and archive branding, and at the level of the archive's official activities. The functional structure of information links in the electronic archive system is implemented by directly correlating information links with the functional organization of the archive's activities in the entire complex of tasks and their implementation. The functionality of information links is implemented in the analytical and synthetic processing of primary archival documents and the creation of secondary archival documents in the context of various directions of archival activity related to the performance of official functions and the satisfaction of the information needs of archive users.

Keywords: *archive, archival document, organization of archival documents, information links, functionality of information links, typological structure of the digital user fund, typological structure of the archive reference system.*

Актуальність теми дослідження. Цифровізація становить технологічну базу трансформації концепції зберігання документів в електронній формі у стратегію створення національних інформаційних ресурсів архівних установ. Стратегії формування інформаційного простору архівів, його інтеграції в міжнародний інформаційний простір зумовлюють необхідність переосмислення теоретико-методологічних і практичних аспектів систематизації, довготривалого зберігання й використання електронних та оцифрованих архівних документів. Актуальність дослідження інформаційних зв'язків у системі електронного архіву зумовлена сучасними викликами, пов'язаними з формуванням єдиного інформаційного простору для збереження документальної пам'яті, національної культурної спадщини. Питання ефективності функціонування інформаційних зв'язків між компонентами системи довідкового апарату та оцифрованих фондів на вебсайтах архівів лежить у площині загальної проблематики формування інформаційної інфраструктури, яку становить комплекс програмно-технічних засобів, організаційних систем, нормативних вимог. Потенціал електронного архіву скерований на виконання спеціальних галузевих завдань для забезпечення взаємодії інформаційних потоків, функціонування та розвитку засобів інформаційної взаємодії, формування інформаційного простору архівної справи. Інтеграція архівів засобами електронного архіву до цифрових платформ є виявом імплементації принципів відкритості інформації й науки, прозорості роботи державних установ.

Постановка проблеми. Цифровізація архівних установ, створюючи оптимальні умови для збереження та опрацювання великих обсягів даних, забезпечення їхньої цілісності, автентичності й доступності, а також дотримання вимог інформаційної безпеки, стикається з низкою питань методологічного і технологічного характеру. Стандартизація на міжнародному й вітчизняному рівні надає інформацію про актуалізовану архівну термінологію цифрової епохи, концепції технологічних інновацій. Проблема ефективності реалізації інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату та оцифрованих фондів на вебсайтах архівів знаходить своє вирішення в контексті відкритості й доступності архівної інформації, уніфікації методологічних, технологічних, організаційних рішень щодо структурування електронних архівів вітчизняних архівних установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки позначені зростанням наукового інтересу до цифровізації архівної справи, створення електронних архівів і впровадження інформаційно-пошукових систем. У працях українських і зарубіжних дослідників висвітлено різні аспекти інформатизації архівної галузі — від нормативно-правового забезпечення до технічної реалізації цифрових рішень. У працях З. Свердлик, О. Гараніна та В. Бойко (2021) обґрунтовано наукові та практичні засади розвитку архівної справи в Україні у 2021–2025 рр., що передбачають створення високотехнологічної інфраструктури доступу до архівних ресурсів. Д. Василенко і Л. Бутко (2021) розглядають нормативно-правові аспекти цифровізації архівного простору, V. Hryshyn (2024) акцентує на впровадженні систем електронного документообігу в державному управлінні. Дослідження Р. Кравця, П. Бойка та О. Марковця (2023)

окреслюють переваги електронних архівів як засобу оперативного доступу до управлінської інформації. Т. Білушак й А. Пелешин (2020) пропонують проект архівної інформаційно-пошукової системи для підвищення ефективності оброблення даних у ЗВО. Значну увагу приділено веборієнтованим комунікаціям: О. Марковець, В. Терещук, Р. Кравець і Д. Таланчук (2023) аналізують роль вебсайтів архівних установ у взаємодії з громадськістю, а В. Василенко (2023) досліджує методи їх просування в умовах цифрової трансформації. У науковому дискурсі посилюється увага до технологічних аспектів архівування — використання платформ DSpace і GNU EPrints (Марковець, 2025), питань інформаційної безпеки (Бойко, 2024) та розвитку електронних комунікацій (Василенко, 2022). L. Filipova і A. Shelestova (2024) та Ю. Ковтанюк (2024) акцентують увагу на міжнародних стандартах і стратегіях довготривалого збереження цифрових документів, тоді як О. Тур, В. Шабуніна й В. Саранча (2023) наголошують на значенні дигіталізації архівних, музейних і бібліотечних колекцій для збереження культурної спадщини України.

Методологія дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, групування, логічних узагальнень, контент-аналізу, візуалізації. Контент-аналіз нормативних документів, публікацій у наукових журналах надає можливість встановити вияви актуалізації поняттєво-термінологічного апарату в контексті цифровізації діяльності архівних установ. Метод групування, логічних узагальнень використано для встановлення функційної структури інформаційних зв'язків у системі електронного архіву. Техніку візуалізації застосовано для розкриття типологічної структури цифрового фонду користування архіву, системи довідкового апарату архіву, багаторівневості функційної структури інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату архіву.

Мета статті — встановлення закономірностей реалізації функційної структури інформаційних зв'язків у системі електронного архіву. Функційність структури інформаційних зв'язків досліджено шляхом вивчення корельованості інформаційних зв'язків із функційною організацією діяльності архіву в комплексі завдань та їхнього виконання, типологічної структури цифрового фонду користування архіву, типологічної структури системи довідкового апарату архіву, багаторівневості функційної структури інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату архіву.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія і практика архівної справи знаходить своє втілення в розбудові спеціальної термінологічної системи. Затвердження Українським науково-дослідним і навчальним центром проблем стандартизації, сертифікації та якості ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» сприяє унормуванню й кодифікації поняттєво-термінологічного апарату (Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять, 2023). Структуру подання електронного архіву на вебсайті архіву формує множина компонентів, які перебувають у логічному порядку та взаємодії первинної і вторинної архівної інформації. Відповідно до ДСТУ 2732:2023 трактуємо електронний архів як сукупність організаційних, програмно-технічних засобів для збереження електронних документів, інших

даних в електронній формі та надання доступу до них у формі, зрозумілій для людини. Довідковий апарат архіву трактується як сукупність упорядкованих описань архівних документів, призначених для пошуку первинної архівної інформації. Систему довідкового апарату до документів архіву визначено як сукупність взаємопов'язаних архівних довідників, зокрема електронних, створених для розкриття складу і змісту архівних документів на всіх рівнях системи й пошуку первинної архівної інформації (Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять, 2023).

Первинною інформацією, тобто вихідною, є інформація, яку містить документ. ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» широко кодифікує поняттєво-термінологічний апарат архівних документів, що містять первинну інформацію в статусі оригіналів та копій у паперовій чи електронній формі (табл. 1).

Табл. 1

Архівні терміни в ДСТУ 2732:2023

Термін	Визначення
Архівний документ	Документ, що припинив виконувати функцію, задля якої був створений, але який зберігають або підлягає зберіганню з огляду на його цінність для особи, суспільства чи держави
Службовий документ	Офіційний документ, який юридична особа створила або отримала в процесі діяльності, відповідним чином зареєструвала та/або засвідчила
Службовий електронний документ	Електронний документ, зареєстрований службою діловодства або засвідчений відповідно до законодавства
Оригінал службового документа	Примірник службового документа, що першим набуває юридичної сили
Копія документа	Документ, що містить точне знакове відтворення інформації оригіналу документа
Оригінал електронного документа	Примірник електронного документа, який першим набуває юридичної сили, що підтверджено іншим документом
Електронна копія електронного документа	Подання електронного документа в електронній формі, зрозумілій для людини, без кваліфікованих електронних підписів, якими його було завізовано та/або підписано, відповідність і правовий статус якої засвідчено кваліфікованою електронною печаткою юридичної особи
Електронна копія оригіналу паперового документа	Візуальне подання паперового документа в електронній формі, отримане оцифруванням паперового документа, відповідність оригіналу та правовий статус якого засвідчено кваліфікованою електронною печаткою юридичної особи
Фонд користування архівними документами	Сукупність копій архівних документів, призначених для користування замість оригіналів

Методичні рекомендації, укладені у 2018 р. Державною архівною службою України, Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства, вводять у професійний обіг поняття «цифровий фонд користування документами», визначаючи технології його створення, зберігання, облік та доступ до нього. У методичній розробці надано визначення низці базових термінів: **цифровий фонд користування документами НАФ** як структурована сукупність копій документів НАФ, створених шляхом конверсії (переведення) паперових та інших аналогових документів у цифрову форму й призначених для користування замість оригіналів; **оцифрований документ** як такий, що отриманий у результаті конверсії паперових та інших аналогових документів у цифрову форму; **оцифрування** як технологічний процес перетворення документа з традиційної, властивої йому форми, у цифрову (комп'ютерну) у вигляді електронного файлу (файлів) даних, придатних для запису на електронні носії (Державна архівна служба України & Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, 2018).

Поняття **цифровий фонд користування документами** є свідченням розвитку поняттєвої системи архівознавства під впливом імплементації цифрових технологій у діяльність архівних установ. Так, у «Порядку користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам», прийнятому в редакції від 16.04.2022 р., ще фігурує термін **фонд користування оригіналами** (розділ II, п. 5). Проте в редакції від 11.02.2025 р. уже з'являється термін **цифровий фонд користування**: «Інформація про наявний цифровий фонд користування є публічною інформацією та оприлюднюється архівами на власних вебсайтах шляхом оприлюднення книги обліку надходжень фонду користування або інших відомостей (каталог файлів із цифровими копіями архівних документів тощо)» (Міністерство юстиції України, 2013).

Цифровий фонд користування документами становить систему оцифрованих архівних документів, які подано на вебсайтах архівних установ на різних рівнях оцифрування: фондів, справ, окремих документів, окремих чи колекцій метричних книг, актів реєстрації цивільного стану, колекцій, картотек, періодичних та аркушевих видань, документів нефондової організації, електронних версій видань із фонду науково-довідкової бібліотеки (рис. 1).

Інформація документа, пройшовши аналітико-синтетичне опрацювання, виявляє якісно новий характер інформаційних зв'язків, притаманних вторинній архівній інформації. Отже, унаслідок аналітичного опрацювання первинних документів формується система довідкового апарату до документів архіву як сукупність взаємопов'язаних архівних довідників, зокрема електронних, створених для розкриття складу й змісту архівних документів на всіх рівнях системи та пошуку первинної архівної інформації (за ДСТУ 2732:2023).

Ґрунтуючись на логічному співвідношенні термінів і понять архівної справи, описаних у державному стандарті, будуємо алгоритм трансформації інформаційних зв'язків, властивих для первинної архівної інформації, в інформаційні зв'язки, властиві вторинній архівній інформації (рис. 2).

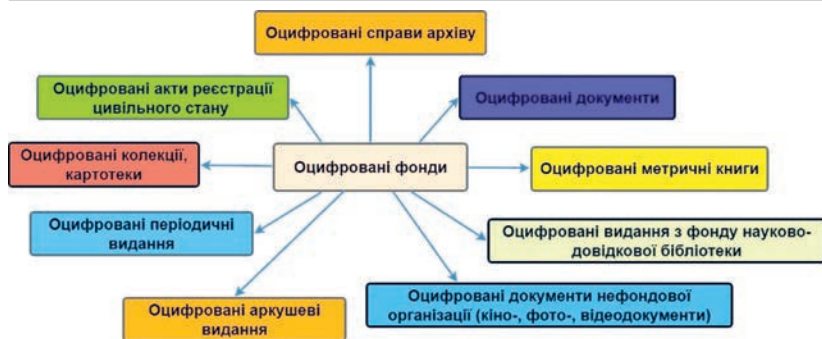

Рис. 1. Типологічна структура цифрового фонду користування архіву.

Рис. 2. Алгоритм трансформації інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату (визначення термінів за ДСТУ 2732:2023).

Типологічну структуру системи довідкового апарату архіву становить система різних за своїм функційним призначенням вторинних документів, що консолідують вторинну архівну інформацію: архівні довідники, архівні путівники, списки архівних фондів, реєстри описів фондів, архівні описи справ (документів), видання архівних довідників (в електронній формі), списки, архівні огляди, архівні картотеки, архівні покажчики, архівні каталоги (рис. 3).

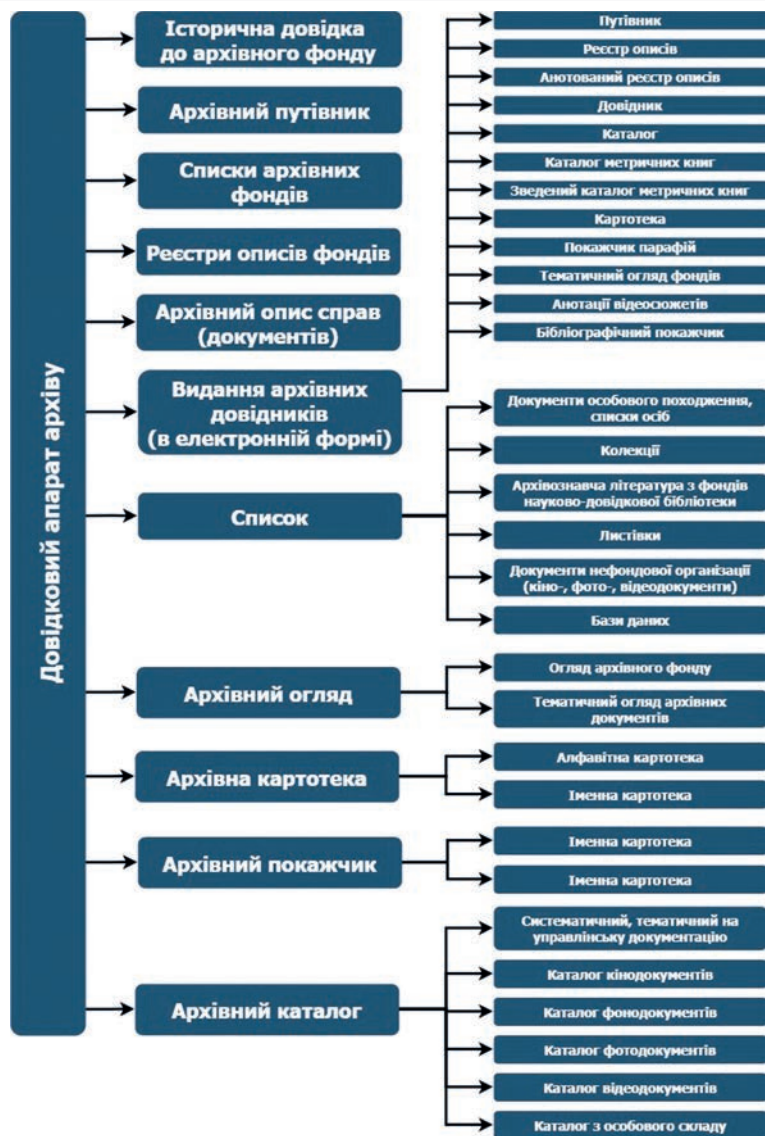

Рис. 3. Типологічна структура системи довідкового апарату архіву.

Сутність інформаційних зв'язків трактуємо як взаємодію двох сфер реалізації суспільного призначення архівних документів — архівної інформаційної інфраструктури й системи змістовних, логічних, функційних, контекстуальних та структурних відношень між архівними документами. Інформаційні зв'язки лежать в основі побудови електронного архіву як системного поєднання цифрового фонду користування й довідкового апарату.

Функційність і структурованість цифрового фонду користування архіву та довідкового апарату до архівних документів передбачає взаємодію інформаційних зв'язків, які ідентифікуються за наявністю таких ознак, як атрибутивність, функційність, структурованість, системність, практична спрямованість, зв'язність, аналітичність.

Ці ознаки властиві для інформаційних зв'язків між усіма компонентами електронного архіву, проте вони виявляються з різною пріоритетністю. Різномірність вияву ознак інформаційних зв'язків у компонентах системи довідкового апарату визначається особливостями цільового та адресного призначення архівних довідників (таблиця 2).

Табл. 2

**Пріоритетність вияву ознак інформаційних зв'язків
у компонентах системи довідкового апарату**

Ознака інформаційних зв'язків	Пріоритетні вияви ознак інформаційних зв'язків	Пріоритетні компоненти системи довідкового апарату
Атрибутивність інформаційних зв'язків	Наявність безпосередньої, опосередкованої, прихованої інформації, що відображає контент документа. Може відкритися в контексті зв'язків з іншими документами тієї ж інформаційної системи. Є системною інформацією для встановлення взаємозв'язків між документами різних комплексів.	Історична довідка до архівного фонду. Архівний довідник. Архівний каталог. Архівний покажчик. Видання архівних довідників.
Функційність інформаційних зв'язків	Встановлення зв'язків між документацією та фондоутворювачем. Збереження логіки внутрішніх зв'язків між документами, контексту створення документів. Відтворення логіки функціонування фондоутворювача. Забезпечення фізичної та інтелектуальної організації документів. Використання цифрових форматів, метаданих та інтеграції з глобальними інформаційними мережами.	Архівний довідник. Архівний каталог. Архівний покажчик. Тематичний огляд архівних документів. Архівний опис справ (документів). Списки архівних фондів, Реєстри описів фондів. Огляд архівного фонду. Архівний путівник.
Структурованість інформаційних зв'язків	Забезпечення структурованості інформаційного простору архіву, структурованості позицій вебсайту.	Архівний довідник. Архівний каталог. Архівний путівник.

Системність інформаційних зв'язків	Відтворення ієрархічних, логічних зв'язків між записами, створеними під час діяльності фондоутворювача.	Архівний довідник. Архівний путівник. Архівний каталог. Архівний покажчик.
Практична спрямованість інформаційних зв'язків	Збереження документального зв'язку для забезпечення службових і користувачьких суспільних потреб.	Архівний каталог Архівний опис справ. Тематичний огляд архівних документів. Огляд архівного фонду. Архівний путівник. Списки документів, осіб. Видання архівних довідників.
Континуальність (зв'язність) інформаційних зв'язків	Збереження континуальної моделі архіву як динамічної інформаційної системи, зокрема під час оновлення вебсайту.	Архівний довідник. Архівний каталог. Архівний покажчик. Видання архівних довідників.
Аналітичність інформаційних зв'язків	Виявлення причинно-наслідкових залежностей, просторово-часових зв'язків в архівних документах. Виявлення та передавання інформаційних зв'язків між документами для дослідження, управління та збереження культурної спадщини.	Історична довідка до архівного фонду. Архівний каталог. Архівний покажчик. Тематичний огляд архівних документів. Огляд архівного фонду.

Функційна структура інформаційних зв'язків у системі електронного архіву реалізується шляхом безпосереднього корелювання інформаційних зв'язків із функційною організацією діяльності архіву у всьому комплексі завдань та їхнього виконання.

Функційність інформаційних зв'язків реалізується в аналітико-синтетичному опрацюванні первинних архівних документів і створенні вторинних архівних документів у контексті різноспрямованих напрямів архівної діяльності щодо виконання службових функцій та задоволення інформаційних потреб користувачів архівів:

- *архівознавчий напрям*, який репрезентує **історична довідка до архівного фонду**, тобто документ, який містить інформацію з історії або біографії фондоутворювача, його архівного фонду, стислу характеристику складу й змісту його документів та довідкового апарату до них (ДСТУ 2732:2023);
- *довідковий напрям*, який забезпечує **архівний довідник**, тобто довідник про склад, зміст і місцезнаходження архівних документів, призначений для їх розшукування (ДСТУ 2732:2023);
- *класифікаційний напрям*, який представляє **архівний каталог**, тобто архівний довідник, що містить інформаційні характеристики об'єктів описування, усистематизованих відповідно до обраної схеми класифікації (ДСТУ 2732:2023);

- *предметний напрям*, який реалізується в **архівному покажчику**, тобто архівному довіднику, що містить усистематизований перелік найменувань предметних понять, згадуваних в архівних документах, із зазначенням їхніх пошукових даних (ДСТУ 2732:2023);
- *тематичний напрям*, який представляє **тематичний огляд архівних документів**, тобто архівний довідник, який містить систематизовану інформацію про склад, зміст та пошукові дані архівних документів одного фонду, кількох фондів одного чи кількох архівів із певної теми, доповнених джерелознавчим аналізом документів (ДСТУ 2732:2023);
- *обліковий напрям*, який охоплює **архівний опис справ (документів)**, тобто архівний довідник, призначений для облікування та розкриття змісту одиниць зберігання / одиниць обліку, закріплення їх систематизації в межах архівного фонду, нефондового комплексу (ДСТУ 2732:2023); облікові функції виконують також **списки архівних фондів, реєстри описів фондів**;
- *фондовий напрям*, який реалізується в **огляді архівного фонду**, тобто архівному довіднику, що містить усистематизовану інформацію про склад і зміст документів одного архівного фонду, доповнених їхнім джерелознавчим аналізом (ДСТУ 2732:2023);
- *популяризаторський напрям*, який виявляється в **архівному путівнику**, тобто архівному довіднику, що містить усистематизовану сукупність описань архівних фондів (нефондових комплексів), призначений для загального ознайомлення з їхнім складом і змістом (ДСТУ 2732:2023).
- *допоміжний напрям*, який охоплює **архівні картотеки (іменні), списки документів** особового походження, осіб; колекцій; архівознавчої літератури з фондів науково-довідкової бібліотеки; листівок; документів нефондової організації; баз даних.
- *видавничий напрям*, який представляє **видання архівних довідників**, які подані в електронній формі на офіційних вебсайтах архівів та зберігаються у фондах науково-довідкової бібліотеки.

Визначені функційні напрями відображають системність електронного архіву завдяки існуванню й реалізації інформаційних зв'язків, які формують багаторівневу функційну структуру з розгалуженими логічними, вертикальними та горизонтальними відношеннями (рис. 4).

Багаторівневості функційної структури інформаційних зв'язків визначається диференціацією архівних довідників за стилістикою викладу архівної інформації, широтою охоплення об'єктів опису, цільовим та адресним призначенням:

- інформаційні зв'язки на стилістичному, фактичному рівні (**архівознавчий напрям**, що охоплює історичну довідку до архівного фонду);
- інформаційні зв'язки на рівні фонду архівної установи (**обліковий напрям**, що охоплює архівний опис справ, списки архівних фондів, реєстри описів фондів; **довідковий напрям**, який охоплює архівний довідник; **класифікаційний напрям**, що охоплює архівний каталог; **предметний напрям**, що охоплює архівний покажчик);

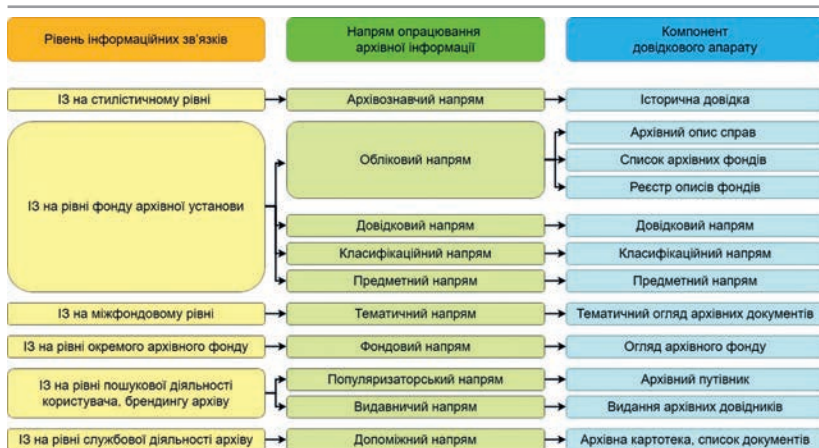

Рис. 4. Багаторівневість функційної структури інформаційних зв'язків у системі довідкового апарату архіву.

- інформаційні зв'язки на міжфондовому рівні (тематичний напрям, що охоплює тематичний огляд архівних документів);
- інформаційні зв'язки на рівні окремого архівного фонду (фондовий напрям, що охоплює огляд архівного фонду);
- інформаційні зв'язки на рівні пошукової діяльності користувача, брендингу архіву (популяризаторський напрям, що охоплює архівний путівник; видавничий напрям, який охоплює видання архівних довідників);
- інформаційні зв'язки на рівні службової діяльності архіву (допоміжний напрям, що охоплює архівні картотеки, списки документів).

Висновки. Технології цифрових трансформацій зумовлюють активні процеси міжнародної стандартизації технологічних процесів, кодифікації та актуалізації спеціальної термінології. Типологічну структуру цифрового фонду користування документами становить система оцифрованих архівних документів, які подано на вебсайтах архівних установ на різних рівнях оцифрування: фондів, справ, окремих документів, окремих чи колекцій метричних книг, актів реєстрації цивільного стану, колекцій, картотек, періодичних та аркушевих видань, документів нефондової організації (кіно-, фото-, відеодокументи), електронних версій видань із фонду науково-довідкової бібліотеки. Типологічну структуру системи довідкового апарату архіву становить система різних за своїм функційним призначенням вторинних документів, що консолідують вторинну архівну інформацію: архівні довідники, архівні путівники, списки архівних фондів, реєстри описів фондів, архівні описи справ (документів), видання архівних довідників (в електронній формі), списки, архівні огляди, архівні картотеки, архівні покажчики, архівні каталоги.

Інформація документа, пройшовши аналітико-синтетичне опрацювання, виявляє якісно новий характер інформаційних зв'язків, притаманних вторинній архівній інформації. Унаслідок аналітичного опрацювання відбувається трансформація інформаційних зв'язків, властивих для первинної архівної інформації, в інформаційні зв'язки, властиві вторинній архівній інформації.

Функційність і структурованість цифрового фонду користування архіву та довідкового апарату до архівних документів передбачає наявність і взаємодію ознак інформаційних зв'язків, які існують між усіма компонентами електронного архіву, проте вони виявляються з різною пріоритетністю. Різномірність вияву ознак інформаційних зв'язків у компонентах системи довідкового апарату визначається особливостями цільового та адресного призначення архівних довідників.

Функційна структура інформаційних зв'язків у системі електронного архіву реалізується шляхом безпосереднього корелювання інформаційних зв'язків із функційною організацією діяльності архіву у всьому комплексі завдань та їхнього виконання. Функційність інформаційних зв'язків реалізується в аналітико-синтетичному опрацюванні первинних архівних документів і створення вторинних архівних документів у контексті різноспрямованих напрямів архівної діяльності щодо виконання службових функцій та задоволення інформаційних потреб користувачів архівів.

Багаторівневість функційної структури інформаційних зв'язків визначається диференціацією архівних довідників за стилістикою викладу архівної інформації, широтою охоплення об'єктів опису, цільовим та адресним призначенням: інформаційні зв'язки на стилістичному рівні, на рівні фонду архівної установи, міжфондовому рівнях, на рівні окремого архівного фонду, на рівні пошукової діяльності користувача та брендингу архіву, на рівні службової діяльності архіву.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні структурованості інформаційних зв'язків у поданні електронного архіву на вебсайтах державних архівів областей України.

Список посилань

- Білушак, Т. М., & Пелешишин, А. М. (2020). Використання інформаційно-пошукової системи в менеджменті архівної справи закладами вищої освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 118–126. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_1_18
- Бойко, О. Р. (2024). Електронний документ: вітчизняний та міжнародний досвід зберігання інформації. *Вісник Харківської академії культури*, (65), 25–36. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.02>
- Василенко, В. Ю. (2023). Основні напрями просування вебсайту закладу вищої освіти в умовах цифрової трансформації суспільства. *Вісник Харківської академії культури*, (64), 177–187. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.064.13>
- Василенко, Д. П. (2022). Інструментарій архівної інтернет-комунікації в аспекті розвитку соціальних мереж. *Український журнал з бібліотекозна-*

- вства та інформаційних наук, 9, 138–147. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259191>
- Василенко, Д. П., & Бутко, Л. В. (2021). Нормативно-правове регулювання процесу цифровізації українського архівного простору. *Вісник Харківської академії культури*, (60), 79–88. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07>
- Гришин, В. В., & Філіпова, Л. Я. (2023). Тенденції розвитку цифровізації систем документообігу та послуг в органах державної влади. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 70–75. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290988>
- Державна архівна служба України, & Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. (2018). *Цифровий фонд користування документами Національного архівного фонду: створення, зберігання, облік та доступ до нього: Методичні рекомендації*. Л. В. Дідух, Н. В. Залеток, & Т. М. Ковтанюк (Уклад.). https://undiasd.archives.gov.ua/doc/digit_fund_korist_docNAF.pdf
- ДСТУ 2732:2023. (2023). *Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять*. https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_2732-2023.pdf
- Забіянов, Є. (2021). Краєзнавчі електронні ресурси в освітньому процесі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 8, 74–90. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247586>
- Ковтанюк, Ю. (2024). Від концепції зберігання документів в електронній формі до нормативно-правової бази створення національних архівних та бібліотечних інформаційних ресурсів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 99–115. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307129>
- Кравець, Р. Б., Бойко, П. О., & Марковець, О. В. (2023). Електронний архів як засіб швидкого доступу до управлінської інформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 14–21. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293967>
- Лебідь, Т. П. (2023). Електронна культура: досягнення та вектори розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 22–32. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293968>
- Марковець, О. В. (2025). DSpace як засіб формування електронного архіву кваліфікаційних робіт. *Вісник Харківської академії культури*, (67), 304–314. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.21>
- Марковець, О. В., Терещук, В. М., Кравець, Р. Б., & Таланчук, Д. О. (2023). Інформаційне забезпечення організації комунікації громадян з архівними установами. *Вісник Харківської академії культури*, (63), 151–160. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.11>
- Міністерство юстиції України. (2013). *Про затвердження Порядку користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам* (Наказ №2438/5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1983-13>
- Свердлик, З. М., Гаранін, О. Я., & Бойко, В. Ф. (2021). Програма розвитку галузевої науки у сфері архівної справи України на 2021–2025 роки: проблеми розроблення та перспективи впровадження. *Бібліотекознавство*.

Документознавство. Інформологія, 3, 5–13. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244711>

- Тур, О. М., Шабуніна, В. В., & Саранча, В. І. (2023). Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 49–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290983>
- Filipova, L., & Shelestova, A. (2024). The issue of electronic document preservation in the context of international information security standards. *Bibliotekozaustvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 20(4), 43–55. <https://doi.org/10.63009/lrsi/4.2024.43>
- Hryshyn, V. (2024). Features of modern development of electronic document management in digital governance system. *Bibliotekozaustvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 20(4), 79–88. <https://doi.org/10.63009/lrsi/4.2024.79>

References

- Bilushchak, T. M., & Peleshchyshyn, A. M. (2020). Use of information retrieval systems in archive management by higher education institutions. *Bibliotekozaustvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 118–126. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2020_1_18 [In Ukrainian].
- Boiko, O. R. (2024). Electronic documents: domestic and international experience in information storage. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (65), 25–36. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.02> [In Ukrainian].
- Vasylenko, V. Yu. (2023). Key areas for promoting higher education institution websites in the context of digital transformation of society. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (64), 177–187. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.064.13> [In Ukrainian].
- Vasylenko, D. P. (2022). Tools for archival Internet communication in the context of social network development. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekozaustva ta informatsiinykh nauk*, 9, 138–147. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259191> [In Ukrainian].
- Vasylenko, D. P., & Butko, L. V. (2021). Regulatory and legal regulation of the digitization process of Ukrainian archives. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (60), 79–88. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07> [In Ukrainian].
- Hryshyn, V. V., & Filipova, L. Ya. (2023). Trends in the development of digitization of document management systems and services in government agencies. *Bibliotekozaustvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 70–75. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290988> [In Ukrainian].
- State Archival Service of Ukraine, & Ukrainian Research Institute of Archival Science and Document Studies. (2018). *Digital fund for use of documents from the National Archival Fund: creation, storage, accounting, and access: Methodological recommendations*. L. V. Didukh, N. V. Zaliotok, & T. M. Kovtaniuk (Comps.). https://undiasd.archives.gov.ua/doc/digit_fund_korist_docNAF.pdf [In Ukrainian].
- State Standard of Ukraine 2732:2023. (2023). *Record keeping and archiving. Terms and definitions*. https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_2732-2023.pdf [In Ukrainian].

- Zabiiyanov, Ye. (2021). Local history electronic resources in the educational process. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 8, 74–90. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247586> [In Ukrainian].
- Kovtaniuk, Yu. (2024). From the concept of storing documents in electronic form to the regulatory framework for creating national archival and library information resources. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 13, 99–115. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307129> [In Ukrainian].
- Kravets, R. B., Boiko, P. O., & Markovets, O. V. (2023). Electronic archives as a means of quick access to management information. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, 14–21. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293967> [In Ukrainian].
- Lebid, T. P. (2023). Electronic culture: achievements and vectors of development. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, 22–32. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293968> [In Ukrainian].
- Markovets, O. V. (2025). DSpace as a means of forming an electronic archive of qualification works. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (67), 304–314. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.21> [In Ukrainian].
- Markovets, O. V., Tereshchuk, V. M., Kravets, R. B., & Talanchuk, D. O. (2023). Information support for organizing communication between citizens and archival institutions. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, (63), 151–160. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.11> [In Ukrainian].
- Ministry of Justice of Ukraine. (2013). *On approval of the Procedure for using documents of the National Archival Fund belonging to the state and territorial communities* (Order № 2438/5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1983-13> [In Ukrainian].
- Sverdlyk, Z. M., Haranin, O. Ya., & Boiko, V. F. (2021). Program for the development of industry science in the field of archival science in Ukraine for 2021–2025: problems of development and prospects for implementation. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 5–13. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244711> [In Ukrainian].
- Tur, O. M., Shabunina, V. V., & Sarancha, V. I. (2023). Digitization of archival funds, museum and library collections as a factor in preserving Ukraine's national cultural heritage. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 49–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290983> [In Ukrainian].
- Filipova, L., & Shelestova, A. (2024). The issue of electronic document preservation in the context of international information security standards. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 20(4), 43–55. <https://doi.org/10.63009/lrsi/4.2024.43> [In English].
- Hryshyn, V. (2024). Features of modern development of electronic document management in digital governance system. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 20(4), 79–88. <https://doi.org/10.63009/lrsi/4.2024.79> [In English].

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.017>¹

УДК 316.77:659.4:796.334.56

Р. С. Кушнірик

Ph.D., асистент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ruslana.s.pazderska@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0845-5304>

В. В. Чопик

студент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
volodymyr.chopyk.sk.2021@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0003-5342-8529>

ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ З КЛІЄНТАМИ ТА ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ ФУТЗАЛЬНОГО КЛУБУ

У статті розглядається проблема інформаційного забезпечення комунікації футзальних клубів з уболівальниками та клієнтами. Актуальність теми визначається зростанням популярності футзалу й потребою молодіжної аудиторії в зручних цифрових сервісах для доступу до новин, результатів та інтерактивного контенту. Обґрунтовано мету створення мінімально життєздатного вебресурсу (MVP), здатного об'єднати різні канали комунікації й забезпечити системний підхід до взаємодії з фанатами. Методологія базується на поєднанні Lean Model Canvas, або Lean Canvas (LC), і Customer Journey Map (CJM) для формалізації бізнес-моделі та досвіду користувачів. У результаті реалізовано прототип сайту на платформі "Weblium", що забезпечує адаптивний дизайн, інтеграцію із соціальними мережами та зручну навігацію. Запропоноване рішення сприяє персоналізації взаємодії, формуванню лояльності аудиторії та може бути масштабоване для інших спортивних організацій.

Ключові слова: вебресурс, уболівальники, комунікація, інформаційне забезпечення, цифрові технології, футзальний клуб, LM, CJM, CRM, Weblium.

R. Kushniryk

Ph.D., Assistant of the Department of Social Communications and Information Activity,
Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

V. Chopyk

student, Department of Social Communications and Information Activity,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

DIGITAL STRATEGIES FOR PROVIDING INFORMATION TO CUSTOMERS AND FANS OF A FUTSAL CLUB

The study is devoted to the topical issue of digitalization of communications in the sports sector, using futsal clubs as an example. With the growing popularity of futsal and the expansion of youth leagues, high-quality information support is becoming particularly important, as it ensures timely information, interactive communication

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

with fans, and effective management of club activities. The lack of a single resource for combining communication channels often leads to fragmentation, inconsistency, and delays in the dissemination of data about matches, events, and news, which negatively affects the development of clubs and their competitiveness.

The purpose of the article is to create a minimum viable digital solution (MVP) in the form of a web resource that provides a systematic approach to communication with fans, promotes loyalty, and opens opportunities for further commercialization. The methodological basis is a combination of the Lean Model Canvas, or Lean Model Canvas (LM) for identifying key elements of the business model and the Customer Journey Map (CJM) for researching user experience at all stages of interaction with the club.

The methodology is based on systematic, analytical, and comparative approaches. Methods of theoretical analysis, modeling, observation, and expert assessment were used to provide a comprehensive view of the futsal club's digital communication and scientific justification for the proposed solutions.

The developed MVP was implemented using the Weblium platform. The website contains structured sections ("Home", "About the Club", "Partnership", "Contacts"), provides responsive design, integration with social networks, and a convenient navigation system. Particular attention was paid to the intuitiveness of the interface, visual style, and interactive elements that increase audience engagement. Internal testing confirmed positive user perception: informativeness, ease of use, and potential for further improvement were noted.

The scientific novelty lies in the comprehensive application of the LM and CJM methods to form a digital development strategy for a futsal club.

The practical significance of the development is evident in the creation of a core digital ecosystem capable of scaling through the integration of additional services (online ticket sales, Customer Relationship Management (CRM), analytical modules).

The conclusions emphasize that the MVP website performs not only an informational but also a communicative function, strengthening the club's brand and forming the basis for further digital transformation. The proposed solution can be adopted by other sports organizations, which increases its significance in the broader context of sports development in the digital age.

Keywords: *web resource, fans, communication, information support, digital technologies, futsal club, LM, CJM, CRM, Weblium.*

Актуальність теми дослідження. Футзальні клуби потребують сучасних цифрових рішень для налагодження якісної комунікації з уболівальниками та ефективного управління своєю діяльністю. За відсутності належної інформаційної підтримки можливості клубу щодо популяризації, залучення фанатів і розвитку значно звужуються, тому впровадження вебсайту є необхідним кроком для зміцнення зв'язку з аудиторією та підвищення загальної ефективності клубу. Відповідно, актуальність цього рішення полягає в необхідності вдосконалення комунікації між футзальними клубами та їхніми вболівальниками. Молодіжна аудиторія, як найбільш активний сегмент уболівальників, звикла до зручного онлайн-доступу до інформації, інтерактивного контенту та цифрової взаємодії.

Постановка проблеми. Футзал, як один з найпопулярніших видів мініфутболу, нині демонструє стабільне зростання в багатьох країнах світу. Зокрема, в

Україні цей вид спорту активно розвивається на всіх рівнях — від аматорського до професіонального. Однією з основних тенденцій розвитку напрому є зростання кількості молодіжних ліг та напівпрофесіональних команд. Це є важливим фактором, що дозволяє молодим гравцям не лише розвиватися в професійному плані, а й відкриває нові можливості для кар'єрного зростання.

Однією з основних проблем напрому є відсутність чітко організованої і структурованої інформації, яка могла б об'єднати всі комунікаційні канали клубу в єдину цифрову екосистему. Відсутність загального ресурсу для інформаційного забезпечення призводить до того, що інформація про матчі, результати, новини клубу або анонсовані заходи часто подається фрагментарно, неорганізовано і, що найгірше, із затримками.

Зважаючи на актуальність дослідження, визначено такі *завдання*, необхідні для вирішення проблеми: проведення теоретичного вивчення предметної сфери, аналіз проблеми дослідження, розроблення функціональних моделей для вирішення поставленого завдання, практична реалізація завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спортивні організації дедалі частіше звертаються до онлайн-ресурсів, соціальних мереж, мобільних додатків та аналітичних платформ, щоб забезпечити зручні, швидкі та ефективні канали для комунікації з аудиторією. Такий підхід не лише змінює спосіб взаємодії клубів зі своїми фанами, а й створює нові можливості для залучення нових шанувальників, підтримки лояльності, зміцнення взаємин між спортивними організаціями та їхніми клієнтами.

Одним із ключових аспектів, що постійно досліджується в науковій літературі, є використання цифрових технологій для поліпшення комунікації між спортивними клубами та аудиторією. Зокрема, вітчизняні науковці працювали над вивченням інформаційного забезпечення спортивних організацій. Соломія Федушко, Томаш Перечек, Катерина Молодецька, Ольга Трач та Юрій Серов розробляли аналітичний метод для вдосконалення критеріїв прийняття рішень у керуванні цифровими соціальними каналами (Федушко та ін., 2023, с. 6–11). Інші науковці в співпраці із С. Федушко досліджували методи стратегічного управління вебпроектами (Fedushko et al., 2021, р. 5–6), аналізували вплив удосконалених методів організації етапів життєвого циклу на управління онлайн-спільнотами (Fedushko et al., 2023, р. 2260). Використання соціальних мереж, вебсайтів, мобільних додатків й аналітичних інструментів стало основою для розвитку нових стратегій залучення вболівальників і створення ефективних комунікаційних платформ, що також стало предметом дослідження (Чопик & Кушнірик, 2025, с. 217–218).

Серед основних інструментів дослідження й цифрової комунікації визначено вебсайти, соціальні мережі, мобільні додатки, аналітичні системи, CRM-платформи та мультимедійні засоби. Їх використання сприяє не лише підвищенню рівня комунікації між клубом і вболівальниками, а й створенню персоналізованих стратегій залучення аудиторії на основі аналізу даних. Розглянуті наукові праці дозволяють зрозуміти не лише основні тенденції в цій

галузі, але й виклики, з якими стикаються спортивні організації в процесі впровадження нових технологій, а також можливості для подолання цих проблем.

Огляд наукових статей засвідчив, як сучасні дослідження та технології впливають на розвиток спортивної комунікації, а також відкривають нові перспективи для вдосконалення взаємодії між клубами і їхніми фанатами.

Мета статті — розробка мінімально продуктивного цифрового рішення для футзального клубу, який стане ефективним інструментом для налагодження комунікації футзального клубу з уболівальниками та клієнтами.

Відповідно, було обґрунтовано об'єкт дослідження, що визначається процесом комунікації між футзальними клубами та їхніми уболівальниками, який охоплює комплексну взаємодію. Остання передбачає аналіз потреб й очікувань цільової аудиторії, створення та впровадження відповідних цифрових рішень, а також подальше оцінювання їх результативності й впливу на рівень залученості уболівальників.

Інформаційне забезпечення взаємодії з клієнтами футзального клубу та його уболівальниками, зокрема засоби підтримки постійного діалогу, використання онлайн-платформ, технічних рішень й інструментів цифрової комунікації, становлять предмет розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрові інструменти дозволяють не лише підвищити рівень комунікації та взаємодії, а й забезпечують необхідні дані для вивчення вподобань фанатів, що дозволяє персоналізувати взаємодію з ними та розробляти ефективніші маркетингові стратегії.

Зважаючи на актуальність теми, зростає роль соціальних медіабрендових спільнот у формуванні відчуття спільності та місця серед футбольних уболівальників. На основі аналізу теорій соціального капіталу А. Фентон підкреслює, що формування «зв'язуючого» та «місткового» капіталу в соціальних медіабрендових спільнотах забезпечує згуртованість уболівальників, зміцнює соціальні зв'язки та створює віртуальний простір взаємодії, який розширює межі фізичної присутності на стадіоні (Fenton et al., 2023, p. 320–328). Визначені типи дописів від спортивних організацій, зокрема інформаційні пости та контент, спрямовані на встановлення відносин з аудиторією, частіше стимулюють активність уболівальників у вигляді коментарів, вподобань і поширень. Натомість публікації з комерційним змістом, орієнтовані на продаж, були більш ефективними для стимулювання безпосередніх покупок (Sanderson & Abeza, 2024, p. 1–2).

У контексті нашої теми слід відзначити важливість аналітичних інструментів для вивчення поведінки клієнтів, аналізу їхніх вподобань і вдосконалення комунікаційних стратегій спортивних клубів. Нині підсилюється значення машинного навчання, яке дозволяє отримати цінні інсайти для прогнозування, але точність таких моделей має свої обмеження. Водночас застосування комплексних підходів сприяє поліпшенню взаємодії з аудиторією та підвищенню ефективності маркетингових кампаній клубів (Wilkins, 2021).

Оскільки сучасні футзальні клуби перебувають у стані активного розвитку, то, безумовно, вони стикаються з рядом серйозних викликів, особливо у сфері

інформаційного забезпечення та ефективної комунікації з різними групами зацікавлених осіб. Попри дедалі більший інтерес молоді і дорослого населення до футболу, більшість клубів ще не мають комплексного цифрового середовища, яке могло б забезпечити безперерйне та ефективне спілкування з уболівальниками, гравцями, тренерами й потенційними партнерами. Відповідно, можна відзначити певні проблеми, які потребують вирішення:

1. Відсутність чітко організованої і структурованої інформації, яка могла б об'єднати всі комунікаційні канали клубу в єдину цифрову екосистему.
2. Відсутність єдиного ресурсу для інформаційного забезпечення. Це призводить до того, що інформація про матчі, результати, новини клубу або анонсовані заходи часто подається фрагментарно, неорганізовано і, що найгірше, невчасно.
3. Молоде покоління, яке звикло до швидкого доступу до інформації, до високої інтерактивності та швидкої реакції на новини, не отримує від футзальних клубів належного досвіду взаємодії.
4. Бренди та компанії, які розглядають можливість співпраці або спонсорства, дедалі частіше орієнтуються на клуби, що мають професійно організовану цифрову інфраструктуру.
5. Обмеження можливості клубів з розвитку молодіжних шкіл, академій, підтримки волонтерських ініціатив і створення спільнот, що можуть об'єднати любителів спорту та підвищити загальний рівень популярності футболу як виду спорту.
6. Відсутність інтерактивних функцій вебресурсу, таких як онлайн-чати, форуми, інтегровані голосування, можливості коментування новин, участі у віртуальних івентах та перегляду прямих трансляцій матчів. Ця проблема неабияк важлива, адже вона відіграє ключову роль у формуванні активної цифрової спільноти навколо футзального клубу.

Завдяки використанню ІС детально сформульовано основні проблеми, потреби цільової аудиторії та способи їх вирішення, що дозволило вибудувати цілісну логіку розробки майбутнього вебресурсу футзального клубу.

Визначені ключові сегменти користувачів, канали комунікації, джерела доходу та структура витрат надали змогу розробити чітку стратегію створення MVP — мінімально життєздатного продукту, зосередженого на найважливіших функціях. Окрему увагу слід приділити т. зв. прихованій перевазі, тобто не лише протестувати функціональні рішення на ранньому етапі розробки, а й отримати глибше розуміння потреб користувачів і специфіки їхньої взаємодії із цифровим середовищем клубу. У цьому випадку йдеться про ексклюзивний контент клубу, партнерство з місцевими компаніями, а також можливість масштабування функціоналу, що забезпечує довготривалу актуальність та конкурентоспроможність ресурсу (рис. 1).

Відсутність єдиного інформаційного ресурсу про клуб. Складнощі з комунікацією між гравцями, тренерами та вболівальниками. Відсутність онлайн-платформи для перегляду матчів, результатів і статистики. Альтернативи: соціальні мережі, групові чати, окремі новинні сайти.	Розроблення сучасного, адаптивного сайту з усією необхідною інформацією про клуб. Інтеграція календаря матчів, статистики, результатів і відеотрансляцій. Створення особистих профілів гравців та можливості взаємодії для фанатів.	Єдина платформа для гравців, тренерів та фанатів з усіма потрібними функціями. Можливість залучення нових партнерів і спонсорів через сайт. Полегшення управління клубом за рахунок автоматизації комунікацій і розкладу.	Ексклюзивний контент (закупісні матеріали, інтерв'ю, аналітика матчів). Партнерство з місцевими компаніями та спонсорами. Можливість розширення функціоналу (наприклад, мобільний додаток у майбутньому).	Гравці клубу та тренерський штаб. Вболівальники футболу та місцевого клубу. Партнери та спонсори, зацікавлені у співпраці.
Розробка та дизайн сайту. Хостинг і доменне ім'я. Маркетингові витрати на рекламу та просування. Підтримка та оновлення сайту.		Платна реклама на сайті (банери, спонсорські матеріали). Донатити від уболівальників та спонсорські внески.		

Рис. 1. LC для футзального клубу.

Ще одним ключовим інструментом, який дозволяє глибше зрозуміти потреби цільової аудиторії та підвищити ефективність цифрового рішення, є карта шляху клієнта (CJM).

CJM — це візуалізована модель, яка описує досвід користувача на кожному етапі його взаємодії з клубом від моменту першого знайомства до формування лояльності та адвокації. На відміну від статичних схем або списків функцій, карта шляху клієнта охоплює як зовнішні дії користувача, так і його емоційні стани, думки, очікування, болючі точки й потенційні можливості для вдосконалення взаємодії. Вона дозволяє сформуванати цілісне уявлення про поведінку

реального користувача, що є критично важливим під час розробки MVP та подальшого вдосконалення цифрового продукту.

У випадку футзального клубу створена CJM охоплює шість ключових етапів: усвідомлення, розгляд, прийняття рішення, використання, утримання, адвокація.

Кожен з них характеризується певними діями клієнта, точками контакту, думками, емоціями, проблемами та можливостями клубу (рис. 2).

Інформація про етапи карти шляху клієнта

Етап	Дії клієнта	Точки контакту	Думки клієнта	Емоції клієнта	Болісні точки	Можливості
Усвідомлення	Дізнається про клуб через соцмережі, оголошення, участь у турнірах	Instagram, Facebook, афіші, пости друзів	Цікавий клуб! А хто вони? Як записатись / підтримати?	Інтерес, легке захоплення	Немає чіткого джерела інформації, складно знайти сайт	Оптимізувати SEO, зробити помітну присутність у соцмережах, інтегрувати кнопки переходу на сайт
Розгляд	Переходить на сайт, переглядає розділи: про клуб, тренерів, календар ігор, секції для дітей	Вебсайт, Google Search, рекомендації	Яка репутація клубу? Який рівень тренерів? Як записатися?	Зацікавленість, очікування	Слабкий дизайн, застаріла інформація, незрозуміла структура	Осучаснити дизайн сайту, зробити навігацію інтуїтивною, додати відео з матчів, біографії тренерів
Прийняття рішення	Обирає вступити до клубу або записати дитину, купує мерч або квитки на матч	Форма реєстрації, онлайн-магазин на сайті	Як оформити заявку? Скільки це коштує? Чи є підтримка?	Легкий стрес, рішучість	Складна форма реєстрації, немає онлайн-оплати	Спрощення процесу реєстрації, додати оплату онлайн, чат підтримки
Використання	Відвідує тренування, матчі, слідує за новинами клубу	Розсилки, календар подій на сайті, особистий кабінет	Чи є новини? Коли наступна гра? Чи будуть фото / відео?	Включеність, мотивація	Відсутність зручного доступу до актуальної інформації	Створити інтерактивний календар, додати push-сповіщення, публікувати репортажі з ігор
Утримання	Повертається регулярно, рекомендує іншим, стає фаном	Сайт, email-розсилка, соцмережі, програма лояльності	Що нового в клубі? Які акції? Як підтримати команду?	Лояльність, гордість	Відсутність мотивації залишатися активним учасником	Впровадити бонусну програму, персоналізовані повідомлення, клубну підписку
Адвокація	Ділиться відгуками, приводить друзів, носить мерч	Відгуки на сайті, соцмережі, фото з подій	Я пишаюсь бути частиною клубу!	Ентузіазм, натхнення	Відсутність платформи для зворотного зв'язку	Додати розділ «історії учасників», інтегрувати відгуки та реферальну систему

Рис. 2. Customer Journey Map для футзального клубу.

Детальніше етапи є такими:

1. **Усвідомлення.** У цей момент потенційний учасник або вболівальник дізнається про клуб через соціальні мережі, афіші або завдяки порадам друзів.
2. **Розгляд.** Користувач активно вивчає сайт клубу: ознайомлюється з інформацією про тренерів, розклад матчів, секції для дітей. У цей час переважають емоції зацікавленості та очікування.
3. **Прийняття рішення.** Тут користувач визначається, чи вступати до клубу, записати дитину на заняття або ж купити квиток на гру. Власникам клубу в цьому разі важливо забезпечити максимально просту й зрозумілу процедуру подання заявки, прозорість цін і можливість онлайн-оплати.
4. **Використання** — охоплює дії вже активного користувача: відвідування тренувань та матчів, перегляд новин, розкладів і медіаматеріалів.
5. **Утримання.** Користувач повертається на сайт регулярно, слідкує за новинами, бере участь у програмі лояльності. Завдання клубу підтримувати його інтерес.
6. **Адвокація.** Користувач стає справжнім прихильником клубу: залишає відгуки, запрошує друзів, публікує контент з подій і з гордістю носить клубну символіку (рис. 3).

Рис. 3. Карта шляху клієнта.

Щоб сприяти цьому, слід надати зручний канал для зворотного зв'язку, розділ для історій учасників та впровадити реферальну систему, що заохочує залучення нових людей.

Після побудови формальної та функціональної моделі цифрового продукту наступним кроком є визначення технологічного рішення, за допомогою якого буде реалізовано мінімально життєздатний продукт на Weblium. Вибір цього конструктора зумовлений зручністю платформи, її широкими можливостями для швидкого створення адаптивних сайтів та гнучким функціоналом для інтеграції різних сервісів. Для створення інформаційного ресурсу було реалізовано такі кроки:

1. Реєстрація на Weblium, вибір безплатного тарифного плану та шаблону.

2. Створення одразу чотирьох основних сторінок, які в процесі наповнювалися інформацією про клуб.
3. Налаштування стилю та насиченості шрифту з метою забезпечити єдину типографіку в усіх блоках сайту. Зручність та простота навігації є ключовими елементами ресурсу, тому на важливих секціях розміщено інтерактивні кнопки, які дозволяють миттєво перенаправити користувача до відповідного розділу.
4. Вибір стилю та насиченості шрифту, щоб забезпечити єдину типографіку в усіх блоках сайту (рис. 4).

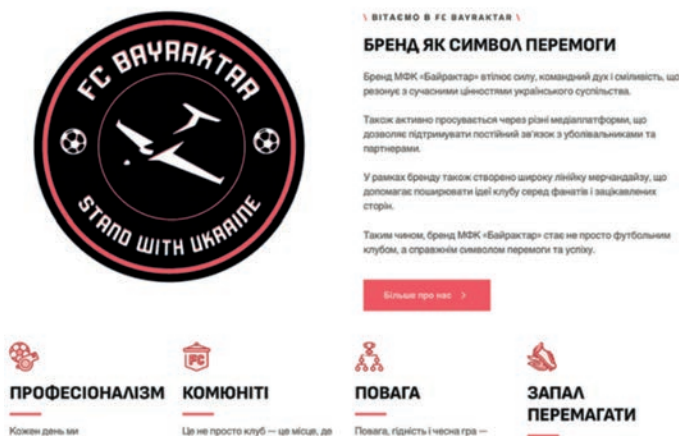

Рис. 4. Вигляд шрифту, обраного для сайту.

5. Позаяк зручність та простота навігації є ключовими елементами ресурсу, то на важливих секціях розміщувалися інтерактивні кнопки, які дозволяють миттєво перенаправити користувача до відповідного розділу.
6. Важливою складовою сайту є також зручний нижній колонтитул (footer), який забезпечує швидкий доступ до ключової інформації контактів, соціальних мереж, політик конфіденційності та навігаційних посилань, тим самим поліпшуючи користувацький досвід і підвищуючи функціональність ресурсу.
7. Налаштування верхньої частини сайту (header) та додавання кнопки для зручного переходу між сторінками та розділами ресурсу (рис. 5).

Рис. 5. "Header".

8. Інтеграція ресурсу із соціальними мережами.
9. Налаштування контактної форми або прямої інформації для швидкого й простого зв'язку з адміністрацією клубу з конкретною пропозицією чи запитом (рис. 6).

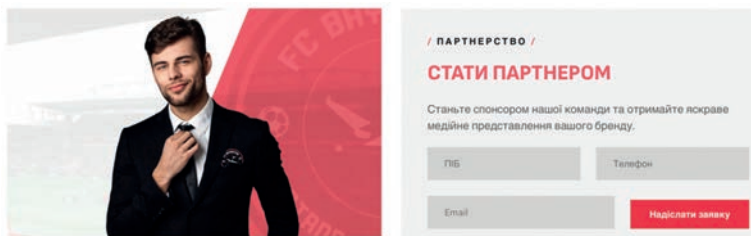

Рис. 6. Форма партнерів.

10. Створення сторінки «Контакти» для безпосереднього зв'язку між клубом та аудиторією (рис. 7).

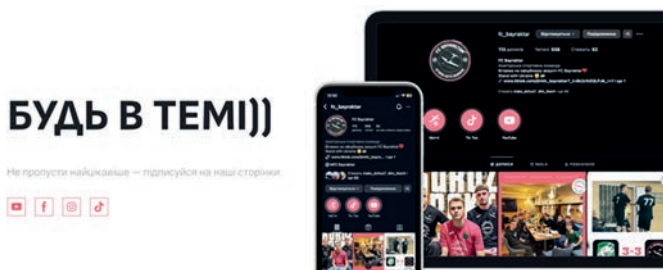

Рис. 7. Сторінка «Контакти».

Проведення внутрішнього тестування дозволило виявити незначні технічні недоліки, які були оперативно усунені за допомогою вбудованих інструментів конструктора Weblum. Зворотний зв'язок від перших користувачів, зокрема представників цільових аудиторій (вболівальників, гравців, партнерів), був переважно позитивним: респонденти відзначали інтуїтивно зрозумілу навігацію, привабливий дизайн та інформативність окремих розділів, особливо сторінок «Головна», «Про нас» і «Партнерство» (рис. 8).

Рис. 8. Статистика сайту на Weblum.

Загалом результати тестування доводять, що цифрове рішення є життєздатним, відповідає очікуванням користувачів і має високий потенціал для подальшого вдосконалення та масштабування.

Висновки. Основні процеси використання MVP-сайту футзального клубу зосереджені на забезпеченні швидкого доступу до актуальної інформації, ефективній комунікації з уболівальниками, гравцями, партнерами та зміцненні бренду клубу за допомогою онлайн-присутності. Завдяки адаптивному дизайну Weblium сайт, розроблений на його основі, зручний для користування як з комп'ютера, так і з мобільних пристроїв, що дозволяє охопити ширшу аудиторію.

Контент і структура ресурсу налаштовані так, щоб швидко адаптуватися до змін: можна легко додавати новини, анонси, фото та відео без залучення сторонніх фахівців. Це спрощує підтримку активного зв'язку з фан-базою. Сайт виконує не лише інформаційно-презентаційну, а й комунікаційну функцію, водночас закладаючи базу для майбутніх оновлень: інтеграції календаря подій, блогів, онлайн-магазину, CRM чи аналітичних модулів.

Таким чином, проведена робота підтвердила ефективність поєднання системного підходу до аналізу, сучасних технологій розробки та фокусування на потребах конкретної спільноти користувачів. Створений вебресурс відіграє роль не просто інструменту інформування, а стає ядром цифрової екосистеми клубу, відкриваючи нові перспективи для зростання, комунікації та комерційної реалізації його потенціалу.

Можна з упевненістю стверджувати, що MVP має не лише практичну цінність сьогодні, але й значний потенціал для подальшого розвитку клубу в цифровому середовищі.

Перспективи подальших досліджень. Наявність сторінки «Партнерство» сприяє залученню бізнес-партнерів, а в перспективі платформа може розширюватися завдяки впровадженню нових сервісів, наприклад онлайн-продажу квитків або особистих кабінетів.

Запропоноване рішення може бути адаптовано і масштабовано для інших спортивних організацій, що перебувають на етапі цифрової трансформації, і таким чином має прикладне значення не лише в межах одного проєкту, а й у ширшому контексті розвитку аматорського й професійного спорту в цифрову епоху.

Список посилань

- Чопик, В. В., & Кушнірик, Р. С. (2025). Сучасні інформаційні технології як засіб покращення комунікації між бізнесом та клієнтом. В *Інформація, комунікація, суспільство 2025: Збірник матеріалів XIV Міжнародної наукової конференції ICS-2025 (Зозулі, Львівська область, 22–24 травня 2025 р.)* (с. 217–218).
- Fedushko, S., Molodetska, K., & Syerov, Y. (2023). Analytical method to improve the decision-making criteria approach in managing digital social channels. *Heliyon*, 9(6), e16828. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16828>
- Fedushko, S., Peráček, T., Syerov, Y., & Trach, O. (2021). Development of Methods for the Strategic Management of Web Projects. *Sustainability*, 13(2), 742. <https://doi.org/10.3390/su13020742>

- Fedushko, S., Trach, O., Syerov, Y., Kryvinska, N., & Calhoun, J. R. (2023). Web Project Development: Emergency Management. *Journal of Web Engineering*, 21(8). <https://doi.org/10.13052/jwe1540-9589.2182>
- Fenton, A., Keegan, B. J., & Parry, K. D. (2023). Understanding Sporting Social Media Brand Communities, Place and Social Capital: A Netnography of Football Fans. *Communication & Sport*, 11(2), 313–333. <https://doi.org/10.1177/2167479520986149>
- Sanderson, J., & Abeza, G. (2024). Social Media and Sport Research: Empirical Examinations Showcasing Diversity in Methods and Topics. *International Journal of Sport Communication*, 17(1), 1–2. <https://doi.org/10.1123/ijsc.2023-0242>
- Wilkens, S. (2021). Sports prediction and betting models in the machine learning age: The case of tennis. *Journal of Sports Analytics*, 7(2), 99–117. <https://doi.org/10.3233/JSA-200463>

References

- Chopyk, V. V., & Kushniryk, R. S. (2025). Modern information technologies as a means of improving communication between business and customers. In *Information, communication, society 2025: Collection of materials from the XIV International Scientific Conference ICS-2025 (Zozuli, Lviv region, May 22–24, 2025)* (pp.217–218). [In Ukrainian].
- Fedushko, S., Molodetska, K., & Syerov, Y. (2023). Analytical method to improve the decision-making criteria approach in managing digital social channels. *Heliyon*, 9(6), e16828. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16828>. [In English].
- Fedushko, S., Peráček, T., Syerov, Y., & Trach, O. (2021). Development of Methods for the Strategic Management of Web Projects. *Sustainability*, 13(2), 742. <https://doi.org/10.3390/su13020742>. [In English].
- Fedushko, S., Trach, O., Syerov, Y., Kryvinska, N., & Calhoun, J. R. (2023). Web Project Development: Emergency Management. *Journal of Web Engineering*, 21(8). <https://doi.org/10.13052/jwe1540-9589.2182>. [In English].
- Fenton, A., Keegan, B. J., & Parry, K. D. (2023). Understanding Sporting Social Media Brand Communities, Place and Social Capital: A Netnography of Football Fans. *Communication & Sport*, 11(2), 313–333. <https://doi.org/10.1177/2167479520986149>. [In English].
- Sanderson, J., & Abeza, G. (2024). Social Media and Sport Research: Empirical Examinations Showcasing Diversity in Methods and Topics. *International Journal of Sport Communication*, 17(1), 1–2. <https://doi.org/10.1123/ijsc.2023-0242>. [In English].
- Wilkens, S. (2021). Sports prediction and betting models in the machine learning age: The case of tennis. *Journal of Sports Analytics*, 7(2), 99–117. <https://doi.org/10.3233/JSA-200463>. [In English].

Розділ 4. Рецензії (Part 4. Reviews)

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.18>¹
УДК 02:378.091.2]-043.86](477)"1925/2025"(049.32)

В. М. Шейко

доктор історичних наук, професор, академік Національної академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, почесний ректор Харківської державної академії культури, професор кафедри культурології та музеєзнавства, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3532-7439>
vasyl_sheiko@xdak.ukr.education

ДО 100-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Шейко В. М. До 100-річчя заснування вищої бібліотечної освіти в Україні: рецензія на монографію (Харків: ХДАК, 2025) // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / М-во культури та стратег. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури ; [голов. ред. А. А. Соляник ; за заг. ред. А. А. Соляник]. — Харків : ХДАК, 2025. — Вип. 68. — с. 215 — Рец. на кн.: 100-річчя вищої бібліотечної освіти в Україні: монографія / [авт. кол.: Н. Бабкова, В. Варенко, О. Григорєвська та ін.] ; під наук. ред. А. Соляник ; М-во культури та стратег. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 2025. — 284 с.

V. Sheiko

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Academician of the National Academy of Arts of Ukraine, Honored Artist of Ukraine,
Honorary Rector of Kharkiv State Academy of Culture,
Professor of the Department of Cultural Studies and Museum Studies,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

TO THE 100th ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF HIGHER LIBRARY EDUCATION IN UKRAINE

Sheiko V. M. To the 100th anniversary of the establishment of higher library education in Ukraine: review of the monograph (Kharkiv: KSAC, 2025) // Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture: collection of scientific works / Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine, Kharkiv State Academy of Culture; [ed. in chief A. A. Solianyk; general editor A. A. Solianyk]. — Kharkiv: KSAC, 2025. — Issue 68. — p. 215 — Review of the book: 100th anniversary of higher library education in Ukraine: monograph / [authors' collection: N. Babkova, V. Varenko, O. Hryhorevska, et al.]; under the scientific editorship of A. Solianyk; Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine, Kharkiv State Academy of Culture. — Kharkiv : KSAC, 2025. — 284 p.

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Перспективи розвитку науки завжди визначалися підвищенням продуктивності функціонування наукових шкіл як співтовариств науковців-однодумців, об'єднаних навколо визнаного інтелектуала або закладу, що працюють у визначному науковому напрямку, поділяють цінності, традиції та єдині методологічні підходи. Наявність шкіл як неформальних товариств, які об'єднують декілька поколінь науковців, є показником зрілості науки. У цьому контексті беззаперечною цінність та актуальність монографічного дослідження «100-річчя вищої бібліотечної освіти в Україні», підготовленого за результатами проведення ювілейної наукової конференції, присвяченої відзначенню сторіччя започаткування підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації на базі Харківського інституту народної освіти імені Потебні (нині — Харківська державна академія культури — засновник та лідер вищої бібліотечної освіти в Україні).

Харківська бібліотечна наукова школа широковідома далеко за межами України. Саме її фундаторам та найкращим представникам — Л. Хавкіній, К. Рубінському, Н. Фрідьєвій, Д. Лекаренку, О. Майбороді, І. Каганову, І. Корнейчику, А. Ашукіну, Є. Тамму, В. Витязкову та іншим — належать перші в Україні не лише наукові, але й навчальні й навчально-методичні праці, важливі організаційні рішення, що сформували на базі Харківського бібліотечного інституту (нині — ХДАК) авторитетну інституціональну та когнітивну базу підготовки багатьох поколінь плідних науковців і бібліотечних фахівців вищої кваліфікації, дозволили створити Київську філію ХБІ, яка стала підґрунтям для поширення вищої бібліотечної освіти на теренах України, заснування київської, рівненської, миколаївської, львівської освітньо-наукових бібліотечних шкіл.

Нове покоління вихованців регіональних бібліотекознавчих шкіл прагне продовжувати найкращі здобутки своїх учителів. Свідченням цього є зміст усіх трьох розділів узагальнюючого монографічного дослідження «100-річчя вищої бібліотечної освіти в Україні», присвяченого висвітленню історичних трансформацій сталої системи комунікаційних зв'язків між провідними закладами вищої освіти бібліотекознавчого профілю, їх плідної співпраці в галузі підготовки науково-педагогічних кадрів, членства в редколегіях перших фахових журналів у галузі бібліотекознавства, створення спеціалізованих вчених рад з правом захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», тобто висвітленню всіх рівнів розбудови інфраструктури для сучасної ступеневої бібліотечно-інформаційної освіти: «бакалавр — магістр — доктор філософії».

Актуальність виходу друком цього монографічного дослідження зумовлена необхідністю підбиття підсумків 100-річчя заснування на теренах України вищої бібліотечної освіти, фундатором якої став Харківський інститут народної освіти імені Потебні, на базі факультету політосвіти якого згодом утворилася Харківська державна академія культури, узагальнення внеску харківської бібліотекознавчої школи в розбудову системи ступеневої бібліотечної освіти, визначення основних етапів її інституціоналізації, з'ясування основних досягнень

і перспектив подальшого розвитку в умовах тотального підкорення глобальним технотронним світом національної культурної ідентичності, наслідків воєнної агресії та руїни російсько-української війни.

Новизна запропонованого в монографії підходу — в аналізі ролі лідера в зародженні й формуванні наукової школи, визначенні впливу його дослідницьких програм, інтересів, ціннісних орієнтацій, організаційних здібностей та ініціатив на впливовість і життєздатність наукової школи. Важливим аспектом запропонованого дослідження є простеження авторами всезагальності принципів та методологічних засад у розбудові колективної взаємодії членів різних поколінь регіональних та персональних бібліотечних освітньо-наукових шкіл, виникнення в їх структурі міждисциплінарних колективів колег-однодумців. Визначені в монографії закономірності розвитку регіональної наукової школи як дослідницької спільноти, об'єднаної на єдиній інституціональній основі профільного закладу вищої освіти, стануть теоретичним підґрунтям для виявлення необхідних умов та перспективних напрямів підвищення майбутньої продуктивності бібліотекознавчих наукових шкіл України.

Слід підтримати логічне структурування матеріалу монографії, основане на поєднанні проблемно-дисциплінарного та історичного підходів. Унікальні архівні матеріали уведено до наукового обігу авторами статей першого розділу монографії, присвяченого «Етапу зародження вищої бібліотечної освіти на теренах України (кінець XIX — початок XX ст.)», що висвітлює діяльність декількох поколінь видатних бібліотекознавців — організаторів та натхненників підготовки бібліотекарів вищої кваліфікації.

У матеріалах розділу детально розкрито внесок зіркової плеяди представників харківської бібліотекознавчої школи (Л. Хавкіної, К. Рубінського, Н. Фрідьєвої та ін.) у розбудову ефективного осередку вищої освіти, відкриття на базі першої в Україні кафедри бібліотекознавства Харківського інституту політичної освіти аспірантури з метою підготовки науково-педагогічних кадрів для бібліотечної галузі. Унікальні історичні факти уводить до наукового обігу стаття Н. Бабкової, присвячена етапу заснування бібліотечної освіти в Харкові. Матеріал Н. Капустіної висвітлює особливості відкриття в 1918 р. в Харкові перших бібліотечних курсів як інституційної та когнітивної передумови започаткування вищої бібліотечної освіти. Розкрито роль Харківського товариства грамотності як ключового осередку розвитку професійної курсової підготовки бібліотекарів. На організованих цим Товариством у 1917 р. курсів з позашкільної освіти Л. Хавкіна здійснювала апробацію свого відомого практичного посібника «Бібліотеки, їх організація і техніка», читаючи лекції для працівників народних бібліотек і читалень.

Завдяки самовідданий праці кращих діячів української інтелігенції та діячів культури, зокрема професору Харківського університету В. Данилевському, який опікувався відкриттям сільських та народних бібліотек, Харківська губернія в 1902 р. вийшла на друге місце в Російській імперії за кількістю народних

бібліотек (понад 400)¹, що було об'єктивним чинником для запровадження в регіоні курсової, а згодом і стаціонарної бібліотечної освіти. Перші бібліотечні курси були створені завдяки громадській ініціативі таких видатних бібліотекознавців-харківців, як О. Дідріхсон, К. Рубінський, Т. Фарафонтowa, Л. Хавкіна, які викладали дисципліни бібліотекознавчого циклу працівникам земських, народних і громадських бібліотек та заклали підвалини для інституціоналізації потужної харківської освітньо-наукової бібліотечної школи.

Очільникам підготовки бібліотечних фахівців за 100 років її функціонування в межах Харківської державної академії культури присвячено статтю відомого українського історика бібліотечної справи В. Сєдиха, який систематизував і узагальнив роль кожного з деканів бібліотечного факультету на фоні визначних соціально-політичних трансформацій системи вищої бібліотечної освіти України у XX–XXI ст.

Другий розділ монографії «Етап розбудови організаційної та когнітивної інфраструктури вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні (1930–1900-ті рр.)» присвячено розкриттю особливостей становлення декількох поколінь представників харківської, київської та львівської освітньо-наукових бібліотекознавчих, книгознавчих, бібліографознавчих, а з 1990-х рр. і документознавчих шкіл. Авторський погляд на основні етапи становлення харківської бібліотекознавчої школи розкриває стаття однієї з провідних її представниць — професорки І. Давидової.

Особливо важливою є ретроспекція історії формування чотирьох поколінь київської бібліотечної освітньо-наукової школи, яку відтворила професорка кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю Київського національного університету культури і мистецтв Т. Новальська. Цінно, що авторка простежила вплив на заснування цього авторитетного нині бібліотекознавчого осередку кращих представників харківської бібліотечної школи: перший ректор Київського державного інституту культури та завідувач кафедри бібліотекознавства О. Сокальський був випускником Харківського державного бібліотечного інституту, у якому навчався в 1936–1939 рр. Колектив авторів, представників кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка», ґрунтовно висвітлив основні етапи започаткування й еволюції львівської освітньо-наукової школи з бібліотекознавства та інформаційних наук, зміну векторів її розвитку в змісті підготовки фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» від культуроцентричної парадигми до цифрової гуманітаристики.

Оригінальним є погляд очільників секції з бібліотечної освіти Української бібліотечної асоціації В. Загуменної та Я. Хіміч на роль цієї провідної громадської організації як амбасадора модернізації підготовки сучасних бібліотечних фахівців.

1 Капустіна, Н. І. (2021). Перші бібліотечні курси в Харкові як перший ступінь бібліотечної освіти в Україні. В Н. І. Капустіна (Уклад.), *Історичні етапи становлення бібліотечної освіти в Україні: до 150-річчя від дня народження Л. Б. Хавкіної* (с. 78). ХДНБК.

У третьому розділі монографії «Етап інноваційних трансформацій вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні (XXI ст.)» висвітлено євроінтеграційні тренди розбудови системи сучасної ступеневої бібліотечно-інформаційної освіти під впливом цілого комплексу об'єктивних чинників, серед яких є цифровізація, глобалізація, демократизація, розбудова економіки знань. Цей розділ представлений актуальними статтями провідних представників київської бібліотечно-інформаційної наукової школи: О. Матвієнко та М. Цивіна «Вища інформаційна освіта: основні концепти визначення», В. Варенка «Компетентнісний підхід як складова модернізації підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців», О. Григоревської «Проблеми підвищення якості вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні».

Монографія «100-річчя вищої бібліотечної освіти в Україні» є слушною спробою дослідження витоків, особливостей інституціоналізації та перспектив розвитку важливої гілки галузевої системи вищої освіти на загальнонаціональному рівні, що суттєво збагачує історіографію, історію й теорію вітчизняного бібліотекознавства.

Уважаю, що монографія буде цікавою не лише науковцям, аспірантам і студентам бібліотечно-інформаційного профілю, але й історикам, культурологам, бібліотечним та музейним фахівцям, вона є суттєвим внеском у дослідження української історії і культури через реконструкцію та узагальнення складного 100-річного шляху розвитку вищої бібліотечної освіти нашої держави.

Надійшла до редколегії 24.09.2025

Наукове видання
Scientific edition

Вісник Харківської державної академії культури
Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Збірник наукових праць
Collection of Scientific Papers

Випуск 68
Issue 68

Редактори:
А. А. Троян
Г. С. Положій

Редактор англomовних текстів:
В. О. Афанасьєв

Комп'ютерна верстка:
І. Г. Колесник

Підписано до друку 26.12.2025 р. Формат 60х84/16.
Гарнітура «Minion Pro». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 12,8. Обл.-вид. арк. 17,97.

Адреса редакції і видавця:
ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
тел. (057) 731-27-83. e-mail: rvv2000k@ukr.net.

Свідectво про держреєстрацію №295 від 08.02.2024 р.
Ідентифікатор медіа: R30-02501.

Віддруковано в ПП Озеров Г. В.
м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.
Свідectво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000.